

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XIX NR. 3-4 MARTIE - APRILIE 1960

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XIX Nr. 3-4
MARTIE-APRIIE
1960

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raianul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. TEOCTIST,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

<i>Pastorala de Paști a Prea Fericitului Patriarh JUSTINIAN</i>	153
<i>Pastorala de Paști a Prea Sfințitului Episcop ANTIM</i>	158
<i>Pastorala de Paști a Prea Sfințitului Episcop CHESARIE</i>	162
<i>Bucuria Învierii</i>	166

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. GRIGORE CONSTANTIN : <i>Predică la Duminica Ortodoxiei</i>	169
Pr. CONSTANTIN STAICU : <i>Predică la Duminica II din Postul Mare</i>	173
Pr. CONSTANTIN I. GHEORGHE : <i>Predică la Buna Vestire</i>	175
Pr. TITUS ȚIFU : <i>Predică la Duminica Floriilor</i>	178
Pr. GRIGORE CONSTANTIN : <i>Predică la Vinerea Mare</i>	181
Diac. prof. VINTILĂ POPESCU : <i>Ispitirea Domnului și Predica de pe Munte</i>	184

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. ULPIU PETRESCU : <i>Lupta pentru pace și perspectivele ei în viitor</i>	189
Pr. I. IRIMIA : <i>Atitudinea creștină în problema rasistă</i>	196

ARTICOLE ȘI STUDII

B. A. ALEXANDRU : <i>Izvoarele Ortodoxiei</i>	203
--	-----

<i>Insemnări despre făgăduință și rugăciune la I.P.S. Nicolae al Krutiței</i>	208
Pr. GABRIEL COCORA : <i>Citeva precizări și adăugiri cu privire la începuturile periodicelor bisericesti</i>	215
PIRVU BOERESCU și prof. GH. PĂRNUȚĂ : <i>Zaharia Boerescu</i>	229
I. D. ȘTEFĂNESCU : <i>Natura și clasicismul în arta creștină</i>	246
Prof. VICTOR BRĂTULESCU : <i>Documente, inscripții cu caracter istoric și zugrăvi țărani</i>	256
Prof. VICTOR BRĂTULESCU : <i>Insemnări din cărți vechi aflate în Biblioteca Patriarhiei</i>	297
STELIAN METZULESCU : <i>Două contribuții la istoria religioasă din Țara Românească, în secolul XVII</i>	305
PETRE Ș. NĂSTUREL : <i>Diata Doamnei Marica a lui Constantin Vodă Brincoveanu</i>	316

DOCUMENTAR

Pr. A. POPESCU : <i>Umanismul marilor filozofi moraliști chinezi</i>	321
--	-----

RECENZII

LECTOR : <i>Săpături arheologice în aria așezămintelor bisericesti</i>	333
C. B. : <i>Maria Rădulescu, Originalul slav al «Evangheliei cu învățătură» a diaconului Coresi</i>	339
P. Ș. NĂSTUREL : <i>L. I. Vranusis, Ἡ ἐν Ἡπειρῷ φωνῆ Σωσινου</i>	341
Pr. OL. N. C. : <i>Cunoștințe folositoare</i>	346

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI
ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Pr. C. P. NIȚESCU : † <i>Preotul Icon. Stavrofor Constantin Dincescu</i>	347
<i>EPISCOPIA BUZĂULUI</i>	
ASISTENT : <i>Instalare de Preot</i>	348
Pr. M. NEGULESCU : <i>Ședința adunării eparhiale</i>	349

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU SI VOINȚA CLERULUI ȘI POPORULUI DREPTCREDINCIOS, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMINE, LOȚIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCHIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI POPOR DREPTCREDINCIOS,

Har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierescă binecuviintare.

«Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa!» (Psalm 117, 24).

Iubiții mei fii suflatești,

Precum se deosebește ziua de noapte și lumina de întuneric, tot așa se deosebește sărbătoarea Învierii Domnului de orice altă sărbătoare creștinească, din timpul anului. De aceea, această zi sfântă este numită «praznicul praznicelor și sărbătoarea sărbătorilor».

Ziua de astăzi este cu adevărat strălucitoare, pentru că lumina ei a luminat întunericul necunoștinței; ziua de astăzi este aducătoare de bucurie și veselie duhovnicească, pentru că ea a oprit lacrimile și suspinele pocăinței; astăzi, «din moarte la viață și de pe pământ la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi».

Crucea s-a schimbat în semn de biruință, plîngerile îngropării s-au schimbat în cîntece de bucurie, iar din sîngele Mintuitorului, cel curs prin spinii cununei de pe frunte și din coasta Lui, au înflorit trandafirii cei cu bun miros ai Învierii.

Chipul Mintuitorului lovit, scuipat și batjocorit de răstignitori, nu mai este trist și posomorît, ci mai strălucitor decît soarele; Fiul Fecioarei nu mai este spinzurat și mort pe cruce, ci El a înviat ca un nemuritor, biruind puterea morții și eliberînd omenirea de frica veșniciei ei. «Nu

de moarte mă cutremur, ci de veșnicia ei», spune unul din poeții poporului nostru. Teama de veșnicia morții a fost tiranul omenirii până la învierea lui Hristos, fiindcă nimeni nu știa ce va urma după moarte, cu sufletul și cu trupul său. Odată cu învierea lui Hristos, omul a fost eliberat din robia fricii de necunoscut.

De aceea, în aceste zile, creștinii, cu sufletele pline de bucurie, rostesc cuvintele: «Hristos a înviat!». Aceasta este cîntarea tuturor veacurilor creștine, aceasta este dogma mîntuirii noastre, aceasta este credința adînc mîngîietoare și fericită pe care o mărturisim, de cîte ori rostim cuvintele: «Cred... în Fiul lui Dumnezeu... care s-a răstignit... și a înviat a treia zi, după Scripturi».

Cu Învierea Domnului, a răsărit soarele dreptății și toți «ciți de frica veșniciei morții erau supuși robiei», au cunoscut calea izbăvirii și au dobîndit bucuria eliberării din încătușările ei.

Cu Învierea Domnului, nedreptățitului i s-a arătat dreptul lui, celui întristat i s-a adus mîngîiere și celui disprețuit i s-a dat cinstea și demnitatea lui.

De aceea, se cuvine să ne bucurăm și să ne veselim în ziua cea luminată a Învierii toți creștinii, și să rostim cuvintele Sfîntului Apostol Petru: «Binecuvîntat este Dumnezeu care, după mare mila Sa, prin învierea lui Hristos din morți, ne-a născut pe noi din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă, neîntinată și neveștejită...» (1 Petru I, 3-4).

Dumnezeu, adîncul bunătății, a întins mina și a chemat din adîncul răutății, firea omenească, pentru a o împărtăși și bucura din mila Lui. Dumnezeu — adîncul curăției — a întins mina și a chemat din adîncul păcatului firea omenească, pentru a o izbăvi de robia lui. Dumnezeu — adîncul dreptății — a întins mina și a chemat pe om din adîncul nedreptății, ca să statornicească dreptatea. Dumnezeu — adîncul milei — a întins mina și a chemat pe om din adîncul nerecunoștinței, ca să-l aducă la fericirea cea dintîi.

Dumnezeu, prin Fiul Său cel răstignit și înviat, din nemărginită bunătate, a dăruit astăzi mila Sa cea nemăsurată, omului plin de viclenie și răutate; a încredințat bogăția Lui de daruri, omului plin de nerecunoștință, ca să ne facă pe toți părtași și moștenitori ai împărăției cerurilor, căci, după cum spune Sfîntul Apostol Pavel: «Cetățenia noastră este în ceruri, de unde și așteptăm cu stăruință ca Mintuitorul pe Domnul Iisus Hristos, care va schimba la înfățișare trupul nostru omeneșc, în asemănarea trupului Slavei Sale...» (Filipeni III, 20-21).

Iubiții mei fii sufletești,

Minunea Învierii Domnului se dovedește prin arătările Lui, după Înviere, și prin martorii care L-au văzut înviat. S-a arătat Mintuitorul în case cu ușile încuiate și la distanțe de zeci de kilometri. S-a arătat Mariei Magdalena, femeilor galileene, Sfîntilor Apostoli Petru și Iacov,

ucenicilor Luca și Cleopa, în călătoria spre Emaus și la Cină, în mijlocul ucenicilor, afară de Toma, când mănincă cu ei și le spune: «Vedeți mâinile și picioarele Mele, că Eu sint; pipăiți-Mă și vedeți că duhul carne și oase nu are, precum Mă vedeți pe Mine că am» (Luca XXIV, 39). «Așa este scris — în Lege, în Psalmi și în prorocii — și așa se cădea să pătimească Hristos, și a treia zi să învieze din morți..., iar voi sînteți martorii acestora» (Luca XXIV, 46, 48).

S-a arătat Apostolilor, cînd incredințează pe Toma despre înviere și-l face să exclame cuvintele: «Domnul meu și Dumnezeuul meu!» (Ioan XX, 28); s-a arătat Apostolilor la Marea Tiberiadei, în Galileea, timp de 40 de zile, pînă la înălțare; s-a arătat apoi, la peste 500 de frați deodată; iar mai pe urmă s-a arătat Sfîntului Apostol Pavel, pe drumul Damascului.

Aceste arătări în carne și oase, au făcut din niște pescari ucenici, apostoli și misionari ai lumii. Îndoielile ucenicilor fricoși, după înviere, au fost prefăcute în convingeri și credințe apostolice, pline de tărie, de siguranță și de virtute.

Sfînții Apostoli au fost «martorii învierii», cei dintîi convertiți de fapta învierii și în numele ei au cucerit lumea, după cum spune Sfîntul Apostol Petru, către iudei: «...Pe Iisus Nazarineanul... voi L-ați luat și pironindu-L, prin mâinile celor fără de lege L-ați omorît... Pe acest Iisus, Dumnezeu L-a înviat, pentru care noi toți sîntem martori» (Faptele Apostolilor II, 22, 23; III, 14).

Iar Sfîntul Apostol Pavel, Apostolul neamurilor, este tot așa de categoric, cînd scrie corintenilor: «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră. Iar dacă nădejdea noastră în Hristos este numai pentru viața aceasta, sîntem mai de plîns decît toți oamenii. Acum, însă, Hristos a înviat din morți, fiind începătura învierii celor adormiți» (I Cor. XV, 17-19).

Întreaga credință a Sfînților Apostoli, mărturisirea Bisericii și toate Sfintele Scripturi au aceeași încheiere, cuprinsă în cuvintele solemne pe care le rostim astăzi: «Hristos a înviat!».

Taina învierii ne-o mărturisește întreaga fire inconjurătoare. Sămînța care putrezește în pămînt și răsare din nou, ne dă mărturie despre înviere. Florile și toate ierburile, care în timpul iernii sînt amorțite, iar în timpul verii cresc, rodesc și împodobesc pămîntul, ne dau mărturie despre înviere.

Puterea focului, care prin măiestria muncitorului scoate din pămînt aurul strălucitor, fierul, plumbul, sticla și altele, ne dă mărturie despre înviere. Tot așa, în ziua cea mare a judecării, la porunca lui Dumnezeu, se va săvîrși învierea cea de obște.

Iubiții mei fii sufletești,

Numai despre Mintuitorul a putut spune îngerul: «Ce căutați pe Cel viu între cei morți?».

Dar acest Biruitor al morții ne vrea și pe noi biruitori ai păcatului, moartea sufletului nostru, căci El vrea ca și noi să trăim împreună cu El. «Rămîneți în Mine și Eu în voi» — ne spune Mintuitorul. «Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță. tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine» (Ioan XV, 4).

Aceasta trebuie să fie bucuria Învierii! Trăirea noastră după învățătura și pilda Domnului Iisus Hristos, împodobind nu numai trupul cu haine frumoase și curate, ci împodobindu-ne și sufletul cu fapte bune, creștinești.

Aceasta o vom face, imitînd iubirea lui Dumnezeu față de oameni, imitînd mila Lui față de oameni, practicînd curățenia vieții și îmbrăcîndu-ne în toate faptele cele bune.

Să biruim orice patimă, orice gînd rău, orice fapte de necuviință, de lăcomie, ca să ne arătăm biruitori asupra păcatului și morții. Să arătăm prin fapte bune că — prin Înviere — raiul s-a deschis pentru noi. «Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm».

Rugăciunile, cîntările sînte, citirea psalmilor, tilcuirea dumnezeieștilor Scripturi, citirea cărților bisericești, sfătuirea cea duhovnicească, mila de săraci, trăirea în pace și alte fapte bune, acestea sînt veselia cea adevărată a Învierii, acestea fac ca Praznicul Învierii să fie bineplăcut lui Dumnezeu, — după cum ne îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel, cînd zice: «Vorbiți între voi în psalmi, în laude și în cîntări duhovnicești, laudînd și cîntînd în inimile voastre, Domnului» (Efes. V, 19).

Iubiții mei ții sufletești,

Cunoscînd temeiurile bucuriei și nădejdiei care umplu sufletele voastre în acest prea luminat Praznic al Învierii, vă trimit asigurarea că sînteț pururea în inima mea de părinte și în rugăciunile mele, și vă îndemn ca iubirea voastră să prisosească și mai mult între voi, pentru ca, plini de roadele dreptății să vă purtați în chip vrednic de învățătura Mintuitorului Hristos.

Umblați fără prihană și fără de răutate, ca blîndețele voastre să se facă știute tuturor celor din jurul vostru și să străluciți ca niște luminători, prin purtarea voastră, în fața tuturor conducătorilor voștri sufletești și trupești.

Urmați pilda și îndemnul păstorilor și îndrumătorilor voștri, părăsind zavistia și neorînduiala, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, care spune: «...Cîte sînt adevărate, cîte sînt de cinste, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt de iubit, cîte sînt cu nume bun, orice faptă și orice laudă, la acestea să vă fie gîndul» (Filipeni IV, 8).

Rugați-vă pentru «pacea a toată lumea» și pentru «unirea tuturor», căci așa vom prăznuii cu vrednicie Învierea Mintuitorului Hristos, «Domnul Păcii», și numai așa «Pacea lui Dumnezeu, care covîrșește toată mintea, va păzi inimile voastre și cugetele voastre...» (Filipeni IV, 7).

În casele voastre, cu prietenii și cunoscuții voștri, fiți următori cuvintelor Mîntuitorului Hristos, al cărui înlii cuvînt după înviere, a fost: «Pace vouă!».

Rugați-vă ca năzuințele tuturor oamenilor de bine și străduințele tuturor conducătorilor de popoare pentru înfăptuirea Păcii, să fie încununete de izbîndă, pentru ca toți să fim părtași vieții celei noi, stăpînită de duhul Păcii.

Rugați-vă ca popoarele lumii să ajungă curînd la înlăturarea tuturor neînțelegerilor și «nici un neam să nu mai ridice sabia împotriva altui neam, și nimeni să nu deprîndă pravila războiului» (Isaia II, 9), cum spune prorocul Isaia.

Dumnezeu să binecuvînteze casele voastre, copiii și familiile voastre, cu sănătate, bucurie și sporire în toate cele bune, «ca și eu să fiu cu inimă bună, aflînd vești despre voi» (Filipeni II, 19).

Vă îmbrățișez pe toți cu părintească dragoste, și rugîndu-mă Mîntuitorului Hristos să vă dăruiască îndelungare de zile, cu pace și sănătate —, vă spun din toată inima: «Hristos a înviat!».

J. Justinian

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

Dată în reședința Noastră patriarhală din București, cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Învierii Domnului, din anul 1960, aprilie, în 17 zile.

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini : Har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul Iisus Hristos, iar de la Noi arhierescă binecuvîntare.

HRISTOS A INVIAT !

«Lăudăm, Hristoase, Pașima Ta cea mințuitoare și slăvim Învierea Ta»... (din Octoih)

Iubiții mei fii sullețești,

Am străbătut calea Sîntului și Marelui Post și curgerea acestui an, spre «curățirea sufletelor și a trupurilor, spre înfrinarea poftelor și spre nădejdea învierii». Iată că Învierea a sosit! «Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le». Aceasta este vestirea de Paști, a sîntelor noastre biserici și cu această vestire vă întîmpinăm și Noi astăzi, ca Părinte al vostru sufletesc. Dintre toate evenimentele care au însemnat viața pămîntească a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, două sînt cele mai adînc răscolitoare de suflet pentru noi, și anume: moartea și învierea Sa. În sînta și marea săptămînă a Pașimilor, L-am privit pironit pe Cruce, cu Trupul sfărîmat și cu Sîngele vărsat pentru păcatele lumii și, deci, pentru păcatele noastre.

Noi credem și mărturisim adevărul istoric al morții și al îngropării Sale. La picioarele Crucii, am mărturisit păcatele pe care Domnul le-a răscumpărat cu scump Sîngele Său. Ce bogăție de mîntuire, de nădejde și mîngîiere sufletească se află legate de Crucea lui Iisus, Domnul nostru! Ca și oarecînd, dumnezeiescul Pavel, zicem și noi: Trăiesc cu credința în Fiul lui Dumnezeu, care ne-a mîntuit, dîndu-Și viața pentru noi.

Acum în noaptea Slintei Învieri, cîntăm slava Mîntuitorului Celui înviat. Pe fețele tuturor credincioșilor, strălucește marea bucurie a Paș-

telui. Toată firea ia parte la Învierea Domnului, așa precum a luat parte și la Pațima Sa.

Cînd se lumina spre prima zi a săptămînii, adică duminică dis-de-dimineată, Sfintele Femei de mir purtătoare au pornit la mîncare adîncă să-și îndeplinească datoriile lor de respect religios față de Trupul Domnului Iisus, a Cărui îngropare s-a făcut în grabă din pricina Simbetei celei Mari. Sfînta Cruce, îngroparea și învierea sînt strîns legate una de alta. Sfintele Femei mironosițe sînt cele din urmă la picioarele Crucii și cele dintîi la înviere. Pe drumul către mormînt erau cuprinse de o singură grijă: «Cine ne va prăvăli piatra de pe ușa mormîntului?». Iată, însă, că chiar sub pașii lor grăbiți, pămîntul se cutremură. Un fulger străbate acum grădina lui Iosif Arimateianul. Străjerii fug innebuniți de frică. În acest moment tainic, cînd pămîntul se cutremură, Domnul Iisus ieșea din mormînt ca un mire dintr-o cămară. Îndată, un înger coboară din slava cerului, răstoarnă piatra de pe ușa mormîntului și stă de-asupra ei, plin de slavă și de frumusețe. Haina îi era albă ca zăpada, iar fruntea îi strălucea de-o strălucire fulgerătoare. Ce a urmat după aceea, știm cu toții. Orbite de strălucirea care inunda mormîntul și cuprinse de spaimă, stăteau în pragul mormîntului, pe cînd glasul tainic al vestitorului ceresc le spunea: «Nu vă temeți. Știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici, a înviat. Aduceți-vă aminte de cele ce v-a spus în Galileea: Trebuia ca Fiul omului să se dea în mîinile oamenilor păcătoși, ca să fie răstignit, și a treia zi să învieze» (Luca XXIV, 4-7).

«A înviat, nu este aici». Ce cuvinte pline de dar, de putere, de lumină și de adevăr! Domnul Iisus s-a dezbrăcat de această viață pămîntească pentru a intra în deplinătatea vieții celei de sus, plină de slavă. El nu mai este în mormînt, legat cu înfășurăturile morții, nemișcat, neputincios.

A înviat, a slărit porțile iadului și a dat lumii dovada cea mai strălucită despre Dumnezeuirea Sa, căreia nimeni nu-i stă împotrivă. Nu mai este vremea lacrimilor și a întristărilor. Sfînta Fecioară Maria nu mai este Maica durerilor, căci «Fiul ei a înviat a treia zi din mormînt» (Axion). Cuprinse de bucurie și de frică, Sfintele Femei părăsesc mormîntul. Știau că Domnul a înviat. Vesta cea cerească o duc cu ele Sfinților Apostoli. Pe cale, Domnul cel înviat li se arată și le întîmpină cu «Pace vouă». Sfinții Apostoli nu le-au crezut, căci marea taină a vieții prin moarte, le scăpa înțelegerii lor. Ei au petrecut toată Săptămîna Luminată în Ierusalim. Sf. Apostol Petru, corifeul Apostolilor, zice: «Căci v-am vestit puterea și venirea Domnului nostru Iisus Hristos nu luîndu-ne după niște basme meșteșugite, ci noi înșine am văzut mărirea Aceluia. Pentru că El a primit de la Dumnezeu-Tatăl cinste și slavă, atunci cînd a venit asupra Lui astfel de glas: Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Carele am binevoit. Și acest glas noi l-am auzit venind din cer cînd eram cu Domnul în muntele cel sfînt» (II Petru I, 16-18). Adevărul Învierii ni-l arată Sfînta Biserică.

Iubiților,

Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le». Iată cîntarea de Paști pe care Biserica o intonează sub toate cerurile. Sfinții Apostoli și-au întemeiat credința și apostolatul lor pe învierea Domnului. Siguranța de a fi văzut pe Domnul înviat se arată în cuvîntările lor, și în convingerea lor nestrămîtată despre aceasta. Ei nu înțeleg să povestească impresii subiective, ci vorbesc de o prezență reală, obiectivă despre Mîntuitorul nostru. Povestirea învierii este naturală. În arătările după înviere, sînt trăsături care pun în lumină îndestulătoare realitatea Trupului lui Hristos cel înviat.

Faptele Evangheliei sînt publice. Și cu toate acestea, cîți dintre creștini le citesc și le cunosc? Să ne amintim acum că «Nu cu argint sau cu aur stricăcios sîntem răscumpărați..., ci prin Sîngele lui Hristos cel scump, ca al unui miel nevinovat și neprihănit» (cf. I Petru I, 18-19).

«Iubiților, vă rog ca pe niște pribegi și călători să vă depărtați de poftetele trupești, care se oștesc împotriva sufletului (I Petru II, 11). «Rămii cu noi». Nu ne părăsi pentru păcatele noastre, pentru că Te iubim! «Dar mai presus de toate să aveți dragoste fierbinte unii către alții» (I Petru IV, 10). Să nu uitați că dragostea către Dumnezeu cuprinde ascunsă în ea pe cea către aproapele. Sentința care se va da asupra noastră la judecata din urmă se va întemeia pe dragostea pe care am dovedit-o față de aproapele. Dar cite pricini nu ne despart de dragostea către aproapele?! Egoismul, ciocnirea de interese, deosebirea de caracter ș.a. Dacă nu iubim pe Dumnezeu, atunci dragostea către aproapele nu va putea să țină piept la atîtea greutăți care îi sar în cale.

Învierea Domnului este, așadar, temelia credinței noastre creștine și siguranța învierii noastre. «Știind că Cel ce a înviat pe Domnul Iisus ne va învia, prin Iisus, și pe noi...» (II Cor. IV, 14).

Acum, de Praznicul Învierii, se cade să ne gîndim și la cei ce au adormit întru nădejdea învierii și a vieții celei veșnice.

Darurile Învierii sînt multe și felurite, numai noi să ne arătăm vrednici de primirea lor. Ca Părinte sufletesc al vostru, vă spun cu Sf. Apostol Petru: «Să vă sporească harul și pacea».

Iubiților,

Acum, de Sfînta și luminata zi a Învierii, găsesc vreme cu prilej să vă rog să sporiți în rugăciuni fierbinți către Dumnezeu pentru pace și buna așezare a întregii lumi. Fiecare oră sau ceas din istoria lumii își are sarcina sa. A sosit ceasul conviețuirii pașnice între neamurile și popoarele întregii lumi. «De aceea, nu voi conteni a vă aminti pururea de acestea, măcar că știți» (II Petru I, 12). Proorociei, cu veacuri în urmă au prezis sfîrșitul războaielor. «Va veni o zi cînd nu se va mai învăța meșteșugul războiului, săbiile vor fi prefăcute în instrumente agricole» (Isaia). Să nu uităm momentul istoric fără precedent, cînd conducătorii

de state și popoare se strâng acum laolaltă pentru a afla calea care va duce la dezarmarea generală și totală. Faptele urmează vorbelor. Noi cîntăm imnul nădejdelor de înfrățire universală. Credincioșii Bisericii noastre sînt sinceri prieteni ai păcii și vor depune toate silințele, necruțînd nici o osteneală sau sacrificiu pentru pacea a toată lumea. Lupta pentru apărarea păcii în lume este să fie titlul de glorie al credincioșilor noștri, căci așa le cere Domnul Păcii, Hristos Domnul nostru.

A sosit ceasul să nu se mai recurgă la conflict armat în caz de dezacord internațional. Războiul și mai ales spiritul războinic trebuie alungat din lume.

Nici o cauză nu a fost mai mult apărată în epoca noastră, ca aceea a dragostei colective a omenirii. Să ne facem datoriile de cetățeni cinstiți și corecți față de legile și rînduielile vieții celei noi, care se întărește pentru binele și fericirea tuturor sub stăpînirea puterii populare.

De încheiere, mă îndrept către toți cu binecuvîntările și darurile Învierii, pe care vi le împărtășesc în numele Domnului Iisus Hristos Cel înviat. Bucuriile Învierii să se sălășuiască în sufletele și în casele voastre! «Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfintului Duh să fie cu voi cu toți».

Hristos a înviat!

Al vostru de tot binele rugător fierbinte către Dumnezeu,

Episcop
† ANTIM

Dată în reședința noastră de la Buzău.

† CHESARIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI
DUNAREA DE JOS

Intregului cler și tuturor credincioșilor din această eparhie, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră arhierescă binecuvintare.

HRISTOS A INVIAT !

Iubiții mei fii duhovnicești,

Odată cu sosirea primăverii, care înnoiește fața pământului, a venit și primăvara cea duhovnicească, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, primăvara sufletului. Ea ne însuflețește și ne întraripează cu gânduri sfinte către Dumnezeu și umple inimile noastre de o bucurie negrăită : bucuria biruinței Luminii asupra întunericului păcatului, biruința Vieții asupra morții, biruința Mântuitorului nostru asupra iadului. Sfintele lăcașuri răsună astăzi voios de cântarea biruitoare a vieții : «Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din mormînturi viață dăruindu-le».

Iubiților,

Nici o sărbătoare creștinească nu este așa de mare ca Învierea Domnului. Nici o sărbătoare de a noastră nu aduce atîta voie bună ca aceasta. Învierea Domnului este chezașia învierii noastre a tuturor, e sărbătoarea Creștinismului. Credința noastră, Biserica noastră, de aici pornesc, de la Hristos Cel înviat din morți ; iar învierea este faptul învederat că Iisus Hristos este cu adevărat Dumnezeu. Fără înviere, credința creștină n-ar fi existat niciodată. N-ar fi existat nici Evanghelia, nici sfinții, nici Biserica.

Iubiților,

Învieerea a fost prefigurată de unii dintre sfinții Vechiului Testament și mai ales de proorocul Ionă, despre care Mîntuitorul a spus celor care îi cereau semn: «că precum Ionă a fost în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va sta și Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți» (Mat. XII, 40). Și tot El a spus de mai multe ori că «a treia zi va învia» (Mat. XX, 19).

Despre învierea cea de a treia zi au știut și cei care L-au răstignit pe cruce. De aceea ei au întărit mormîntul cu strajă și l-au pecetluit, pentru ca să împiedice înfăptuirea unei asemenea minuni, în care ei nu voiau să creadă. Dar iată că în zorii celei de a treia zi, minunea s-a săvîrșit. Domnul a înviat din mormînt, înconjurat de slava Lui dumnezeiască, «slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14).

Cei dintii care au fost martorii acestei minuni au fost străjerii de la mormînt, care în fața unui asemenea fapt, de frică, au căzut la pămînt. Iar cînd și-au revenit în simțiri, au alergat în oraș și au spus căpeteniilor poporului că Hristos a înviat.

Între timp Mîntuitorul a întîmpinat pe Sfintele Femei purtătoare de mir, și le-a binecuvîntat. Apoi S-a arătat ucehnicilor Săi în aceeași zi și, după aceea, în mai multe zile la rînd, încredințîndu-i despre învierea Sa prin multe semne și minuni.

Deci, moartea care pusese stăpînire pe neamul omenesc de la Adam, a fost acum nimicită de Iisus Hristos, «Fiul lui Adam». El n-a biruit-o ca om, pentru că nu putea. Omul este supus morții, cît va fi omenirea. Ci El a biruit-o ca Dumnezeu, care este stăpîn peste viață și peste moarte.

Învieerea Domnului este, dar, o lucrare dumnezeiască, cea mai mare care s-a săvîrșit de la creația lumii. Ea este culmea cea mai înaltă în lucrarea de restabilire a păcii între Dumnezeu și om. Prin ea Dumnezeu, în persoana Fiului, se arată ca o putere atotputernică, o putere neînvinsă care acționează pentru a mîntui pe cei credincioși... Pentru că Mîntuitorul Hristos a murit pe cruce și a înviat din morți nu pentru Sine, ci pentru noi, pentru mîntuirea noastră. Prin El, Dumnezeu ne cheamă la viața cea veșnică și la fericire, și nimic nu este mai de preț în viața duhovnicească, decît mîntuirea sufletului. Să fie vrednic a sta împreună cu Dumnezeu și cu prietenii Lui, sfinții, în viața cea fericită, este dorința cea mai puternică a omului credincios.

De aceea Sfînta Înviere, care este și anticiparea învierii noastre a tuturor, servește celor credincioși ca imbold pe calea desăvîrșirii, pentru cîștigarea vieții celei veșnice. Căci «Dacă ați fost înviați împreună cu Hristos, zice Sf. Apostol Pavel, căutați cele de sus, unde este Hristos... Imbrăcați-vă deci ca niște aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și iubiți, cu milostivirea îndurărilor, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungă răbdare... Și tot ce ați face, din suflet să faceți, ca pentru Domnul» (Colos. III, 1, 12, 23).

De aici se vede, iubiților, cât de prețioasă este viața aceasta de pe pământ pe care o trăim, că oricât ne-am strădui pentru înfrumusețarea ei, nu va fi deajuns niciodată. Pentru că de aici, de pe pământ se cîștigă fericirea cea veșnică și nu din alt loc. Fiecare zi, fiecare ceas are o importanță deosebită în viața noastră. Ca să ne ridice la viața cea veșnică, Mîntuitorul însuși a primit a lua asupra Sa chipul și viața noastră pămîntească și apoi, prin jertfa și prin învierea Sa, le-a îndumnezeit. El a venit pe pământ ca noi să avem viață și pentru ca să avem din belșug. Să avem totul adică, pentru ca să putem pătrunde rostul acestei vieți, și prin strădanii de merit să ne putem ridica de la această viață vremelnică la cea fericită și veșnică.

Pentru ce a făcut Dumnezeu soarele de pe cer, aerul și apa, dacă nu pentru viața de pe pământ? Pentru ce a făcut plantele și viețuitoarele de tot soiul, dacă nu pentru viața omului? Gîndiți-vă ce ar fi pe pământ, dacă numai o clipă suflarea morții ar trece pe deasupra lui? Dar aceasta nu va fi niciodată. Dumnezeu este viața și El a însuflețit pămîntul cu viață, ca să nu piară niciodată, cât va fi omul. Iar pentru ca să îl lege pe om de această viață, l-a făcut colaborator al Său pe pământ și a sădit în sufletul lui dorul de desăvîrșire, dragostea de adevăr, de frumos și de tot ce este bun și folositor. Dragostea de viață este atît de mare, că nimeni nu este bucuros să se despartă de ea, căci «Dulce este lumina vieții și dezmierdătoare pentru ochi este lumina soarelui» (Eccl. XI, 7).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Dumnezeu ne învrednicește ca să prăznuim Paștile din anul acesta într-o atmosferă de mari speranțe pentru viitorul omenirii. Norii prevestitori de furtuna războiului au fost împrăștiți de suflul binecuvîntat al păcii. Atmosfera internațională s-a înseninat și arată semne de vreme frumoasă.

În amintirea noastră este prezentă chemarea Uniunii Sovietice către toate popoarele lumii pentru trecerea în de comun acord a tuturor la dezarmarea generală și totală, chemare care a fost primită cu multă bucurie, și asupra ei se poartă discuții serioase. În al doilea rînd, nu mai tîrziu decît luna viitoare, va avea loc mult așteptata conferință la nivel înalt a conducătorilor Marilor Puteri, conferință care este în legătură cu destinderea încordării internaționale și stabilirea unui climat sănătos de pace și colaborare între popoare. Pe lingă acestea mai sînt și alte manifestări care se fac pentru apropierea popoarelor lumii.

Astfel vedem că dragostea de pace niciodată nu cade, ci se afirmă totdeauna, cu și mai mare putere, oricîteori viața este în primejdie. Viața și pacea sînt voite de Dumnezeu, iar omenirea iubește pacea, pentru că ea este orînduirea cea desăvîrșită. Tulburarea, neînțelegerile și războiul n-au intrat în lume decît prin stricarea orînduirii.

Așteptăm, dar, cu încredere ca ramura de măslin înălțată în văzul lumii întregi, de cel mai puternic stat din lume, ca simbol al păcii, să

găsească înțelegerea și adîncă prețuire la toate popoarele. Iar întrunirea viitoare a conducătorilor Marilor Puteri să fie rodnică și să ne aducă neîntîrziat «pacea a toată lumea», pentru care noi zilnic ne rugăm lui Dumnezeu și muncim pentru înfăptuirea ei.

Iubiților fii duhovnicești,

Avînd speranțe așa de mari pentru biruința păcii, ca Părinte sufletec al vostru, vă îndemn din toată inima să slujiți cu încredere cauza păcii, prin munca voastră strîns unită în jurul conducătorilor voștri, pentru binele Patriei și al Bisericii noastre.

Slujind păcii, slujiți vieții. Slujind vieții, adică binelui obștesc al poporului nostru, slujiți lui Dumnezeu, Cel ce ne-a dăruit viața.

Împărtășindu-vă acest cuvînt de părintească învățătură, vă binecuvîntez și rog pe Bunul Dumnezeu pentru sănătatea și pentru buna sporire a voastră a tuturor.

«Darul Domnului nostru Iisus Hristos, și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți».

Hristos a înviat!

La mulți ani!

Al vostru către Domnul, de tot binele rugător,

† CHESARIE

Episcopul Dunării de Jos

Data în reședința Noastră episcopală din Galați, cu prilejul Sărbătorilor Sărbători ale Învierii Domnului, din anul 1960.

BUCURIA ÎNVIERII

În prima zi a Sfințelor Paști, clerul Capitalei, profesorii Seminarului și Institutului Teologic, colaboratorii din Administrația Patriarhală și Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor au fost primiți la Palatul Patriarhal de Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, — înconjurat, ca în fiecare an, de Prea Sfințiii Episcopi Antim Tîrgovișteanul și Teoctist Botoșăneanul, Vicari Patriarhali, de P.C. Preot Alexandru Ionescu, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P.C. Preot Ioan Gagiu, Directorul Administrației Patriarhale, de consilierii, inspectorii bisericești și protopopii orașului București.

A fost de față și reprezentantul Departamentului Cultelor.

Cu acest prilej, răspunzînd cuvîntului omagial ce i-a fost adresat, în numele celor prezenți, de P.C. Preot Haralambie Bărbuleanu, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a rostit următoarea cuvîntare :

*Prea Sfințiiilor Episcopi,
Domnule reprezentant al Departamentului Cultelor,
Prea Cucernici Părinți Vicari, Directori, Consilieri, Inspectori
și Protopopi,
Cucernici Părinți,*

Mintuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, murind ca om prin răstignirea pe Cruce, S-a ridicat din moarte și din veșnicia ei ca Dumnezeu Atotputernic, pentru noi toți, dăruind viață celor din morminte. Prin puterea Lui, precum grăiește Profetul Isaia, «pămîntul va naște din nou pe cei sălășluiți în pulbere», căci «Dumnezeu, pe cei adormiți întru credința lui Iisus, aduce-i-va împreună cu El» în împărăția vieții celei veșnice (I Tesaloniceni IV, 14).

Trecerea noastră din moarte la viață și de pe pămînt la cer s-a făcut prin jertfa de pe Cruce a Mintuitorului lumii, Iisus Hristos, precum ne arată Sfînta Scriptură, cînd spune: «El este jertfa de ispășire pentru păcatele noastre» (I Ioan II, 2); «Ne-am împăcat cu Dumnezeu, prin moartea Fiului Său» (Romani V, 10); «Hristos S-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Romani IV, 25); «Prin

Cruce a venit bucurie la toată lumea», căci Mintuitorul Hristos «în chipul lui Dumnezeu fiind, S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte, și încă moarte pe Cruce» (Filipeni II, 6-8); «Cu cei făcători de rele a fost numărat, a purtat fără-delegile multora și pentru cei păcătoși și-a dat viața »(Isaia LIII, 12).

Biruină moartea și risipind veșnicia ei prin învierea cea de a treia zi, — prin jertfa Sa pe Cruce, Dumnezeu-Omul Iisus Hristos a implinit în lume o lucrare mare și sfîntă, de aceeași însemnătate cu însăși lucrarea de zidire a omului. Eliberat din temerea de moarte și de veșnicia ei, și născut din nou prin Patimile și moartea Mintuitorului Hristos, creștinul «se innoiește după chipul Celui ce l-a zidit» (Coloseni III, 10). El nu se mai teme nici de moarte, nici de veșnicia ei. El știe că plecînd din această viață, merge în viața cea adevărată din Împărăția lui Dumnezeu, unde este așteptat cu brațe părintești de Stăpînul cerului și al pămîntului. Aceasta înseamnă adevărata noastră trecere «din moarte la viață și de pe pămînt la cer», pentru care, dînd slavă Celui Atotputernic, grăm împreună cu Sfîntul Apostol Petru: «Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care după mare mila Sa, prin Învierea lui Hristos din morți, re-a născut pe noi din nou, spre nădejde vie» (I Petru I, 3).

Povestind minunea Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, Sfinții Evangheliști pun în lumină deosebită cîteva din zicerile Lui, rostite în primele ceasuri după înfrîngerea morții și veșniciei ei. Astfel, înfățișînd întîlnirea Domnului Iisus cu sfințele femei mironosițe, în preajma locului unde fusese îngropat, sau întîlnirea Sa cu sfinții ucenici, în casa din Ierusalim, unde aceștia «se adunaseră de frica iudeilor», — Sfinții Evangheliști Matei și Ioan rețin, cu deosebire, numai aceste cuvinte: «Bucurați-vă!» (Matei XXVIII, 9), și «Pace vouă!» (Ioan XX, 19).

Luînd temei de aci, vom spune și noi că sărbătoarea Sfințelor Paști, este, înainte de toate, un praznic al bucuriei și al păcii, — al bucuriei de a ne ști eliberați de povara temerii de veșnicia morții — și al păcii fără de hotar, pe temelia duhului dragostei, înțelegerii și prețuirii reciproce, care unesc pe oameni și înfrățesc popoarele lumii.

Pentru creștinul adevărat, bucuria izvorită din sărbătoarea Sfințelor Paști nu poate avea nici o îndreptățire, dacă ea nu rodește în inimi simțămînte de iubire față de Dumnezeu-Tatăl, care și-a arătat iubirea față de oameni, trimițînd în lume pe Fiul Său Cel UNUL-Născut, căci noi «în aceasta I-am cunoscut iubirea, că El și-a pus sufletul Său pentru noi (I Ioan III, 16), iar «mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prieteni» (Ioan XV, 13).

Iar cealaltă față a sfintei sărbători de astăzi, de praznic al păcii, își află îndreptățiri de neclătinat în darul acestei păci lăsat nouă de Hristos — după învierea Sa din morți, prin cuvintele: «Pace vă las vouă, pacea Meu o dau vouă» (Ioan XIV, 27). De atunci pînă astăzi și în veci, «Hristos este pacea noastră, El care a făcut din cele două lumi una, prin Cruce omorînd vrăjmășia și binecuvîntînd pacea» (Efeseni II, 14). «El a șters cu poruncile Evangheliei zapisul cel despre noi, care era po-

trionic nouă, pironindu-L pe Cruce» (Coloseni II, 14). De aceea, prin glasul Sfintului Apostol Pavel, Hristos cel înviat strigă astăzi către toate neamurile pământului: «Căutați desăvîrșirea, mîngiați-vă, fiți uniți în cuget, trăiți în pace și Dumnezeu dragostei și al păcii va fi cu voi» (II Corinteni XIII, 11); iar cîntarea Bisericii noastre îndeamnă pe toți: «Ziua Învierii, să ne luminăm, popoare, și unii pe alții să ne îmbrățișăm!».

Prefacerea săbiilor în brăzdare de pluguri și a lăncilor în seceri, despre care vorbește profetul Isaia, a fost visul scump al oamenilor de pretutindeni și din toate timpurile, și dacă istoria neamului omenesc este mai mult o istorie a luptelor și războaielor purtate de oameni de-a lungul veacurilor —, astăzi, în fața primejdiei care pîndește lumea cu propria sa distrugere, milioane și milioane de oameni cer conducătorilor de popoare, cu toată hotărîrea, ca «nici un neam să nu mai ridice sabia împotriva altui neam, și nimeni să nu mai deprindă pravila războiului» (Isaia II, 4).

Creștinismul este o religie a păcii. Creștinii și slujitorii Bisericii știu ce înseamnă războiul. În sufletele credincioșilor și slujitorilor Bisericii există o ură neîmpăcată împotriva violenței și războiului. Pentru aceea, ca oameni ai Bisericii, noi ne ridicăm împotriva acelor care primejdiesc libertatea oamenilor și pacea lumii, și binecuvîntăm pe cei care se străduiesc pentru dezarmarea tuturor armatelor și transformarea armelor acestor armate în unelte de folos omului.

Pe unerii popoarelor apasă tot mai greu povara înarmărilor. Averi uriașe sînt transformate în fiecare an în arme ucigătoare, iar în vreme ce uneltele morții răpesc din mîinile oamenilor avuții colosale, în lume sînt încă oameni fără adăpost și îmbrăcați în zdrențe; pîinea nu satură pretutindeni foamea celui flămînd; milioane de copii sînt ființi departe de știința de carte.

Oamenii de bună credință de pretutindeni cer eliberarea de teama zilei de mîine și o viață ușurată de povara înarmărilor. Visul de veacuri al înaintașilor noștri începe să se îndeplinească. Nădăjduim să respirăm văzduhul unei lumi care nu va mai cunoaște vărsarea de sînge. Pentru apropierea acestei zile, credincioșii și slujitorii Bisericii Ortodoxe Romine, laolaltă cu toți ostenitorii din scumpa noastră țară, nu vor precupeți nici un sacrificiu.

De aici, «de unde am ajuns», așa cum a arătat și Părintele Bărbuleanu, să urmăm același dreptar, să gîndim la jef, Prea Cucernici Părinți, și «să vă faceți următorii mei, să vă uitați la aceia care umblă astfel precum aveți pildă de la noi» (Filipeni III, 16-17).

«Ducînd aceeași luptă pe care ați văzut-o altădată la mine și pe care știți că o duc și acum» (Filipeni I, 30), «pacea lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte, va păzi inimile voastre și cugetele voastre, în Hristos Iisus»... «Cele ce ați învățat și ați luat și ați auzit și ați văzut la mine, acestea să le faceți și Dumnezeu al păcii va fi cu voi» (Filipeni IV, 7, 9).

Cu aceste gînduri și povățuiri întîmpinîndu-vă, vă spun din toată inima: **HRISTOS A ÎNVIAT!**».

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA DUMINICA ORTODOXIEI

În duminica aceasta, prima a Postului Mare, Biserica a rinduit să se facă amintirea unui moment de o importanță istorică deosebită: acela prin care s-a pus capăt la Bizanț unor dirze și sălbătice lupte împotriva sfințelor noastre icoane, lupte care au agitat lumea creștină mai mult de 100 de ani.

Cel care a pornit această luptă a fost Leon III Isaurul, de fel de prinspre hotarele Siriei, și împărat roman la Constantinopol, între anii 714-740.

Cu anumite influențe din partea unor secte din locul său de baștină, dă el în 726 un decret împotriva icoanelor, iar în 729, convoacă într-o adunare pe demnitarii bisericești și laici, cerându-le respectarea decretului.

Gherman, patriarhul Constantinopolului, atrăgându-i atenția că aceste chestiuni, chiar dacă ar fi îndreptățite, nu sînt de competența împăratului, ci a Bisericii, este depus, iar în locu-i este adus un călugăr, Atanasie.

Și lupta împotriva icoanelor începu.

La porunca împăratului, ele sînt scoase din biserici, sfărîmate, arse. Prigonitorii lor sînt numiți iconomahi, adică luptători împotriva icoanelor, sau iconoclaști: distrugători de icoane.

Aceste acte de profanare întărită însă atît de mult poporul, că un soldat care se apucase să scoată o icoană a Mîntuitorului de la intrarea în palat, este sfîșiat de mulțime. În Italia, statuile împăratului sînt doborîte de pe socluri și călcate în picioare. Și agitația cuprinse tot imperiul.

În timpul acestor agitații, Leon III moare, lăsînd urmaș pe fiul său, Constantin Copronim. Poporul proclamă însă împărat pe Artabast, care era favorabil icoanelor. Este însă înfrînt și Copronim își începe lunga-i și nefasta-i domnie de 34 ani, pe care o inaugurează cu acte de o cruzime fără seamăn. Artabast a fost orbit. Patriarhul Atanasie, bănuît că ar fi

pactizat și el cu poporul, a fost biciuit în piață și orbit; urcat apoi călare pe un măgar, cu spatele înainte și cu coada măgarului ca hăț, este plimbat pe străzile Constantinopolului. Și ca batjocora să fie deplină, a fost lăsat înainte patriarh! Slujbașii imperiului sînt obligați să jure că nu se vor mai închina la icoane și ca acestea, multe alte măsuri, care au făcut ca aproape și clerul să renunțe la luptă.

Lupta a fost însă continuată.

Între timp, patriarhul Atanasie murise. Noul patriarh, Constantin, deși un favorit al lui Copronim, cade și el sub bănuială și este executat.

Leon IV Hazarul, care urmă lui Copronim, socotind lichidată orice rezistență, nu mai manifestă atîta preocupare cu iconoclasmul. Avu însă surpriza, la 5 ani de la urcarea sa pe tron, să găsească icoana chiar sub căpățiul soției sale Irina, ca și în locuința diverșilor săi demnitari. Aceasta îl îndirji atît de mult, că porunci și el prigoana predecesorilor săi. Muri însă curînd, probabil otrăvit.

Urmă fiul său, Constantin Porfirogenitul. Fiind însă minor, Irina, mama lui, deveni împărăteasă regentă. Favorabilă icoanelor, ea convocă în anul 787, la Niceea, în Asia Mică, în fața Constantinopolului, un sinod — adunare de ierarhi —, al șaptelea sinod ecumenic, adică al întregii Biserici, — la care au participat pînă la 367 ierarhi. Iconoclasmul a fost condamnat și s-a orînduit din nou cultul icoanelor.

Frămîntările au continuat totuși și după aceasta.

La 842, moare împăratul Teofil și ajunge pe tron din nou o împărăteasă regentă, Teodora, la fel favorabilă icoanelor. Chiar în primul an al domniei sale, ea convoacă un sinod la Constantinopol, care izbutește, în sfîrșit, să termine definitiv cu iconoclasmul. Icoanele sînt reșezate în cinstea și locurile lor, și în ziua de 19 februarie 843, prima duminică a Postului Mare, cu o solemnitate deosebită și într-o atmosferă de entuziasm fără margini, s-a sărbătorit această mare izbîndă a cultului și a Bisericii noastre Ortodoxe. De atunci, această duminică a fost numită Duminica Ortodoxiei și tot de atunci s-a hotărît să se serbeze acest moment în fiecare an, în prima duminică a Postului Mare.

O mulțime de minăstiri, monumente rare de arhitectură și focare de înaltă viață religioasă și culturală, au fost rase de pe fața pămîntului. Provinciile întregi au fost atît de groaznic răvășite, că n-a mai rămas în ele nici o urmă de viață monahicească. În alte părți, peste picturi, au fost așternute tencuieli, iar mozaicuri de o frumusețe și valoare fără pereche, au fost smulse din locurile lor și distruse. Altele, au fost înlocuite cu scene profane, de vînătoare, cu peisaje, cu flori sau chiar cu zarzavaturi. Alte minăstiri au fost transformate în grajduri sau în căzărmi.

Unei academii din Constantinopol, înființată și susținută de 13 dascăli învățați, care se pronunțaseră pentru icoane, i s-a dat foc și a ars complet, cu cei 13 dascăli și cu un număr de peste 30.000 manuscrise, — multe, exemplare unice, între care și o ediție completă a operei lui Homer, cu părți rămase pînă astăzi necunoscute.

Punctul de reazem al iconoclasmului a fost în porunca Decalogului: «Să nu-ți faci chip cioplit, nici asemănarea vreunui lucru din cîte sînt

în cer sus, pe pământ jos, în apă și sub pământ, să nu te închini lor, nici să le slujești lor» (Ex. XX, 4-5). Poruncă de bună seamă absolut categorică, dar numai în sensul ei precis și limitat: acela de a împiedica poporul ales să alunece și el pe panta idolatriei în care căzuseră celelalte popoare, consecință fatală a păcatului originar, a înstrăinării de Creator.

Dar, trecut-a umbra Legii și Darul a venit. Omenirea este acum din nou împăcată cu Dumnezeu, prin jertfa Mântuitorului. Și dacă pe Dumnezeu Tatăl — cum cîntă litania noastră bisericească — nu este cu puțință a-L vedea, apoi pe Fiul lui Dumnezeu, — pe care lumea L-a avut în mijlocul ei mai bine de 30 de ani, — L-a putut cu prisosință vedea și cunoaște. I-a reținut chipul și era foarte firesc să ție să-L aibă și în imagini. Și ca pe El, tot așa chipul Maicii Sale Prea Sfinte, ca și pe cel al celor aleși ai Săii, al sfinților care s-au învrednicit să fie atît de bine plăcuți lui Dumnezeu. Și a ținut să le aibă chipurile și să le cinstească în chip deosebit, pentru că — după cuvîntul Sfîntului Vasile cel Mare — cinstea adusă icoanelor este îndreptată spre cei pe care-i reprezintă ele, așa cum au fost precizate apoi lucrurile de către Sinodul VII ecumenic: «Urmînd dumnezeieștile învățături ale Sfîntilor noștri Părinți și tradiția Bisericii, orînduim ca sfintele icoane, zugrăvite în culori, din pietre scumpe, ori din alte materii potrivite, să se așeze în sfintele biserici ale lui Dumnezeu, pe vasele și veșmintele cele sfințite, pe pereți și scinduri, în case și pe drum. Căci, de cîte ori ni se fac văzuți cei prin închipuire pe icoane, de atîtea ori se vor îndemna cei ce privesc la ele de a-și aminti și cinsti pe cei închipuiți pe dînsule, a-i onora cu sărutare și închinăciune respectuoasă, precum era datina cea veche. Astfel se întărește învățătura Sfîntilor noștri Părinți, aceasta este tradiția întregii Biserici, care a primit Evanghelia de la o margine pînă la alta a pămîntului».

Așa a precizat-o apoi și Mărturisirea Ortodoxă: «Mare deosebire este între idoli și între icoane! Icoana este o închipuire ce pune în față un lucru adevărat, care are ființa sa în lume, cum este icoana Mîntuitorului, a Sfintei Fecioare și a tuturor sfinților. Noi, cînd cinstim icoanele și ne închinăm lor, îi cinstim pe sfinții ale căroră sint închipuirile».

Așa a fost de la începutul vieții noastre creștine.

Dacă imaginea Mîntuitorului pe mahrama Sfintei Veronica — icoana cea nefăcută de mîna omenească — ar putea fi și o legendă, apoi despre Sfîntul Luca Evanghelistul, ca pictor de icoane, ne vorbește și citețul Teodor din Constantinopol, din secolul. VI. Și de la el mai aflăm că se mai găseau încă pe timpul său icoane pictate de Sfîntul Luca.

Și cîte alte mărturii despre cultul și vechimea icoanelor, ca acele din catacombe, loc de refugiu al vieții creștine de la început!

Icoanele s-au mai impus apoi și ca o cerință a sufletului, ca elemente intuitive ale dogmei și vieții creștine.

Amintirea Iastului din templul de la Ierusalim apoi, ca și al celor din templele păgîne, făcea pe unii neoliți de la începutul creștinismului să se înapoieze la cultul de la care veniseră. Cînd însă Biserica și-a organizat cultul și și-a creat locașurile sale de închinăciune, în care și

icoanele au avut un prim rol, înapoierile acestea au încetat cu totul. Și acestea le-a împlinit Biserica de la început. Între cele izbite de furia prigoanelor păgîne, a fost și frumoasa biserică zidită în Nicomidia și dărîmată în timpul persecuțiilor împăratului Dioclețian (284-305).

Acesta este pe scurt istoricul iconoclasmului și acestea sînt cîteva din temeiurile Bisericii și din predaniile Sfinților noștri Părinți, în legătură cu cultul icoanelor. Și, după povata Sfințului Apostol Pavel, sîntem datori să ținem întocmai predaniile lor (II Tes. II, 15). De aceea și lauda el atît de mult pe corinteni, care țineau predaniile lui așa cum le fuseseră ele date de el (I Cor. XI, 2).

Mintea singuratecă a omului se răzlețește cu ușurință. Și tocmai răzlețirea aceasta de matca și dreptarul Bisericii este cauza altor rătăciri de la norma credinței, rătăciri pe care Biserica a avut durerea să le numere de la începutul ei. Slăbiciuni, insuficiențe și îndărătniciri ome-nești, care au dus la sfîșierea trupului lui Hristos, pînă la aproape 500 de bisericate, străine și haine unele față de altele. Și nu s-ar fi ajuns aci dacă, după povata Fericitului Augustin, în cele necesare ar fi fost unitate. În cele îndoielnice libertate și, ca regula generală, în toate dra-goste, fără de care nu este nici plinirea Legii lui Hristos (Rom. XIII, 10).

Răzlețirea de Biserică și de învățăturile sale a fost totdeauna păgu-bitoare. De aceea, ca o mustrare din ađincimea veacurilor, sînt cuvintele Sfințului Ioan Gură de Aur: «Să nu te depărtezi de Biserică, pentru că nimic nu-i mai puternic decît ea. Ea este mai înaltă decît cerul și mai întinsă decît nămintul. E pururea înfloritoare și nu îmbătrînește niciodată. Scriptura, arătîndu-i tăria și statornicia, o numește nunta, arătîndu-i curătenia o numește regină: arătîndu-i înrudirea cu Dumnezeu, o numește fiică. De aceea, speranța și mîntuirea noastră este numai Biserica».

Numai așa prind întruchipare și cuvintele Mîntuitorului, din preajma agoniei Sale: «Eu viu la Tine, Sfinte Părinte! Pe aceea pe care Mi i-ai dat, păzește-i în numele Tău, ca să fie una, precum sîntem și Noi», (Ioan XVII, 11 și 21), lucru asupra căruia insistă îndeosebi: ca să fie în chip desăvîrșit una (vers. 23). Numai așa este pace în numele Său (XVI, 31) și nu gîlceavă. El fiind pacea noastră (Efes. II, 14) și nimicînd toată vrăjmășia (vers. 16).

Așa se ajunge la unirea credinței, la o turmă și un păstor (Ioan X, 16) cu un Domn, o credință și un botez (Efes. IV, 5).

Prigonite de alțița împărați, icoanele au sfîrșit prin a fi reasezate în cinstea cuvenită lor de către două împărătese. Sentimentul femeii și cu el cel religios au triumfat asupra îndîrjirii și pretențiilor de ascendență ale împăraților și slujitorilor lor. Și în nesfîrșitul număr de victime ale iconoclasmului, nu poate fi uitată nobila patriciană Maria, executată și ea din ordinul lui Leon Isaurul, la 9 august 729.

Din toate acestea, înțelegem ce tezaur prețios ne este dreapta noastră credință și orînduirile ei și cîtă grijă au avut predecesorii noștri a le păstra pe toate neschimbate și neștirbite. Și din acestea înțelegem cît de

mare și poruncitoare ne este și nouă obligația de a le păstra la rîndu-ne și noi, întocmai cum ne-au fost predate .

Aceasta-i și cea dintîi cinstire a celor ce s-au luptat și au murit pentru ele și aceasta-i în primul rînd și rostul cinstirii ce se face zilei de azi. Așa sintem fiii Bisericii, în afară de care nu este mîntuire. Așa sintem și sub harul Domnului nostru Iisus Hristos și în dragostea lui Dumnezeu Tatăl și așa ne învrednicim și de împărtășirea Sfîntului Duh, care să fie cu noi cu toți, acum și în vecii vecilor. Amin !

Pr. GRIGORE CONSTANTIN

LA DUMINICA II DIN POSTUL MARE

Precum își cerne soarele razele sale binefăcătoare peste oameni și peste toată zidirea, dîndu-le căldură și lumină, tot așa și Evanghelia radiază căldura și lumina învățaturii Domnului nostru Iisus Hristos, încălzește inimile bunilor creștini și le luminează mintea și căile vieții, le întărește credința și-i îndeamnă la fapte bune. Vestea cea bună, Evanghelia, este un izvor de apă vie, din care se adapă cei ce cred în Iisus Hristos și-L mărturisesc în lume, le înviorează credința și, prin glasul Bisericii, îi îndeamnă să-și încunune viața cu florile cele alese ale virtuților creștine. Credința, iubirea, speranța, înțelepciunea, dreptatea, pacea etc., sînt virtuți care răsar din brazdele mereu proaspete ale Evangheliei, vestite de Biserică credincioșilor ei. Pe calea aspră a postului, Biserica presară popasuri cu lumini evanghelice, care dau puteri sufletești noi creștinului, ca să ajungă la bucuria cea mare a Învierii Domnului. În slăbănogul din Duminica II a Postului Mare, orice creștin trebuie să se vadă pe sine, să-și cerceteze slăbănogia sa trupească și sufletească și să-și caute tămăduirea. Cum arată slăbănogia noastră și cum poate fi vindecată, iată ce va răsări din rîndurile ce urmează.

Iisus Hristos venise în lume să cerceteze pe oameni, să le arate betșugurile trupești și sufletești și să le descopere căile mîntuirii. El le arăta mijloacele de îndreptare și tămăduire. Vestea cuvîntul Evangheliei Sale la toți oamenii, fără deosebire, la tineri ca și la bătrîni, la cei sănătoși ca și la cei bolnavi. «Veniți la Mine, toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi da odihnă» — era chemarea Sa neîntrepută. Hristos venise să mîntuiască pe toți fiii pămîntului, fără alegere, să le lumineze sufletele, să le mîngîie inimile, să le vindece rănile și să le arate căile veșniciei.

Săvârșea minuni, ca să-Și vădească dumnezeirea Sa, dar în același timp ca să le clădească împărăția nouă spirituală în inimile oamenilor, să le dăruiască sănătatea și pacea de care aveau nevoie. Potolind valurile mării învolburate, vindecînd pe cei betegi la trup și la suflet, înviînd pe Lazăr, prietenul Său, pe fiica lui Iair sau pe fiul văduvei din Nain, se dusesse pînă departe vestea faptelor Sale extraordinare și de aceea, gloatele flămînde sau în suferință îl doreau, îl căutau, se grăbeau să-L găsească, să-I soarbă cuvîntul binefăcător și să primească de la El har vindecător de toată boala trupească sau sufletească.

Cum grăiește pericopa evanghelică de astăzi (Ev. Marcu II, 1-12), un bărbat bolnav grav, slăbănog, care nu putea să se miște pe picioarele proprii, a convins pe prietenii sau rudele sale să-l poarte pe o targă, să-l suie pe acoperișul casei unde se afla Iisus și să-l coboare în fața Lui, cerînd îndurare și tămăduire. «Iar Iisus, văzînd credința lor, a zis slăbănogului: «iartă-ți-se păcatele tale», și apoi: «Scoală, ridică-ți patul și mergi la casa ta!». Așadar, Domnul nostru Iisus Hristos, cînd a vindecat pe slăbănogul din Evanghelia de azi, a pornit dinăuntru spre afară, de la suflet spre trup, vindecîndu-i întîi sufletul și după aceea trupul. Iisus Hristos a tăiat mai întîi rădăcina răului, adică păcatul din suflet, și apoi a luminat și trupul, dîndu-i vindecare de boala de care era cuprins. Ca să se mîntuiască și să capete vindecare, i s-a cerut slăbănogului să îndeplinească o condiție — ca fiecăriua dintre noi —, adică să aibă credință. Pe această credință din sufletul său a întemeiat slăbănogul din Evanghelia cererea stăruitoare de a i se dărui vindecare de suferința lui. Puterea credinței făcea minuni vindecătoare nu numai pentru sine, ci și pentru alții. Astfel, prin credința mamei sale s-a vindecat fiica canaanencei; prin credința stăpînului s-a tămăduit de boală sluga sutașului.

Credința însă, trebuie întărită de faptele cele bune, cum grăiește Apostolul în epistola sa: «Frații mei, ce-i folosește cuiva să spună că are credință, dacă n-are fapte? Poate oare credința aceasta să-l mîntuiască? Dacă un frate sau o soră sînt goi și lipsiți de hrana de toate zilele și unul dintre voi le zice: duceți-vă în pace, încălziți-vă și săturați-vă! — fără să le dea cele trebuincioase trupului, la ce ar folosi lucrul acesta? Tot așa și cu credința: dacă n-are fapte, este moartă» (Iacob II, 14-18).

Deci, din faptele tale se poate vedea că ai credință, cum s-a văzut din purtarea stăruitoare a slăbănogului de la Capernaum.

Dar cum omul, de obicei, se lasă biruit de pornirile sale pătimase, pune mai presus de altele interesele sale sau pizmuieste binele altuia, tot așa și fariseii din timpul Mîntuitorului și-au vărsat veninul invidiei în fața binelui ce-l săvîrșise Iisus slăbănogului adus pe brațe de generozitatea prietenilor săi. Fără îndoială că nu trebuie — așa cum a procedat și Domnul Hristos — să ne lăsăm biruiți de săgețile invidiei celor din jurul nostru, cînd se cuvine să facem binele pentru semenii noștri. Prin purtarea noastră zilnică, să arătăm că știm să fim hotărîți, atunci cînd este vorba să se lăurească binele obștesc, nedînd ascultare unei șoapte viclene dinăuntru sau din afară. Să fim alături de mai-marii

noștri cînd se făurește o viață mai bună și mai fericită pentru întregul popor din țara noastră.

Slăbănogul din Evanghelie poate să fie fiecare dintre noi, cu trupul sau cu sufletul. Astfel, vecinul sau cunoscutul nostru este bolnav greu, suferă de o boală cumplită : fie că inima îi este slăbită, ori plămînul șubrezit, sau are pe trup o rană adîncă și dureroasă. Se cuvine, după îndemnul Evangheliei și al conștiinței noastre creștine, să-l înconjurăm cu dragoste, să-l îndemnăm la rugăciune și credință, și în același timp să-l îndrumăm spre luminile științei, să păsească spre așezămintele tămăduitoare obștești, să ceară sprijin de la cuceririle cele noi ale științei și astfel, prin credință și faptă, să se vindece de toată suferința.

Greu se vindecă bolile sufletești. Slăbănogia sufletească este mai greu de tămăduit. Nenumărate sînt beteșugurile sufletului. Vedem credincioși care se țin de clevetiri și lucruri nefolositoare pentru sufletul lor, alții care se îndepărtează de căile cinstei, ale dreptății, sînt trîndavi care nu-și duc munca încredințată pînă la capăt, care nu respectă cum se cuvine avutul obștesc ; sînt credincioși care nu iubesc cu toată inima pe semenii lor, sau păstori de suflete care nu îngrijesc de «oile duhovnicești» ce le-au fost încredințate.

Biserica lui Hristos așteaptă să vină la sine toți bolnavii trupești și sufletești, ca să-i lumineze la minte, să-i povățuiască pentru credință și fapte bune, să-i îndrumeze pe căile păcii și ale bunei înțelegeri între oameni și popoare.

Hristos Domnul este prezent în casa și în sufletul credincioșilor Săi, prin Biserica și păstorii ei sufletești. Harul Domnului să fie cu noi cu toți, în veci. Amin !

Pr. CONST. STAIUCU

LA BUNA VESTIRE

«Binevestește pămîntule bucurie mare, laudați, ceruri, slava lui Dumnezeu.

Puține erau bucuriile pe care viața le oferea orfanilor, pe vremea Sfintei Fecioare Maria. Hărțuiți de nevoi și înglodați în munca pentru existență, căutau sprijinul și adăpostul rudelor mai în vîrstă și mai înstărite, sub ocrotirea cărora porneau să-și croiască un drum în viață. Nici o lege nu-i ocrotea ; nici o instituție sau așezămînt nu exista, care să

se preocupe de soarta lor. Viața le era destul de grea și nu numai ei erau singura categorie socială nedreptățită de vechile orînduiri sociale!..

Impilat sub puternica și asupritoarea tiranie romană, exploatat de clasele dominante ale fariseilor și cărturarilor, poporul israelit de jos își ducea amarul vieții mîngîindu-se în nădejdea venirii unui Mîntuitor care să fie mai tare în războaie ca David și mai slăvit în strălucire ca Solomon. După toate documentele istorice și biblice, o asemenea situație socială era pe vremea despre care ne vorbește Sfînta Evanghelie de astăzi, cînd Fecioara Maria creștea sub oblăduirea bătrînului Iosif.

Ce eveniment mare avea să se producă, care să dea naștere la o astfel de bucurie, pe care s-o resimtă toate semințiile pămîntului și pentru care să avem motive temeinice să ne bucurăm astăzi și noi? Căci noi, astăzi, prăznuim Buna Vestire, adică Vestea cea Bună pe care Dumnezeu a trimis-o oamenilor. Și nimeni nu e trist cînd primește o veste bună.

Nu este vorba de o veste bună prin care să se sporească avuțiile celor bogați, să se întărească stăpînirea celor puternici, să fie robiți cei slabi și să se fălească cei mîndri, — ci este vorba de acea veste bună prin care s-au arătat lucrurile mari pe care le-a făcut Cel Atotputernic. «El a arătat putere cu brațul Lui; a risipit gîndurile pe care le aveau cei mîndri în inima lor. A răsturnat pe cei puternici de pe scaunele lor de domnie și a înălțat pe cei smeriți. Pe cei flămînzi i-a săturat de bunătați și pe cei bogați i-a scos afară cu mîinile goale» (Luca I, 51-53).

Aceasta a fost cea mai bună dintre vești. Ea s-a dat oamenilor prin Arhanghelul Gavriil, care a vestit pe Sfînta Fecioară Maria că va naște un Fiu Căruia îi va pune numele Iisus: «El va fi mare și va fi chemat Fiul Celui Prea Înalt, și Domnul Dumnezeu îi va da scaunul de domnie al tatălui Său, David. Va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 32-33).

Sfînta Fecioară devine astfel, prin Fiul său, izvorul de bucurie al întregii lumi: «Tuturor întristaților bucurie, asupriților folositoare, flămînzilor dătătoare de hrană, străinilor mîngiere; celor înviforați adăpostire, bolnavilor alinare, celor neputincioși acoperămint și sprijin, toiaș bătrînețelor» (Cînt. Paraclisului).

Ce duos cheamă astăzi Biserica pe fiii săi la ospăț de taină și la obștească bucurie: «Să se veselească cerurile și să se bucure pămîntul».

Dumnezeu cel nevăzut cu firea și necuprins cu mintea este vestit de înger că a primit a Se întrupa în Sfînta Fecioară, pentru ca petrecînd împreună cu oamenii, să-i învețe și să-i ridice la slava Sa: «Taina cea din veac se descoperă astăzi și Fiul lui Dumnezeu, fiu omului Se face, ca luînd ce este mai prost, să ne dea nouă ce este mai bun. Amăgitu-s-a

de mult Adam și poftind să fie Dumnezeu, nu a fost; iar Dumnezeu Se face om, ca să facă pe Adam, Dumnezeu».

Acesta este miezul vestirii celei bune: îndumnezeirea omului. Poate multora li se va părea curios; unii nici nu îndrăznesc măcar să se gîndească la atîta strălucire nebănuită. Pentru ei, gîndul la Dumnezeu este legat și de o amenințare posibilă. În lături cu teama, în lături cu frica; Dumnezeu este iubire» (I Ioan IV, 8). Iisus Hristos a Cărui venire în lume o vestește Arhanghelul Gavriil astăzi, ne aduce iubirea, pacea între oameni și între Dumnezeu și om. De vreme ce **Il avem pe Dumnezeu Aptotputernicul Tată**, care ne iubește, și sîntem fiii Lui buni, **purtăm în noi locul dumnezeirii**; sîntem îndumnezeiți și nu sîntem în raportul dintre stăpîni și robi, ci în acela natural dintre un tată și fiii săi; sîntem fii; fiii lui Dumnezeu, fii liberi și moștenitori ai acelei străluciri neînchipuite, pe care o numim dumnezeire.

Acceptînd vestirea dată de înger, Fecioara Maria a împăcat cerul cu pămîntul și pe Dumnezeu cu omul; ea este bucuria celor drepecți și nădejdea celor păcătoși.

Dumnezeul nostru nu este un Dumnezeu pedepsitor și răzbunător, ci îndelung răbdător și izvorul nesecat al celei mai curate bucurii. «El înalță pe cei smeriți și izbăvește pe cei necăjiți» (Iov V, 11). «El ridică din pulbere pe cel sărac, ridică din gunoi pe cel lipsit, ca să-i pună să șeadă alături cu cei mari. Și le dă moștenire un scaun de domnie îmbrăcat cu slavă» (I Samuel II, 7-8).

Cu inima plină de bucurie pentru vestea cea bună pe care a aflat-o de la înger, Sfînta Fecioară a mărit pe Dumnezeu că a binecuvîntat-o cu atîta cinste, și a zis: «Mărește suflete al meu pe Domnul. Și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mîntuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată, de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfînt numele Lui și mila Lui din neam în neam» (Luca I, 46-50).

Bucurîndu-ne și noi de mărirea cu care Dumnezeu a îmbrăcat pe Sfînta Fecioară, să-I aducem cîntări de laudă după putere; s-o rugăm să primească rugăciunile noastre și să fie solitoare neînfruntată și mijlocitoare neschimbată către Fiul ei, acoperămînt tare vieții noastre, apărînd pururea pe ce cei o cinstesc din adîncul inimii: «Ceea ce ești izvorul milei, învrednicește-ne pe noi milostivirii Tale, Născătoare de Dumnezeu, arată precum de-apururi puterea ta, că întru tine nădăjduind, strigăm ție: Bucură-te ca și oarecînd Gavriil, al celor fără de trupuri mai-marele voievod».

Pr. CONSTANTIN I. GHEORGHE

LA DUMINICA FLORIILOR

«Osana, fiul lui David! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului. Osana întru cei de sus!»

(Matei XXI, 9)

Cei veniți din toată Palestina ca să serbeze Paștile, au auzit că Cel ce a săvârșit atâtea lucruri minunate, că Cel ce a învair pe Lazăr, se apropie de porțile cetății. Și Fiica Sionului a săltat de bucurie, ca să se plinească proorocia: «Saltă, Fiică a Ierusalimului, că iată, Împăratul tău vine spre tine, drept și mîntuitor, șezînd pe asină și pe mînz de asină» (Isaia XII, 11; Zaharia IX, 9). Și cu adevărat fiind și drept și mîntuitor, cei ce L-au întîmpinat I-au strigat cuprinși de bucurie mare: «Osana, Fiul lui David! Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!». Și cuprinși de atîta bucurie, mulțimile Ierusalimului au văduvit de ramurile lor smochinii, palmierii și măslinii, ca să le arunce înaintea Celui ce avea să-i izbăvească. Veșmintele noroadelor s-au așternut în calea Lui, iar strigătul de fericire al poporului a primit pe Mesia cel prezis de profeți, pe Împăratul și Mîntuitorul lor. Cîtă bucurie și cîte idealuri au cuprins mulțimile care L-au proclamat atunci Mesia! Cîtă preamărire, cîtă laudă și cîntare s-au adus atunci «proorocului Iisus din Nazaretul Galileii», de gloatele care vedeau în El pe regele lui Israel!

Cîți regi, cîți împărați și cîți conducători de gloate în decursul veacurilor au intrat și ei biruitori în Ierusalimul răsplătirii faptelor ce au săvârșit! S-au auzit și la intrarea lor strigăte de preamărire, dar strigătele unora erau ecoul suferinței altora, și veselîa unora era ecoul lacrimilor de durere ale altora. Și la cunoștința lumii a fost adusă veste, moartea semenilor lor și sîngele aproapelui, vărsat pe cîmpul bătăliilor.

Pe Iisus L-au proslăvit atunci mulțimile, știindu-L că a dat viață, «viață și mai multă ca să fie»; că El a vindecat pe slăbănogi și pe ologi; că El a dat flămînzilor piine și apă vie; că El a mîngîiat și a slobozit.

El vine blind, smerit, călare pe asină, binecuvîntînd durerile mulțimilor. În loc de mantie bogată, El poartă cu smerenie cămașa de in albă, simbol al curăției și al simplității. Alături de El vin cîțiva oameni simpli din popor, și totuși, niciodată n-a fost intrare triumfală mai măreață ca intrarea lui Iisus în Ierusalim.

Biruînța lui a fost asupra nedreptății și a minciunii, asupra bolii și a durerii, asupra întinericului și a morții. El a învins păcatul. Calea Lui au pregătit-o demonizații înomeniți, leproșii curățiți, ologii vindecați, slăbănogii întăriți, îndurerații mîngîiați, flămînzii săturați și morții înviați.

I-au pregătit intrarea în Ierusalim toți desmoșteniții soartei și toți care au fost uimiți de învățătura Lui, «căci îi învăța ca unul ce avea putere, iar nu în felul cărturarilor» (Matei VII, 29), cum ne spune Scriptura. Și cum puteau mulțimile să nu-L vadă ca salvator, cînd El

vorbea poporului de izbăvirea Lui, când El vestea împărăția lui Dumnezeu, în care vor intra cei «insetați după dreptate, cei blinzi și cei ce plîng, cei ce-s iubitori de pace și cei ce-s asupriți pentru dreptate!». Cum puteau să nu tresalte inimile lor de bucurie, când pentru prima dată aud că ei — care au fost condamnați de nedreptatea omenească să nu aibă parte niciodată nici de cer, nici de pămînt —, de acum vor avea dreptul înaintea fariseilor și a cărturarilor și a mai-marilor poporului de a intra în împărăția cerurilor și de a moșteni pămîntul. Indemnul Lui, exprimat în cuvintele: «Veniți la Mine toți cei osîndiți și împovărați, că Eu vă voi odihni pe voi», a stîrnit entuziasmul acelora ce n-au avut odihnă și al acelora ce au fost striviți de jugul greu al vieții și de osînda nemiloasă a celor ce i-au asuprit.

L-au proclamat Mesia mulțimile Îlămînde de dreptate și de piine, de omenie și de dragoste, mulțimile sătule de nedreptate, de minciună, de foame și de asuprire. Iată de ce, atunci cînd fariseii, văzînd bucuria gloatelor și cînd, în mod viclean voiau să-L facă pe Iisus să le potolească, zicîndu-I: «Învățătorule, ceartă-Ți ucenicii Tăi», Mîntuitorul, cunoscînd și gîndurile lor și frămîntările mulțimilor, răspunde fariseilor: «Adevăr zic vouă, că de vor tăcea ei, atunci vor striga pietrele» (Luca XIX, 39, 40).

Pentru că a învățat poporul, pentru că n-a vrut să-l lase în întuneric, pentru că le-a spus că Dumnezeu voiește slobozenie în duh și în trăirea omenească pentru toată făptura Lui, pentru că Iisus a dezvelit minciuna, viclenia, nedreptatea și asuprirea fariseilor și a mai-marilor poporului, acești stăpîni de trupuri și de suflete au vrut să-L piardă pe Iisus.

Au vrut să-L piardă pe Iisus pentru că întreaga Lui învățătură a fost în slujba vieții, a adevărului și a dreptății, în slujba dragostei și a păcii, adică în slujba voinței lui Dumnezeu. Și era firesc ca poporul să meargă după Omul care le vorbea așa de minunat de dragostea față de Dumnezeu, de dragostea aproapelui, despre viața fără de păcat, fără de ură și fără de sminteală; care le-a vorbit așa de minunat despre pacea și buna înțelegere între oameni; despre demnitatea de a fi om — om adevărat, prețuit de Dumnezeu și de toți semenii lui. Iată de ce și servitorii templului, oameni de încredere ai fariseilor, fiind trimiși să-L prindă, auzind din gura lui Iisus tocmai aceste lucruri, în loc să-L aducă fariseilor, întorcîndu-se, le-au zis cu îndrăzneală: «Niciodată n-a grăit un om așa cum grăiește Omul Acesta!» (Ioan VII, 46).

Într-adevăr, nimeni, niciodată, n-a vorbit pînă atunci așa cum a vorbit Iisus Hristos. Dar fariseii, cu disprețul lor de totdeauna față de poporul simplu, au răspuns plini de minie: «Dar gloata aceasta, care nu cunoaște legea, este blestemată» (Ioan VII, 49).

Cu adevărat că pentru farisei și cărturari și pentru cei ce-i stăpîneau, poporul simplu era o gloată prăpădită; era o gloată blestemată, fără nici un drept și fără nici o prețuire. Dar n-au știut stăpînii că tocmai gloata ignorantă, care, după scoteala lor, nu avea drepturi nici pe pămînt și nici în cer, că tocmai cei din gloata blestemată vor fi chemații

cerului și vor moșteni pământul. Această gloată blesemată, prin învățătura lui Iisus, a simțit pe adevăratul Dumnezeu și a priceput prin El că Dumnezeu, iubind deopotrivă făpturile pământului, va primi cu bucurie în împărăția Sa pe toți închinătorii Lui; și roadele pământului vor fi ale aceloră ce le slințesc prin munca și prin osteneala lor.

După aproape douăzeci de veacuri, adică în vremea noastră, începe a se împlini în lume cuvîntul dumnezeiesc, cînd cei ce au fost «săraci» și cei care «au plîns» și cei «cu inima curată» și cei «ce au flămînzit după dreptate», adică urmașii gloatelor acelea blestemate, văd azi abia că proorocirea Lui s-a împlinit pe o bună parte a pământului și este pe cale să se îplinească pe toată suprafața lui.

De aceea, pentru suferința zilelor ce au urmat și pentru suferința atîtor veacuri ce s-au perindat, deși primit Iisus cu atîta slavă în Ierusalim, El totuși, la marginea cetății, văzînd mulțimile entuziaste, în loc să Se bucure, Iisus a plîns, știînd vremelnica lor fericire. A plîns pentru poporul înșelat a doua zi de înșelătorii lui de todeauna; a plîns pentru Iuda, care-L va vinde pe treizeci de arginți. A plîns pe Petru ucenicul, care s-a lepădat cu jurămînt, și a plîns de toți aceia care, trăînd în veacuri, se vor lepăda și ei cu același jurămînt; a plîns de mila tuturor, de a celor șovăielnici și înșelați, care astăzi l-au strigat «Osana», și care peste abia cinci zile au să-I strige: «să se răstignească!». Nu pentru chinurile Sale, nici pentru cununa rușinoasă a spinilor, nici pentru crucea ce-L va doborî purtînd-o, și nici pentru răstignirea Lui a plîns. El a plîns pentru poporul ce va îndura aceeași suferință; pentru acel Ierusalim din care nu va rămîne nici piatră peste piatră; a plîns gloatele dintr-însul care vor fi nimicite nu peste multă vreme; a plîns și pe copiii copiilor lor, care vor fi blestemați tocmai de părinții lor, și a plîns toată omenirea și toate orașele și satele care vor fi prăpădite de urgia patimilor înrobite întunericii și satanei. Și ochii Lui vor plînge încă atîta vreme cît vor mai fi în lume oameni însetați de apa Lui cea vie, și flămînziți după dreptate, după pîine, după adevăr și după pace.

Dar dragostea lui Dumnezeu pentru făptura Sa și credința noastră în bunătatea și în dreptatea Lui, nu peste mult va șterge lacrimile Celui ce va binecuvînta o lume nouă, iubitoare, pașnică și înfrățită, bucurîndu-Se că jertfa Lui de pe Golgota și lacrimile celor douăzeci de veacuri și-au primit răsplată omenirii.

Doamne, coboară peste întreg pământul, toată bucuria Ierusalimului din ziua cînd S-a preamărit cu osanale Fiul Tău și Dumnezeuul nostru, și lasă, Doamne, bucuria aceasta tuturor făpturilor, pînă în vecii vecilor. Amin!

Pr. TITUS ȚIFU

LA VINEREA MARE

«Și celălalt țilhar a zis lui Iisus: Pome-
nește-mă și pe mine, Doamne, când vei veni
întru împărăția Ta»

(Luca XXIII, 42).

Totdeauna lucrurile mari au fost săvârșite cu trudă. Nu putea fi altfel împlinită nici marea milostivire divină a răscumpărării păcatului nostru strămoșesc. Căci nu era ușor să îplinești o misiune ca aceasta, să scoți omenirea din întunericul și umbra morții, în care o coborîse de veacuri răzlețirea neascultății de Creator, și s-o reasezi în cinstea și slava pe care le-a avut de la început. Fără hotar ca proporții, cum a și fost ea de atâtea ori anunțată de profeți: «...lumină neamurilor, ca să ducă mîntuirea pînă la marginile pămîntului» (Isaia XLIX, 6; Ieremia XVI, 19), fără limită și ca durată, cum a fost precizată de Sfîntul Apostol Petru, neamurilor adunate la Ierusalim, cu ocazia praznicului Cincizecimii, după pogorirea Duhului Sfînt: «Făgăduința aceasta — a răscumpărării împlinite în Hristos — este pentru voi, pentru copiii voștri și pentru toți ce sînt departe acum, în oricît de mare număr îi va chema pe ei Domnul Dumnezeu nostru» (Fapte II, 9-1, 39).

Dirzenia opoziției întîmpinată de actul răscumpărării și suferințele fără seamăn cu care a fost împletit, care au culminat cu chinurile crucii, sînt dovada atît a greutății, cît și a importanței cu totul aparte a acestui act. De aceea, pînă să ne înapoiem în liniștea căminelor noastre, să mai zăbovim puțin aici, și cu gîndul la această suferință, să le simțim fiorul și să le apreciem valoarea orînduirii lor divine.

Durerile crucii sînt înfiorătoare. Din cauza aceasta, ea nici n-a fost admisă de celelalte popoare ca instrument de ispășire, decît în foarte rare cazuri, și anume pentru sclavi sau străini. Horațiu, poetul roman, o socotește oribilă, iar satiricul Juvenal, feroce, feroasă.

Evreii, care o moșteniseră de la egipteni, n-o foloseau nici ei decît pentru vini excepțional de grave, cel răstignit fiind socotit blestemat înaintea lui Dumnezeu (Deut. XXI, 23). De aceea, și Sfîntul Apostol Pavel, vorbind despre jertfa Mîntuitorului de pe cruce, spune că prin aceasta, El S-a făcut blestem pentru noi (Gal. III, 13).

Durerile crucii nu erau provocate numai de piroanele care străpungeau mîinile și picioarele celui răstignit, deși și acestea destul de grave, cîți mai ales de poziția atîrnată a corpului. Cîrcația sîngelui în aceste condiții supunea inima la eforturi deosebit de grele, și producea dureri teribile. Ele deveneau și mai grozave prin înăpușinarea sîngelui, în urma rănilor. Și dacă sîngele s-ar fi scurs de tot, ar fi înlesnit o moarte mai grabnică și deci mai puțin chinuită. Dar carnea, strivită, se umflă, iar sîngele, dînd de aer, se încheagă în jurul rănilor și-și împiedică scurgerea, fapt care prelungește agonia celor mai rezistenți, zile întregi, ca Sfîntului Apostol Andrei, care trei zile a stat pironit pe crucea lui pînă să moară.

Nu mai puțin chinuitoare au fost pentru Mintuitorul și celelalte dureri. E trădat și vîndut de unul din ai Săi, pe treizeci de arginți, și părăsit de ceilalți. Prins, e legat ca un tîlhar (Matei XXV, 55) și apoi batjocorit și umilit peste orice închipuire. Biciuirea, care se aplica celor condamnați la răstignire, era înfiorătoare și aproape că întrecea în barbarie chiar și răstignirea. Pentru executarea ei, romanii aveau chiar oameni speciali, numiți brutieri — sclavi dintr-o localitate din Italia, numită Brutium. De aci probabil și cuvîntul brută, atît de cunoscut și nouă.

Condamnatul era dezbrăcat pînă la briu, cu mîinile legate și spinarea încovoiată, era fixat de un stîlp. Bicele aveau, de cele mai multe ori, în sîlcuri, bucăți de oase, de fier, sau plumb. Și biciuirile erau atît de sîlbătice, că de la primele lovituri, smulgeau fișii de carne din trupul osînditului și singele țîșnea șiroaie din vinele sfirtecate. Mulți mureau de la primele lovituri.

Și gama chinurilor Mintuitorului a continuat în același chip, cu batjocurile la care a fost supus.

Pentru că fusese condamnat și sub acuzația că S-a socotit rege al iudeilor, I-au împletit o coroană de spini, de care erau pline poienele uscate ale Palestinei, și I-au așezat-o pe cap, ca diademă împărătească. Apoi, pe Cel ce în ceruri Îl îmbracă lumina ca o haină, L-au îmbrăcat într-o hlamidă stacojie, ca purpura pe împărați, și L-au așezat într-un scaun, ca rege în tron regal. I-au pus în mînă o trestie solidă — sceptru imperial —, și apoi, prosternîndu-se în lața Lui, Îl salutau: «Bucură-Te, împăratul iudeilor...».

Pentru că fusese condamnat și pentru că S-a socotit pe Sine Fiul al lui Dumnezeu, Îl loveau pe la spate și-I spuneau să ghicească pe cel care-L lovea. Îi dădeau palme și-L izbeau cu pumnii, iar cu sceptrul — trestia ce I-o pusese în mînă — Îl izbeau peste cap și-L scuipau în față.

În starea aceasta de cumplită umilire și istovire, cu cununa de spini pe cap și singele dîre pe obraz, e prezentat El de Pilat, iudeilor: «Ecce homo» — iată omul, cu gîndul ca să-i impresioneze și să se liniștească...

Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa și, ca pe o podoabă însuflețită, l-a așezat împărat peste toate făpturile pămîntului. Iată acum și pe Dumnezeu Fiul, Carele mai înainte de luceferi S-a născut, iată-L în starea în care L-a adus și omul pe El: «Poporul Meu, ce am făcut Eu vouă, și cu ce Mi-ați răsplătit!»...

Încercarea și insistențele lui Pilat sînt zadarnice. «Răstignește-L! Răstignește-L!» — strigă toți, din toate părțile. «Sîngele Lui, asupra voastră și asupra copiilor voștri!»...

Acestea le întrevedea Iisus cînd Se ruga în grădina Ghetsimani, de I se făcuse sudoarea ca picăturile de sînge și cădeau pe pămînt...

În strigătele de bucurie ale mulțimii pornește El acum pe drumul calvarului. Se prăbușește sub povara crucii, dar ea merge înainte cu Simion Chirineanul și, ajuns la Golgota, este întins pe cruce și răstignit, odată cu cei doi tîlhari, în ironiile și insultele tuturor. Doar din partea

care stăpîneau împărății mari. Calea Mîntuitorului era însă cu totul alta și, pentru ca să nu mai dea loc la nici o îndoială, El a respins mai întîi mijloacele stăpînitorilor vremii și apoi a arătat mijloacele Lui proprii.

Relatarea biblică despre ispita Mîntuitorului în înțelesul ei adînc, ne arată că prin stăpînirea puterii Sale divine, Iisus Hristos respinge procedeul de stăpînire fizică, pe care îl înlocuiește apoi, în Predica de pe Munte, cu procedeul sau metoda Sa pentru întronarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

În timpul vieții pămîntești a Mîntuitorului existau trei mijloace mai obișnuite pentru a se obține stăpînirea asupra oamenilor :

a) Primul mijloc era acela așa zis al «mîinii largi», care consta în a da mulțimilor flămînde hrană din belșug și nemuncită, așa ca umplîndu-și pîntecele, să accepte starea lor de sclavie și mizerie, omorînd orice dorință de schimbare a stării lor. De acest mijloc se foloseau despoții din Asia și stăpînitorii romani. Nimic nu stîrnește mila și compătimirea pentru o mințe sănătoasă, ca gîndul la o mulțime flămîndă, rătăcind fără să fie în stare să-și ciștige minimum-ul de existență. Insuși Mîntuitorul se identifică cu cei flămînzi și săraci, iar hrănirea celor flămînzi este o continuă preocupare a Lui : «Am flămînzit și Mi-ați dat să mînc...», va zice El celor drepți, le Judecata de apoi. Pe tînărul bogat îl sfătuieste să-și împartă averea săracilor, iar în pustie I se face milă de mulțimile flămînde, nu le trimite de la El, ca nu cumva să leșine pe cale, ci înmulțește pîinile și satură pe toți. Și totuși, în prima ispită, Iisus Hristos socotește că a-Și arăta puterea pentru a produce piine spre săturarea celor care flămînzesc și a-i lăsa în starea lor de decădere, este contrariu scopului pentru care Dumnezeu a creat pe om. În învățătura Sa, Mîntuitorul arată că Dumnezeu face ca soarele să răsară și ploaia să cadă deopotrivă și peste cel bun și peste cel rău, iar pămîntul să crească bobul de grîu care să fie apoi transformat în piine. Aceasta este metoda naturală prin care omul poate să-și ciștige hrana cea de toate zilele. Această metodă naturală ridică valoarea omului, căci îl face să conlucreze cu grația divină și să se ridice prin muncă proprie, stăpînind resursele naturii. De aceea, transformarea pietrelor în piine (Luca IV, 3), adică producerea hranei fără conlucrarea și îmbunătățirea omului, ca mijloc de a ciștiga lumea, este respins de Iisus Hristos.

b) Evreii așteptau un Mesia militar, un conducător de oștiri în război ,care cu forța militară trebuia să întemeieze o mare împărăție. Dar metoda «forței fizice» pentru stăpînirea și guvernarea oamenilor este o metodă crudă, care implică în sine distrugerii de vieți omenesti nevinovate, de bunuri și cultură, aduceri de suferințe, ură și gînd de răzbunare.

Pentru nemărginita iubire de oameni a Mîntuitorului, această metodă întruchipa ura satanică crescută în condițiile de degradare a omenirii și, ca atare, El o respinge. Puterea sabiei, care se arăta în împărățiile pe care Satana le înfățișa în a doua ispită și căreia Iisus Hristos trebuia să i se închine, nu corespundea planului lui Dumnezeu Tatăl, iubitor și îndelung răbdător, și, deci, este respinsă ca satanică și aducătoare

Nu mai puțin chinuitoare au fost pentru Mintuitorul și celelalte dureri. E trădat și vîndut de unul din ai Săi, pe treizeci de arginți, și părăsit de ceilalți. Prins, e legat ca un tilhar (Matei XXV, 55) și apoi batjocorit și umilit peste orice închipuire. Biciuirea, care se aplica celor condamnați la răstignire, era înfiorătoare și aproape că întrecea în barbarie chiar și răstignirea. Pentru executarea ei, romanii aveau chiar oameni speciali, numiți brutieri — sclavi dintr-o localitate din Italia, numită Brutium. De aci probabil și cuvîntul brută, atît de cunoscut și nouă.

Condamnatul era dezbrăcat pînă la briu, cu mîinile legate și spinarea încovoiată, era fixat de un stîlp. Bicele aveau, de cele mai multe ori, în sîlcuri, bucăți de oase, de fier, sau plumb. Și biciuirile erau atît de sălbătice, că de la primele lovituri, smulgeau fișii de carne din trupul osînditului și singele țîșnea șiroaie din vinele sîrtecate. Mulți mureau de la primele lovituri.

Și gama chinurilor Mintuitorului a continuat în același chip, cu batjocurile la care a fost supus.

Pentru că fusese condamnat și sub acuzația că S-a socotit rege al iudeilor, I-au împletit o coroană de spini, de care erau pline poienele uscate ale Palestinei, și I-au așezat-o pe cap, ca diademă împărătească. Apoi, pe Cel ce în ceruri Îl îmbracă lumina ca o haină, L-au îmbrăcat într-o hlamidă stacojie, ca purpura pe împărați, și L-au așezat într-un scaun, ca rege în tron regal. I-au pus în mînă o trestie solidă — sceptru imperial —, și apoi, prosternîndu-se în lața Lui, Îl salutau: «Bucură-Te, împăratul iudeilor...».

Pentru că fusese condamnat și pentru că S-a socotit pe Sine Fiul al lui Dumnezeu, Îl loveau pe la spate și-I spuneau să ghicească pe cel care-L lovea. Îi dădeau palme și-L izbeau cu pumnii, iar cu sceptrul — trestia ce I-o pusese în mînă — Îl izbeau peste cap și-L scuipau în față.

În starea aceasta de cumplită umilire și istovire, cu cununa de spini pe cap și singele dire pe obraz, e prezentat El de Pilat, iudeilor: «Ecce homo» — iată omul, cu gîndul ca să-i impresioneze și să se liniștească...

Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa și, ca pe o podoabă însuflețită, I-a așezat împărat peste toate făpturile pămîntului. Iată acum și pe Dumnezeu Fiul, Carele mai înainte de luceferi S-a născut, iată-L în starea în care L-a adus și omul pe El: «Poporul Meu, ce am făcut Eu vouă, și cu ce Mi-ați răsplătit!»...

Încercarea și insistențele lui Pilat sînt zadarnice. «Răstignește-L! Răstignește-L!» — strigă toți, din toate părțile. «Sîngele Lui, asupra voastră și asupra copiilor voștri!»...

Acestea le întrevedea Iisus cînd Se ruga în grădina Ghetsimani, de I se făcuse sudoarea ca picăturile de singe și cădeau pe pămînt...

În strigătele de bucurie ale mulțimii pornește El acum pe drumul calvarului. Se prăbușește sub povara crucii, dar ea merge înainte cu Simion Chirineanul și, ajuns la Golgota, este întins pe cruce și răstignit, odată cu cei doi tilhari, în ironiile și insultele tuturor. Doar din partea

care stăpîneau împărății mari. Calea Mîntuitorului era însă cu totul alta și, pentru ca să nu mai dea loc la nici o îndoială, El a respins mai întîi mijloacele stăpînitorilor vremii și apoi a arătat mijloacele Lui proprii.

Relatarea biblică despre ispita Mîntuitorului în înțelesul ei adînc, ne arată că prin stăpînirea puterii Sale divine, Iisus Hristos respinge procedeul de stăpînire fizică, pe care îl înlocuiește apoi, în Predica de pe Munte, cu procedeul sau metoda Sa pentru întronarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

În timpul vieții pămîntești Mîntuitorului existau trei mijloace mai obișnuite pentru a se obține stăpînire asupra oamenilor :

a) Primul mijloc era stăpînirea fizică, prin forța al «mîinii largi», care consta în a da mulțimilor fîlcă și în a le ține în sclavug și nemuncită, așa ca umplîndu-și pîntecele.

Orice dorință de a stăpîni prin forță din Asia și din Egipt, acest mijloc se foloseau despoții din Asia și din Egipt și stîrnește mila și compătimirea pe care Dumnezeu o are la o mulțime flămîndă, rătăcindu-se în căutarea celui de existență. Insuși Mîntuitorul a stăpînit și hrănit și Mi-ați dat

În timpul vieții pămîntești Mîntuitorului existau trei mijloace mai obișnuite pentru a se obține stăpînire asupra oamenilor :

b) Evreii așteptau un Mesia militar, un conducător de oștiri în război, care cu forța militară trebuia să întemeieze o mare împărăție. Dar metoda «forței fizice» pentru stăpînirea și guvernarea oamenilor este o metodă crudă, care implică în sine distrugeri de vieți omenesti nevinovate, de bunuri și cultură, aduceri de suferințe, ură și gînd de răzbunare.

Pentru nemărginita iubire de oameni a Mîntuitorului, această metodă întruchipa ura satanică crescută în condițiile de degradare a omenirii și, ca atare, El o respinge. Puterea sabiei, care se arăta în împărățiile pe care Satana le înfățișa în a doua ispită și căreia Iisus Hristos trebuia să i se închine, nu corespundea planului lui Dumnezeu Tatăl, iubitor și îndelung răbdător, și, deci, este respinsă ca satanică și aducătoare

Pentru nemărginita iubire de oameni a Mîntuitorului, această metodă întruchipa ura satanică crescută în condițiile de degradare a omenirii și, ca atare, El o respinge. Puterea sabiei, care se arăta în împărățiile pe care Satana le înfățișa în a doua ispită și căreia Iisus Hristos trebuia să i se închine, nu corespundea planului lui Dumnezeu Tatăl, iubitor și îndelung răbdător, și, deci, este respinsă ca satanică și aducătoare

Pentru nemărginita iubire de oameni a Mîntuitorului, această metodă întruchipa ura satanică crescută în condițiile de degradare a omenirii și, ca atare, El o respinge. Puterea sabiei, care se arăta în împărățiile pe care Satana le înfățișa în a doua ispită și căreia Iisus Hristos trebuia să i se închine, nu corespundea planului lui Dumnezeu Tatăl, iubitor și îndelung răbdător, și, deci, este respinsă ca satanică și aducătoare

numai de rele. Singura slujire pe care trebuie s-o dea omul este iubirii de oameni și binelui tuturor, căci toți oamenii sînt fiii aceluiași Tată ceresc și nu au dreptul să se războiască, ci să trăiască în pace și frățietate.

c) În sfîrșit, ispita a treia ne dezvăluie o altă metodă folosită de omul care, nemulțumit cu starea în care se află și cu ordinea naturală a lucrurilor, așteaptă ca Dumnezeu să intervină printr-o minune ca să schimbe totul în bine. Așa erau în timpul Mîntuitorului unii dintre evreii care căzuseră în extrema observare a ritualului, în ascetism și misticism bolnăvicios.

O astfel de speranță eshatologică presupune că ordinea naturală din lume nu este bună, iar omul care are o astfel de speranță refuză să lupte ca să cucerească natura în folosul lui, pînă ce natura nu este schimbată de Dumnezeu printr-o minune oarecare.

A respinge natura creată de Dumnezeu, spre folosul omului, în așteptarea unor semne supranaturale, este o infirmitate spirituală. Iubirea cea mare a Mîntuitorului pentru Dumnezeu Tatăl și om, L-a făcut să iubească natura creată. În toată învățătura Sa există un fir continuu de consonanță și conlucrare cu legile naturii. Iisus Hristos nu a încercat niciodată să ispitească pe Dumnezeu cerînd vreun semn miraculos, numai ca să satisfacă pretențiile unor oameni, ci a urmat planul divin pînă la sacrificarea vieții Lui pămîntești. De aceea, El respinge și acest mijloc de a da oamenilor semne miraculoase ca să-i cîștige pentru împărăția Sa.

Respingînd toate aceste metode, să vedem acum care sînt mijloacele prin care oamenii pot să formeze împărăția de fericire pe pămînt. Și pentru a căpăta adevăratul răspuns, să ne întoarcem privirile la învățătura Mîntuitorului, rezumată în Predica de pe Munte (Matei V, 3-12).

Ideea fundamentală din Fericiri pare a fi aceea că Dumnezeu este bun, creatura toată este bună, întrucît ea urmează planul divin; că omul este bun atîta timp cît el se va supune impulsurilor naturale bune din inima lui, dezvoltînd roadele acestora în sînul societății în care trăiește și bucurîndu-se astfel de toate fericirile. A fi fericit, este a trăi în împărăția lui Dumnezeu.

Dar cum devine omul fericit în lumea aceasta în care trăiește?

Mai întii, omul acela se asociază împărăției lui Dumnezeu, care este capabil de a primi învățatură și de a dobîndi cunoștințe noi. Un astfel de om observă semnele vremii, ca să știe cînd să-și semene cîmpul cînd să-și adăpostească animalele, cum să pescuiască, cum să străbată marea și deșertul și cum să cucerească văzduhul. Un astfel de om are răbdare ca să descopere puterile naturii și să capete control asupra vîntului, apei, electricității și a tuturor puterilor naturii. A învăța înseamnă a fi doritor de cunoștințe, adică a-ți recunoaște sărăcia spiritului tău. Omul arogant, care respinge învățătura ce-i oferă natura înconjurătoare, adică vede dar nu înțelege, nu poate realiza nimic, e în conflict cu natura, se zbate ca peștele pe uscat, este nefericit. Omul arogant față de semenii săi nu poate găsi împărăția lui Dumnezeu pe pămînt. Numai omul gata de a fi învățat, care își recunoaște lipsa lui de cunoștințe, care este deci

sărac cu duhul, se poate potrivi în veriga din lanțul creaturilor divine și poate face parte din împărăția fericirilor.

Fiind gata să facă lucrurile cele bune, omul ar fi ispitit să creadă că totul fiind creat bun, va aduce rezultate bune, fie că intervine el sau nu, ca să oprească răul. Însă o astfel de stare de spirit nu poate fi un instrument pentru scopul divin. Aceea ce ne apropie de o lume fericită este pasiunea pentru ceea ce este bun, pasiunea care produce o profundă părere de rău pentru tot ce este degenerat, degradat și rău în lucrurile din jurul nostru.

Domnul ne spune să fim blinzi. Pentru a vedea ce se înțelege prin cei «blinzi», trebuie să ne aducem aminte că Iisus Hristos Și-a ales ucenicii care trebuiau să-l urmeze în propovăduirea împărăției lui Dumnezeu, din mijlocul ocupației pămîntești care-i mai îmbinată cu întemperiile vremii și cu pericolul vieții : pescuitul. Acest fel de ocupație învață pe om să aibă acel echilibru de spirit în care el poate să urmărească scopul determinat cu multă răbdare, nu numai în timp de descurajare îndelungată, ci și în timp de opoziție furioasă și neașteptată a elementelor naturii. Noi știm că pescarul care se tulbură cînd suflă vîntul defavorabil, care turbează de minie la furia demonică a valurilor, care-și pierde calmul cînd apele se răcesc și care-și irosește energia blestemînd căldura aproape insuportabilă a verii, nu va putea fi un bun pescar. Acela care luptă cu natura și-și ajunge scopul, dă dovadă nu numai de o nemărginită răbdare, ci și de un neînvins curaj. Temperamentul minios față de mersul normal al naturii neînsuflețite devine crud și brutal față de natura insuflețită, în special față de om. Un astfel de temperament nu este temperamentul care să marcheze un progres moral. Numai printr-o invincibilă blîndețe, oamenii vor moșteni pămîntul, vor stăpîni tot ce este pe pămînt, pentru că blîndețea este marea lege a economiei individuale și colective.

Dar blîndețea și îndelunga răbdare cu natura umană ne înclină să fim prea îngăduitori față de greșelile sau faptele rele ale oamenilor. Intronarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt depinde de înflămînzirea și setea oamenilor după cele mai înalte virtuți creștinești și cetățenești.

«Dreptatea» este o virtute socială. Ea înseamnă acea conduită dreaptă dintre om și om, pe care se bazează toată vîrlutea civică. Fără ca să creeze condiții civice, cetățenești sau sociale prielnice, este imposibil să vorbim de etica evanghelică ca aducătoare a unor dreptăți individuale. Dreptatea este conformitatea cu un standard de viață identic cu concepția noastră creștină despre supremul bine, care este voia lui Dumnezeu. Pentru a ne arăta acest standard al tuturor virtuților individuale și sociale, Mîntuitorul adesea ne spune : «Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este».

Pentru a ne găsi în armonie cu Dumnezeu, în stabilirea împărăției de fericire, trebuie să ne aflăm în armonie cu acea însușire divină pe care o numim milă sau milostivire.

Dumnezeu este milostivirea însăși. Cînd ne rugăm Lui, noi apelăm la adevăratul izvor al milostivirii. Numai printr-o creștere continuu acu-

mulativă a milei în noi înșine, putem lucra în armonie cu Dumnezeu, fiind fericiți, adică cu succes în căutarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ, a acelei împărății în care mila va deveni un atribut individual al ființei noastre și va acoperi pământul, cum apele acoperă mările. Iar cine are milostivire cu creatura, acela iubește pe Creator, iar Creatorul are milă față de el, îl miluiește cu fericirile vieții.

Dacă privim în natură, ne surprinde lupta pe care o dau chiar plantele pentru a se păstra curate, iar înlăuntrul organismelor ne minunează lupta moleculelor pentru a purifica corpul de orice elemente infecțioase și dăunătoare sănătății. Omul a fost creat după chipul și asemănarea Sa, dar acest chip și această asemănare oamenii le întunecă continuu prin faptele lor rele. Pentru împărăția lui Dumnezeu este nevoie de o inimă curată, de omul curat, așa cum a ieșit din mâna Creatorului. Oamenii care alungă din inima lor ura, vrajba și toate întinăciunile păcatului, restabilesc chipul Creatorului în ei și așa, prin aceasta, comunitatea cu Dumnezeu, și așa pot ei vedea pe Dumnezeu prin chipul Lui, curat, din ei.

Cel milostiv și cel curat cu inima este în același timp și făcător de pace.

Cînd vecinul nostru a fost lovit de o furtună sau de un cutremur, noi nu încercăm să scoatem răul din elementele naturii prin minie contra lor. Cînd însă semenii noștri fac rău vecinilor noștri, noi am fi încă copii a crede că cearta sau războiul ar fi metoda pentru a îndrepta lucrurile. Și atunci, care este misiunea principală a făcătorului de pace? Făcătorul de pace caută să găsească și să alunge cauzele neînțelegerii; să găsească și să înlătore cauzele lipsei de simpatie; să imprime asupra oamenilor ideea că mînia unui om nu poate fi un remediu pentru încăpăținarea altuia; că revolta contra păcatului nu va pune capăt păcatelor lui, și că în zadar se încearcă o reabilitare a celui apăsător și în suferință, printr-o metodă care mai degrabă înmulțește suferința și păcatul din lume decît le-ar micșora. Intra-adevăr, Iisus Hristos, care a spus că făcătorii de pace sînt de aceeași natură cu Dumnezeu — fiii Tatălui ceresc — nu a socotit mînia, cearta sau războiul ca metoda ce ar micșora suferința și păcatul lumii. Creștinul adevărat crede că Dumnezeu însuși suferă cu cel rău, din cauza răutății acestuia. De aceea, făcătorul de pace trebuie să arate că fapta rea, războiul, este în el însuși o pedeapsă și aduce asupra făptuitorului urmări mai grave decît alți oameni ar putea să-i impună și, prin urmare, nu este o metodă pentru urmărirea vreunui scop bun.

Natural, toate aceste metode arătate în Predica de pe Munte tind la o reformă a lumii nu din afară, ci dinlăuntru, prin schimbarea lăuntrică a omului cel vechi într-un om nou. De aceea este nevoie de o luptă mai întii cu răul din noi și apoi cu răul din lume. Împărăția fericirii este în noi, dacă noi lepădăm pe omul cel vechi și dacă trăim viața de pe acest pământ nu după metodele urii și războiului, ci după metodele Mîntuitorului Hristos, arătate în Predica de pe Munte.

Diac. prof. VINTILA POPESCU

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

LUPTA PENTRU PACE ȘI PERSPECTIVELE EI IN VIITOR

În lumea întreagă se desfășoară astăzi o luptă susținută de mase, pentru conviețuirea pașnică între toate popoarele.

Existența luptei pentru pace e mereu prezentă, mereu actuală și inițiativa îi aparține totdeauna, întovărășită la orice pas de vigilența guvernelor militante pentru atari scopuri mărețe, susținute de popoarele însetate de liniște și progres.

Cu glas puternic, vestirea îngerilor la Nașterea Mântuitorului e prezentă printre noi: «Pace pe pământ și între oameni bună învoire», și apoi este scris: «Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă» (Ioan XIV, 27).

În această ordine de idei, ne aducem aminte, dînd ascultare întocmai «Pastoralei» la Nașterea Domnului, 1959, a Prea Fericitului nostru Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, în care Prea Fericitul ne spune: «...tristele urmări ale păcatului au semănat în lume multe dureri și suferințe. Oamenii s-au pîndit din umbră unii pe alții, și-au hrănit sufletele cu otrava vrăjmășiei, și-au curmat în războaie firul vieții, au prefăcut în praf și pulbere valori spirituale și materiale menite să le înfrumusețeze și să le îndestuleze traiul».

În «Pastorală», Prea Fericitul Justinian ne îndeamnă: «Ca Părinte sufletesc al creștinilor ortodocși din scumpa noastră patrie, Republica Populară Romînă, vă îndemn să stăruiți în rugăciune către Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, mai ales în ziua de astăzi...».

Felurite sînt contribuțiile clerului nostru pentru apărarea păcii. Astfel, în anul ce s-a scurs, preoțimea din mediul urban a participat la ședințele Comitetelor de luptă pentru pace în cartierele orașelor. La toate ședințele cetățenești, participarea preoților a fost însuflețită, atît în Sfaturile păcii cit și în ședințele plenare cu cetățenii. Osebit, preoțimea a depus sîrguință în conferințe de orientare.

În regimul de democrație populară, unde confesiunile coexistă în armonie și libertate deplină, preoțimea creștină ortodoxă a depus activitate și la conferințele interconfesionale. Apoi, e de relevat contribuția adusă pentru pace prin popularizarea «Documentelor Biroului Consiliului Mondial al Păcii». În cele din urmă, un aport însemnat se poate spune că au adus lămuririle de la om la om. Stînd de vorbă cu credincioșii, preotul poate arăta deschis binefacerile păcii, conforme întru totul cu învățătura creștină. Idealul este, din acest punct de vedere, ca preotul să facă din fiecare creștin un partizan convins și dinamic pentru cucerirea păcii și pentru o viață mai bună.

Activitatea clerului e îndrumată de membrii Sfintului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Justinian, care trimit îndrumări.

Spre a ne da seama de importanța luptei pentru pace, se impune cu necesitate să aruncăm o privire retrospectivă asupra eforturilor ce s-au depus în această direcție și mai ales în anul ce s-a scurs.

După capitularea nazismului în acea memorabilă zi de 9 mai 1945, marea țară a socialismului a stat de veghe permanent pentru apărarea păcii, căci numai după cîțiva ani, imperialismul a început manevrele sale.

În cadrul publicației noastre abordăm chestiunea, privind lucrul prin prisma preocupărilor inițiale, de a vedea străduințele pentru conviețuirea pașnică a popoarelor din lumea întreagă. E de amintit în această privință că imperialismul a pornit discordii la popoarele Asiei, ca, destrămîndu-le, să întrețină acolo un focar de război permanent. Exemplul Coreei, Indoneziei, Vietnamului și alt șirag pe care nu-l mai amintim aici, stă ca dovadă peremptorie. Mai mult decît atît: discordiile au fost transpuse și în Europa.

Or, unde sînt principiile care au stat la baza Cartei Națiunilor Unite, de a coopera pentru menținerea păcii și securității internaționale?

Marea Uniune Sovietică, cunoscînd exemplul dureros al organizațiilor pentru pace din trecut, care erau create pe iluzii, eforturi platonice, a arătat un plan concret pentru pace și securitate colectivă, pornind de la premiza că dezarmarea generală și totală, controlată, va aduce pe lume liniștea pentru ziua de mîine și va alunga teama ca pe un coșmar.

Exemplele falite ale trecutului sînt pe deplin cunoscute. La sfîrșitul secolului trecut, Europa s-a zbuciumat sub teaga unei «păci armate». Conferința de pace de la Haga, convocată în 1899, a fost o încercare iluzorie. Imperialismul german și-a zăngănit armele și zeci de milioane de morți au rămas pe cîmpiile și munții Europei.

După acest cataclism mondial, s-au făcut încercări prin Societatea Națiunilor. Pentru a doua oară în istoria contemporană, militarismul german a adus năruire și moarte.

Pentru a da un organism viabil al Păcii, U.R.S.S. a făcut cele mai reale propuneri. Un plan concret de dezarmare generală și totală, încheiat de comun acord, va da omenirii o pace definitivă și trainică.

Anul ce s-a scurs, a adus în viața internațională acest eveniment epocal. În vizita ce a făcut-o în septembrie în Statele Unite ale Americii, Nikita Hrușciiov, a depus pe biroul Adunării Generale a Organizației

Națiunilor Unite, un plan pentru dezarmarea generală și totală. De acest plan se leagă destinul omenirii, în prezent și în viitor.

Eforturile de pace ale țării socialismului apar ca o muștrare pentru acei care, din umbră, mai apără interese egoiste, sau diverși agenți și afaceriști ai Wall-Streetului etc. Pretutindenii, pacea, pînă la urmă, va învinge războiul. De aceea, sute de milioane de oameni, luptători pentru pace, sînt încrezători în izbînda finală a păcii și colaborării pașnice între popoare.

Arătînd străduințele pentru pace din lumea întreagă, nu putem trece cu vederea acțiunea întreprinsă din acest punct de vedere, de marea țară a socialismului. Pe drept cuvînt, se poate spune că U.R.S.S. a stat și stă în fruntea luptei pentru pace.

Vizita premierului Hrușciov în S.U.A. se înscrie în planul deplin realizabil pe care partidul și guvernul U.R.S.S. și l-a propus de multă vreme, prin strîngerea legăturilor culturale și economice cu toate popoarele, bazate pe egalitate și reciprocitate. Vizitele de cunoaștere între fruntașii guvernelor respective consfințesc prietenia dintre popoare, dîndu-i consistență. O mărturie statornică a acestei politici constructive sînt acordurile diverse și tratatele încheiate de U.R.S.S. cu R.P. Chineză, R. P. Mongolă, India, Uniunea Statelor Arabe, Coreea și Vietnam; tratatul de stat cu Austria (semnat la Moscova la 5 mai 1955).

Dar marea țară a socialismului a mers mai departe, fiind animată sincer de voința unei păci generale și trainice. A propus un pact de neagresiune, care să alunge barierele puse în drumul păcii. Intr-adevăr, guvernul U.R.S.S., avînd în vedere pericolul ce-l generează blocurile militare, a propus lichidarea pactului Nord-Atlantic, plăsmuit de la început pentru scopuri agresive și, concomitent a pactului de la Varșovia. Puterile din Apus, servind imperialismul, au refuzat acest pact de neagresiune, propus de conducătorii Uniunii Sovietice. Totuși, U.R.S.S. a împlinit din capul locului, un lucru extraordinar, dînd și aici dovadă de bună credință. A redus treptat efectivele armatei, ca prim pas spre realizări puse în serviciul coexistenței pașnice.

Lăudabile au fost inițiativele pentru pace pornite din rîndurile marelor însetate de liniștea căminului, după nenorocirile întîmpinate în cel de al doilea război mondial. În această ordine de idei, la loc de cinste stă Mișcarea partizanilor păcii. Acum în primăvară, această mișcare de mase împlinește 11 ani de existență.

În cadrul acestei organizații, lupta pentru pace a devenit o mișcare mondială. Opinia publică mondială a fost mobilizată în apărarea păcii. Participă la ea toate continentele și oamenii din toate straturile sociale. — Acționează pe tărîm obștesc toate cultele. —

În 1949, guvernul burghez al Franței a refuzat să dea viza de intrare reprezentanților din țările socialiste, la cel dintîi congres internațional pentru pace, care a avut loc la Paris. Cu toate acestea, congresul s-a ținut în capitala Franței și concomitent, o aripă a lui în capitala Cehoslovaciei. Rezultatul a fost în dezavantajul reacțiunii franceze, căci marea majoritate a poporului francez și respectiv a tuturor popoarelor, s-a

interesat mai avid de mersul dezbaterilor, de posibilitățile înfăptuirii unei păci durabile.

Acest congres rămâne mereu viu în amintirea tuturor, pentru că înseamnă o piatră de hotar în lupta comună pentru pace. Pregătit încă din aprilie 1948 la Wroclāv (Polonia) de Asociația pentru pace și cultură, împreună cu Federația internațională a femeilor democrate, el a pus chestiunea unei mișcări mondiale pentru pace. Apoi, la Budapesta, în decembrie 1948, reprezentanții conferinței de la Wroclāv, pentru pace și Cultură, întrunindu-se cu Federația internațională a femeilor democrate, au hotărît, de comun acord, convocarea unui Congres mondial al partizanilor păcii.

Atunci, la Paris și la Praga, s-au cerut două lucruri care au rămas cheia de boltă a păcii universale: încetarea războiului rece și ferirea Germaniei de Vest de militarizare.

A urmat Congresul mondial pentru pace de la Varșovia (noiembrie 1950), de bun augur, căci acolo a fost ales Consiliul Mondial al Păcii, factor suprem al mișcării. Agresiunea americană din Coreea și cea franceză din Vietnam, au fost stigmatizate acolo. La al treilea congres al partizanilor păcii de la Viena (12-19 decembrie 1952), reprezentanții celor 72 de state au cerut încetarea războiului fratricid din Coreea și din Vietnam.

Al patrulea congres mondial pentru pace de la Helsinki (iunie 1955) a cerut prin reprezentanții celor 78 de țări, dezarmarea generală și interzicerea armelor nucleare. S-a înfierat crima prin genocid, arătându-se primejdia armelor atomice pentru existența omenirii.

Al cincilea congres mondial pentru pace de la Stockholm (16-22 iulie 1958), reprezentând 78 de țări, a ales noul Consiliu mondial al păcii format din 500 de persoane. La sesiunea acestui consiliu s-a cerut insistent interzicerea bombelor atomice. La sesiunea din Colombo, a Consiliului mondial al păcii (10-16 iunie 1957), s-a lansat un avertisment: «Omenirea e în pericol». Date fiind primejdiile de infectare a atmosferei în urma experiențelor atomice, s-a cerut suprimarea lor. Sesiunea din Moscova (21-23 februarie 1959), a hotărît lărgirea Mișcării pentru pace. E locul să amintim că pentru Consiliul mondial al păcii au mai activat doi factori de importanță majoră: Uniunea internațională a Tineretului democrat și Federația sindicală mondială.

Cu o bucurie nereținută, prietenii păcii de pretutindeni au primit recent vestea că la 24 ianuarie 1960 s-au încheiat la Roma lucrările Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, care a abordat lărgirea campaniei mondiale pentru dezarmare. În declarația adoptată cu privire la dezarmare, se arată un lucru îmbucurător, învederându-se o dată mai mult că lupta pentru pace e o luptă conformă intereselor maselor muncitoare, întreprinsă pe un plan concret. Declarația Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii stă mărturie că s-a făcut un pas înainte pentru apărarea vieții tuturor. «În prezent a apărut posibilitatea reală de a respinge războiul, de a înlătura pericolul atomic» — spune declarația din 24 ianuarie a. c.

După 11 ani de activitate intensă, în slujba omenirii muncitoare, Mișcarea partizanilor păcii și Consiliului Mondial al Păcii se dovedesc a fi organisme puternice, invincibile, care vor impune în cele din urmă, punctul de vedere comun, care este al opiniei publice mondiale: REALIZAREA UNEI PĂCI TRAINICE ÎN LUMEA ÎNTREAGĂ. Acest țel va fi atins cu certitudine, pentru că se sprijină pe masă și pentru că poartă în germe dreptatea popoarelor și năzuința lor spre un viitor luminos.

În această acțiune importantă a păcii și înfrățirii între popoare, Partidul Muncitoresc Român și Guvernul țării noastre au adus un aport însemnat. Este vie în amintirea tuturor propunerea Președintelui Consiliului de Miniștri R.P.R., Chivu Stoica, făcută în septembrie 1957, asupra unei conferințe a țărilor balcanice, spre a se încheia un acord între popoarele respective (cu titlul de document, amintim de propunerea similară a ministrului de afaceri străine al Poloniei, cunoscută sub numele de Planul Rapacki), pentru colaborare și neagresiune a unor țări din Europa Centrală. Propunerea d-lui Chivu Stoica a fost reînnoită în primăvara anului trecut, cerîndu-se insistent o conferință interbalcanică pentru neagresiune, dezarmare și colaborare. În reuniuni internaționale, aportul R.P.R. este substanțial.

În sesiunea O.N.U., șeful delegației romine a fost ales vicepreședinte la cea de a 14-a Adunare Generală, culegînd roade bogate din activitatea depusă. (E de amintit aportul român în consiliul economic și social, pentru dezvoltarea industriei petrolifere în țările slab dezvoltate, unde delegația R.P.R., a reperțat succese).

La 1 octombrie, guvernul R.P.R. a dat o declarație în legătură cu propunerile guvernului sovietic de dezarmare, în care s-a spus că noul plan sovietic «deschide calea sigură pentru eliberarea omenirii de primejdia războaielor».

În fruntea tuturor delegațiilor guvernelor iubitoare de pace, la O.N.U. s-a străduit mereu delegația Mării Țări a Socialismului. Ilustrată prin prezența lui Nikita Hrușciov, și prin declarația pentru dezarmarea generală și totală, la tribuna Adunării generale a O.N.U., această acțiune pentru pace a trezit interes nu numai celor ce muncesc din lumea întreagă, ci și guvernelor din Apus, care încercau să amîne lucrul.

Din punct de vedere al luptei pentru pace, anul ce s-a scurs a fost bogat în roade. Superioritatea și prestigiul sistemului socialist au marcat noi succese. S-a înscris o modificare a raportului de forțe și prin succesele diplomatice ale politicii de pace sovietice, cît și prin apogeul în știință, la care a ajuns Marea Țară a socialismului. Lansarea rachetei cu mai multe trepte în cosmos a marcat într-adevăr un succes în știința astronautilor, cu adevărat revoluționară, și fără precedent în istoria omenirii. Anul marilor inițiative sovietice poate fi privit ca un prag luminos de pe care se poate vedea viitorul de pace și bună stare a lumii întregi.

Peste tot se cunoaște astăzi ceea ce a fost pînă mai deunăzi un secret. De ce Marea Țară a Socialismului a devenit în prezent țara cu știința cea mai înaintată? Secretul a fost într-adevăr dezvăluit. Pentru că savanții, proiectanții și muncitorii muncesc numai pentru popor. Pentru că

partidul Comunist și guvernul U.R.S.S., ca urmare a revoluției culturale ce a transformat suprastructura (adică așezămintele și instituțiile culturale de tot felul), a pus la îndemîna savanților și cercetătorilor toate mijloacele materiale pentru creație și noi descoperiri. Or, în țările capitaliste, de acest lucru nici nu se poate vorbi.

Pentru a elucida mai pregnant scopurile mărețe ale societății noi, care a ridicat omul din întuneric și din exploatarea omului de către om, voi cita un pasaj dintr-o apreciere făcută de premierul N. S. Hrușciov: «Noul sistem mondial pășește ferm înainte, se dezvoltă într-un ritm rapid, acumulează forțe, ca o plantă bună în timpul primăverii. Ca și un copac puternic cu rădăcini adînc înfipte în pămînt, căruia nu-i e frică nici de vînt nici de secetă, tot astfel lumea socialistă nu se teme de nici o furtună, de nici un fel de întemperii. Lagărul socialist a devenit o forță invincibilă, cu influență hotărîtoare asupra destinului omenirii».

Iată pentru ce știința sovietică va face ca omul să cucerească cosmosul! Iată pentru ce invincibilul lagăr al socialismului va fi în stare să oprească războiul în loc și să instaurare o pace trainică în lumea întreagă.

Din însăși politica ei constructivă, Uniunea Sovietică dovedește cu cită franchețe urmărește pacea pentru lumea întreagă. Este evident pentru oricine că un stat care realizează progresul în pași uriași, care construiește orașe, hidrocentrale și uzine, care sporește condiția de existență a cetățenilor săi, are nevoie ca de aer de pace și liniște. Acest avînt pentru progres și-a găsit ecou în toate continentele, pentru că setea de pace exprimă năzuința oamenilor de pretutindeni. De aceea, lupta pentru pace a oamenilor sovietici și în măsură egală a popoarelor ce construiesc socialismul, și-a găsit atîta popularitate pe tot cuprinsul globului.

Pentru a ne da seama de rolul important al coexistenței pașnice, ne vom referi la gîndirea premierului Hrușciov, care a definit acest lucru, lapidar și concis, într-un articol pe care l-a publicat în revista americană Foreign Affairs. Politica coexistenței pașnice — zice Hrușciov — înseamnă renunțarea la război. «Aceasta nu epuizează însă nicidecum noțiunea de coexistență pașnică — adaugă numaidecît premierul. În afară de obligația de neagresiune — zice el în continuare — mai există în noțiunea coexistenței pașnice obligațiunea de a nu atinge integritatea teritorială și suveranitatea». De asemenea, noțiunea include «renunțarea la amestecul în treburile interne ale altor țări în scopul schimbării orînduirii lor de stat, sau a modului lor de viață». «Principiul egalității între părți este iarăși o condiție sine qua non a coexistenței pașnice». Apoi Hrușciov încheie astfel, definind acest suprem avînt al omului, și respectiv al tuturor popoarelor, de a exista în armonie, prin bună înțelegere și cooperare; «Nu! Coexistența pașnică nu înseamnă o simplă conviețuire cot la cot, fără război, menținîndu-se în permanență primejdia izbucnirii lui în viitor. Coexistența pașnică poate și trebuie să se transforme într-o întrecere pașnică în domeniul satisfacerii optime a tuturor necesităților omului. Și totodată, statele care au hotărît să meargă pe calea coexistenței pașnice, renunță la folosirea forței sub orice formă și cad de acord

asupra reglementării pașnice a unor eventuale dispute și conflicte, ținând seama de interesele reciproce ale părților interesate».

Vedem astfel cu ochii minții, cum năzuințele de veacuri ale oamenilor cinstiți și muncitori ce s-au perindat pe fața pământului, care s-au trudit cu lupta pentru existență în orînduirile nădrepte și au lăsat trupurile lor pe cîmpurile de bătaie, au devenit în timpul nostru necesități de viață, realități. Vedem de asemenea, pe cale de a se înfăptui, de a fi trăită, concepția oamenilor care au visat și conceput o pace universală și o bună conviețuire. Prin lupta partidelor celor ce muncesc, ca avangardă a proletariatului ce a sîngerat în războaie, va putea fi statornicită o pace durabilă, după care omenirea va începe o nouă eră, necunoscută pînă acum în istorie, și anume «era păcii».

Era păcii nu va mai cunoaște înarmarea care ucide. Bugetele statelor vor fi folosite pentru protejarea omului, pentru sănătatea vlăstarelor, pentru îmbogățirea minții cu cele de folos spiritului și pentru o viață mai bună, pentru construcții de pace.

Partizanii păcii din lumea întregă obișnuiesc să răspîndească lozinci mobilizatoare. În ele se vede dorința sinceră de a trăi într-o lume de liniște. Mai obișnuiesc încă, să arate perspectivele unei societăți care ar alunga din viața ei pentru totdeauna, războiul.

În felul acesta, partizanii păcii duc o luptă de lămurire în masele popoarelor. Pentru a ne da seama de risipa ce se face cu cheltuielile pentru înarmare, vom da câteva exemple care glăsuiesc de la sine :

Cu cheltuielile pentru un bombardier se pot construi școli care să cuprindă 500 săli de clasă. Cu cele pentru un distrugător, se pot construi 10 clădiri de școală. Cu cheltuielile unei rampe de rachete, se pot realiza 1500 clădiri de școală. Cu cheltuiala unui submarin, se pot face 233 spitale a patru milioane dolari. Cu cheltuiala unui crucișetor de rachete, se pot face 15.800 locuințe moderne. Cînd o rachetă de tip Atlas explodează și cade în ocean, s-a dus în apă o sumă cu care s-ar fi putut construi 30 de imobile cu 8 etaje, etc. •

De aceea cursa înarmărilor este o nebunie și o crimă împotriva umanității.

Prin eforturile lumii progresiste, prin bunele intenții ale oamenilor cu răspundere, prin bunele oficii ale conducătorilor de state, veacul nostru, însîngerat și umilit pînă acum mai mult de un deceniu, va cunoaște zorile fericirii și dreptății sociale.

Fie ca această cale să se deschidă oamenilor de pretutindeni cît mai curînd.

Pînă atunci, toți cetățenii clerici și mireni, avem datoria să luptăm pentru realizarea păcii trainice.

Pr. ULPIU PETRESCU

ATITUDINEA CREȘTINĂ ÎN PROBLEMA RASISTA

Au trecut 15 ani de când suferințelor umane, provocate de cel de al doilea război mondial, li s-a pus sfârșit. Majoritatea omenirii a tras învățăminte pozitive din dureroasa experiență a acestui război și o mișcare de proporții nemaiîntâlnite în istorie străbate ca un uriaș torent, de la un pol la altul, întregul glob. Această mișcare este concretizată în dorința de a da fiecărui om și fiecărei națiuni liniștea de care are nevoie, asigurându-se astfel întregii omeniri pacea și progresul.

Dacă dorința de pace și prietenie între popoare își face loc tot mai mult în inimile oamenilor, nu înseamnă că acest drum spre progres nu întâlnește obstacole care apar, fie sub forma unor dorinți exprimate în așa numitele doctrine, fie sub forma pregătirii materiale a unui nou flagel mondial. Vrajmașii dorinței de pace a omenirii pregătesc, prin preținsele doctrine, calea psihologică sau ideologică pentru desfășurarea crimei colective, adică a războiului, plecând de la crima individuală, a omoririi sub diferite forme a celor slabi, a celor ce nu fac parte din «națiunile superioare». De curînd, ziarele au semnalat încercarea autorităților din Chicago de a trimite pe scaunul electric pe negrul Charles Baisden, de 16 ani, învinuit pe nedrept de crimă. Același judecător al negrului Baisden a pus însă în libertate pe cauțiune, pe asasinul William Weber, care a omorît pe șoferul negru John De Priest. În acest timp, la Vatican, cancelarul Adenauer invocă «predestinarea» poporului german de a «apăra civilizația europeană de «comunismul răsăritean».

Un scriitor englez mărturisește însă că, pe întinsul «civilizației» apusene, personal a cumpărat un negru cu 32 de dolari. Pe de altă parte, episcopul Dibelius găsește că cel mai rapid mijloc de a ajunge în viața veșnică este bomba cu hidrogen care «nu este un lucru chiar atât de groaznic».

Pentru fiecare preot, după doctrina Bisericii lui Hristos pe care-L propovăduim, crima fie morală sau materială, fie individuală sau colectivă, constituie un greu păcat. Sîntem fiii aceluiași Părinte, oricare ar fi culoarea feții, conformația fizică, credința religioasă sau convingerea politică. De aceea, pentru fiecare din noi, distrugerea templelor și bisericilor în S.U.A., incendierea sinagogilor în R.F.G. sau a bisericilor ortodoxe din

Constantinopol, linșarea pastorilor protestanți sau a preoților negri catolici, distrugerea satelor din Oman, Algeria sau Nigeria, autorul acestor fapte, este socotit un călcător al poruncilor dumnezeiești și un om care se elimină din sinul celor care luptă pentru civilizație și progres.

Aspectele desconsiderării indivizilor sau națiunilor de către așa numitele națiuni superioare, sînt multiple. Să analizăm pe scurt cauza ideologică a acestei uri dintre oameni, doctrina care vrea să fie generatoarea unui al treilea război mondial, rasismul și poziția preotului ortodox față de această doctrină.

Rasismul este doctrina reacționară care se bazează pe forma rasială a existenței umane, socotind pe nedrept că sîngele este determinant pentru superioritatea sau inferioritatea anumitor popoare. Baza rasismului o constituie dorința de îmbogățire a unor națiuni, sau clase, în dauna altor națiuni sau chiar a clasei muncitoare a propriului popor. Rasismul este tot atît de vechi, cît de vechi sînt antagonismele dintre clase. Încă din epoca sclavagistă, născocirile rasiste sînt folosite pînă azi de atari ideologi pentru justificarea înrobirii și înjosirii unor popoare de către altele. Propagatorii rasismului caută să dovedească împărțirea lumii în rase superioare și inferioare, dintre care cele inferioare sînt incapabile să se ridice pe treapta civilizației și deci sortite să fie sclave, iar cele superioare sînt singurele purtătoare ale civilizației și chemate să exploateze pe cele inferioare.

Aristotel (384-322 a. Hr.), prin concepțiile sale social-politice, a fos un ideolog al stăpînilor de sclavi, fiind strîns legat de aristocrația greco-macedoneană, care se considera deosebită prin natura ei și deci superioară a sclavilor pe care-i exploata.

Poporul evreu avea concepția religioasă de popor ales.

Romanii au fost și ei adepții superiorității rasiale.

Epoca feudală pune atîtea bariere de castă, iar nobilimea se separă atît de mult de iobagi și muncitori, încît aceștia trebuiau să locuiască la distanțe mari de orașele nobililor.

Spania culminează prin persecuțiile rasiste care iau un aspect religios, datorită legăturii strînse dintre nobilii avuți și episcopatul romano-catolic, doritor să-și păstreze imensele averi pe care le muncea cu robi.

Timpurile moderne, datorită înmulțirii mijloacelor de exploatare și acumulării de capital de către clasele suprapuse, dau avînt teoriilor rasiste în dauna popoarelor mai puțin dezvoltate și a oamenilor muncitori și sărmani.

De la Meister Eckehardt (1260-1327) pînă la Fr. Nietzsche (1844-1900), Arthur de Gobineau, Paul de Lagarde, Fr. Lange, H. St. Chamberlain, O. Spengler, Beveridge, Van Houten, Robin, Moris, Russel, Mak Kinder, A. Besant, Robinson, Price, Barch Rodenbusch, Breman, Vogt, Hutington, Hilpin, Mahon, Lodge, Haushofer, J. Blayne, Ch. Cohn, Lewis și pînă la H. Luca, Nasch, Benedict, E. S. Bogardus etc., drumul rasist este plin, sub orice formă (maltusianism, neomaltusianism, social darvinism, cosmopolitism), de sînge și suferință, suportate de cei umili și sărmani, de chipul și asemănarea pe care Dumnezeu a pus-o pe pămînt ca

o coroană a creației Sale și toți acești mici dispar prin aplicarea teoriilor superiorității rasei, a supraomului, a fiilor soarelui, sau a «mandatului divin» de a asupri și exploata.

În Germania, rasismul predicat de Nietzsche, Chamberlain, Spengler și aplicat în perioada hitleristă, considera singele ca «înfățișind în viața omenească un element netrecător, divin și în această accepțiune, singele și cu el rasa, nici nu sînt considerate ca ceva pur material, ci ca un fel de monedă materială și spirituală, ca o unitate omenească și divină în același timp. Dumnezeu este în ceruri și pretutindeni, iar singele e prezența lui mai concretă în viață». H. St. Chamberlain a mers pînă acolo, încît «a considerat fenomenul religios cu un produs necesar al rasei», rasa fiind, după el, «izvorul propriu al întregii vieți spirituale și cu aceasta și al culturii și al religiunii». Generalul Erich von Ludendorff († 1938) a militat «pentru o religie a autoadorării germane», iar A. Rosenberg, propovăduind religia singelui, spunea că prin cartea sa «Mitul veacului XX», se naște o nouă credință : «mitul singelui, al cărui cuprins derivă din rasă. Credința în Dumnezeu este credința în tine însuți, în rasa ta, căci sufletul rasei este egal cu Dumnezeu, chiar identic cu Dumnezeu care trăiește în sine și se manifestă ca o credință produsă de suflet»...

Rosenberg a afirmat fără jenă credința în «un mesianism german în opoziție cu cel iudaic și cu cel creștin, atribuindu-i o misiune mîntuitoare superioară celui creștin»... Goebbels a susținut deseori îndumnezeirea națiunii germane.

De la aceste afirmații și pînă la hotărîrea Federației Bisericilor Reformate Olandeze din Africa de Sud (1950), că : «există principii de bază în cuvîntul lui Dumnezeu, care sprijinesc discriminarea rasială», e un drum foarte scurt și periculos. Concluzia falsă a acestor teorii e că războiul imperialist e «un mare foc purificator» pentru omenire.

Din teoria superiorității rasiale a rezultat grozăvia unui război în timpul căruia, pentru a-și dovedi superioritatea, adepții rasismului au pus în funcțiune cuptoare de gazare, fabrici de săpun din material uman etc.

Capitalismul american își revendică paternitatea rasismului față de germani. În realitate, între teoriile americane și cele germane, cu privire la rasă, nu există nici o deosebire. În 1900, senatorul american Albert Beveridge declara : «De-a lungul veacurilor, Dumnezeu a creat națiunile care vorbesc limba engleză și pe cele teutone, nu pentru autocontemplare și egoismul lor deșert și trîndav. El a desemnat poporul american ca națiune aleasă pentru că în cele din urmă, să stea în fruntea renașterii viitoare a lumii. În aceasta constă misiunea divină a Americii». Bazați pe doctrina rasistă a lui Beveridge, că America este hărăzită cu «conducerea popoarelor sălbatice și neputincioase», rasiștii mai noi (Don Lohbek) afirmă : «noi contestăm orice egalitate a raselor și credem că există rase superioare și rase inferioare și deosebiri congenitale între rase și că prin urmare, elementele străine trebuie îndepărtate din zonele noastre de locuit»; «mîndria rasială face parte din americanismul în care eu cred» (Ermorey Burke).

Rasismul, urmărind înrobirea altor popoare, adâncește procesul de îmbogățire și fiind doctrina claselor bogate, nu se dă în lături de la desconsiderarea oamenilor din același neam, a muncitorilor, rasiștii devenind persecutorii propriilor lor conaționali. Iată un exemplu: fostul ministru sionist al Israelului, David Remez, a declarat: «Sînt fericit că noi, evreii, am devenit în cele din urmă vrednici să fim și noi o națiune capabilă să asuprească alte națiuni». Aplicarea acestui punct de vedere se întinde pe întreg teritoriul Ierusalimului, arabii fiind expulzați, în timp ce șovinistii sinistri sînt buni prieteni cu arabii bogați. Ilya Ehrenburg arată un alt paradox, și anume că «marea burghezie de origine evreiască aprobă cu rivnă conducerea americană», deși această conducere îi persecută pe evreii săraci. Exemplu tipic în această privință este tranzacția de înarmare a R.F.G., pe care o susține și alimentează chiar guvernul Israelului.

Pentru interese dominante de clasă, rasiștii se unesc și generează războiul, luplînd împotriva popoarelor lor, pînă la distrugere. Multe exemple cunoscute în lumea Apusului au determinat pe R. Garaudy să declare în cursul unei uriașe manifestații antirasiste, următoarele: «Cei care ardeau oameni nevinovați în cuptoare crematorii sînt astăzi grațiați și eliberați de cei careucid, pe scaunul electric, alți nevinovați. Capitalismul poartă în sine, încă de la nașterea lui, principiul discriminării între oameni, deoarece el este întemeiat pe exploatarea omului de către om... Pentru a-și rezolva crizele, capitalismul are nevoie de asemenea, de război. Și războiul trebuie pregătit, degradînd spiritul unui popor, așa cum a făcut Hitler lansînd oamenii formațiilor S.S. în pogromuri, linșînd pe negri, așa cum se întîmplă în Statele Unite, făcînd aceasta pe scară națională, pentru a pregăti apoi exercitarea ei pe scară internațională.

Discriminarea rasială a luat proporții înspăimîntătoare în America, Anglia, Franța, R.F.G., Italia, Spania, Portugalia, Africa ș.a. Linșarea negrilor și traiul lor în rezervații, uciderea populației din Kenya, războiul neonest din Algeria, persecutarea evreilor în Spania și Portugalia, sînt în mic, manifestări ale așa numitelor popoare superioare împotriva întregii omeniri.

Ca preoți, nu putem asculta fără stringere de inimă cuvintele ațîțtoare ale unor reprezentanți ai religiei din S.U.A., a căror minte a fost înnegurată de teoriile rasiste. De pildă, preotul Nans, rectorul Universității din Tampa (Florida) declara cu cinism: «După ce-i voi duce pe păstoriții mei la rugăciune, îi voi invita la poligoanele de tragere, ca să facă exerciții de tragere la țintă. Socot că trebuie să facem pregătiri totale, pe baza legii junglei. Trebuie să învățăm arta de a ucide... Aș aproba ducerea războiului bacteriologic, folosirea gazelor, bombelor atomice și cu hidrogen, a rachetelor interplanetare. N-ași fi de părere să se ia măsuri de precauție în privința spitalelor, școlilor, bisericilor sau a populației civile». Cine citește aceste rînduri, compătîmește pe omul care le-a gîndit și nu poate crede că se închină lui Dumnezeu și mai e și preot.

Rasismul japonez s-a conturat în deviza «fiii soarelui», oameni superiori, destinați să guverneze și să exploateze popoarele din China, Extremul Orient și Pacific, pe care a voit să le aducă la supunere prin războiul bacteriologic, forma maltusiană a rasismului.

În prezent, discriminarea rasială îmbracă formele maltusianismului, neomaltusianismului și cosmopolitismului. Prin exterminarea «gurilor de prisos» a popoarelor necivilizate și înapoiate, a restringerii nașterilor de teama înfometării lumii, a supunerii popoarelor slab dezvoltate, prin crearea vidului preconizat de doctrina Eisenhower, sau a creării unei federații de state sub conducere americană, singura națiune pretinsă capabilă să conducă pe alții, nu se urmărește altceva decât discriminarea rasială, desconsiderarea capacității proprii de dezvoltare și autoconducere a celorlalte popoare.

*

Considerînd fenomenul religios ca un produs specific al rasei, aproape toți rasiștii afirmă că religia creștină este un produs al rasei semite, propovăduirea «arianului» Hristos fiind falsificată de evrei, în special de Sfîntul Apostol Pavel. Creștinismul ar fi adus — după rasiștii germani — un virus semit, distrugător, al purității rasei. Rasismul neagă dogmele creștine, atacă divinitatea Mintuitorului, înlocuirea Sfintei Scripturi cu «Mitul» lui Rosenberg, sînt poligeniști, iar Biserica e socotită o instituție care a adus lumii umilința și lașitate. Cu toate acestea, doctrina rasiștă nu împiedică pe unii creștini să colaboreze cu noul rasism american, datorită intereselor economice de exploatare, după cum nici Rosenberg nu l-a împiedicat să admită un Dumnezeu difuz, care curge prin sîngele fiecărui german.

Oricine aprofundează creștinismul adevărat, va vedea că el nu are nici o dependență de rasă, pentru a se putea afirma că este produsul semitismului evreu. Din contra, se poate constata în creștinism, ca și în toate religiile diferiților oameni de rase diferite, că indivizii depind de divinitate, de o putere suverană. Creștinismul nu e iudaic, semitic sau arian; el este dumnezeiesc, iar dogmele pe care le cuprinde sînt atît de înalte și propovăduite într-un timp atît de scurt, încît nu pot fi socotite produs semitic, deși semiții sînt mai vechi decît creștinismul istoric. Mai mult, creștinismul este îmbrățișat de toate rasele și foarte puțin de semiți. Se mai poate spune oare că religia creștină este produsul unei rase? Creștinismul se adresează sufletului aflat în orice om, de orice rasă, unind pe toți într-o existență armonică, sub «un cer comun și sub ocîrmuirea unui părinte comun». Reprezentînd revelația supranaturală, creștinismul nivelează asperitățile rasiale și nu poate fi de acord cu lupta sau persecutarea prin diferite mijloace a oamenilor, oricare ar fi rasa lor, pentru că îi socotește pe toți fii ai aceluiași Părinte, creștinismul adevărat neputînd renunța la monogenismul biblic, condiția de bază a existenței omenirii, pe care poligenismul rasișt — cu toate strădaniile sale — nu le-a putut dărîma. Oricare ar fi fost cuvintele de laudă aduse Mintuitorului Hristos de fascism (prin Paul Lesourd), că «în Hristos și prin Hristos

se operează *vita nuova* a tinerii Italie», cel puțin creștinismul ortodox — dacă nu și celelalte confesiuni — nu puteau fi de acord cu suprimarea vieții abisinienilor, pentru simplul motiv că au culoarea neagră.

Descinzînd toți din aceeași pereche de oameni și împlinind porunca lui Dumnezeu: «creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul», creștinii adevărați nu fac deosebire de rasă între semenii lor și nu trebuie să-i supună privațiunilor, chiar dacă ar îndeplini o funcțiune de comandă în societate, pentru că «înțelepciunea a păzit pe primul om zidit de Dumnezeu, ca să fie părintele neamului omenesc, atunci cînd a fost zidit întîiul» (Înțeleptul Solomon X, 1). Conviețuirea pașnică pe pămînt a oamenilor de diferite rase se bazează pe originea comună a tuturor, din același Părinte care «a făcut, dintr-un sînge, întregul neam al oamenilor, ca să locuiască peste toată fața pămîntului» (Fapte XVIII, 26) și pe iubirea de aproapele, care trebuie să le dirijeze viața, pentru că «cel ce iubește pe altul, împlinește legea» și «toate celelalte porunci se cuprind în aceste cuvinte: iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Romani, XIII, 8-9), căci «dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, și noi datori sîntem să ne iubim unul pe altul» (I Ioan IV, 11). Așa cum demonstrează Andrutsoș, iubirea de aproapele nu cunoaște discriminări: «Toți oamenii avînd aceeași componență și aceeași ființă, alcătuiesc un tot unitar, omenirea. Această deoființime a oamenilor reglementează raportul reciproc al indivizilor, care nu este altceva decît sentimentul legăturii externe, în așa fel ca fiecare socotind pe celălalt nu ca străin ci ca fiind de aceeași ființă cu dînsul, simte nevoile și dorințele lui și urmărește binele lui, tot așa cum îl dorește pe al său. Raportul acesta drept al oamenilor între ei, creștinismul îl numește dragoste, învățînd că nu numai cei de același neam și de aceeași rasă, ci că toți oamenii alcătuiind un tot unitar și de aceeași ființă, ca fiii ai aceluiași Tată ceresc, — sînt datori să se iubească și să se ajute între ei».

Vechiul Testament, cu toată acuzația rasiștilor, poruncește: «nu obișduiți și nu împilați pe străin, pe orfan și pe văduvă» (Ieremia XXIII, 13), adică pe cei neputincioși și mai slabi ca noi, căci «cît de bine e și cît e de frumos să locuiască frații împreună» (Psalm CXXII, 1).

În cuvîntarea pe care Sfîntul Apostol Pavel o ține în Areopag, atenienilor conținutul nou al creștinismului față de păgînismul lor, le spune: «Dumnezeu care a făcut lumea aceasta și toate cele ce sînt într-însa, fiind Domnul cerului și al pămîntului... El a făcut dintr-un sînge întregul neam al oamenilor, ca să locuiască peste toată fața pămîntului și a așezat de mai-nainte vremurile și hotarele așezării lor» (Fapte XVII, 26). Avînd același Părinte, fiind frați între ei, adevărații creștini nu pot face discriminări rasiale și nu pot îngădui ca pămîntul tot să fie al unui singur popor, pentru că nu numai acel popor este «ales» sau fiu al lui Dumnezeu, ci toți deopotrivă sîntem fiii lui Dumnezeu; «Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este rob, nici slobod; nu mai este parte bărbătească și parte femească, pentru că voi toți sînteți una, întru Hristos Iisus» (Galateni III, 28).

Propovăduind credința într-un singur Mintuitor și Dumnezeu ziditor, creștinismul unește prin harul său toate popoarele, «fiindcă nu este deosebire între iudeu și elin, întrucît același Hristos este Domnul tuturor, care îmbogățește pe toți cei ce-L cheamă pe El» (Romani X, 12). Harul lui Dumnezeu, puterea spirituală a creștinismului, unește pe toți oamenii care cred în Dumnezeu și practică poruncile Lui. Sfântul Apostol Pavel spune pentru toate neamurile și pentru toți oamenii că «Intr-adevăr, noi toți într-un singur Duh ne-am botezat, ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie slobozi și toți la un singur Duh ne-am adăpat» (I Corinteni XII, 13).

Discriminarea rasială, luînd locul crimei, orice adept al acesteia este condamnat de însuși Hristos, prin cuvintele: «Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu ucizi; iar cel ce va ucide, va fi vinovat și dat judecării. Eu însă, vă zic că tot cel ce se minie pe fratele său degeaba, va fi vinovat de dat judecării; iar cel ce va zice fratelui său netrebnicule, va fi vinovat de dat gheenii focului» (Matei V, 21-22). Creștinismul, prin practica sa, pune stavilă morală dezlănțurii patimilor și mai ales urii rasiale, care tinde la dezlănțuirea războiului. Pe bună dreptate se întreabă un mare scriitor contemporan: «Oare un creștin credincios — indiferent dacă ar fi catolic, protestant sau ortodox — poate dori războiul? El își dă seama că războiul nu va apăra creștinismul, el nu va transforma un necredincios în credincios, el nu va salva de la moarte nici pe creștini nici pe ateii».

Minuciu Felix, Augustin, Sfântul Ioan Gură de Aur, Lactanțiu, pe temeiul doctrinei creștine, sînt împotriva discriminării rasiale și a războiului. Sfântul Grigorie de Nissa rostește sentențios: «Războiul sugrumă viața. El e tatăl dezastrului și al morții. În plus, și aici rezidă caracterul său cel mai dramatic, războiul e o nenorocire obștească, depășind în dureri nenorocirile personale».

Potrivit concepției Fericitului Augustin, urmările rele ale războiului — spre care tind rasiștii — își au izvorul în «voința răutăcioasă de a vătăma, pasiunea de a domina, ura feroce, lurioasa răzbunare», omul transformîndu-se într-un dușman al fratelui său.

Condamnînd deosebirea de clasă dintre oameni, pe baza repartiției nedrepte a bunurilor pămîntești, împărțirea în bogați și săraci, Sfinții Părinți: Clement Alexandrinul, Vasile cel Mare, Grigore de Nazians, Ambrozie ș.a. arată că bogățiile și tendințele de a domina sînt cauzele urii și războaielor între oameni, iar Sfântul Ioan Gură de Aur scrie limpede că pînă la urmă «umanitatea întregă va fi trasformată într-o vastă comunitate, de unde toate distincțiile, de clasă, de națiune și de rasă vor fi alungate, unde fiecare va trăi modest, însă fără privațiuni furnizînd colectivității puterea sa de muncă... unde nici un viciu nu va fi tolerat, unde virtutea va domni în deplină și absolută suveranitate».

Pr. I. Irimia

ARTICOLE ȘI STUDII

IZVOARELE ORTODOXIEI

Înțelegînd altfel decît noi versetul evanghelic : «Lăsînd de o parte porunca lui Dumnezeu, vă țineți de predania oamenilor» (Marcu VII, 8), unii autori au ajuns la concluzia greșită că Ortodoxia acordă o importanță mai mare Sfintei Tradiții decît Sfintei Scripturi. De fapt, Biserica Ortodoxă a ținut totdeauna linia trasată de Sfîntul Vasile cel Mare, care a spus despre cele două izvoare ale credinței că sînt «egale în importanță, putere și valoare», intrucît au «aceeași lucrare în ce privește evlavia». ¹ În viața Bisericii, Sfînta Tradiție dă viață credinței și în lumina ei, adevărurile creștine sînt mai limpezi și adîncirea lor, completă. Valoarea și importanța acordate Sfintei Tradiții în Ortodoxie stă tocmai în legătura ei cu Sfînta Scriptură, a cărei interpretare are astfel garanția unei viziuni autentice, atît în ce privește conținutul, cît și învățătura teoretică.

Tradiția orală a Bisericii primare a constituit elementul esențial al învățăturii creștine și singurul izvor de credință, în diferitele comunități pe unde Sfînții Apostoli au predicat. Cam douăzeci de ani după ce a început a li răspîndită învățătura creștină, Sfînții Apostoli au pornit s-o fixeze în scris, mai întîi în Epistole și apoi în Evanghelii. După apariția și răspîndirea scrierilor apostolice, Sfînta Tradiție n-a mai fost unicul izvor de credință, dar a continuat să fie o bază a ei și un ajutor prețios în înțelegerea relatărilor de Sfînții Apostoli. Epistolele pauline, ² ca și a doua Epistolă a lui Ioan, arată marea grijă a Sfinților Apostoli, departe de comunitățile cărora se adresau, ca nu cumva credincioșii să interpreteze greșit textele evanghelice redactate concis și în vederea lămuririi unor anumitor probleme, fără pretenția de a conține sistematic întreaga învățătură. Sfîntul Evanghelist Ioan chiar își avertizează cititorii asupra acestui fapt, atunci cînd spune : «și altele multe lucruri a făcut Iisus»...

1. Cu privire la Sfîntul Duh, 27, 28, Migne 32, 188.

2. II Tesal. II, 14 ; I Cor. XI, 2 ; II Tim. I, 13 ; II, 2.

Predania orală ajută comunitățile să clasifice concepția adevărului creștin, astfel cum, încă din veacul II spunea Papia: «Ba chiar dacă vine cîndva vreunul care a urmat pe bătrîni, eu confrunt cuvintele bătrînilor cu cele spuse de Andrei, sau Petru, sau Filip, sau Toma, sau Iacob, sau Ioan, sau Matei, sau oricare alt apostol al Domnului». ³

Așa sînd faptele, este evident că scrierile apostolice și învățătura orală, împreună, sînt izvoarele noastre de credință, învățătura creștină unitară, așa cum a fost revelată Sfinților Apostoli, și formează caracteristica distinctivă a Bisericii. Numai verificat și integrat în tradiția apostolică, orice element tradițional poate fi recunoscut ca autentic și deci validat ca atare.

Este în firea tuturor tradițiilor transmise oral, ca unele sensuri să fie deformatе. Așa s-a întîmplat și cu tradiția apostolică atunci cînd au dispărut și urmașii Sfinților Apostoli. Unele adevăruri ale învățaturii au fost greșit înțelese, sau au părut altora obscure; aceasta explică apariția apocrifelor, prezentate ca emanînd tot de la Sfinții Apostoli, pentru a le acorda o autoritate indiscutabilă.

Multe formulări ale apocrifelor erau arbitrare și amenințau prin aceasta să zguduie bazele Bisericii Apostolice, una și nedespărțită. În fața acestei situații și pornind de la cuvintele Efintului Evanghelist Ioan: «Că acestea sînt scrise ca să credeți că Iisus este Hristos»... (XX, 31), în dorința de a trece intact generațiilor viitoare de credincioși tezaurul sacru al învățăturilor apostolice, conducerea Bisericii a examinat și stabilit cu exactitate textele originale care, din inspirația Duhului Sfînt, au fost scrise de Sfinții Apostoli. Codificîndu-se canonul Noului Testament, Biserica a obținut bazele învățaturii exprimate ferm și în scris, înțelesul adevărat și complet al credinței creștine, care conținea în același timp și tradiția pură, apostolică, verificată de o conștiință teologică universală.

Acum Biserica nu se mai silește decît să dea o interpretare cit mai pătrunzătoare a cărților Noului Așezămînt, care cristalizează în mod obiectiv învățătura Sfinților Apostoli. Această învățătură a epocii apostolice a devenit de-a lungul secolelor izvorul fecund de viață și credință al Bisericii, căreia Ortodoxia i-a păstrat gravitatea cu zel și ardoare. De fapt, întreaga istorie a Bisericii nu-i altceva decît lupta ei în decursul timpului, de a conserva, stabili și perpetua aceste învățături apostolice formulate în dogme, de a le traduce și manifesta neabătut în viață.

Privită astfel, sub raport dogmatic ortodox, o tradiție este apreciată ca atare atunci cînd, cum precizează C. Andrutsoș: «reprezintă o dogmă, cuprinsă sau nu în Sfînta Scriptură, și care necesită lumina Sfintei Tradiții, pentru a primi o claritate de dogmă».

Biserica este un organism viu, dăruit de Dumnezeu omului ca să-l îndrepte pe drumul mîntuirii, dar organizarea acestui organ este omenescă și, ca atare, unii membri au început să dea interpretări greșite învățaturii cristalizate în scrierile Sfinților Apostoli, după trecerea acestora către cele veșnice. Lumina lui Hristos a luminat și luminează tuturor, dar pe ochii unora a căzut o ceață chiar din primele secole și au fost

3. Eusebiu, *Istoria Bisericii*, III, 39 (Migne XX, 297).

împiedicați de a-i admira strălucirea în toată splendoarea ei. Mulți învățați ai Bisericii au ajuns la perceperea integrală a adevărilor de credință pe căi ocoite, și unii s-au rătăcit pe drum. O seamă de sinoade locale au dibuit și ele, deseori, dînd naștere la erezii din care vor mai apare probabil și în viitor, atîta timp cît nu va exista un criteriu general de interpretare a Sîntei Scripturi și o garanție a autenticității de interpretare în epoca apostolică a Bisericii. Acest criteriu de interpretare și această garanție, Biserica Ortodoxă le deține însă de la Biserica primelor opt veacuri. «Conștiința generală a Bisericii», acceptată în întregime și extinsă în timp și în spațiu, este tocmai acest criteriu infailibil al autorității Sîntei Tradiții, infailibilitate garantată de totalitatea membrilor Bisericii, gîndind și lucrînd sub îndrumarea Sfîntului Duh. O tradiție legitimă este numai cea acceptată de «una, sîntă, sobornicească și apostolească Biserică». Credinciosul se poate mîntui numai în tradiția pe care i-o garantează Biserica celor opt secole, prin această conștiință generală a ei, fără de care nu poate să existe nici unitatea dorită a Bisericii.

Vicențiu de Lerin a definit tradiția ca «cea ce a fost admis pretutîndeni, totdeauna și unanim», și această constatare a fost făcută de sinoadele ecumenice, convocate de Biserica nedespărțită a celor dintii opt secole. Probleme felurite, cu privire la dogmă, au fost rezolvate cu autoritate, prin conștiința unanimă a Bisericii, exprimată de reprezentanții săi, episcopii participanți. Aceștia, pe baza criteriilor ermeneutice, în deplină conștiință sobornicească, s-au pronunțat sub conducerea Sfîntului Duh, asupra adevăratei interpretări ce urmează să se dea problemelor ridicate de obscuritatea textelor, care i-a dus pe unii la erezie. Biserica Ortodoxă recunoaște acestor interpretări, date de sinoadele ecumenice, o valoare și autoritate universală, de caracter obligatoriu, iar învățăturii dogmatice formulate pe baza lor, ca avînd aceeași tărie ca textele scripturistice.

Putem conchide, deci, că tradiția a parcurs trei etape. Prima s-a terminat în epoca apostolică, cu textele consemnate în Noul Testament. A doua fază este formulată în canoanele sinoadelor postapostolice, care însumează interpretarea și desfășurarea învățăturii apostolice a Bisericii, continuată de Sfinții Părinți, în scrierile lor teologice. Sub această formă, tradiția va dăinui cît va dăinui și Biserica Vie. A treia etapă este cea parcursă de tradiția dogmatică, prin care Biserica se pronunță asupra unor probleme de credință, pe baza interpretărilor stabilite de cele șapte sinoade ecumenice, legitimînd dogmatic, unele tradiții teologice. Aceasta dovedește o maturitate de conștiință ecleziastică, manifestată în cea mai avansată etapă a teologiei ortodoxe.

Noul Testament conține, deci, într-un sens larg, tradiția învățăturii revelate și tezaurul credinței noastre transmis de-a lungul timpului, așa cum a fost înțeleasă și gîndită de martorii oculari ai operei Mîntuitorului. Noul Testament are o autoritate unică între toate scrierile adevărului revelat, întrucît conține împlinirea Revelației dumnezeiești, concretizată în Iisus Hristos.

Adevărurile credinței au fost predicate de Sfinții Apostoli, iar sarcina apostoliei lor a fost trecută asupra episcopilor stabiliți de ei în comunitățile create: «Pentru care cuvînt, te îndemn să îți aprins darul lui Dumnezeu, cel ce este în tine, prin punerea mîinilor mele» (I Tim. I, 6), și «Tu însă rămii în cele ce ai învățat și de care ești încredințat, deoarece știi de la cine ai primit învățătura» (II Tim. III, 14). Episcopii, în această calitate a lor de continuatori ai Apostolilor, deși nu se pot compara cu Apostolii, sînt egali între ei și au fost desemnați să le continue opera, să propovăduiască cuvîntul lor scris și vorbit. Suprema lor îndatorire este însă păstrarea depozitului de credință pe care l-au primit de la Apostoli și pe care ei l-au ținut mereu viu cit au fost în viață: «Socotesc că este drept, cită vreme sînt în acest cort, să vă țin treji, prin aducerea aminte», și «mă voi sirgui ca să puteți, în orice timp, după plecarea mea, să țineți minte aceste lucruri» (II Petru I, 13, 15). De asemenea, interpretarea Scripturilor trebuie făcută în spiritul în care a fost înțeleasă în Biserică din bun început, episcopul fiind un arbitru și sinodul garanția sa, «căci «mai înainte de toate trebuie să știți că nici o proorocie a Scripturii nu se tilcuiește după cum socotește fiecare» (II Petru I, 20).

Apostolii au zidit pe Hristos la temelia Bisericii, în capul unghiului, și pe această temelie s-a așezat propovăduirea lor: «Zidiți fiind pe temelia Apostolilor și proorocilor, fiind piatra cea din capul unghiului, însuși Iisus Hristos» (Eles. II, 20). Ei, cei dintii, aparțin tradiției și ei au transmis, primii, adevărul pe care Biserica îl transmite mai departe: «Și aceasta e solia pe care am auzit-o de la El și pe care v-o solim, că Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este întru El» (I Ioan I, 5). Primul izvor al Sfinței Tradiții este așadar învățătura pornită din experiența personală a Apostolului: «Ce era dintru început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit, de cuvîntul vieții» (I Ioan I, 1). Apostolilor li s-a revelat însăși Cea de a Doua Persoană a Sfinței Treimi, Fiul lui Dumnezeu însuși și voința Sa, și pentru acest motiv, învățătura lor nu are caracterul de revelație inspirată, cum sînt scrierile profetice ale Vechiului Testament. Nu poate fi deci acceptată teoria care susține că revelația din învățătura apostolică aruncă îndoială și confuzie în Revelația desăvîrșită din lucrarea Domnului Hristos. El nu a expus oamenilor o doctrină morală și religioasă pentru că era doar un transmițător, ci El a fost Revelația însăși, activă, a lui Dumnezeu întrupat, Revelația continuă și supranaturală a lui Dumnezeu în Persoana lui Iisus Hristos, care oferă credinciosului posibilitatea mîntuirii. Cînd Sfîntul Apostol Petru mărturisește că Iisus este Fiul lui Dumnezeu Celui Viu, Domnul îi spune: «Fericit ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și singe îți-au revelat ție aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri» (Matei XVI, 16). Misterul hristologic n-a fost deplin înțeles însă de Apostoli pînă la Crucificare, ci numai după Înviere, cînd li s-a arătat în relugiul lor din Sion, și «atunci le-a deschis mintea ca să priceapă Scripturile» (Luca XXIV, 45). Oameni fiind, ei au înțeles treptat, toată taina Revelației dumnezeiești abia după Cincizecime, prin lucrarea Sfîntului Duh și chiar după aceea, pe măsură ce expuneau oral și închegau teologia

hristologică și soteriologică. Sfântul Petru a avut revelații deseori, cum a fost la Jafa, în casa lui Simon Tăbăcarul, și la Cezareea, în casa lui Corneliu sutașul (Fapte X, 10-20), iar Sfântul Pavel scrie credincioșilor din Efes (III, 3-4) : «cum că prin Descoperire mi s-a dat în cunoștință această taină, precum pe scurt apucați a vă scrie, de unde citind, puteți să cunoașteți priceperea mea în taina lui Hristos».

Nu se poate concepe Biserica, așa cum Hristos a voit-o, unită, și care să adune pe toți credincioșii într-o turmă și un păstor, fără ajutorul Sfintei Tradiții, ce reprezintă viața Bisericii în timp.

Esența Creștinismului este credința în Hristos ca Mântuitor. Unitatea credinței nu poate fi decît unitatea dogmei, așa cum o dă Sfânta Tradiție. S-a spus de unii, din păcate, că dogma împarte Biserica. Dar nu poate fi așa, de vreme ce dogma este rezultatul pioasei încercări a Bisericii de a salva unitatea ei de credință. Dogma a fost formulată și pronunțată din grija pentru unitate și numai în acest fel diferitele Biserici pot să fie unite. Adevărul creștin nu este ceva formulat la întâmplare și conceput prin intelect.

Adevărul creștin este însuși Hristos, viața și pacea noastră, singura modalitate în viața Bisericii unice de a li înțelegea ca viață și credință. Biserica Ortodoxă, evitînd să se sprijine numai pe una din cele două izvoare de credință, atribuie o importanță și o valoare egală ambelor izvoare.

Consecventă cu trecutul său, Biserica Ortodoxă are un singur scop : să păstreze și să interpreteze Sfânta Tradiție, care este viața continuă a Bisericii, cuprinzînd în sine adevărul Noului Testament. Aceasta înseamnă «Ortodoxie», și aceasta este ea. Neortodocșii au admirat Biserica Ortodoxă a Răsăritului nu fiindcă i-au cunoscut învățăturile dogmatice, ci mai curînd fiindcă au analizat frumusețea expresiei vieții sale spirituale, care este în întregime de acord cu învățătura Sfintei Scripturi și care servește în același timp adîncile năzuințe ale credinciosului.⁴

B. A. ALEXANDRU

4. Gerasimos Papadopoulos, *The revelatory character of the New Testament and Holy Tradition in the Orthodox Church*, în «The Orthodox Theological Review», Mars, 1956, pp. 41-55.

INSEMNĂRI DESPRE FĂGĂDUINȚĂ ȘI RUGĂCIUNE LA I. P. S. NICOLAE AL KRUTIȚEI

Sfântul Maxim Mărturisitorul stabilește, în leul următor, distincția dintre făgăduință și rugăciune și relațiile dintre aceste două acțiuni spirituale esențiale omului credincios și raporturilor dintre acesta și Dumnezeu: «Rugăciunea este cererea acelor lucruri, pe care obișnuiește Dumnezeu să le dea oamenilor spre mîntuire. Și pe drept cuvînt, căcî dacā votul (evhi) este făgăduirea acelor bunuri (virtuți) care se aduce lui Dumnezeu din partea oamenilor, rugăciunea (prosevhi) va fi cererea acelor bunuri, pe care le hărăzește Dumnezeu oamenilor spre mîntuire. Ea deci aduce răsplata dispoziției cu care am făcut mai înainte făgăduințele». ¹

Creștinul, în căutarea continuă a Ființei Supreme care îl călăuzește și întărește în scurta sa existență, practică din plin și cu toată căldura, terapeutică sufletească a rugăciunii, dar nu numai atît: frămîntat de întrebări și îndoieli, rugăciunea îl face să experimenteze o metodă nouă de pătrundere în necunoscutul ce ne înconjoară, cu mijloace care stau la îndemînă oricui. Abordînd metoda aceasta a experienței religioase, punem pe prima treaptă a conștiinței simțul sfințeniei și dăm viață internă simțului moral care mijeste în orice om. Trăind conform naturii sale, viața impune omului respectarea legilor naturale și nimeni nu poate nesocoti necesitatea cultivării pornirilor celor mai adînci ale naturii sale, care sînt afară de cele ale inteligenței, activitățile neintelețuale ale spiritului, cum sînt simțul moral, al frumosului și în deosebi, la credincioși, simțul sfințeniei. Acest simț al sfințeniei devine un element propriu, o entitate constitutivă a creștinului.

Simțămîntul religios, sentimentul sfințeniei, se exprimă mai ales prin rugăciune. Dar, atît sentimentul religios, cît și rugăciunea, sînt fenomene spirituale. Cum am putea căpăta o cunoștință pozitivă, în afara tehnicii, despre rugăciune, natura, oportunitatea și efectele ei? Faptul însuși al rugăciunii nu este numai de domeniul exclusiv religios, ca o manifestare spirituală, el intrînd și în cîmpul observației, al observației:

1. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Filocalia*, vol. III, p. 198.

sistematice a persoanei care se roagă, a felului în care se roagă și al efectelor acestei acțiuni.

La prima înfățișare, rugăciunea pare a fi o tindere a sufletului către subsratul spiritual al lumii. În aspectul ei general, este o plîngere uneori, alteori un strigăt de disperare ori spaimă, o chemare în ajutor. Adeseori însă, rugăciunea devine o serioasă contemplare a principiului immanent care stă la baza vieții, un act de iubire față de Cel de la care pornește acest fenomen minunat pe care îl numim viață.

Un scriitor confruntă omul contemporan cu nenumăratele și insolubile probleme pe care i le pune stadiul actual al cunoștințelor sale. «Universul nostru, grație descoperirilor mărețe ale fizicii și astronomiei, a devenit de o uimitoare măreție. Fiecare poate, dacă îi place, să asculte să i se vorbească despre orice și să citească pe filozofi și oameni de știință. Ne putem interesa despre razele cosmice, tot atît de mult ca despre artiștii de cinema, sau de marii sportivi. Știm că spațiul este curb, că lumea este compusă din forțe oarbe și necunoscute, că noi sintem particulare înfinii de mici, ce trăim la suprafața unui fir de praf, pierdut în imensitatea cosmosului și că acesta este total lipsit de viață și gîndire. Universul nostru a devenit exclusiv mecanic. Nici n-ar putea fi altfel, deoarece existența lui se datorește tehnicii fizice și astronomiei. Așa dar, tot ce azi înconjoară ființele omenești, este expresia minunatei deslășurări a științelor materiei neînsulețite».

Rugăciunea reprezintă efortul credinciosului de unire cu Dumnezeu. Adevărata rugăciune nu este rostirea unor versete, recitarea unor formule, ci este o stare tainică specială, în care sufletul credinciosului se unește cu Dumnezeu. Pentru unii, această stare sufletească este inaccesibilă și de neînțeles. În rugăciunea sa, credinciosul îl simte pe Dumnezeu, așa cum orice făptură omenească simte căldura soarelui, sau parfumul unei flori. Cine este capabil de iubire, se apropie de Dumnezeu, care se ascunde celui ce vrea doar să înțeleagă, iar cel ce vrea să-L descrie, vede doar că vocabularul îi este extrem de sărac și că ideile se amestecă și se confundă.

Astfel, cea mai înaltă expresie a rugăciunii o aflăm în dragostea de Dumnezeu, într-o pornire de iubire ce străbate prin noaptea sufletului.

Cum trebuie să ne rugăm?

De la Domnul și de la sfinții părinți și pînă astăzi, vreme de mai bine de 19 secole, toți marii propovăduitori ai dreptei credințe, care au învățat pe credincioși ce sînt tainele religioase, i-au învățat și cum trebuie să se roage.

Dumnezeul platonician era inaccesibil prin măreția Lui; Cel al lui Epictet, ca și în genere al întregii filozofii stoice, îl confundă cu natura lucrurilor; Iahve inspiră mai mult teamă decît iubire.

Numai creștinismul a adus pe Dumnezeu în apropierea omului, arătîndu-ne că El este Tatăl nostru, Fratele nostru, Mîntuitorul nostru.

Altădată, ca să ajungi la Dumnezeu, era nevoie de un ceremonial complicat, de temple mărețe și imolări de sacrificii de animale și invocări spectaculoase.

În zilele noastre, rugăciunea s-a simplificat. Pentru a te ruga, nu-ți trebuie decît voința de a te ruga, care nu are nevoie decît de puțină silință ca să te înalțe către Dumnezeu. Această silință ține de sentimentul, nu de intelectul nostru. Dacă scrii sau gîndești o meditație despre Dumnezeu, nu-i o rugăciune — firește, afară de cazul cînd acest proces intelectual nu-i o expresie a iubirii și a credinței noastre. Astfel se petrec lucrurile cu pregătirea unei predici de exemplu, cînd pornești de la o considerație intelectuală, care presupune un plan, un studiu, o elaborare a acestei compoziții, sau expuneri pentru a trece apoi pe un plan pur afectiv.

Fie ea lungă sau scurtă, făcută în gînd sau cu voce tare, rugăciunea este asemeni convorbirii dintre un copil cu părintele său, și în fața lui Dumnezeu te înfățișezi în momentul rugăciunii așa cum ești fără ascunzișuri și fără artificii.

Rugăciunea se exprimă în forme variate, de la aspirația scurtă către Dumnezeu, pînă la contemplație, de la cuvintele simple rostite de țărâncă bătrînă care ingenunche în fața troiței de la rîspîntia drumurilor, pînă la măreția și plenitudinea cîntărilor corale din catedrale și biserici. Dar rugăciunea nu necesită totdeauna solemnitatea serviciilor religioase, măreția și frumusețea unei ambianțe, care să-ți întrețină o stare sufletească la nivel înalt. Puțini oameni au știut să se roage cu ardoarea sfinților din deșert, peșteri, sau schiturile retrase unde și-au petrecut viața. Ca rugăciunea ta să fie auzită, nici nu este nevoie de multă elocvență, de fraze meșteșugite și înflorite. Săpînul vieții noastre ascultă și împlinește nu numai rugăciunile de laudă, făcute în cuvinte întraripate sau compuse de maeștrii cuvîntului, de odinicară și de azi, de la David și Solomon pînă la Sf. Ioan Damaschinul și atîți imnografi și melozi ai Bisericii, iubiți și apreciați susținători ai avîntului nostru către Dumnezeu. Rugăciunea blîndă și umilă, lauda și preamărirea Creatorului în cuvinte simple dar simțite, este tot atît de primită. Rugăciunile recitate sau citite de credincios sînt ca flacăra unei făclii, dar cuvintele rostite sînt simboalele unui elan către Dumnezeu al unei ființe omenești.

«Activitatea religioasă — spune un gînditor, — ca și activitatea morală, ia aspecte variate. În starea sa cea mai rudimentară, ea este o inspirație vagă, ceva ce depășește formele lumii noastre, o rugăciune neformulată, cîntarea unei frumuseți mai absolute ca aceea a artei. Ea este apropiată de activitatea estetică. Simțul frumosului conduce la activitatea religioasă. Riturile religioase se asociază diferitelor forme ale artei. Astfel, cîntecul se transformă ușor în rugăciune. Frumusețea care caută mistica este mai bogată și mai nedelinită decît cea a artistului. Ea nu îmbracă nici o formă; ea se ascunde în lucrurile lumii invizibile. Ea se manifestă la puțini oameni. Ea cere înălțarea spirituală, către o ființă care este izvorul tuturor lucrurilor, către o putere, un centru de forțe, pe care teologia creștină îl numește Dumnezeu. În toată epocile, au existat indivizi ce au posedat într-o înaltă măsură acest simț particular. Teologia creștină exprimă forma cea mai înaltă a activității religioase. Ea este mai legată de celelalte activități ale conștiinței. Ea are avantajul asupra

altor teologii, de a primi încă de la începuturile sale, lecțiile Greciei și Romei. Ea a învățat de la una inteligența, de la cealaltă ordinea și măsura».

De la teologii slavi, creștinismul și-a înfuzat însă căldura și această armonie interioară care o leagă indisolubil de tot ce este omenească, împăcînd mai întîi pe om cu ei însuși, apoi cu Dumnezeu, dîndu-i forța și bogăție.

«Credința ne luminează nu numai calea către cer, ci ne și încălzește pe această cale, — spune I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutițki.² Nu totdeauna este vară în firea înconjurătoare, mai este și iarnă și toamnă ploioasă. Nu totdeauna este bucurie și liniște în sufletul omului. O, nici vorbă de așa ceva! În viața pămîntească, totdeauna sînt mai multe dureri decît bucurii. Nepăsarea prietenilor, citeodată chiar și supărarea lor pe noi, certurile între noi, jignirile, ura dintre oameni, pisma, clevetirea, bolile, lipsurile, moartea aproapelui — toate acestea nasc în sufletul nostru nenumărate dureri și suferință. Și cum de încălzește în minutele acestei dureri, credința cu mîngîierile ei, cu bucuriile ei veșnice și neîntunecate. Numai gîndul, numai recunoașterea că avem în Tatăl nostru din Ceruri, un Prieten Dumnezeiesc, care ne este aproape și ne iubește, are puterea să liniștească sufletul cel mai frămîntat de dureri. Călăuziți de această credință, să mergem spre porțile raiului!».

În altă împrejurare, același Înalt Ierarh a spus :

«Cuvîntul lui Dumnezeu a fost, este și va fi pînă la sfîrșitul veacului, izvorul cel dătător de viață, care dă inimilor omenești cea mai mare desfătare sufletească și îndeestulează din plin setea duhovnicească.

Primind creștinismul, strămoșii noștri și-au luat drept călăuză a vieții, cuvîntul lui Dumnezeu. Și cit de mult l-au iubit! Citirea cuvîntului dumnezeiesc și a cuvîntărilor alese ale Sfîntului Ioan Gură de Aur a fost totdeauna plăcută zăbavă strămoșilor noștri, nu numai în zilele de sărbătoare, ci și în ceasurile slobode din zilele de lucru. Cuvîntul lui Dumnezeu a fost și va fi «apă vie» pentru orice inimă credincioasă : păcătosului îi dă pilde de pocăință și iertare, îi vorbește despre iubirea iertătoare a Tatălui Ceresc ; pentru cei amăriți este izvor nesecat de mîngîiere și de îmbărbătare, pe cei adormiți cu duhul îi deșteaptă din somnul păcatului, prin aducerea aminte de viața veșnică și de menirea noastră ca să ne pregătim pentru aceasta. La toate întrebările minții ne dă răspuns. Și într-o adevăr : «Cine va bea apa pe care Domnul i-o dă, nu va înseta în veac».³

Acțiunea noastră, munca și strădania noastră zilnică, atîta timp cît se încadrează în legile morale fixate prin inspirația divină, sînt și ele o rugăciune, căci «fără îndoială, cea mai bună cale de a comunica cu Dumnezeu, este îndeplinirea integrală a voinței Sale. «Tatăl nostru, Carele ești în ceruri, vie Împărăția Ta, făcă-se voia Ta, precum în Cer, așa și pe pămînt...».

2. Cuvîntări bisericesti, vol. II, p. 4.

3. Cuvîntări bisericesti, vol. II, p. 109.

Așa ne-a învățat Mintuitorul să ne rugăm, în rugăciunea Sa Domnească, acesta este scopul suprem pe care îl urmărește în viață credinciosul, pentru a îndeplini și a realiza voia Tatălui, aici pe pământ, pentru a realiza în relațiile dintre semeni, armonia care domnește în Împărăția Cerească. A îndeplini voia lui Dumnezeu, înseamnă în primul rînd, a asculta de legile firii, așa cum sînt ele înscrise în spiritul nostru și în ființa noastră corporală.

Pe întreaga suprafață a pămîntului, mulțimile de credincioși se roagă în diferite limbi, în diferite moduri, căci diferite sînt și ființele omenești care îndeplinesc această mereu vitală necesitate și rugăciunile lor iradiază nimb de raze, de pe această boboacă magică pămîntească. Rugăciunile ce se înalță, au îndeobște variațiuni pe cele două mari teme: ale durerii, tristeții, nenorocirii și al iubirii, al împlinirilor, al fericirii. Este firesc că cererile lui Dumnezeu cele ce ne lipsesc, — firește ceea ce este în ordinea morală și naturală a lucrurilor ca să dobîndim.

Tot atît de firesc este să ne adresăm cu mulțumiri, pentru toate darurile ce primim de la Stăpînul a toate. Odată, în penumbra bisericii, un bătrîn sta singur; preotul îl găsește cu ochii privind spre altar. «Ce faci aici?» — îl întrebă acesta pe bătrîn. «Nimic! Il privesc doar! — fu răspunsul acestuia. Eu îl privesc pe El și El mă privește pe mine»... Aceasta era rugăciunea lui, a acestui om, care îl descoperise pe Creatorul și Binefăcătorul său și se întreținea cu El.

Cînd și unde să ne rugăm? Pretutindeni! Te rogi parcă mai bine însă pe cîmp, în pădure, într-un parc, sau în singurătatea cămăruței tale! Cea mai aleasă rugăciune este desigur cea liturgică, la biserică. Dar oricare ar fi forma ei sau locul unde se face, Dumnezeu nu grăiește omului decît dacă acesta și-a dobîndit calmul interior. Aceasta depinde însă atît de starea noastră organică și mintală, cît și de mediul ce ne înconjoară. Pacea trupului și a sufletului nu se capătă cu ușurință în zgomot și hărțuială. Se simte tot mai mult nevoia să frecventăm biserica unde să putem găsi, măcar într-o clipă de răgaz, condițiile fizice și psihologice indispensabile liniștii noastre interioare. Credinciosul își găsește puțința de a-și odihni trupul și a-și înălța gîndurile către Dumnezeu, află destinderea spirituală și-și limpezește judecata, împropătindu-și forțele. Nu numai părinții și scriitorii bisericești, dar și unii gînditori laici, cum a fost stoicul Epictet, care spunea: «gîndește la Dumnezeu mai des decît respiri», — îndeamnă pe credincios să se roage.

Este însă nefolositor și chiar absurd, ca dimineața să-ți spui rugăciunea și în timpul zilei să te porți ca un barbar. Invocarea mintală poate ține pe om în prezența lui Dumnezeu și în felul acesta, rugăciunea devine un mod de viață.

S-a observat efectele grăitoare ale rugăciunii, efecte numite psihofiziologice și curative. Trupul și sufletul omului sînt puternic influențate de calitatea, intensitatea și frecvența rugăciunii. Felul în care este făcută rugăciunea se poate constata după viața pe care o duce, dacă aceasta este pe măsura invocării pe care o adresează credinciosul către Dumnezeu. Comportarea sa față de semeni se resimte chiar atunci cînd rugăciunea

nu-i decît o recitare de versete, fără adîncirea fondului, căci oricît de superficială ar fi, ea influențează simțul sfințeniei și simțul moral. Acolo unde rugăciunea este practică cu regularitate, se remarcă în comportarea oamenilor, un simț deosebit al datoriei, un simț al răspunderii și al disciplinei, al ascultării, în special în monahism și în mediul clerului de mir, o scădere accentuată cel puțin, dacă nu o lipsă totală de invidie, zavistie, răutate și o doză mai mare de bunătate, de înțelegere pentru semenii. La indivizi de același nivel cultural și intelectual, caracterul și valoarea lor morală sînt în mare cîștig, chiar dacă rugăciunea este formală, superficială.

Cînd rugăciunea este obișnuită și cu adevărat fierbinte, — spune gînditorul citat — influența sa este clară. S-ar putea compara cu o glandă cu secreție internă, cum este glanda tiroidă sau suprarenală, de exemplu. Ea constă într-un fel de transformare mintală și organică. Transformarea se operează progresiv. S-a spus că se aprinde o flăcără în adîncurile conștiinței. Omul se vede așa cum este. El își descoperă egoismul, lăcomia, erorile judecării sale, orgoliul său. Consimte la îndeplinirea îndatoririlor morale; în felul acesta, înaintea lui se deschide împărăția harului. Cu încetul se produce o liniștire lăuntrică, o armonie a activităților nervoase și morale, o oțelire mai mare cu privire la sărăcie, pomegnire, griji, crește capacitatea de a suporta cu ușurință pierderea a lor săi, durerile, bolile, moartea. Atunci cînd vezi că un bolnav începe să se roage, poți li bucuros. Calmul adus de rugăciune este un puternic ajutor.

Totuși, rugăciunea nu trebuie asemuită cu morfina, căci ea determină odată cu calmul, o intensitate a activităților mintale, un fel de înflorire a personalității. Ea pune pe credincioși o pecete specială. Puritatea privirii, liniștea ținutei, bucuria senină a expresiei, bărbăția în comportări — și atunci cînd e nevoie — acceptarea morții. Toate vădesc prezența unei comori ascunse în fundul organelor și al spiritului. Sub această influență chiar ignoranții, cei cu dezvoltarea întirziată, cei neînzeștrați, folosesc mai bine posibilitățile lor intelectuale și morale. Se pare că rugăciunea ridică pe credincios deasupra nivelului mintal căruia îi aparține prin ereditate și educație.

Acest contact cu Dumnezeu îi umple de o pace care iradiază din ei. Această pace o duc cu ei pretutindeni unde merg. Din păcate, există un număr mic de indivizi care știu să se roage cu adevărat!

Acestea sînt efectele rugăciunii, care, în toate epocile au atras cu deosebire atenția.

Sfinții Părinți au îndemnat în scrierile lor la rugăciune, ca remediul suprem al bolilor sufletești, al crizelor morale. «Rugăciunea este locul de refugiu împotriva tristeții, temelul seninătății, cauza bucuriei constante, mama adevăratei înțelepciuni. Această înțelepciune căpătată prin rugăciune ne dă posibilitatea să cunoaștem pe Dumnezeu printr-o privire, «în duh», prin pătrundere în împărăția Sa cea din noi. — Sfîntul Grigore Palama spune că rugăciunea este singura cale de legătură directă dintre creaturi și Creator, iar Sf. Grigore de Nissa că este «vîrfurile conului virtuților» și tot el spune că fratele său, Sf. Vasile cel Mare, în timpul unei rugăciuni

a văzut lumina taborică a Dumnezeirii : «Odată fiind noapte, veni peste el strălucirea unei lumini, pe cînd se ruga în casă. Lumina aceea era ceva nematerial, luminînd locuința prin puterea Dumnezeiască». Sfîntul Maxim Mărturisitorul întrevide posibilitatea întîlnirii credinciosului cu Dumnezeu, care s-a ridicat la curăție sufletească prin rugăciuni repetate : «Cel ce și-a făcut inima curată, nu va cunoaște numai rațiunea lucrurilor interioare și care sînt după Dumnezeu, ci vede pe Însuși Dumnezeu». Astfel, prin acest efort al nostru, prin lucrarea rugăciunii, ne relacem structura noastră originală de creatură dumnezeiască care se deschide pentru a primi lumina cerească.

Ortodoxia, în decursul existenței sale, a fost o intensă trăire religioasă, manifestată în climatul intim al rugăciunii, în frumusețea ceremonialului slujbelor din sîntele lăcașuri, în meditațiile lăsate de părinții și scriitorii bisericești, care oțite au oricînd o actualitate reînnoită. Ierusalimul și Antiohia, Sinaiul și Alexandria, Atosul și Constantinopolul, Rusia și Țările Romîne și celelalte popoare ortodoxe din Balcani, au trăit în ambianța și respirația rugăciunii.

Să ne întrebăm ca Sfîntul Ioan Hrisostomul : «Dacă însuși Domnul se ruga, dacă apostolii se rugau, dacă toți sfinții se rugau, dacă cei ce erau întăriți de o credință profundă și n-aveau nici un fel de neajunsuri, s-au rugat neînterupt și intens, cum putem noi, cei cu mii de metehne, să nu folosim împotriva acestora doctrina rugăciunii?». Și iarăși același sfînt părinte ne spune într-o frumoasă cuvîntare a sa : «Ceea ce este soarele pentru trup, este rugăciunea pentru suflet. Ea este o preocupare comună a oamenilor și îngerilor ; prin rugăciune noi ne introducem în comunitatea lor, devenind părtași vieții lor, stării, vredniciei, cinstei, înțelepciunii și înțelegerii lor. Rugăciunea rînduiește viața creștinului, o face corectă și curată, nu lasă să pătrundă în suflet nimic din ce este josnic și necuviincios, naște dezgust la față de plăcerile vicioase ; fără rugăciune nimeni nu poate petrece o viață virtuoasă».

Meditațiile adînci despre rugăciune ale marelui ierarh, cuvîntărilor și scriitor, care este I.P.S. Nicolae al Krutiței, duiosia expresiilor, coloritul imaginilor, atunci cînd vorbește de viața creștină a credincioșilor Rusiei, ne amintește concepția Sf. Grigore Palama asupra foloaselor duhovnicești dobîndite de credincios în rugăciune, atunci cînd spune : «Tu însă cînd te rogi, intră în camera ta, și închizînd ușa, roagă-te Tatălui tău în taină» (Matei VI, 6). Camera sufletului tău este trupul, ușile sînt cele cinci simțuri trupesti. Sufletul intră în camera sa atunci cînd mintea nu rătăcește încolo și înapoi după treburi și lucruri lumești, ci se află în lăuntru inimii noastre. Simțurile noastre se înclină și rămîn închise, atunci cînd nu le dăm prilej să se alăture preocupărilor mărunte din afară, mintea rămînînd atunci liberă de orice poftă lumească, se unește cu Dumnezeu Tatăl, într-o rugăciune lăuntrică și înțeleaptă. «Și Tatăl tău văzînd cele tainuite ale tale, îți va răsplăti ție aeeva»... El vede... El, Cel ce vede toate cele ascunse. Dumnezeu răsplătește rugăciunea înțeleaptă cu mari și alese daruri».

B. A. Alexandru

CITEVA PRECIZĂRI ȘI ADAOGIRI CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE PERIODICELOR BISERICEȘTI

Datorită împrejurărilor politice nefavorabile, publicațiile periodice la noi au luat naștere târziu; abia la începutul veacului XIX apare primul ziar,¹ deși necesitatea acestui mijloc de formare și îndrumare a opiniei publice era simțită și dorită de mult și de mulți.²

De aceea, nu ne miră faptul că și presa bisericească ia naștere târziu, datorită aceluiași circumstanțe, în plus contribuind la aceasta starea culturală minoră a preoților noștri, pregătiți în umilele școli de grămătică. Deci, nu avea cine să susțină o asemenea gazetă și nici nu se găsisse pînă atunci oameni de inițiativă și curaj pentru a întreprinde o asemenea operă.

Dar iată că numai la 10 ani după apariția primului ziar românesc, se găsește un om de inimă, de inițiativă și de curaj, care datorită dorului său nestăvilit de luminare a clerului, se hotărăște a se lupta cu lipsa de interes a clericilor timpului pentru orice încercare nouă, redactînd și editînd prima gazetă bisericească din țară, în anul 1839,³ la Buzău, intitulată «*Vestitorul Bisericesc*».

Acesta era ierodiaconul Dionisie Romano, învățător aici din anul 1832,⁴ și din anul 1859 locotenent de episcop și apoi episcop titular (31 mai 1865—18 ianuarie 1873), la Episcopia Buzăului.⁵

1. *Curierul Românesc* al lui Ion Eliade Rădulescu, ce a apărut la ianuarie 1829.

2. Asupra primelor încercări să se vadă: Ilarie Chendi, *Începuturile presei românești, din Ardeal, Orăștie*, 1910; N. Iorga, *Istoria presei românești dela primele începuturi pînă la 1916*, cu o privire asupra presei românești din zilele noastre, de C. Bacalbașa, București, 1922; I. Lupaș, *Din trecutul ziaristicii românești*, Sibiu, 1916.

3. La Nicolae Dobrescu, *Studii de istoria bisericii contemporane. I. Istoria bisericii din România (1850-1895)*, București, 1905, p. 12, găsim anii 1835-1836, iar Ec. D. Furtună, *De imitatione Christi în românește*, Dorohoi, 1928, p. 19, dă 18 decembrie 1838, data înșliințării. V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, vol. II, București, 1892, p. 238, îl dă ca tipărit pînă în 1842.

4. Despre activitatea ca învățător, să se vadă: Gabriel Cocora, *Aspecte din trecutul învățămîntului public la Buzău*, în «Studii și articole de istorie», II, București, 1957, pp. 408-425; Pr. Gabriel Cocora, *Ierodiaconul Dionisie Romano «profesor național» la Buzău*, în «Glasul Bisericii», an. XVI (1957); nr. 4-5, pp. 256-259.

5. Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano. (La 150 ani de la nașterea sa)*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXV (1957), nr. 3-4, pp. 327-350.

La această grea muncă își asociază și pe profesorul și directorul seminarului din Buzău, Gavriil Munteanu, academicianul de mai târziu,⁶ care avea în seama sa redactarea «Meditațiilor religioase», ce apăreau ca adaos la gazeta.

În acest scop, la 18 decembrie 1838,⁷ cei doi redactori tipăresc și răspindesc, în toate provinciile românești,⁸ următoarea «înștiințare»: «Supt însemnații, cu încrederea anului viitor, voesc să dea la lumină o foaie religioasă și morală sub numele de mai sus.

Gustul de cetire s-a întins și se întinde din zi în zi mai mult, precum în clasele celelalte asemenea și între cler.

Un număr de gazete politicești, ce avem acum, pot mulțami, dorința publicului cetitor, de o parte. O foaie de colorul acesta ne lipsea pînă acum; d-aceia supt însemnații socotesc ca întreprinderea aceasta să nu fie fără vreme și se linguşesc cu nădejdea că foaia lor va fi bine venită înaintea publicului iubitor de cetire.

Ea, împreună cu altă foaie drept adaos, de o jumătate coală fiecare, în formatele acestea,⁹ va eși odată pe săptămînă: Simbăta. Vestitorul va cuprinde: povestiri, anecdote, sentenții și tot felul de articole religioase și morale și alte înștiințări din lăuntru și de afară care se ating de sfera ei; ori au raport cu scoposul care și l-a pus: de a hrăni duhul

6. Gavriil Munteanu, născut în anul 1812 la Vinograd (fostul județ Alba), a urmat cursurile secundare la Alba și apoi la Cluj, unde, între anii 1831-1834 a studiat dreptul și filozofia.

Venind în Țara Românească, a fost numit prefect de studii la școala de la Sf. Sava, de unde, în anul 1836 pleacă la Buzău, ca director al seminarului, unde stă pînă în anul 1844, cînd trece la seminarul din Rîmnic.

În 1848 trece în Ardeal, unde funcționează ca profesor la liceul ortodox din Brașov.

Bun latinist, a tradus multe cărți, printre care: *Imitatio Christi*, operele lui Corneliu Tacitus, *Viața celor 12 împărați*, de Suclonius, *Odele și Epodele lui Quintus Horatius Flaccus*, Germania, de Tacitus. Din limba germană a tradus «Suferințele junelui Werther», *Incurcătura*, de Kotzebue, iar în colaborare cu Barițiu publică un dicționar german-romîn. Mai lipărește *Geografia biblică*, *Geografie*, *Gramatica romînă* etc., și diverse articole în «Foaie pentru minte», «Telegraful Romîn» și «Gazeta Transilvaniei». Pentru activitatea sa științifică a fost ales membru al Academiei Romîne. Moare la 19 decembrie 1869. (Gheorghe Barițiu, *Introducere* — *Opurile lui C. C. Tacit* (traduse de G. Munteanu), Sibiu, 1871; Andrei Birseanu, *Istoria Școlaelor din Brașov*, Brașov, 1900; G. Diaconovici, *Enciclopedia Romînă*, tom. III, Sibiu, 1904, p. 345; I. Lupaș, *O sută de ani de la nașterea directorului Gavriil Munteanu*, în «Lucaefărul», an. XI (1912), pp. 263-264; G. Bogdan-Duică, *Relativ la G. Munteanu*, în «Țara Birsei», an. II (1930), pp. 16-26; I. Ionescu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1932, pp. 18-138; Gheorghe Adamescu, *Contribuțiune la Bibliografia romînească*, București.

7. Iar nu la decembrie, cum dă Preotul I. T. Vasilian, *Cea dintîi revistă bisericască în țara noastră*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», seria III, an. XLVI (1928), p. 980, și nici 7 decembrie, cum arală Diaconul Iosif E. Naghiu, în *Centenarul presei bisericăști*, în «Misionarul», an. XI, martie 1939, p. 156.

8. Înștiințarea se găsea răspîndită larg în Transilvania, cf. Diacon Iosif E. Naghiu, *art. cit.*, p. 168.

9. Înștiințarea apare în formatul gazetei, în 4 pagini, cuprinzînd pe prima pagină: Vestitorul Bisericesc. / Gazetă religioasă morală. / Înștiințare, / iar pe celelalte: Sfirșitul omului, Lăcuiorii satului, Duhovnicul, Sentenții, iar la sfîrșit: În Tipografia S. Episcopii.

religios și moral ce a caracterizat nația românească. Iar adaosul se va alcătui din articole alese din cele mai frumoase meditații religioase.

Prețul pentru amîndouă foile este un galben împărțesc pe an.
Buzău 18 decembrie 1838.

Ierodiacon *D. Romano*
Profesor național

G. Munteanu
Profesorul seminarului¹⁰

Gazeta apare, într-adevăr, la începutul anului 1839, sîmbătă 7 ianuarie, cu titlul :

VESTITORUL BISERICESC | gazetă religioasă și morală. | Această foaie împreună cu o jumătate coală octavo ese odată pe săptămînă, Sîmbată. Prenumerăția se face în București, la D. Secretarul cancelarii Sf. Mitropolii. La D. inspectorul Seminarului și la D. Iosif Romanov. Iar în județe la C. Otcirmuitori și la D.D. Profesori publici. Prețul prenumerații pentru amîndouă foile este un galben împărțesc pe an.

Formatul este în 4° (24×20 cm), cu patru pagini,¹¹ cu numerotație de volum, avînd, pe ultima pagină, jos, însemnarea: «In tipografia Sf. Episcopii Buzeu!».

Apariția unei gazete «de colorul acesta», cu scopul de «a hrăni duhul religios și moral», era un eveniment de seamă și de aceea, puțina presă a timpului îl înregistrează la loc de seamă.

Astfel, *Gazeta de Transilvania*, scria că «In Buzeu sub redacția sf. sale Păr. Dionisie Romano și a D. Munteanu, s-a întocmit o foaie periodică intitulată : «Vestitorul Bisericesc». Nu puțin folos se va pricinui din această foaie în mijlocul clerului cum și fiecărui român. Pre lingă această foaie se va alătura în supliment și scrierea intitulată : «Meditații religioase», din care s-a publicat două prin «Curierul de ambe sexe», și altele prin «Muzeul Național». Numărul întiiu al acestei gazete religioase recomandă mult pe redactorii ei».¹²

Și gazeta moldoveană *Albina Romînească*,¹³ arată cititorilor săi că, «la Buzău au început sub redacția ierod. D. Romano și profesor Munteanu, a se publica o gazetă religioasă și morală, intitulată «Vestitorul Bisericesc», a căreia scopos este a hrăni duhul religios și moral, avînd

10. Preot I. T. Vasilian, *art. cit.*, p. 980, dă textul fragmentar, fără să arate însă aceasta, cu inversări, înlocuiri de cuvinte și alte denaturări, ca de exemplu la semnarea înștiințării, punînd înainte pe «Gavriil Munteanu, profesor național», și «Dionisie Romano, ierod. și profesor național».

Acest text denaturat a fost reprodus și de «Glasul Adevărului», an. II, nr. 1, Buzău, 1929, și de Diacon Iosif E. Naghiu, în *art. cit.*, p. 158, care mărește și mai mult inexactitatea, arătînd că înștiințarea e semnată de doi ecleziaști (?) ardeleni stabiliți la Buzău: Dionisie Romano «profesor naționale, ierodiacon», și Gavriil Munteanu, «profesor seminariale».

11. La Preot I. T. Vasilian, *art. cit.*, p. 981, găsim, în schimb, 8 pagini.

12. Nr. 7 din 1839.

13. Nr. 9 din anul 1839.

și un adaos cu meditații religioase. Această foaie în mic quarto ese odată pe săptămână și ține un galben pe an».

Vestitorul publică sentenții, din Epictet, Platon, Evagrie etc., și foarte multe traduceri din *Teotochi*: Pentru minciună (nr. 4 din 1840), Pentru beție (nr. 7/840), Pentru post (nr. 9/840), Pentru ascultare (nr. 39/840), Pentru suflet (nr. 45/840) și Pentru rugăciune (nr. 46/840); din *Fénélon*: Dobitoacele (nr. 17/840), și Cercetare pentru sineși a Sf. Grigorie Nazianz (nr. 30/840); din «*Burdalu*»: Uitarea și plingerea săracilor (nr. 46/840); din «*Masilon*»: Vorbirea de rău (nr. 51/840); din «*Șatobrian*»: Decalogul (nr. 38 și 39/840), și Despre stilurile dumnezeestii Scripturi (nr. 39-41/840); din «*Dicsionar Filosofic*»: Teistul (nr. 39/840), iar din «*Dicsionar Teologic*»: Oganil (nr. 46/840).

Toate aceste traduceri nu sînt semnate, dar ele sînt cu siguranță rodul ostanelilor ierodiaconului Dionisie Romano, care era un bun cunosător al limbii franceze și totodată «un iscusit traducător».

În anul 1840, în paginile *Vestitorului* apar traduceri făcute și de școlari din seminarul din Buzău: G. Mihăilescu, care semnează «Pescarul și călătorul» (nr. 20 și 21 din 1840), Grigore Negrea, care traduce din «elinește», Trebuința și neingrijirea bunei creșteri (nr. 44/840),¹⁴ și Nicu Deșliu, care publică 11 traduceri, fără să arate însă din ce autor, dintre care amintim: Primejdiile bogăției (nr. 30/840), Focul (nr. 31/840), Argumente împotriva mîndriei (nr. 32/840), Comentație pentru Ioan I (nr. 35, 37/840), Deșertăciunea lumii aceștia (nr. 31, 33/840), unde semnează: «Nicu Deșliu, școlar din siminar», precum și o meditație proprie, «Toamna» (nr. 34 și 35/840).¹⁵

Mai întîlnim o singură dată și numele «doltorului An. Paleolog», care traduce «Inceperea bătălii stavroforilor» (nr. 15/839).

La capitolul «Știri» se publică: Pentru mutarea moaștelor Sfîntului Dimitrie și sfințirea Sf. Mitropolii (nr. 15/839), Hramul Sf. Mitropolii și inspectarea seminarului de Domnitor (nr. 22/839), Apariția Chiriacodromion-ului (nr. 32), Vizita arhierelui Timotei Troados la Școala normală din Focșani (nr. 20/840), Alegerea episcopului de Rîmnic, Neolit, ca mitropolit al Ungrovlahiei și investitura lui în biserica Sărindar (nr. 20/840), Serbarea de slîrșit de an de la seminarul din Buzău (nr. 20/840), și Examenul de slîrșit de an de la Școala normală din Buzău (nr. 20/840).

Mai interesante, însă, sînt dilerite cuvîntări ale arhimandritului Eufrosin Poteca, episcopului Ilarion al Argeșului, mitropolitului Neofit și Ierotei, inspectorul seminarului din București.

Astfel, din cuvîntările arhimandritului Poteca se publică:

1. «Cuvînt zis de cuviosul arhimandrit Eufrosin Motrean în Sf. Mitropolie din București, cu prilejul sărbării Sf. Alexandru și a zilei Prea Înăl-

14. Acestuia i se tipărește, în anul 1839, în tipografia Episcopiei din Buzău, traducerea lui «*Guilom Tel sau Elveția slobodă*». Din Florîan. Tradus de Grigorie Negrea. Buzău. În Tipografia Sf. Episcopiei. 84 pp.

15. O altă traducere a acestuia s-a tipărit în tipografia Episcopiei, cu sprijinul ierod. Dionisie, sub titlul: *Biserica din mijlocul pădurii*, povestire tradusă de Nicu Deșliu, școlar din seminarul Sf. Episcopiei Buzău. Tipărită cu cheltuiala ierod. Dionisie, profesor școlii normale. Buzău, în tipografia Sf. Episcopiei, 1840, 32 pp.

țatului nostru Domn Alexandru Dimitrie Ghica. Fiind de față Prea Sf. Neofit episcopul Rîmnîcului, prințului Serbiei cu fiul său și toată boerimea — Asupra faptelor sfinților și prinților în 30 Av. 1839, la zioa sfîntului Alexandru». ¹⁶

2. «Cuvînt pentru zioă înălțării pre scaunul Domnesc al țării Rumînești a M.S. Prințului Domnitor Alexandru Dimitrie Ghica vvd., a șasa oară prăznuită în 14 oct. 1839 în Sf. Mitropolie, al cuviosului arhimandrit Efrosin Motreanu, zis de însuși după liturghie. — Asupra datoriiilor tuturor dregătorilor de obște dar mai virtos ale prinților Domnitori». ¹⁷

3. «Cuvînt la îngroparea prea sfințitului arhiereu Ioanichie Stratonichia zis de cuviosul arhimandrit Efrosin Poteca, la 30 octobrie». ¹⁸

4. «Cuvînt la îngroparea răposatului doctor Constantin Estiotul, în 27 ianuarie 1840, de cuviosul arhimandrit Efrosin Motreanu». ¹⁹

Din cuvîntările episcopului Ilarion al Argeșului nu se publică «diverse cuvîntări», ²⁰ ci una singură: «Cuvînt al Prea sfinții sale părintelui Ilarion Episcopul sîntei Episcopii Argeșul, zis la sfințirea Besericii sîntei Mitropolii a țării Rumînești». ^{20 bis}

Mai găsim cuvîntul zis de Ierotei, inspectorul seminarului din București la 21 mai 1839, cu ocazia vizitării seminarului de către Domnitor, ²¹ capitolul cuvîntărilor încheindu-se cu cuvîntarea Domnitorului la investiția mitropolitului Neofit, și răspunsul acestuia. ²²

După cum vedem, aproape în întregime, cuprinsul e alcătuit din traduceri făcute de ierodiaconul Dionisie și citiva elevi, pe care îi stinula el: Mihăilescu, Negrea, Deșliu și doctorul Paleolog.

Aceștia sînt puținii colaboratori ai «Vestitorului», fără să întîlnim însă numele arhim. Ef. Poteca, semnînd: Despre groaza ce se face împotriva creștinilor din Madagascar, ²³ și nici pe Ilie Benescu și Pleșoianu. ²⁴

Suplimentul anunțat în înștiințare era redactat de profesorul Gavriil Munteanu, dînd pe lingă fiecare număr o meditație, în jumătate de coală, traducere din «Stunden der Audacht zur Beforderung Wahren Christentum-s und häuslicher Gottesverehrung». ²⁵

În numărul 20/1840, redacția făcea cunoscut că întrucît meditațiile religioase ce se dau ca adaos nu pot încăpea cite una într-o jumătate de coală, și din această cauză înțelesul lor este îngreuiat, a făcut cerere ca aceste foi să se dea «periodicește». ^{25 a} De aceea, începînd de la acest

16. Nr. 35 din anul 1839; Diaconul dr. Gheorghe Comșa, *Istoria predicii din România*, București, 1921, p. 266.

17. Nr. 42, anul 1839.

18. Nr. 49, anul 1839.

19. Nr. 2, anul 1840.

20. Diacon Iosif E. Naghiu, *art. cit.*, p. 164.

20 bis. Nr. 18, anul 1839.

21. Nr. 22, anul 1839.

22. Nr. 20, anul 1840.

23. Diacon Iosif E. Naghiu, *art. cit.*, p. 164.

24. Pr. Teodor Iordache, *Presa bisericească în perioada de formare*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. LVIII (1940), nr. 9-10, pp. 711 și 713.

25. O. Ghibu, *Ziaristica bisericească la Romîni*, Studiu istoric, Sibiu, 1910, p. 11.

25 a. «Meditațiile» au apărut separat și în 2 volume: *Meditații religioase*, Traduse

număr înainte, meditațiile se vor da o dată pe lună, cuprinzând 4 numere, «Vestitorul» urmînd să apară ca și pînă acum, o dată pe săptămînă.

La începutul anului II, redacția trimitea prenumeraților săi înștiințarea de mai jos, formînd un număr supliment în 4 pagini: «Redacția Vestitorului Bisericesc, plină de recunoștință, înfățișează ale sale mulțumiri C.D. Prenumeranți, care au binevoit a sprijini această foaie: atît celor Bisericești cît și celor Politicești.

Tot deodată redacția cu cîinste face cunoscut că și pe anul viitor 1840 această foaie va urma după chipul ce s-a dat în anul trecut. Prețul va fi tot un galben pe an, plătit înainte.

Redacția credincioasă scoposului ce și l-a propus, se va sili cu toate puterile a nu se depărta de dînsul spre a mulțami așteptarea domnilor prenumerați.

Meditațiile și foaia Vestitorului în anul acesta vor avea un format ceva mai mare.

Adăogîndu-se numărul abonaților, în viitor se va mai îmbunătăți hîrtia și slova.

Prenumeranția în București se face la D. serdar Iordache Zosima, Secretarul Căntelarii Sf. Mitropolii și la D. Iosif Romanov librierul, iar în județe la C. Ocîrmuitori și D.D. Profesori publici.

Indată ce se va primi lista de numele C. prenumerați, va începe la fiecare a li se trimit foile regulat dela no I înainte.

Numai D. prenumerați judecînd prețul cumpătat ce are această foaie, sînt rugați să binevoiască a-l răspunde înainte, spre a se putea întîmpina multe cheltueli ce netăgăduit urmează la asemenea întreprinderi».

Intr-adevăr, calitatea hîrtiei este acum îmbunătățită, formatul cu puțin mărit (26,5×20 cm), mărindu-se spațiul pentru cuprins și prin suprimarea subtitlului, titlul fiind acum tipărit foarte strîns.

Deși se amintește că numărul prenumeraților s-a mărit, numărul lor, însă, nu l-am găsit în colecțiile cercetate, — cu toate că avea sprijinul, desigur, al Episcopiei Buzăului, al învățătorilor, pentru că și el era învățător, și avea în episcopul Rîmniceului — Neofit — apoi mitropolit — «un cald sprijinitor»,^{25 b} totuși, redactorii nu pot întreține viața acestor prime gazete bisericești, decît pînă la sfîrșitul anului 1840. Cu toate că prețul de un galben pe an era «cumpătat», se vede însă că «gustul de citire» nu se întindea chiar așa de repede cum credeau ei la început, mai ales în rîndurile preoților grămăticii, care, din cauza cuprinsului său inofensiv, șters, dogmatic și moral^{25 c} nu-l puteau înțelege, fiind prea ridicat față de nivelul lor cultural.

Jalba preoților din Cîmpulung-Muscel, care primiseră de la protopop-gazeta «în silă, iar nu cu plăcere sau voință», ilustrează, îndeajuns,

de G. Munteanu, profesorul seminarului Sf. Episcopii a Buzăului. Tomul I. Buzău. În tipografia Sf. Episcopii. În 4° (18×11,5 cm), cu 407 pagini, cuprinzînd 28 meditații. Volumul II a apărut în aceeași tipografie în anul 1840, cu 402 pagini, conținînd meditații de la 29-55.

^{25 b} Nr. 20, 1840, p. 76.

^{25 c} D. Furlună, *Chesarie episcopul Buzăului*, București, 1913, p. 52.

greutățile de care se loveau redactorii primei gazete bisericești, la anul 1840.

«Noi, — spuneau acești preoți —, ca unii ce am primit gazeta «Vestitorul Bisericesc» de la sfinția ta în silă, iar nu cu plăcere sau voință, și ca unii ce mijloacele nu ne iartă a le ținea și a plăti banii, nici duhul nostru nu ne iartă ca să înțelegem ce cuprinde în ele, măcar că sint scrise în românește.

Am dat jalbă Măriei Sale, prea înălțatului nostru Domn, rugându-i ca să ridice această sarcină de peste noi, care jalbă neviindu-ne pînă acum cu porunca ce va fi binevoit a se slobozi, ne rugăm sfinției tale, ca să ne îngădui de acești bani ce ni-i ceri pentru gazete, pînă la venirea poruncii, cari noi nu-i dăm pînă atunci. Iar dacă sfinția ta voești ca să ne iei banii cu sila, precum ne-ai dat gazetele, trimite-ne la arestul poliției și trimele pe vătășei sf. tale ca să ne ia zălog despuindu-ne casele, că noi sîntem hotărîți a nu da banii, pînă nu va porunci înaltul stăpînitor». ²⁶

Cu asemenea mentalitate, desigur că numărul abonaților a fost mic și nemaiputîndu-se «întîmpina multele cheltueli ce netăgăduit urmează la asemenea întreprinderi», ²⁷ cu numărul 51 din anul 1840, «Vestitorul Bisericesc» își încetează apariția. ²⁸

Ierodiaconul Dionisie nu se descurajează însă, ci va persevera pe acest drum, cu prețul oricăror jertfe materiale, redactînd, peste 10 ani, o altă gazetă bisericească mult mai interesantă, *Eho Ecclesiastic*.

26. Preot Ioan Răușescu, *Cîmpulung-Muscel. Monografie istorică*. Cîmpulung, 1943, p. 241.

27. «Curierul Românesc», din 1 martie 1839, dă o interesantă socoteală cu «cheltuielile unei gazete de 100 coale»: Plata tiparului 10.000 lei, hîrtia cea mai proastă 2.000 lei, portul gazetelor și al scrisorilor 480 lei, și alte cheltuieli se ridicau la însemnata sumă de 17.460 lei. (George Ionescu, *Spicuri din trecutul tipografiei*, București, 1907, pagina 52).

28. În afară de bibliografia citată în note, să se mai vadă: *Jurnalistica română de la anul 1825 și pînă acum*, în «Foaie pentru minte, inimă și literatură», anul 1851, nr. 13; Dimitrie Iarcu, *Bibliografie cronologică romana sau Catalogu generalu de cărțile romane imprimate dela adoptarea imprimerii dzumătate secolu XVI și pînă astăzi, 1850-1873*, București, ed. II, 1873, p. 38; V. A. Urechia, *Istoria școalelor*, II, București, 1893, pp. 139-140; I. Brumărel, *Ziarismul românesc în prima jumătate a secolului XIX*, în «Literatură și Artă română», an. III (1898), p. 718; Pop Alexandru, *Bibliografia publicațiilor periodice românești și a celor publicate în limbi străine în România sau de romîni în străinătate, 1817-1887*, în «Analele Academiei Romîne», seria II, tomul X, București, 1889; N. Hodoș și Al. Sady Ionescu, *Bibliografia periodicilor românești*, București, 1913, p. 767; N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. II, București, 1930, p. 256; Ioan Săndulescu, *Cea mai veche revistă bisericească*, în «Păstorul Ortodox», an. VII (1908), nr. 3; Pamfil C. Georgian, *Chesarie episcopul Buzăului*, Buzău, 1946, p. 53; I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. 34, doc. 56; Preot Gheorghe I. Moisescu, Preot Ștefan Lupșa, Preot Alexandru Filipescu, *Istoria Bisericii Romîne, Manual pentru Institutete Teologice*, vol. II, București, 1958, p. 422.

Numit, în ianuarie 1843,²⁹ iar nu în 1840³⁰ sau 1842,³¹ director la seminarul din București, își ia în primire postul însă la 1 martie 1843,³² fiind și profesor la clasa a V-a,³³ funcționează pînă la Revoluția din 1848, cînd luînd parte activă,³⁴ după înăbușirea ei a fost arestat ca «părtaș la fapte revoluționare» și închis la Văcărești.³⁵ «Arestant de clasul al II-lea», în lipsă de probe temeinice a fost eliberat și expulzat în Transilvania.³⁶

Aici găsește ospitalitate la mitropolitul Șaguna, pe care îl însoțește, la începutul anului 1849 în drumul său pînă la București,³⁷ dar neputînd sta aici din cauza compromiterii sale în revoluție, în anul 1850 îl găsim retras «de persecuțiile regimului ce a succedat lui 1848»,³⁸ în Mînăstirea Băbeni, județul Rîmnicul Sărat, în eparhia Buzăului, unde era locotenent de episcop bunul său prieten, ardeleanul Filotei.

Aici, împreună cu prietenul și fostul său elev de la școala națională din Buzău, Ion Costinescu, ce fusese comisar al plășii Cîmpul din județul Buzău, în 1848, începe o întinsă activitate literară și publicistică, redactînd a doua gazetă bisericească — «Eho Ecclesiastic» —³⁹ timp de 2 ani de zile,⁴⁰ continuînd-o ca egumen la Mînăstirea Sadova, din 29 septembrie 1851.⁴¹

29. Arhiv. Stat. București, *Min. Instr.*, dos. 3391/840, f. 293; Acad. R.P.R., *Doc. pach. MCXX*, f. 5; Ec. St. Călinescu și D. Boroianu, *Istoria Seminarului Central din București*, Iași, 1904, p. 30.

30. Cum afirmă B. Iorgulescu, *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, București, 1892, p. 131; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 75; Gh. Popescu, *Viața și activitatea lui Dionisie Romano, episcop de Buzău, 1859-1873*, București, 1898, p. 27; Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat «Cartea Românească»*, București, 1931, p. 1610; O. Ghibu, *Un mormint care vorbește. Cu prilejul semicentenarului lui Dionisie*, în «Adevărul literar și artistic», an. IV, nr. 133.

31. N. Iorga, *Istoria bisericii...*, vol. II, ed. II, p. 257.

32. Arhiv. Stat. Buc., *Min. Instr.*, dos. 3391, f. 34.

33. Diac. Gh. I. Moisescu, *Bursieri romîni la școlile teologice din Rusia*, București, 1947, p. 17, n. 2.

34. *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate de R. Cruțescu, București, 1935, pagina 155.

35. Episcopul Melchisedec, *Biografia prea sfințitului Dionisie Romano, episcopul de Buzău* («Anal. Acad. Rom.», Seria II, tom. V, sec. II), București, 1882, p. 24.

36. *Anul 1848 în Principatele Romine*, București, 1904, vol. V, p. 3.

37. Dr. Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, ed. II, Sibiu, 1911, p. 263; Nicolae Popea, *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei Baron de Șaguna*, Sibiu, 1879, p. 222.

38. I. Costinescu, *Vocabular Romano-Francez...*, București, 1879, prefața.

39. Comp. Pop Alexandru, *art. cit.*; I. Brumărel, *art. cit.*, pp. 721 și 775; D. Iarcu, *op. cit.*, pp. 60, 65, 68; O. Ghibu, *Ziaristica...*, p. 14; N. Hodoș și Al. Sady Ionescu, *op. cit.*, p. 237; episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 26.

40. N. Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Știrbei*, Vălenii de Munte, 1910, p. 145, dă un an; episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 76, dă anii 1850 și 1851, deci tot un an. Și noi, în *Arhimandritul Dionisie Romano n-a fost redactor la «Predicatorul»*, în «Mitropolia Olteniei», an. XI (1959), nr. 3-4, p. 204, am dat «aproape trei ani». Acum, după studiul făcut, reificăm.

41. Pr. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano, stareț la mînăstirea Sadova*, în «Mitropolia Olteniei», an. X (1958), nr. 5-6, p. 383.

Gazeta se tipărea în București, în tipografia lui Iosif Copainig, în 8 pagini, cu numerotație de volum,⁴² redacția fiind la biserica Sf. Dumitru, metohul Episcopiei Buzăului, în «ulița franțuzească», cu următorul titlu: EHO ECLESIASTIC / GAZETA RELIGIOASĂ MORALĂ. / *Această foaie este odată pe lună, împreună cu cite o broșură din Biblioteca religioasă morală. Prețul pe an este 16 țvanțihi, iar numai gazeta singură. 6 țvanțihi. Abonația se face în cancelariile sfintei Mitropolii și a Sf. Episcopii și la sf. lor părinți Protopopi.*

Jos, pe ultima pagină, avea însemnarea: «Redactor Arhimandritul Dionisie. București. În tipografia lui Iosef Copainig».

În numărul 1, redactorul semna următoarea «înștiințare»-program: «Gazeta Bisericească, care în anul 1839 și 1840 s-a publicat în Sfânta Episcopie a Buzăului, fiind primită de toți patrioții cu dragoste, ar li urmat și pînă acum, dacă, din mai multe împrejurări, redactorii ei n-ar fi încetat cu darea ei afară.

Acum însă, cînd Inalta Providență, dupe atita timp de așteptare, a binevoit a se milostivi asupra-ne dîndu-ne păstori duhovnicești atit pe scaunul Sf. Mitropolii cît și al sîntelor Episcopii, este timpul cel mai potrivit de o asemenea foaie religioasă, care se și începe deodată cu această dorită epocă.

Această foaie va purta numele de *Eho Ecclesiastic*, se va publica odată pe lună cu cite o broșură din scriitori bisericești, intitulată: *Biblioteca Religioasă Morală*, de la 4 pînă la 5 coli.

Articolele ce va coprinde nu vor fi decit privitoare la desvoltarea adevărurilor religiei și a moralei.

Înștiințări ce privesc la cele bisericești, din lăuntru și din afară. Publicații, îndreptări și porunci ce se vor da din partea Ocîrmuirii Bisericești către cler sau către obște.

Cuvinte panegirice, funebre și la alte ocazii.

Povestiri, sentențe morale și ori ce articol potrivit cu scopul ce și l-a propus, a hrăni spiritul religios și moral și a arăta cît de folositoare este virtutea și cît de vătămător este viciul pentru omul de ori ce clasă și poziție.

Acesta va fi scopul acestei foi, de care se va ținea cu rigurozitate.

Ori ce articole potrivite cu ținta acestei foi și scrise în stil bisericesc vor fi permise și se vor publica în această foaie. Nimic politic nu va încăpea în coloanele ei.

Îndată ce se va primi la redacție numele domnilor abonați și prețul ce se arată, se va urma cu trimiterea numerilor regulat pe fiecare lună.

Prețul pentru aceasiă foaie împreună cu Biblioteca este de 16 țvanțihi pe an.

Abonația se face la cancelaria Sf. Mitropolii și a Sf. Episcopii, la redacția acestei foi la Sf. Dimitrie și la P.P. Protopopi, prin care se vor și împărți».

42. Comp. N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, Vălenii de Munte, 1909, p. 106.

Această nouă acțiune nu rămâne indiferentă presei timpului, și «Gazeta de Moldavia»⁴³ semnală cititorilor săi astfel apariția «Eho Ecclesiastic»-ului: «Gazeta Bisericească, care în anul 1839 și 1840 s-a publicat în episcopia Buzăului a reinivat în București sub redacția cuv. p. arhimandrit Dionisie. Pe lângă așezămintele ei de învățătura clericilor, nici un mod nu este mai nemerit a lumina și a forma tagma eclesiastică ce și-au trecut cursul studiilor, decât o foaie periodică țintitoare a nutri spiritul evlavios și a încunoștiința pe miniștrii religiei cu prințiipiile și rîndueile după care îi au a conduce turma lor pe calea mîntuirii. Drept aceea, noi cu bucurie salutăm reinvierea acestei foi prin a cărei conlucrare, clerul nostru poate plini a sa însărcinare mîntuitoare. Împreună cu acea foaie esă în mod periodic în broșure cartea prea lăudată = Geniul Hristianismului, a nemuritorului Șatobrian, tradusă de p. arhimandritul Dionisie. În miezul unei epohe atît de mănoase în scrieri ademenitoare, de mare folos este publicarea unei asemenea cărți, care în vestiment modern și plăcut, reproduce cele mai mari fapte antice ale creștinilor prin care s-a întemeiat credința. Recomandăm nației Moldo-romîne ambe aceste clasice publicări, facem voturi fierbinți ca întreprinderea să aibă doritul rezultat pentru renașterea între compatrioți a spiritului vechiu de evlavie către Dumnezeu, de credință și de iubire către aproapele, ce sînt isvorul tuturor virtuților sociale, tăria și gloria unui Stat».

Gazeta se tipărește la Copainig numai numerele 1-4, pe 1850, septembrie-octombrie, iar din ianuarie 1851, titlul se modifică în «Eco ecclesiastic», ca din septembrie 1851 să fie «Ecul ecclesiastic», în format mai mare (38×25cm).

Din ianuarie 1851 pînă în septembrie același an se tipărește la tipografia C. A. Rosetti și Vinterhalder, în septembrie iarăși la Copainig, ca apoi, în octombrie și noiembrie să revină la C. A. Rosetti, și apoi, din decembrie 1851 să treacă la tipografia Mitropoliei,⁴⁴ unde are un aspect grafic mai elegant, pagina în chernar, cu vignetele și cu caractere semicircilice, tipărindu-se aici pînă la încetarea apariției — august 1852.

Peregrinarea din topografie în tipografie arată cit de mari erau cheltuielile și cit de mici, sau deloc, erau susținerile materiale din partea clerului, pentru o întreprindere izvorită numai din dragosta de a fi folositoare Bisericii, dovada făcînd-o cu «moderatul preț», așa după cum, redactorul ei, după un an de frămîntare și trudă, arăta cititorilor săi că «moderatul preț poate fi destulă dovadă că nu interes pecuniar ci numai interesul moral și dorința de a se face folositor în vre-un chip fraților săi și a vedea cu încetul pe autorii bisericești cei mai însemnați măcar traduși în romînește a îndemnat pe redactor la această întreprindere grea, ostencioasă și costisitoare».

Conținutul «Eho»-ului este mult mai variat și interesant decît al «Vestitorului Bisericesc», constituind o colecție documentară pentru istoria

43. Nr. 6, din 18 ianuarie 1851, reprodus și în «Foaie pentru minte, inimă și literatură», nr. 6, din 8 februarie 1851.

44. Nerva Hodoș și Al. Sady Ionescu, *Publicațiunile periodice romînești*, București, 1913, p. 237.

Bisericii Române, prin înregistrarea evenimentelor mai de seamă din acei ani.

Astfel, găsim aici în nr. 1 : Ceremonia de la Palat, cu ocazia alegerii mitropolitului Nifon ; Cuvîntul Domnitorului și răspunsul mitropolitului (p. 2) ; Cuvîntul Domnitorului către episcopii Calinic, episcopul Rîmnicului, «către părintele Argeșiu și către părintele Buzău», cu ocazia alegerii, și răspunsul episcopului Calinic (p. 3).

În nr. 2 se dă : Cuvîntul Prea sfinției sale Părintelui Mitropolit cu ocazia instalării (p. 5), și Cuvîntul rostit de cuviosul arhimandrit Dionisie cu ocazia instalării de Mitropolit al Romîniei D.D. Nifon. Anul 1850, luna octombrie (p. 5).

Numărul 3 cuprinde : Cuvîntarea episcopului Filotei, la Buzău, cu ocazia instalării (p. 9), și Cuvîntarea arhim. Dionisie Romano la înmormîntarea clucerului Răducani Tocilescu (p. 11).

În nr. 4 aflăm cuvîntul zis de episcopul Rîmniceului, Calinic, la instalarea pe scaunul Rîmniceului, din Craiova (pp. 13-15), și cuvîntul rostit de arhimandritul Nichifor cu acest prilej (p. 15). În supliment se dă cuvîntarea domnului Văcăreșteanu și cuvîntul episcopului de Argeș, cu ocazia instalării.

În nr. 6 se dă o pastorală a mitropolitului Nifon (p. 22), și cuvîntul mitropolitului Sofronie Miculescu, cu ocazia alegerii (p. 23) ; în nr. 7. cuvîntarea profesorului Teofil Caian către școlarii săi ; în nr. 8 aflăm o predică la Duminica Stilpărilor, citită în biserica Ceauș Radu de un școlar al arhimandritului Dionisie, D. Băltăceanu, iar în nr. 9 găsim un cuvînt zis la deschiderea seminarului Sf. Mitropolii, de I. Penescu (p. 33), Cuvînt zis la deschiderea seminarului Sf. Mitropolii de ierodiacon Veniamin, inspectorul acestui seminar (p. 34), și răspunsul mitropolitului (p. 35).

Nr. 10 cuprinde cuvîntul zis de profesorul seminarului din Rîmnic, Vasile Caloian,⁴⁵ la deschiderea seminarului (p. 38), iar în nr. 11, Cuvîntarea episcopului Calinic, rostită tot cu acest prilej (p. 42).

În anul II, care începe din septembrie 1851, în nr. 4 se dă Cuvîntul zis la înmormîntarea profesorului colegiului național din București, Iosif Genilie (p. 16) ; în nr. 5, Cuvîntul zis de Costache Canela, profesor la școala națională din Buzău, la sfințirea apei, la 6 ianuarie, în Episcopia Buzăului (p. 19) ; în nr. 6, Orație funebră la înmormîntarea răposatei Elena Aricescu, de Ilarion ieromonah, eclisiarhul sf. monastiri Negru Vodă (7), și altă cuvîntare rostită tot la această ceremonie de către C. D. Aricescu.

Nr. 10 cuprinde cuvîntul lui D. Racoviță, profesorul seminarului din Buzău, cu ocazia încheierii anului (p. 37), Cuvîntarea episcopului Filotei al Buzăului rostită la seminar, după examen (p. 39), și Cuvîntările rostită de arhim. Augustin (p. 40), și profesorului Caloian, cu prilejul examenului la seminarul din Rîmnic.

45. Despre aceasta să se vadă : I. Ionașcu, *Un școlar al seminarului Chesarie de acum o sută de ani : V. Caloianu de la Stilpul* (Buzău), în «Muguri» (Buzău), an. XIII (1936), nr. 7-10, pp. 1-16, și nr. 1-3, pp. 9-39, an. XIV (1937).

Seria cuvîntărilor se încheie cu cuvîntul zis de profesorul național Costache Canela, la Adormirea Maicii Domnului, (nr. 12), în Buzău.

Colaboratori întîlnim pe Dimitrie Băltăceanu, Ilie Benescu, Gavriil Mihăilescu, A. Mirea, Barbu Lăzăreanu și «Dionisie ierodiaconul din Sf. Mitropolie», care semnează «imitația» «Povergii caritabil» (nr. 11 și 12, anul II).

Biblioteca religioasă-morală, adaosul la gazetă, consta dintr-o broșură lunară, în 50-65 de pagini, în 8°, costînd 1½ sfanți și cuprindea traduceri din Fericitul Augustin, Chateaubriand și diferite prelucrări făcute de redactor, precum și alte traduceri făcute de Ilie Benescu, George A. Baronzi, colonel Ioan Voinescu I-ii și Virgil Pleșoianu, «regizorul» ei fiind Dimitrie Băltăceanu, fost elev al arhim. Dionisie, în seminar.

Viața gazetei este susținută prin sistemul prenumerației, fiind răs-pîndită în București, Buzău, Focșani, Craiova, Argeș, Tîrgu Jiu, Iași, Bacău și mînăstirile Neamțu, Agapia și Văratec, numărul cititorilor ridicîndu-se la 252, iar al celor ce erau abonați și la adaosul ce se publica în «Biblioteca religioasă-morală» era de 393, cu 693 exemplare.^{45 bis}

Din abonații bucureșteni spicuiam cîteva nume, pentru a vedea mediul în care era răs-pîndită gazeta = «pictore» G. Tătărăscu, colonel I. Voinescu, căpitan D. Papasoglu, St. Rasidescu, regisorul tipografiei sf. Mitropolii, Anton Pann, Iosif Limburg, profesor, doctor G. Polizu, Ilie Benescu, secretar al Sf. Mitropolii cu Patriarhia, Penescu, profesor de seminar și directorul Tipografiei Sf. Mitropolii, Ion Predicicui, inginer, Ioanide, librar.

În Iași întîlnim pe Costache Hurmuzache, vornic C. Negrutti, prințesa Finareta Ghica și beizadea Canano Vogoride.

Preoțimea și de data aceasta n-a înțeles rostul unei gazete bisericești, și de aceea din Buzău, bunăoară, unde arhim. Dionisie stătuse 11 ani, nu figura pe tabloul prenumerațiilor decît 2 preoți (!), afară de episcopul Filotei, care avea 100 numere.

Deși mai făcuse o amară experiență cu 10 ani în urmă, dar socotind că în Biserică începea acum o epocă nouă, arhim. Dionisie credea că e «timpul cel mai potrivit de o asemenea foaie religioasă, care să înceapă deodată cu această dorită epocă»,⁴⁶ însă s-a înșelat în așteptări și de data aceasta și, tirziu, după ani trecuți în zbuiciumări sufletești, amintind despre această dureroasă experiență, scria amicului său, episcopul Melchisedec:

«...Văzînd atunci biserica constituită, am zis în sine-mi: Mărire Ție. Doamne: Biserica romîna a încetat a fi văduvă de păstorii ei, ei vor lucra și eu voi publica faptele lor cele bune, lucrînd împreună la întărirea credinței și moralizarea și luminarea poporului. Dar n-a trecut mult și am pierdut toate aceste frumoase iluzii. Nu numai că nu eram încurajat și sprijinit de șeful bisericii, ci din contra, persecutat...».⁴⁷

45 bis. Cf. Tabloului de «numele domnilor abonați la Biblioteca Religioasă Morală», aflat la sfîrșitul broșurii; «Meditații mîngîietoare pentru cei bătrîni», nr. IV, p. 157; O. Ghibu, *Ziaristica bisericească la Romîni*, Sibiu, 1910, p. 14, dă 264 abonați, 220 în Muntenia și 44 în Moldova.

46. «Înștiințarea», an. I, nr. 1.

47. Const. C. Diculescu, *Din corespondențele episcopului Melchisedec*, București, 1909, p. 20.

Cu aceasta, arhim. Dionisie Romano și-a terminat, pentru totdeauna, activitatea ziaristică, neliind redactor și la «Predicatorul». ⁴⁸

N-a încetat însă a sprijini orice acțiune similară întreprinsă de alții, venindu-le în ajutor cu experiența și generozitatea sa, dînd îndemnul ca o foaie bisericească, pe lângă chestiunile religioase să se ocupe și de actualitate, precum și «de îmbunătățirea morală a clerului, bătînd vițitul și lăudînd virtutea», după cum încuraja prin scrisoarea de mai jos, pe redactorii gazetei bisericești «Preutul» din Iași, la 17 mai 1862 : ⁴⁹

Iubite părinte Climente !

Am primit amîndouă scrisorile sf. tale ; te felicit pentru întreprinderea ce ați făcut, cu darea la lumină a unui jurnal bisericesc. Voi iubiților vă siliți a împlini porunca Mîntuitorului dată apostolilor și urmașilor lor : «Mergînd învățați toate neamurile». Celea ce v-ați propus a o călători este dificilă, o cunosc, și nu are recompensă decît cea morală ; dar aveți curaj, că ostenelele voastre vor fi recompensate prin binele ce această foaie religioasă-morală va face celor credincioși.

Nu mă îndoesc că, ca bărbați cu știință, vă veți ocupa pe lângă desvoltarea adevărurilor credinței și de îmbunătățirea morală a clerului, bătînd vițitul și lăudînd virtutea.

De multe ori tribunalul opiniei publice corijează pe aceia carii nu se tem de tribunalul suprem. Cunoașteți că și în cler, mai cu osebire, sunt multe de îndreptat, multe de făcut. Sunt oameni ce greșesc din neștiință ; luminîndu-i cineva, i-a mîntuit și pre dinșii și pre alții.

Adevărurile credinței și ale moralei se propagă în lume de mai multe mii de ani ; a da aceste adevăruri sub o formă nouă și a face pe cetitoriu ca în fiecare foaie să găsească un adevăr care nu l-a cunoscut, iată în ce stă arta. Faceți ca fiecare, celînd foaia voastră, să zică acele memorabile cuvinte, pe care Ludovic al XIV, regele Franței, le-au zis unui mare predicator din timpul său : «Părinte, de cîte ori ascult pe ceilalți predicatori rămîn foarte mulțumit de dinșii, iar cînd te ascult pe tine, rămîn prea nemulțumit de mine însumi». Iată ce vă poate zice amicul vostru. Pe lângă aceasta vă rog a-mi trimite deocamdată 25 numere, cum și un număr complet din anul încetat, pentru care am dat D. Melidon 26 galbeni să vi-i aducă.

Dorindu-vă bun succes, mă însemnez cu plăcere.

Al sf. voastre părinte în Domnul,

Dionisie Traianopoleos

48. Preot Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano n-a fost redactor la «Predicatorul»*, în «Mitropolia Olteniei», an. XI (1959), nr. 3-4, pp. 204-206.

49. «Preutul», an. II, nr. 6.

Față de aceste sfaturi, din care cunoaștem mult mai bine concepția sa despre rolul ziaristicii bisericești, redacția «Preutul»-ui⁵⁰ făcea aprecierile de mai jos :

«Era în adevăr peste putință ca acest eminent ierarh al Bisericii noastre Române să rămână indiferent la întreprinderea noastră.

Prea sfințitul Dionisie o persoană dintre cele dintâie ale clerului nostru înalt, carea se distinge între păstorii României întregi prin ale sale cunoștințe întinse, prin ale sale sentimente publice și prin a sa activitate literară, o persoană bisericească carea în particular este unica ce ne-au precedat în întreprinderea noastră cu o perseverență rară de mai mulți ani și carea pentru aceasta cunoaște mai bine decit oricine pozițiunea și greutățile noastre.

«Prea sfințitul Dionisie, zic, nu putea decit a fi informat de lucrul nostru, pentru ca îndată să ni vină în ajutor și cu experiența și cu generozitatea sa. Și în adevăr credința noastră se justifică deplin prin actul de mai sus al Prea Sfinției sale. Nu avem deci decit a ne mîngăia și a ne însuleți de niște asemenea consințăminte importante și interesante pentru noi și a mărturisi acestui prea venerabil ierarh al Bisericii noastre profundul respect și recunoștință pentru dragostea și interesatețea sa distinctă la întreprinderea noastră pe care nu am încetat niciodată a le spera de la Prea Sf. Sa și vom rămînea în această speranță oricît timp ne vom afla pe calea ce alergăm».

Intr-adevăr, încercările acestea temerare, susținute prin entuziasm și perseverență, rămîn acțiuni de pionierat în presa bisericească, binemeritînd, cu prisosință, atributul de «părinte al ziaristicii bisericești».

Preot GABRIEL COCORA

50. *Ibidem*.

51. O. Ghibu, *Ziaristica bisericească la Romîni*, Sibiu, 1910, p. 12.

ZAHARIA BOERESCU

CITEVA DATE DESPRE VIAȚA UNUI DASCĂL DE TEOLOGIE

Situația social-economică și politică a Țării Românești în a doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XIX se caracteriza prin faptul că burghezia care de abia luase ființă, începuse a se întări, în timp ce se ascuțea și exploatarea țărănimii.

Mizeria din țară, nedreptățile și jaful atinseseră apogeul, când masele populare, sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în 1821, au dezlănțuit mișcarea de eliberare socială și națională. După tragica moarte a lui Tudor Vladimirescu s-a resimțit o slăbire a jugului otoman, cu restaurarea domniilor pămîntene.

Regulamentul Organic, deși cu un vădit caracter de clasă, a contribuit prin măsurile luate la dezvoltarea social-economică a țării, la creșterea producției de mărfuri și înviorarea comerțului. Tendințele de reforme și înnoiri s-au extins, între altele, și în privința învățămîntului.

Din acest din urmă punct de vedere, guvernul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica se străduia să înmulțească așezămintele școlare, să îmbogățească programele de învățămînt și să îmbunătățească calitativ și să sporească cantitativ cadrele didactice, aducînd în țară cele mai valoroase elemente românești din Banat și Transilvania.

Astfel se explică faptul că în anul 1837, tînărul profesor Zaharia Boerescu a fost chemat din Timișoara la București, spre a se devota învățămîntului care deabia începuse să se organizeze.

Intrucît s-au împlinit de curînd 150 de ani de la nașterea lui Zaharia Boerescu, ne vom ocupa în lucrarea de față de rolul pe care l-a avut acest dascăl de frunte, în ambianța mai sus schițată, pentru dezvoltarea învățămîntului laic și cel bisericesc din Țara Românească.¹

1. Din însemnările lui Zaharia Boerescu, aflate în păstrarea familiei nepotului său, Pîrvu Boerescu, se constată îndepărtata obrșie a familiei sale din Țara Românească, fostul județ Romanați. Cel mai îndepărtat strămoș cunoscut din aceste documente familiare este un Hagî Chirco Hercul, moșnean cu dare de mîină, originar din comuna Comanca Romanaților (sud de Caracal). Dintr-unul din aceste documente se vede că acesta, în anul 1717, a fost în stare să împrumute pe domnitorul Ioan Mavrocordat cu suma de 10.000 de taleri. Moșneanul Chirco-Hercul se făcuse Hagiu, în urma unei călă-

Profesor și director al seminariilor din București și Curtea de Argeș, profesor al școlii normale din Caracal și apoi al celei din Giurgiu, membru al Societății literare din București, Zaharia Boerescu a depus o neobosită activitate pentru pregătirea viitoarelor cadre de misionari ai învățămîntului românesc, preoți și învățători, timp de aproape 30 de ani.

Zaharia Boerescu s-a născut în anul 1809, fiind al șaptelea copil al lui Anghel Boerescu, zis și Erculescu, sau Urculescu; deși strănepot al unor moșneni românățeni cu multă dare de mînă, Zaharia moare totuși sărac, în București, la 11 iunie 1884, în vîrstă de 76 de ani, fiind îngropat la locul de veci al familiei sale din cimitirul Sf. Vineri.

Moartea lui la locuința din str. Bateriilor nr. 26, a fost anunțată cu o deosebită durere cititorilor de către ziarul «Romînia» al lui C. A. Rosetti, prin următoarea «Necrologie»: ² «Zaharia Boerescu s-a sfîrșit ieri sêră, 11 iuniu, aniversarea acelei renasceri a României. Tôtă viața sa a lucrat și ș-a hrănit familia numai prin muncă, fără a-și părăsi un moment credințele sale. El a trăit ș-a murit sêrac. Familia sa este sêracă. Salutînd cu respect pe acest veteran și onorabil luptător, facem cunoscut guvernului și concetățenilor sêi că familia nu are nici cu ce să pôtă face cheltuielile înmormintării».

Activitatea didactică a lui Zaharia Boerescu este legată de începuturile și activitatea primelor seminarii din Țara Romînească. Astfel, după deschiderea seminarului Mitropoliei din București, Niculae Bălășescu, întiiul profesor al acestei școli preoțești, pe temeiul Ofisului domnesc

torii la Locurile Sfînte din Ierusalim. De acolo a adus o carte pentru iertare de păcate de la Partenie, Patriarhul Ierusalimului, pentru nepotul său de frate, Pîrvu Hercul sin Matei. De asemenea, se amintește că Hagi Chirco-Hercul a făcut o călătorie și în Rusia, la Livadia, în Crimeia, unde se presupune că a fost trimis de vodă Mavrocordat, într-o misiune diplomatică. În cursul acestei călătorii din anul 1717, a murit în Crimeia.

O figură deosebit de interesantă este și Pîrvu Hercul, mai sus amintit, bunicul lui Zaharia Boerescu. Din acele citate rezultă legătura de sînge a lui Zaharia Boerescu prin bunicul său, emigrat în Banat, cu familia moșnenilor Erculești, sau Urculești, aflători și azi în comuna Comanca și satele învecinate din Romanaji.

Despre Pîrvu Hercul se menționează în aceleași documente, că aflîndu-se la Gura Jiului, unde avea bucate în magazii, și privind la un joc numit «Gired», al turcilor care treceau Dunărea, s-a luat la ceartă cu unul din ei și l-a omorît. De teama turcilor care-l urmăreau ca să se răzbune, el fugi la Craiova, unde a cerut azil generalului Heisler, guvernatorul Olteniei. După retragerea armatelor austriace, Pîrvu Hercul s-a refugiat și el prin Turnu-Roșu la Sibiu, schimbîndu-și cu acest prilej, la vama autorităților austriace, numele din Erculescu în Boerescu, spre a i se pierde urma. Pîrvu s-a așezat mai întii în Vinga, lângă Sibiu, unde era cunoscut și sub numele de Pulvul sin Matei Cojocarul, sau Pîrvu Cupeșul din Sibiu, poreclit și Tichigiul (pentru că, în calitate sa de hagi, purla ca toți hagiui, tot timpul sub șapcă o lichie roșie). După o ședere de 5 ani în Vinga, fiind om de nădejde și știut întreprinzător, fu trimis în Banat, unde austriacii începuseră să facă colonizări de grăniceri.

Pîrvu merse acolo cu un act de recomandare către generalul Heisler, acum guvernator al Timișoarei. Documentul original se află în păstrarea familiei P. Boerescu, Gh. Cotoșman, în lucrarea sa *Din trecutul Banatului* (Timișoara, 1934), ne spune că această imigrare a avut loc pe la mijlocul secolului XVIII, și că pribegii erau bărbați, toți cu flinte și cu bicul de dorobanți; erau temerari, mînuiau armele de minune.

2. «Romînul», an. XXVIII din 13 iunie 1884.

nr. 185 din 20 aprilie 1887,³ prin care domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica cerea să nu se mai întârzie orînduirea profesorilor la acel seminar; iar pe de altă parte, cunoscînd destoinicia lui Zaharia Boerescu, din timpul studiilor făcute împreună ca studenți la seminarul din Virșeș, ceru domnitorului, în primăvara anului 1838, ca Zaharia Boerescu să fie numit profesor la seminarul din București. În raportul său către domnitor, Bălășescu arăta, între altele: «Cu mare durere a inimii» că nu s-a completat numărul de profesori la seminar; «din pricina lipsei ce are acest Prințipat de asemenea bărbați înzestrați cu învățături teologhicești pentru seminarii și că în acest scop el a fost încredințat de Mihalache Cornescu, Marele logofăt bisericesc, că, dacă știe «unde va vreun tânăr cu desăvîrșite științe teologhicești împodobit, carele totoadta să fie și de neam român și de lege pravoslavnic», să-i scrie ca să vie și va fi orînduit profesor. «Eu spune Bălășescu, n-am întârziat a scrie la seminarul pravoslavnic din Banat, unui tânăr, pe care mai *denainte l-am cunoscut*, cu toate cuviincioasele calități îmbrăcat, pe nume Zaharia Boerescu, că dacă voește a se îndulci de o viață plăcută și liniștită, sub ocârmuirea unui adevărat patriot și părinte al supușilor săi, fără cea mai mică zăbavă să se grăbească să vie, că-l așteaptă postul de profesor».⁴

La scrisoarea lui N. Bălășescu, Zaharia Boerescu pleacă din Timișoara, înfățișîndu-se la seminarul din București, dar aici nu i se dă nici un răspuns, «decît o nădejde de la părintele episcop Ilarion al Argeșului, carele ca un om învățat, precum pre toți învățații prețuiește, așa și seminarul ni-l sprijinește...», scrie mai departe N. Bălășescu.

În septembrie 1837, prin adresa trimisă Logofeției și semnată de episcopul Ilarion al Argeșului și de Iordache Zossima, se arată că «...în privința așezării recomandatului profesor Zaharia Boerescu la seminarul Sf. Mitropoliei, s-au cercetat atestaturile sale și s-au dovedit din cuprinderea lor că poate fi destoinic a se orîndui profesor în acest seminar».⁵

Mitropolia nu face însă nici o punere la cale. Față de această nepăsare, Logofeția Bisericească «cunoscînd de a sa dalorie de a împlini cele poruncite de Vodă»,⁶ prin mai sus pomenitul ofis, scrie din nou Mitropoliei, la 18 august 1837, cu adresa nr. 2556,⁷ ca să grăbească numirea profesorilor ce sînt de lipsă.

În acest scop, Logofeția recomandă Mitropoliei pe Zaharia Boerescu, «...carele zice că este desăvîrșit întru științele teologhicești și întru meșteșugul caligrafiei, ce sînt neapărat trebuincioase seminaristilor. Iar după cercetarea ce va face Mitropolia din atestaturi și diplome, ce zice că are, găsindu-l destoinic, să-l orînduiească profesor cu leafa ce va chibzui Sf. Mitropolie potrivit cu haracterul și vrednicia lui».⁸

3. Arhivele Statului, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Dosar 8317/1835*, f. 321.

4. Biblioteca Academiei R.P.R., *ms. 730*, f. 243.

5. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor, Instrucțiunii Publice, *dosar 8317/1835*, f. 315.

6. *Idem*, f. 333.

7. *Idem*, f. 301.

8. *Idem*, f. 301.

La 13 septembrie 1837, cu nr. 1514, Mitropolia răspunde Logofeției: «...că s-au cercetat atestaturile sale și s-a dovedit din cuprinderea lor că Zaharia Boerescu poate să fie destoinic a să orândui profesor» în seminarul Sfintei Mitropolii. «Și așa s-au însărcinat cu predarea teologiei dogmatice și limba latinească, i alte repetiții a lecțiilor ce au trecut până acum și *dacă vremea și cercarea în soroc de două luni*, va dovedi că are destoinicie și înaintează cu bună sporire la lecțiile pomenite, i să va hotără și leafa cuvenită».

«Pentru leafă sînt de părere să i se dea 500 lei pã lunã, precum are și profesorul Bălășescu, mãcar cã aceastã leafã nu este dupã regulãment, dar precum Bălășescului i s-au sporit întãii lei una sutã, pentru greutãțile ce numai singur le împlinea în seminar, tot așa și lui Zaharia Boerescu trebuie sã i se mai adauge leafa supt cuvãnt pentru chiria lãcuiñii sale și a mãncãrei, cãci în vremelnicescu seminar din Antim, nu are loc unde sã se așeze, și dacã și cinstita Logofeție sã unește pentru leafa sa, cu pãrerea Sf. Mitropolii, vom avea de rãspuns». ⁹

La 21 octombrie 1837, cu nr. 1768, ocîrmuirea Sfintei Mitropolii înștiințeazã pe Zaharia Boerescu cã, pe baza Ofisului Domnesc, este întãrit profesor la seminar, «cu predarea teologiei dogmatice i limba latinească și alte repetiții a lecțiilor care au trecut studenții pînã acum, urmãnd a primi cãte patru sute lei pe fiecare lunã, de la întãii ale trecutului septembrie, anul 1837». ¹⁰

Astfel îl gãsım pe Zaharia Boerescu orînduit profesor la seminarul din București, începînd din toamna anului 1837, alãturi de celãlalt profesor al seminarului, Nicolae Bălășescu, lucrînd împreunã pînã în anul 1843, cînd trece la Curtea de Argeș, ca director al seminarului din acel oraș. ¹¹

Despre destoinicia și iscusința profesorului Zaharia Boerescu la predarea limbii latine și despre vãditul progres al elevilor sãi, ne încredințeazã raportul pe care profesorul N. Bălășescu, în calitatea sa de director, îl face cãtre ocîrmuirea Sfintei Mitropolii, la 9 noiembrie 1837, arãtînd, între altele: «...de vreme ce dupã așezarea noului profesor Zaharia Boerescu în acest seminar al Sfintei Mitropolii, între alte științe predate de el s-au adãogat și catedra de limba latinească, eu nu lipsesc, cu cinste a arãta cã seminaristii de la începutul acestui seminar s-au și deprins în cunoașterea literelor și a citirei latinești; acum urmeazã neapãrat ca sã înceapã elementele gramaticești ale acei limbi, și fiindcã astlel de carte nu avem, urmeazã a ne-o procura din vre-o librãrie». ¹²

9. Idem, *dosar 8317/1835*, f. 354. Logofeția treburilor bisericesti rãspunde Mitropoliei, la 17 septembrie 1837, iar Mitropolia cere, la 7 octombrie 1837, sã i se hotãrãscã leafa de 400 lei pe lunã. La 16 octombrie 1837, Logofeția aprobã orînduirea profesorului Zaharia Boerescu la seminarul Mitropoliei, cu leafa de 400 lei pe lunã (*ibidem*, f. 353).

10. Originalul se aflã în colecția de documente P. Boerescu, și în *dos. 64/834*, ff. 341, 355.

11. Originalul se aflã în colecția de documente P. Boerescu (adresa Ministerului Instrucțiunii Publice nr. 2480 din 19 ianuarie 1865).

12. Arhivele Statului, București, Ministerul Culetelor, Instrucțiunii Publice, *dos. 8317/1835*, ff. 359-360, 376-377.

Pe Nicolae Bălășescu și pe Zaharia Boerescu îi găsim adesea lucrând împreună, fie la dicționarul latin-român, fie spre a se împotrivi prigoanei dezlănțuită de inspectorul Ierotei contra lor, fie pentru nevoile învățămîntului preoțesc. Astfel, la 3 iulie 1893, ei fac o jalbă către ocîrmuirea Sfintei Mitropolii, prin care arată că, avînd «neapărată trebuință de a ieși în lunile de vacanție afară la țară, pe de o parte pentru răsufierea și restatornicirea sănătății, pricinuite din ostenelele predării școlastice de preste tot anul, pe de altă parte spre îndreptarea unor încurcături familiare pe la casele părințești», se roagă să li se «sloboadă lefile», atît pe iunie, cît și lunile de vacanță, iulie și august. Această cerere a fost aprobată de Mitropolie.¹³

Este interesant de știut din cine se compunea în 1839 personalul didactic și cel administrativ al seminarului Mitropoliei, aliat pe atunci în clădirile Mînăstirii Antim, și ce lefuri primea acest personal.¹⁴

Nicolae Bălășescu, profesor, lei 500; Zaharia Boerescu, profesor, lei 400; Ierotei, inspector, lei 408; Dobrică Tântăveanu, cîntărețul, lei 200; Matache Culea, ieconomul, lei 200; Andrei, stolnicul, lei 38; Ioan, bolnicerul, lei 20; Niță, odăiașul, lei 20. Total, lei 1.824,13.

Din documentul de mai sus se vede că încă în 1839, toată activitatea didactică a seminarului era lăsată în sarcina numai a doi profesori. Atît seminaristii cît și profesorii lor, munceau deci în condiții foarte grele, din care cauză ei cereau mereu numirea unui al treilea profesor.

Dintr-un raport al dascălilor N. Bălășescu și Z. Boerescu către Sfînta Mitropolie,¹⁵ precum și din «tabla arătătoare de împărțirea științelor din seminarul Sf. Mitropolii între profesorii seminarului pe zile și pe ceasuri în anul 1839»,¹⁶ pentru numirea unui al treilea dascăl, arătînd că: «Din aici alăturata tablă, în care se arată științele teologhicești din Seminarul

La 18 noiembrie 1837, cu adresa nr. 1983, Mitropolia poruncește inspectorului seminarului să cerceteze de se găsesc pe la librării cărțile ce arată profesoarul N. Bălășescu în raportul său, și să facă arătare în scris, cu ce preț se vînd. La 24 noiembrie, cu adresa nr. 19, inspectorul Ierotei raportează Mitropoliei că «gramatici latinești nu se află decît 29 bucăți, cu prețul de 3 stânți una. Evangheliile tipărite la Buzău se află în mai multe locuri și cer unii mai mult, alții mai puțin, după obiceiul neguțătorilor noștri...». La 29 noiembrie, Mitropolia poruncește ieconomului Mitropoliei, cu adresa nr. 2064, să slobozească banii trebuincioși pentru procurarea gramaticii lalinești cerută pentru cursurile profesorului Z. Boerescu, precum și pentru Tetraevanghelele și să ia act de primire.

13. Arhivele Mitropoliei Ungrovlahiei, *dos. nr. 1/1839*, ff. 135-136. Documentație primită de la Pr. prof. univ. Gh. Moisescu.

14. Idem, f. 186.

15. Idem, ff. 218, 219, 220.

16. Cea mai mare parte a orelor arătate în acest tabel săplăminal era ocupat cu disciplinele predate de profesorul Z. Boerescu, și anume: Dogmatica, Teologia pastorală, Teologia dogmatică, partea III, Limba latinească și Scrisoarea (caligrafia). Restul disciplinelor: Teologia morală, Istoria bisericească, Tîlcul Scripturii Noă, și Loghica cu epistolografia, erau predate de profesorul N. Bălășescu, iar cîntările și Tipicul bisericesc, de cîntărețul Dobre Tântăveanu.

Duminicile, după ieșirea din biserică, se lăcea calihizația Evangheliei și a Apostolului.

Vezi Arhivele Mitropoliei Ungrovlahiei, *dos. 1/1839*, ff. 219-220, documentație primită de la Pr. prof. univ. Gh. Moisescu.

Sf. Mitropolii pe al patrulea an, împărțite între noi cei doi profesori, în zile și ceasuri, lesne va putea vedea cinstita Cîrmuire, lipsa ce are acest seminar de încă un profesor. Încît noi cei doi profesori, cari sîntem însărcinați cu învățatura cuviincioaselor științe, nici într-un chip nu putem să împărțim acele științe între noi, ci ne face neapărată trebuință încă de un al treilea, cu atît mai vîrtos, că noi și cărțile trebuincioase dupre care să învățăm pre școlari, *sântem siliți a le alcătui înșine*, acum cu mare osteneală și *după aceia a le dicta scolarilor*. De aceia, cu mare umilință ne rugăm cinst. Cîrmuiri a Sf. Mitropolii, ca văzându-ne trebuința și găsind cu cale să ne mai rînduiască un ajutor, care să poată împlini lipsa unde nu ne ajung puteri'e; iar acesta să fie unul dintre cei ce au auzit și singur au învățat astfel de științe, dovedindu-se vrednicia prin atestaturi'e ce le va avea».

Odată cu această ialbă, Mitropolia a primit și o jalbă a lui Nichifor, ieromonahul Mitropoliei, înaintea Sfintei Mitropolii, prin care cerea ca el să fie preferat la eventua'la numire a unui al treilea profesor.¹⁷

Dar greutățile celor doi profesori nu se mărgineau numai la orarul lor supraîncărcat, — precum se arată mai sus, fiind aproape zilnic ocupați cu predarea lecțiilor, de la orele 8 dimineața pînă la orele 6 d.a. —, ci ei mai aveau de îndurat lipsa de disciplină a unora din seminarisții instigați de inspectorul Ierotei, care pricinuiau sărmanilor dascăli destule amărăciuni. Lucrurile au mers atît de departe, încît acești tineri au înscenat un fel de rebeliune, neprezentîndu-se la cursuri, ba chiar amenințîndu-i pe profesorii lor cu bătaia. Tot din îndemnul inspectorului Ierotei, cei cîțiva elevi au semnat două jalbe împotriva dascălilor lor ardeleni.

La rîndul lor, cei doi profesori înaintează Logofeției bisericești și ocîrmuirii Sfintei Mitropolii o întîmpinare, întocmită cu dibăcie, în care ei nu încearcă să se dezvinovățească de calomniile cuprinse în cele două jalbe ale prepușilor lui Ierotei, ci doar dau pe față toate uneltirile și gravele nereguli bănești și altele, săvîrșite de acest inspector abuziv.

Jalba profesorilor are drept urmare adresa nr. 3308 din 26 noiembrie 1839 a Logofeției Bisericești, prin care se trimite Mitropoliei adresa Secretariatului Statului, semnată de Constantin Cantacuzino, atingătoare la tulburările întîmplare la Seminarul Central, și pe temeiul rezoluției lui vodă, hotărăște să se adune cei «înclinați» în această pricină, în ziua de 27 noiembrie, la Mitropolie, spre a se cerceta și hotări.¹⁸

17. Arhivele Mitropoliei Ungrovlahiei, dos. 1/1839, f. 217. Documentație primită de la Pr. prof. univ. Gh. Moisescu.

18. Știri date de Pr. prof. univ. Gh. Moisescu: Iată cuprinsul oțnoșeniei Secretariatului Statului, cu nr. 2147: «Asupra raportului cu nr. 3307 ce Logofeția Bisericilor a adresat către Măria Sa Vodă, atîngător de turburările urmate în Seminarul Central al Sf. Mitropolii, ce se află așezat vremelnicește la Metohul ot Antim al Sf. Episcopii Argeș, de aici din București, și prin care pricină, spre îndreptarea unor asemenea neorînduiei, este de părere, pe de o parte a să muta vremelnicește acel seminar, de unde este acum așezat la mănăstirea Văcărești (de fapt în alte acte este vorba de Mănăstirea Radu Vodă, n.n.), scoțîndu-se din numărul seminarisților pe acei turburători ce cu obrăznicie au năvălit asupra profesorilor lor; iar pe de altă parte, să se depărteze acel turburător și intrigant preot Ierotei, din însărcinarea de inspector al aceluia seminar și în locu-

În urma cercetărilor făcute, a rezultat îndepărtarea inspetcorului Iero-tei, dovedit a fi făcut «neorînduiei și intrigării», și înlocuirea sa cu un nou inspetcor, ieromonahul Nichifor. La 30 decembrie 1839, seminarul se mută în chiliile Mînăstirii Radului Vodă, iar profesorii N. Bălășescu și Z. Boerescu rămîn mai departe în cadrele didactice ale acestui așezămînt.

După mutarea profesorului Zaharia Boerescu, în anul 1843, ca *director al seminarului din Curtea de Argeș*, și după Revoluția din 1848 — la care el a luat parte, cum vom arăta mai departe, avînd drept urmare îndepărtarea lui din învățămînt și exilarea în Transilvania —, îl regăsim funcționînd, *pentru a doua oară*, la Seminarul Central din București, unde a fost numit cu decretul nr. 1128 din 1 iulie 1864 și cu salariul de 900 lei lunar, ca profesor de teologie biblică și de istorie universală și bisericească, — Seminarul Central fiind condus pe acea vreme de directorul Ieronim.¹⁹ În acest din urmă post, Zaharia Boerescu a mai funcționat numai 1 an și 10 luni, pînă la 10 februarie 1866, cînd a ieșit la pensie, în baza decretului nr. 149 din 10 februarie 1866, fiind în vîrstă de 57 de ani, și după o muncă în învățămînt de aproape 30 de ani. Urmașul la catedrele sale la Seminarul Central a fost arhimandritul Climent.²⁰

Precum am arătat mai sus, în anul 1843 Zaharia Boerescu este mutat la seminarul din Curtea de Argeș. În acest seminar nu a stat însă decît puțin timp, fiind iar mutat, în noiembrie același an 1843, ca profesor al școlii normale din Caracal. Despre activitatea deslășurată de el în acest post aflăm știri într-un raport al său, trimis Eforiei Școalelor, la 14 ianuarie 1844, prin care își cere și salariul pe lunile noiembrie și decembrie ale anului precedent, 1843.²¹

Mutarea lui Zaharia Boerescu în Caracal fiind deocamdată numai provizorie, numirea lui definitivă în acest post este întărită abia în primăvara anului 1845, cînd Eforia, cu raportul din 6 martie 1845, îi propune Departamentului Trebilor Bisericești și Instrucțiunii Publice, spre a fi întărit ca profesor al școlii normale din Caracal. Odată cu el, mai

să se orînduiască ieromonahul Nichifor. Cu predarea de învățătură a candidaților să va orîndui — deocamdată — protosinghelul Daniil, cu care chip să va liniși aceste turburări din pomenitul seminar și înaintarea școlarilor va lua o mai bună sporire prin rezoluția ce au binevoit a pune Măria Sa, poruncește următoarele: «Departamentul Cre-diinței va lua măsuri pentru mutarea școlarilor aci propusă, fiindu-ne cunoscută de mai nainte; de este trebuințioasă, să va aduce îndată întru săvârșire de către acel Departament, dimpreună cu ocărmuirea Sf. Mitropolii. Apoi iarăși, tot împreună, înfățișînd pe școlarii învinovați de profesorul N. Bălășescu, cum și pre oricare altul care va fi înclinat în neorînduielele aici expuse și făcînd cuviințioase cercetare și chibzuire, va hotărâ cu desăvârșire și va aduce întru lucrare, fără a mai aștepta întărirea ce va trebui mai în urmă să dăm». (Vezi Arhivele Mitropoliei Ungrovlahiei, *dos. 1/1839, f. 286*).

Secretarul Statului, (ss) *Constandin Cantacuzino*

19. Arhivele Statului, dos. Ministerului Cultelor, Instrucțiunii Publice, nr. 800/1865, f. 12. Acțul nr. 43475 și adresa nr. 2480 (în original, în colecția de documente P. Boerescu).

20. *Ibidem*, dos. 557/1866, f. 11, și adresa Ministerului Finanțelor nr. 23957 din 13/25.VII.1866 (originalul în colecția de documente P. Boerescu).

21. *Ibidem*, dos. 1768/1844, f. 1.

sînt întăriți în slujbă Dimitrie Frumușanu, ca profesor la școala normală din Cerneți, și Vasile Urzescu la Rușii de Vede.²²

Ca profesor la școala normală din Caracal, Zaharia Boerescu avea sub conducerea sa toate școlile din județ; el era însărcinat cu numirea învățătorilor, precum și cu pregătirea candidaților de învățători. A depus o bogată activitate pe teren, mergînd din școală în școală, spre a le controla, pentru a numi și a îndepărta pe învățători din slujbă, în raport cu felul cum își îndeplineau fiecare îndatorirea în pregătirea copiilor ce le erau încredințați.

Iată-l, de pildă, în satul Știrbei, unde înlocuiește din slujbă pe învățătorul Dincă Matei, din cauză că «...fiind el și boiangiu, stăruie mai mult la meșteșug, decît cu predarea lecțiilor, din care pricină s-a depărtat din postul învățătoresc». Sau, la satul Crușovu, unde, văzînd «...purtările lui Radu Hitu, care să silește ca să mulțumească pe consătenii săi, care-l cer într-o unire...», îi aduce laudele sale, ș.a.m.d.²³

Zaharia Boerescu avea sub conducerea sa, în județul Romanați, 108 școli comunale cu 1367 școlari, și o școală privată cu 20 școlari. Multe din școlile de prin sate erau dărăpănate, iar în alte sate nu era nici școală, nici candidat. Astfel, după o situație întocmită de Zaharia Boerescu, se arată despre unele școli că «...nu este după plan, dar e încăpătoare»; de alta, că «...acum s-a pornit la o parte ca să cază...»; iar în alt sat, «...n-are nici școală, nici candidat...».

El arată apoi situația de prin alte școli; astfel, la unele școli, raportează: «...lemne nu sânt...»; sau, «tabla de aritmetică nu e...»; «...am găsit numai un cerc fărâmat»; sau, încă: «...școala stă închisă din pricină că lăcuitorii n-aduc lemne de încălzit»; sau: «...școala închisă de arendașul satului...»; apoi, în alt sat: «...copiii rămași singuri în școală și candidatul dus după a sa trebuință...»; în altă parte: «...banca de nisip lipsește», «semicercuri lipsă» etc.²⁴

În anul 1845, numărul școlilor comunale crește la 120, cu o frecvență de 2.965 școlari, plus o școală privată cu 139 școlari.

Dintr-o situație a școlilor din Romanați, întocmită de Zaharia Boerescu, se arată cîte odaie avea fiecare școală și chiar ce dimensiuni avea fiecare odaie. În medie, lungimea unei odaie era de 4 și 5 stînjani, iar lărgimea de 2 și 3 stînjani; în privința felului materialului de construcție, aflăm din situația ce întocmise, că în județul Romanați, cele mai multe școli erau durate din zidărie.

În multe din rapoartele sale către Eforia Școalelor, el arată situația grea a învățătorilor și abuzurile ce se fac în unele sate, de nu-și primesc

22. Arhivele Statului, Ministerul Cultelor, Instrucțiunii Publice, dos. nr. 1680/1845, f. 4. În actul de întărire al domnitorului Dimitrie Bibescu cu nr. 20 din 17 martie, anul 1845, se spune că susnumiții «fiind orânduși de Eforia Școalelor, vremelnicești supleanți în această calitate la pomenitele școale, pentru daru și învățătura lor în clasele de începători, în vremea supleanții lor, au arătat, dovezi de destoinicie și de bună purtare, pe temeiul paragrafului 150 din regulamentul școalelor, întărim pe numiții a fi profesori la mai susnumitele școale.

23. *Ibidem*, dos. 1768/1844, ff. 4-5.

24. *Ibidem*, dos. 1727/1845, f. 3.

drepturile lor. Astfel, în februarie 1844 trimite Eforiei, în copie, plîngerea învățătorilor din plasa Oitului, către profesorul școlii normale, în care ei îi raportează între altele: «Cu plîngere facem cunoscut, fiindcă după poruncile înaltei stăpîniri, ce sînt slobozite prin Regulamentul Organic, ca să ne primim, de fiecare candidat, acei 2 lei de o familie, cît și două chile de bucate de la magaziiile de rezervă ale satelor pe fiecare an, măcar de la 1838 și pînă acum le-am primit, dar acum, după încetalul an 1843, vedem că ni s-au poprit productul legiuit», rugînd Eforia să «...binevoiască a chibzui, fiindcă sînt și ei foarte rău strămîtorați». ²⁵

În iulie 1845, Eforia Școalelor hotărăște schimbarea între ei a profesorului de la Caracal, Zaharia Boerescu, cu cel de la Giurgiu, Trușescu. Schimbarea se face «...pentru deosebita regulare a școalelor normale din Caracal și Giurgiu». «...Eforia îți scrie dumitale să te muți la școala din Giurgiu, unde să aibi a duce darea învățăturilor îndată după săvârșirea vacanței, iar în locul dunitale la Caracal va veni d-lui Trușescu, care pînă acum s-a aflat la școala de la Giurgiu». În ordin se mai prevede că, împreună cu Trușescu și cu delegatul Eforiei, Zaharia Boerescu să facă «...catagrafie de toate lucrurile școalei în trei exemplare». ²⁶

Zaharia Boerescu deslășoară și la școala din Giurgiu o neobosită activitate. El urmează aici la conducerea școlii normale după bine cunoscuții dascăli Simonide, Sergiade și S. Turnavitu. Niculaie Simonide, ajuns acum revizor al școlilor, la inspecția ce o face școlii din Giurgiu în 1846, menționează că a găsit școala «cam neregulată datorită deselor strămutări al d-lor profesori numiți aci. Tot din această pricină văzui pe orășani cu totul reci în interesul școalei, pre care a și dat prilej la o mulțime de greci, italieni și alții de a deschide școli private». Simonide se duce cu gîndul la timpurile trecute, cînd era el profesor aici și «cînd orășenii și-au ridicat școală cei d'intîi». Remarcă numărul mic de școlari de la școala normală — abia 60 —, pe cînd pe vremea lui, numărul lor era îndoit. ²⁷

Deosebit de interesant ne apare astăzi raportul lui Zaharia Boerescu, prin care arată Eforiei importanța «științei de agronomie și creșterea vitelor» ca fiind «*învățături folositoare și foarte de trebuință neamului, ce le admiră*».

În lumina tezelor actuale, privind învățămîntul politehnic, este de asemenea foarte importantă propunerea ce o face el Eforiei încă de pe atunci, de a pregăti candidații de învățători la școala normală, în așa fel, încît «...ei să învețe și cite un meșteșug, făgăduind părinților înlesnitoare mijloace». Eforia, apreciind inițiativele din acest raport, a pus rezoluția: «Să se publice acest raport în «Foaia sătească».

Tot pentru publicat în «Foaia sătească» s-a dispus trimiterea rapoartelor lui Z. Boerescu, prin care se arată situația la examenele de sfîrșit de an, atît la școala normală, cît și la alte școli din județ. ²⁸

25. *Ibidem*, dos. 1768/1844, f. 26.

26. *Ibidem*, dos. 1768/1844, f. 67, și dos. 1723/1845, f. 53.

27. *Ibidem*, dos. 1504/1846, f. 8.

28. Arhivele Statului, București, dos. 1284/1847, ff. 101, 117.

Cu prilejul controlului pe care-l face Zaharia Boerescu școlilor din județ, el semnaleză «lipsa cărților — relevînd prin aceasta importanța lor —, fără de care școlarii, cu toate silințele învățătorilor, nu pot face programul cerut». Pentru rezolvarea acestei probleme, Zaharia Boerescu s-a gîndit să facă un apel către proprietari, ca din venitul moșiilor lor să cumpere cărți, pe care să le dăruiască școlarilor. Totodată, el face și un *model de apel* pe care-l trimite Eforiei, spre a-l publica în «Foaia sătească» și pentru a putea servi tuturor școlilor normale din țară.²⁹

La apelul publicat de Zaharia Boerescu răspund unii săteni mai înstăriți, care încep să ia parte la examenele copiilor lor și să le dea premii. Astfel, de exemplu, prin raportul nr. 35 din 3 martie 1848 către Eforie, Zaharia Boerescu face cunoscut că din raportul subrezvizorului Matei Călinescu, reiese că acesta, vizitînd școala satului Chirutoșani, «...în ființa mai multor fețe sătești, au observat pă școlari la toate științele ce se predau într-o școală comunală, apoi dintre fețe susarătate, cei mai jos arătați, văzînd nemeritele răspunsuri a 37 școlari ce să aflau în acea școală, au dăruit lei 69, din care cu lei 20 s'a făcut meremetul școalei, iar cu lei 30 s'au *cumpărat cărți* și hirtie pentru școlari. Adică lei 40 au dat chir Tanasie Abagiu, lei 15 Postelnicu Alecu Dimitrescu, lei 7 preotu Preda, asemenea lei 7 preotu Marin Tincescu. În urma unor asemenea isprăvi, subsemnatul neputînd ascunde bucuria ce are pentru asemenea oameni ce doresc a încorajia dezvoltarea tinerilor prin a lor liberalitate, cu cea mai adîncă supunere îi recomandă Cinstitei Eforii».³⁰

Zaharia Boerescu critică și felul nepedagogic și antididactic al învățămîntului predat în cele șase școli particulare din Giurgiu, despre care zice că «...se țin de niște paracliseri, fără nici un fel de învățătură și metod...». El cere Eforiei să dea ordin ca învățătorii acestor școli să fie controlați și să primească îndrumări la școala normală din Giurgiu.³¹

În sfîrșit, prin rapoartele nr. 59 din 11 iunie și nr. 66 din 23 iunie, Zaharia Boerescu scoate în evidență ajutorul dat de băneasa Elisaveta Știrbei, care a vizitat școala orașului, a dăruit cărți bibliotecii și «... a cercetat pe învățătorii satelor, din citire și cîntări, povățuindu-i să se silească cu copiii consătenilor lor la învățătură».

Zaharia Boerescu a participat la Revoluția de la 1848. Activînd alături de Nicolae Bălășescu și de Popa Șapcă, evenimentele patriotice din anul 1848 îl găsec la Giurgiu.

Cu Popa Șapcă se cunoaște încă din anul 1845, pe cînd Zaharia Boerescu era profesorul Școalei Normale din Caracal. Îi găsim pe amîndoi pe tărîmul școlilor din Romanăți, — Radu Șapcă învățător în satul Celei, iar Boerescu profesor al Școlii normale.

În această calitate și cunoscînd valoroasele însușiri ale lui Radu Șapcă, *Boerescu îl propune*, în aprilie 1845, Eforiei Școalelor să fie numit

29. *Ibidem*, ff. 216-217.

30. Arhivele Statului, București, Ministerul Cultelor, Instrucțiunii Publice, dos. 1284/1847, f. 221. Pe acest raport, Eforia Școalelor a pus rezoluția: «Să se publice acest raport în prescurtare».

31. *Ibidem*.

subrevizor la plasa Oltului de Jos, ca unul «... ce se osăbește cu purtările și cu învățătura între confracții săi». ³²

Desigur că relațiile sale de prietenie cu Popa Radu Șapcă, originar și el din Romanați, dar mai ales legătura sa de rudenie cu moșnenii Urculești (Erculești) din satul Comanca (după cum am arătat mai sus), ³³ au cauzat mutarea sa din Caracal la Giurgiu, în iulie 1848. În adevăr, el a sfătuit și i-a ajutat pe acești moșneni într-o pricină a lor, când au fost nedreptățiți de unii moșieri vecini ai pământurilor lor, care erau sprijiniți de cîrmuirea județului. Așadar, adevărata cauză a strămutării sale se vede din adresa Departamentului Trebilor din Lăuntru, adresată la 12 octombrie 1845, Eforiei Școalelor, prin care se reclamă că profesorul Zaharia Boerescu s-ar fi unit cu moșnenii din Comanca și că printr-o jalbă înaintată judecătoriei — *cerind dreptate* —, a adus învinuiri publice Cîrmuirii județene. ³⁴

După abdicarea domnitorului Gheorghe Bibescu, o parte din boierii lui îl urmau la Cîmpulung și de acolo la Brașov; altă parte, între care și Al. Vilară, fostul șef al Departamentului Trebilor din Lăuntru, împreună cu Iancu Manu, fostul șef al Poliției Capitalei, pleacă la Giurgiu, intenționînd să continue fuga lor prin Rusciuc la Constantinopol.

Din adresa nr. 367 ³⁵ a magistratului orașului Giurgiu către Ministerul Trebilor din Lăuntru se constată că Alecu Vilară și ceilalți, pentru

32. *Ibidem*, dos. 1727/1845, f. 14.

33. Nota 1.

34. Ahrivele Statului, Ministerul Cultelor, Instrucțiunii Publice, dos. 1723/1845, f. 80.

Adresa 5324 din 12 octombrie 1845 — Departamentul Trebilor din Lăuntru către Eforia Școalelor.

«Cîrmuirea județului Romanați prin raportu cu nr. 5419 încunoștințează Departamentul că un *Zaharia Boerescu de fel din Banat*, de vreo doi ani se află orînduit profesor la școala orașului Caracal, ce de la vacanția trecutului iulie s-a mutat în aceeași calitate în orașul Giurgiu, *incăinându-se cu unii din moșnenii satului Comanca numiți Urculești*, din pomenitul județ (cu care se și înrudea) și stăruind în partea locului din acea vreme a vacanției până acum, pe lângă *multe urmări făcute de dînsul ca vechil al acelor moșneni*, în unire și cu un Răducănel Soreanu, luat de dînsii hotarnic *asupra prigonirii ce aveau de la proprietarii pârtași la acea moșie*, a dat o *jalobă către judecătorie*, ca din partea sa și a moșnenilor din acea comună, cu feluri de ecspresii necuviincioase atîngătoare de caracterul dregătorilor de acolo și cu defăimare pe persoane a comunei și cîrmuirea și chiar a D-lui Cîrmuitoru, care jalbă după cercetare urmează, s-a dovedit dată fără știrea celor mai mulți iscăliți într-ânsa, chiar de însuși Boerescul.

«Acestea dar, Departamentul, împărtaşindu-se Cinst. Eforii o roagă tot deodată că pentru niște asemenea necuviincioase ecspresii întrebuițate de numitul profesor, să-i facă cuvenita mustrare, încredințându-l că de prima dată i să trece cu vederea asemenea srigheli și păzind respect către dregători, pentru a doua abatere însă, măsurile ce va lua stăpînirea vor fi foarte neplăcute.

Marele Vornic, ss. (*nedesciřrabil*)
Șeful secției, ss. (*nedesciřrabil*)

(Rezoluția Eforiei):

«Dl. profesor s-a ecspus într-adevăr la cea mai aspră dojană dacă a arătat atîta puțină judecată la întrebuițarea unor ecspresii atît de nepotrivite cu caracterul unui învățător, a cărui îndatorire este nu numai a învăța pe copii să cunoască buna cuviință, ci și a o păzi însuși spre a sluji de eczemplu. Aceste observații se va face acestui profesor, ca să ia aminte a nu mai cădea în asemenea necuviințab.

a putea să scape de minia poporului, și-au atras de partea lor miliția, producându-se chiar «învălmășeală și răniri între oaste și populație». Se cerea Departamentului o «grabnică punele la cale», pentru că «orașul se află sculat în picioare și în pericol». Adresa este semnată de: Gr. Popovici, Z. Boerescu, Minea, Stoenescu, Ilie Disescu, «împreună cu toată obștea orășenească».

Numai după intervenția guvernului, Vilară, Mihail Cornescu, Ioan Manu și ceilalți au putut fi lăsați să plece din Giurgiu.³⁶

Îndată după abdicarea lui Bibescu, «magistratul orașului Giurgiu, cu o deputațiune numeroasă», din care făcea parte și Z. Boerescu, au fost hotărâți să plece la București pentru a «...închina guvernului și la toți frații români steagul național tricolor».³⁷

La 14 iunie 1848, magistratul orașului Giurgiu delegă «...din sânul orășanilor de aici, pe profesorul Zaharia Boerescu și pe N. Zossima, a întovărăși pînă la București pe dumnealui Scarlat Krețulescu, șeful cvar-diei naționale...».³⁸

Pentru activitatea sa revoluționară, Z. Boerescu este arestat și dat afară din învățămînt.³⁹ Raportul Departamentului Credinței către Cămină-cămie, între altele, arată că «...profesorii, ce prin alăturata listă se însemnează, în loc să se mărginească a preda școlarilor moralul și învățăturile trebuincioase, s-au abătut din datorii, cu luare parte la cauza revoluției, întrebuițind propaganda. Pentru o asemenea faptă ce a adus turburări în de obște...», Departamentul «chibzuiește a se depărta din posturile ce au ocupat».⁴⁰

Pe lista profesorilor care se îndepărtează din slujbe este și Zaharia Boerescu, alături de colegul său de la Caracal, ce-i urmasa la conducerea Școlii Normale din acel oraș, I. Truțescu, precum și alți participanți la mișcarea revoluționară din anul 1848.⁴¹

Ca profesor al Școlii Normale din Giurgiu, Zaharia Boerescu a întâmpinat multe dificultăți în anul 1848, din cauza frământărilor de aici, după venirea oștilor turcești. Astfel, în 11 septembrie 1848, el raportează Eforiei că administrația locală i-a luat sala de clasă și a pus paturi pentru miliția pămînteană. El cere «...a se lăsa localul școalei numai pentru urmarea învățăturilor, iar pentru așezarea militarilor să se găsească alte încăperi în acea cetate (Giurgiu, n.n.), sau să se dea pe la cartiruirii».⁴²

Din noiembrie 1848 și pînă în mai 1849, Zaharia Boerescu nu se mai află în Giurgiu, interval de timp de 5 luni, care desigur că corespunde perioadei arestării și exilului său în Ardeal. Despre lipsa lui aflăm din

35. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. I, București, 1902, *doc. nr. 328*, pp. 554, 555, și Arhivele Statului, Ministerul Int., *doc. 267*.

36. *Ibidem*, p. 563.

37. *Ibidem*, vol. II, p. 62.

38. Originalul în colecția de documente P. Boerescu.

39. Colescu-Varzic, *1848, zile revoluționare*, București, 1898, p. 436.

40. *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. V, p. 153, și Arhivele Statului, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *dos. 1494/1848*, f. 2.

41. Arhivele Statului, Minist. Cult. și Instr. Publ., *dos. 1494/1848*, f. 2.

42. *Ibidem*, *dos. 1284/1847*, ff. 264, 265.

raportul nr. 7424 din 24 noiembrie 1848 către Eforia Școalelor, în care se arată că s-au luat măsuri de închidere a școlii, pentru că «...Zaharia Boerescu, profesorul școlii lipsește și prin urmare n-are cine a predă în primire...». La 16 ianuarie 1849 se arată din nou că profesorul lipsește și că s-a făcut catagrafie de obiectele găsite în școală și că multe cărți lipsesc și multe hîrtii sînt împrăștiate pe jos, pentru că în aceste încăperi au locuit soldați militari; apoi, după plecarea militarilor, s-a ocupat de «arestații temniței», iar mai tîrziu de către «oștirea otomană».

Despre această situație a școlii raportează Eforiei și Boerescu în mai 1849, cînd îl aflăm reîntors în Giurgiu, spunînd că «...școala a devenit din mîinile soldaților pămînteni pușcărie și în sfîrșit cazarmă turcească și acestea toate în mai puțin de 20 de zile...». El cere Eforiei să țină seama de «...nenorocirea în care mă aflu cu o sumă de copii nevîrstnici, fără pâinea de toate zilele și de adăpostire...», și rugînd să se dea dezlegare să i se plătească leafa.⁴³

Școala a rămas însă ocupată de ostașii turci pînă în noiembrie 1850.

*

Din noiembrie 1848, Zaharia Boerescu a pătimit din cauza participării sale la revoluție, rămînînd fără nici o slujbă pînă în anul 1851, cînd este din nou rechemat în țară și numit profesor la clasa III-a și totodată inspector al seminarului din Curtea de Argeș.

Seminarul de aci fusese închis din anul 1848, din cauza revoluției. În localul seminarului intraseră trupele turcești, prefăcîndu-l în spital. La 10 august 1851, cînd domnitorul Barbu Știrbei vizită localitatea, îl găsi închis. Seminarul își reîncepe cursurile în februarie 1851, mulțumită stăruințelor episcopului Climent, urmașul lui Ilarion, care murise la începutul anului 1845.

Episcopul Climent, care încă mai de mult cunoscuse pe Zaharia Boerescu, de la Seminarul Central din București, a fost acela care în anul 1851, prin dese rugăminți, l-a chemat la datorie, de altfel ca și pe alți profesori.

În timpul cînd Zaharia Boerescu a fost director la Curtea de Argeș, s-a desăvîrșit localul propriu al seminarului, deoarece vechiul local, construit din porunca episcopului Ilarion, arsese în 1839. Lucrările de construcție și reparații au durat destul de mulți, aceasta fiind una din marile greutăți în funcționarea seminarului. În timpul reparațiilor, seminarul funcționa în comuna Flămînzești. Prin raportul către minister, arată Zaharia Boerescu, în anul 1861, condițiunile în care seminarul își duce activitatea: «...sîntem cu institutul nostru în com. Flămînzești, unde nu este nici un fel de concurs sau concurență, pentru cele spre hrănire».⁴⁵

Pînă în octombrie 1861, prețul reparațiilor făcute în 1860 nu fusese încă achitat; aceasta a împiedicat să se facă și aprovizionarea. În același raport, el scrie: «...subsemnatul ar fi urmat și ăstîmp cu aprovizionarea,

43. *Ibidem*, f. 283.

44. Arhivele Stăului, Min. Instr., dos. nr. 536/1862, f. 38.

45. Arhivele Statului, București, Min. Instr. Publ., dos. nr. 409/1861, f. 40.

precum am urmat în curs de zece ani, dar n-am putut din cauză că nici pînă acum nu mi s-a răspuns prețul reparațiunii din 1860».

Ca un bun gospodar, el cere din timp banii necesari pentru aprovizionarea seminarului cu lenne, puțind să cumpere «cu 35 lei stînjenu, acum, iar îndată ce s-ar strica pasagele rîpoase, să îndoiește prețul, ba la înghețuri nu se găsește nici cu 10 galbeni stînjenu».

Preocupat de instruirea elevilor săi, caută să îmbogățească biblioteca seminarului, cerînd noi cărți «ce sînt în uz», ca : *Gramatica*, partea întii și a doua, *Catihismul*, *Geografia cu hărțile* necesare, *Istoria sacră*, *Aritmetica* pentru ambele clase, *Arheologia scripturii*, *Geometria* cu compasurile necesare, *Istoria bisericească*, *Stilul epistolografic*, *Agricultura*, *Morala creștină*, *Pastorala*, *Caligrafia*.⁴⁶

În același raport, el mai cere și «un sigil». Asupra «emblemelor sigiliului», Boerescu propune ca sigiliul să reprezinte o carte (Evangelheliul), iar crucea, ancora și flacăra, să însemne : *credința*, *dragostea și speranța*.

În 17 octombrie repelă aceeași cerere pentru trimiterea de noi cărți, de data aceasta arătînd pe autorii lor. Printre acestea, sînt amintite și cele patru manuscrise originale ale lucrărilor lui Zaharia Boerescu, și anume : *Teologia dogmatică — Îndreptarea evangheliilor — Pastorala — Istorii bisericești*.

Desigur că nu i-au fost trimise cărțile cerute, căci peste o lună, din nou trebuința de a i se trimite cărți «...cu care să putem cel puțin — spune el — după feriile Crăciunului a începe cursul regulat».

Spre a se vedea mai bine cit de grele erau condițiile în care lucrau doar doi profesori, Z. Boerescu și D. Protopopescu, cu întreg seminarul și cu toate clasele, arătăm : «Regulile pe iarna 1862/1863 din internatul seminarului Curtea de Argeș cit și împărțirea obiectelor pe clase, zile și ore», întocmite de directorul seminarului, Z. Boerescu.

Asupra felului cum a alcătuit această programă și cum a știut să lucreze, Ministerul îi mulțumește, comunicîndu-i, între altele : «...Ministerul privind cu mulțumire îngrijirea cu care v-ați străduit a aranja îndeplinirea noului program, lasă asupra Dvs. orice dispozițiuni ați crede de chibzuit întru aceasta, pînă la definitiva organizare a seminarului prin un nou buget, care să permită a vi se da profesori după trebuință». ⁴⁷

Așadar, pînă la numirea altor profesori, el și cu D. Protopopescu au continuat să împartă numai între ei amîndoi cele patru clase ale seminarului, pentru a le instrui, ministerul dîndu-le un spor ...numai de *jumătate* din salariul al încă unui post vacant de profesor.

Zaharia Boerescu, inspectorul școlii, deși cu «familie grea și numeroasă», locuia în oraș, pentru că la seminar «...n-are unde să locuiască, cu toate că este necesară o strictă observare a disciplinei, mai ales noaptea». Pentru aceasta, el cere neapărat «un meditator».

Munca didactică și pedagogică la Curtea de Argeș se desfășura în condiții foarte grele. Astfel, deși începuse frigul, clasele n-aveau sobe, iar

46. Idem, dos. 536/1862, f. 5.

47. *Ibidem*, f. 8.

după ce s-au făcut sobe, n-aveau lemne; la pădure, ca să aducă lemne, nu se putea duce decît după ce s-au așternut zăpezele. «...așteptăm să dea neaua, — scrie Z. Boerescu într-un raport —, pentru a putea aduce lemne de la pădure»!

Lucrînd în aceste condiții, activitatea multilaterală a lui Zaharia Boerescu a fost în sfîrșit cunoscută și apreciată de autoritățile locale și de minister. Astfel, la 29 iunie 1855, obștea protopopilor din Argeș, verificînd pe teren tineretul instruit la seminar, aduce mulțumiri lui Z. Boerescu pentru felul cum a știu să-i educe și să-i pregătească pentru misiunea lor la sate.

Iată cuprinsul acestui act de recunoștință și mulțumire:

«Obștea Protopopilor Eparhiei Argeșului.

«Stînd față la ecsamenul predat de școlarii Seminarului sf. Episcopii a Argeșului, astăzi 1855 în Iunie 29, și pătrunzîndu-ne de bune creștere, învățătură și spețialitatea școlarilor pregătiți pentru a intra în cinul preoțesc, nu ne-am putut poptri de a nu mărturisi ale noastre mulțumiri și recunoștință D-lui Zaharia Boerescul, producătorul efectului tinerimii cu care este însărcinat într-acest seminar, în calitate de inspector și profesor.

«Căci netăgăduitul său zel și stăruință au dat în de față obștii dovezi pipăite de progresivele învățături ale tinerilor ieșiți din Seminar. Iar, mai cu seamă cînd noi protopopii, în plășile noastre avurăm prilejul să vedem și chiar preoți în activitate, dintre seminarisții ieșiți cultivați supt stăruința D-lui Boerescu, căruia i se aduce, nu numai D-lui mare laudă și cinste, dar și poporului respect și moral de către toată societatea umană».

«Drept care i s-au dat acest act în păstrare, cu ale noastre iscălituri, drept ale noastre mulțumiri și recunoștință, sperînd ca în viitor să avem cu meritele ce înșine am văzut, din care să se formeze preoții trebuincioși Statului nostru. Protopop Anastasie Sachelarie, Protopop N. Iconomu, Protopop C. Iconom Brădeanu, Epitrop Constandin Sachelarie.⁴⁸

Curtea de Argeș era vizitată, mai ales în timpul verii, pentru monumentele ei de artă și poziția ei frumoasă. Între vizitatori erau și personalități de seamă. Din raportul nr. 23 din 11 martie 1863,⁴⁹ arată că n-are așternut și «...să poate ca Domnitoarea să vie a vizita aceste de fericită memorie monumente ale *străbunei noastre independente...*» și pentru aceasta, cere ministerului să-i aprobe achiziționarea unui așternut.

În 1863, din cauză că Zaharia Boerescu a luat apărarea lui C. A. Rosetti, directorul ziarului de opoziție «Romînul», Ministerul Cultelor îl destituie din postul de rector al seminarului din Curtea de Argeș, scriindu-i între altele: «...văzînd depeșa publicată în ziarul «Romînul» din 25 august 1863, pag. 149, sub semnătura lui Z. Boerescu și că vă ocupați cu chestiuni cu totul neconvenite misiunii și caracterului de *rector* și profesor al unui așezămînt public, subscrisul a privit ca de a sa datorie a vă depărta de la asemenea funcțiuni. Considerînd totuși vechimea Dv. în serviciul public, am pus în lucrare pentru acum, numai destituirea Dv. de

48. *Ibidem*, ff. 18 și 19.

49. Originalul act cirilic, aflat în colecția de documente P. Boerescu, este transcris în alfabet latin de către Juliu Tuducescu de la Academia Romîna, în octombrie 1922.

la postul de rector al seminarului de Argeș, lăsându-vă încă catedra de profesor, cu speranța că pentru viitor veți îngriji mai cu luare aminte a vă menține cu mai mult zel și demnitate la nobila misiune de profesor. Dacă însă, peste toată dorința și speranța, urmarea Dv. nu ar corespunde încrederii ce subscrisul are în maturitatea ce trebuie să aveți ca vechi profesor și om de vîrstă, vă previn că guvernul are neadormită priveghere pentru creșterea noii generațiuni destinate a consolida viitorul Romîniei și a va proceda la orice abatere vătămătoare cu rigoarea legilor». ⁵⁰

Prigoana împotriva sa, din cauza ideilor sale progresiste, a continuat și mai tîrziu, în anul 1864, cînd noul rector al seminarului din Curtea de Argeș, fiindu-i adversar politic, cere ministerului destituirea și din postul de profesor al seminarului. Între altele, el e acuzat de către inspectorul Nenciulescu, că : «...propagă, în timpul lecțiilor, elevilor săi, ura împotriva guvernului, că introduce ziarul «Românul» (al lui C. A. Rosetti, aflat în opoziție, nn.) în clasa sa», că «...lecțiile cele mai principale în clasa sa au fost discuțiuni de politică...», și că prin «...depeșia sa către Cameră cerea gardia națională, etc....» ⁵¹

Ca patriot, și în calitatea sa de rector al seminarului, și în acel an, președinte al municipalității orașului Curtea de Argeș, în ziua de 20 mai 1858 a luat parte cu entuziasm la «banchetul dat în onoarea domnitorului Alexandru I».

*

În afară de activitatea depusă în școală, ca director și profesor la seminarele din București și Curtea de Argeș, ca profesor al școlilor normale din Caracal și Giurgiu, îl mai găsim pe Z. Boerescu lucrînd împreună cu amicul și colegul său, profesorul N. Bălășescu, «la cel mai bun dicționar latin-romîn», așa cum menționează N. Iorga. ⁵²

De asemenea, a avut în manuscris următoarele lucrări originale (care urmează a fi regăsite prin arhivele seminarelor) : Teologia dogmatică ; Îndreptarea evangheliilor ; Pastorală și Istorii bisericești. ⁵³

Ca profesor cu veche experiență, și director al seminarului de Argeș, este de repetate ori invitat la Ministerul Cultelor, pentru a elabora programa seminariilor din țară.

La 4 septembrie 1859, Ministerul din Lăuntru al Țării Romînești, prin adresa cu nr. 4452 din acea dată, îi face cunoscut lui Z. Boerescu că, prin raportul nr. 4424, a fost recomandat Măriei Sale Domnitorului, ca să fie ales Președinte al Municipalității orașului Curtea de Argeș. ⁵⁴

După ieșirea sa la pensie, în anul 1866, Zaharia Boerescu este ales ca membru în Societatea Literară din București, alături de academicienii :

50. Arhivele Statului, dos. 536/1862, f. 61.

51. Idem, dos. 1284/1847, f. 217.

52. *Ibidem*, dos. 536/1862, ff. 377, 438.

53. N. Iorga, *Istoria Bisericii romînești*, ed. II, vol. 2, București, 1932, p. 254.

54. Arhivele Statului, Min. Instr. Publ., dos. 36/1862, f. 8.

dr. Obedenaru și Em. Bacaloglu, pictorul Const. Stăncescu, istoricul și publicistul I. Gîrleanu, Th. Mehedințeanu ș.a.⁵⁵

Cu adresa nr. 11281 din 31 octombrie 1867, Primăria orașului București îi comunică că este ales în Comitetul școlar al Capitalei.⁵⁶

Pictorul Constantin Daniel Rosenthal (1820-1851),⁵⁷ el însuși participant al revoluției din țara noastră, a ținut să immortalizeze figura sa într-un tablou în ulei (60×40 cm), aflat în prezent în colecția Rosenthal, din Galeria Națională de pictură a R.P.R. Pe verso-ul acestui tablou, Z. Boerescu a scris însuși cu a sa mîină următoarele cuvinte: «Pinxit Rosenthal, Febr. (1) 1840, me aetatis anno 30-mo qua profesor Theolog(iae) in Centr(ali) et Metrop(olitano) Seminario».⁵⁸ (ss. Z. Boerescu).

*

În această lucrare am prezentat figura unui dascăl fruntaș al învățămîntului bisericesc și laic, participant la Revoluția din 1848, deoarece în cercurile largi ale învățămîntului bisericesc este încă prea puțin cunoscut.

Scopul acestui articol informativ și totodată comemorativ, este anume de a-l descoperi din nou pentru noi toți, mai îndeosebi acum, cînd s-au împlinit 150 de ani de la nașterea sa.⁵⁹

PIRVU BOERESCU
și prof. GH. PĂRNUȚA

55. Decret nr... (doc. original în colecția P. Boerescu).

56. Decret nr... (doc. original în colecția P. Boerescu).

57. G. Oprescu, 1848-1849. *Album comemorativ: 1848 în Principatele Romîne, Impri-
meria Națională*, iunie 1948, pp. 59-64.

58. În traducere: «A zugrăvit Rosenthal la 6 febr. 1840, pe mine, în vîrstă de 30
de ani, cînd eram profesor de teologie la Seminarul Central și Mitropolitan».

59. În documentarea acestei lucrări am avut prețiosul sprijin al Pr. prof. univ.
Gh. Moisescu, care a binevoit să ne pună la dispoziție o serie de extrase din diverse
arhive, pe care le-am citat în text și pentru care îi aducem mulțumirile noastre.

NATURA ȘI CLASICISMUL ÎN ARTA CREȘTINĂ

MANUALELE DE PICTURĂ ; PICTURA BIZANTINĂ ÎN LUMINA
ULTIMELOR DESCOPERIRI

Plămădită și evoluată în medii eline sau elinizate, cultura creștină a urmat o cale pe care n-au părăsit-o Bizanțul și Orientul din cel de al patrulea sau al cincilea și pînă în cel de al cincisprezecelea ori al șaisprezecelea secol. Această cale, opera elinismului, a fost croită cu geniu și muncă și semănată cu opere de arhitectură, sculptură și pictură, științe exacte și filozofie, de valoare rară și ordin nepieritor. A stăruit din această pricină, în pictură studiul naturii, al nudului omenesc și draperiei, alături de simțul valorilor plastice și înțelegerea monumentalității, însușiri care apar în toate lucrările de seamă. Scurgerea vremii și evenimente istorice, dezastrele iconoclasmului între altele, ne-au lipsit de o mare parte din ele. Altele au fost desfigurare de restaurările multiple, ori au rămas ascunse sub tencuieli suprapuse. Cunoștințele noastre s-au înmulțit în ultimii patruzeci de ani de cînd, datorită unor adevărate descoperiri, s-au aflat picturile murale ale Greciei, Serbiei, Bulgariei, Rusiei și Romîniei. Clasicismul și spiritul lui înviorător au suferit lungi și puternice eclipse. Cînd, după o ultimă «întoarcere» la antichitate, petrecută în secolele XIII și XIV, cultura bizantină și arta au ajuns văduvite de centrele celebre și de radierile luminoase ale Constantinopolului, Thessalonicului și Syriei, pictorii nu s-au mai putut împărtăși din atmosfera vie a culturii bisericești, străbătută de spiritul antic. Natura a rămas în umbră. Studiul nudului omenesc și al draperiei, acela al arhitecturilor și peisajului, care suferise des și înainte de «bizantinizare», s-a îndreptat și scufundat pe drumul copiei și stilizării abstracte. Vom lămuri mai departe «bizantinizarea». Voim să subliniem îndepărtarea de natură și supunerea excesivă față de exemplele păstrate pe zidurile monumentelor pictate. Caiete de copii, machete, schițe, întovărășite de rețete de meșteșug și sfaturi privitoare la alegerea și folosirea materialului (tencuieli, culori, vernisuri) încep să circule și se înmulțesc în secolele XVI și XVII. Ansamblurile murale ruinate sînt refăcute în spiritul cel nou, de mîini experte, pe dinafară, și cu graba botezată în Apus «fa presto». Repictările din secolele XVI și XVII

ajung modele și sint luate drept bază ale unei școli noi. Așa s-a întâmplat în mai toate regiunile de tradiție orientală și bizantină, în Serbia veche, Bulgaria, România și Rusia; în muntele Athos, cu precădere. Icoanele pe lemn au fost repictate uneori de două sau de trei ori. Cu acest prilej, în asemenea condiții și pe temelii monumentelor restaurate, corectat de o tradiție orală de precizie și calitate îndoielnică, s-au alcătuit manualele, erminiile de pictură care au dobândit în scurt timp o mare autoritate și au circulat pretutindeni. Practice și folositoare, fiindcă scuteau pe artiști de formația culturală a înaintașilor. Bogate în rețete de meșteșug și în curioase indicații de tehnică și stil, concentrate și ușor de pătruns, erminiile au înlăturat repede studiul naturii și sentimentul monumentalității, întunecând, ori de-a dreptul ignorând și adevărul istoric.

Prestigiul artistic al erminiilor este vechi. Datează din primele decenii ale secolului XVII, când i-au descoperit folosul pictorii decoratori. Renumele științific a fost creat de Didron, învățatul descoperitor al erminiei de la Athos. Aceasta, publicată la Paris în traducerea franceză din 1845 a lui Paul Durant, a apărut îmbogățită cu o introducere și note datorate lui M. Didron, care i-a subliniat excepționalul ei interes și apropierile care se pot face cu erminiile medievale apusene. Profesorul V. Grecu a citat un număr important de manuscrise de erminii aflate la muntele Athos, Ierusalim, mănăstirea Sf. Ecaterina din muntele Sinai, mănăstirile din Thesalia, Athena, Constantinopol și țările noastre. Cel mai vechi manuscris, datat din anul 1630, a fost semnalat de Heinrich Broockhaus în «Die Kunst in den Athosklöstern». Cele mai numeroase sînt din a doua jumătate a secolului XVIII și prima treime a secolului XIX. Profesorului V. Grecu i-a apărut manuscrisul din 1775, păstrat în biblioteca Academiei Romîne, drept cel mai complet. Datorim lui A. Papadopulos-Kerameus o publicație îngrijită, apărută la Petrograd în 1909. Un studiu comparativ și temeinic al tuturor manuscriselor cunoscute care să lămurească numeroasele probleme de origini, înrîuriri și relații dintre acestea nu a fost încă întreprins. Manualul-călăuză al lui Dionisiē din Furna prezintă însă însușirile unui prototip. Rezumă lucrări mai vechi, cuprinde un text organizat și a servit de bază majorității manuscriselor grecești și traducerilor slavone și romînești cunoscute.

Autorul — călugăr și pictor bisericesc — a trăit în «chilia» de la Furna, lângă Agrapha la Athos. Vremea când a trăit și data manualului nu sînt nicăieri însemnate în chip precis. Unii cercetători l-au atribuit după tradiție, secolului XV, alții secolului XVI. Cea de a doua dată pare mai probabilă. În fruntea manuscrisului, ne arată că a studiat la Salonic și a scris cartea ajutat de discipolul său, meșterul Kiril din Chios. Mărturisește în același timp, dragostea și entuziasmul său pentru opearele lui Manuil Panselinos, «Rafael» al muntelui Athos. Numele acestuia este gloria artistică cea mai autentică a celebrei regiuni. În genere, era socotit de învățați că a trăit în secolul XVI. Pe anume teme, a fost legat de secolul XII. Astăzi, avem date cu mult mai precise, datorite în mare parte lui A. Xynogopulos.

Manuil Panselinos a fost artistul cel mai de seamă al școlii de pictură murală, numită «macedonică», a cărei activitate se desfășoară în vremea dinastiei Paleologilor, în Macedonia și Serbia. Tradiția îi atribuie decorul bazilicii Protatonului din Karies, reședința epistasierii Athosului, care datează din 1310. Numeroase alte ansambluri au fost trecute pe seama lui, acelea din minăstirile Chilandari, Rosicon, Lavra și Sf. Paul, în primul rând. Decorul catoliconului din Chilandari nu aparține însă lui Panselinos, ci unui alt artist din școala macedonică, contemporan cu cel dintâi, și care l-a executat în 1312. Biserica veche a minăstirii Rosicon nu mai există. Picturile de aci datau din 1451, un secol și jumătate deci după Panselinos. Decorul minăstirii Vatopedi este din 1312. Este deosebit ca stil și tehnică de genul lui Panselinos și este opera unui alt artist din școala macedonică. Același lucru se poate spune de cele câteva fragmente de pictură din catolicosul minăstirii Pantocratorului. Portretul Sf. Nicolae din paraclisul Sf. Mihai din Synnades se păstrează deteriorat și completat de un iconar modern. Originalul este de Panselinos. Provine din catoliconul Lavrei. Decorul acestui din urmă celebru monument este opera lui Teofan Cretanul și datează din 1535, epoca de strălucire a școlii zise «cretane». Legenda îl proclamă pe Teofan discipol al lui Panselinos, deși a trăit 20 de ani după acesta. Refectorul Lavrei a fost pictat de Teofan. Picturile murale din paraclisul Sf. Nicolae al aceleiași minăstiri sînt ale lui Frango Catelanos din Teba. Decorul minăstirii Sf. Paul (catoliconul) e dintr-o vreme posterioară anului 1447, dată la care a fost înălțat de George Brancovici. Icoana «în frescă» a Sf. Atanasie a avut un prototip la Protaton. Înfațișează însă transformarea puternică a stilului de aci și predominarea stilului decorativ și geometric. Meșteri din școala «macedonică» au executat decorurile din Costa-monitou (1443) și alte câteva monumente, unde se văd deteriorate sau refăcute de mai multe ori.

O observație de ordin general trebuie relevată. Picturile monumentelor de la Athos au fost, în marea lor majoritate, refăcute în secolele XVII, XVIII și prima jumătate a secolului XIX. Originalele sînt extrem de rare. Decorul Protatonului este repictat, «culoare peste culoare» în întregime. Ordinea iconografică este ca atare aceea a lui Panselinos. Nu este prea greu de deslușit forma și mișcarea figurilor. Armonia tonală este însă cu totul alta decît cea primitivă. Refacerile și repictările au alterat adînc farmecul și ființa zugrăvelilor din mai toate celelalte monumente. Dionisie din Furna a trăit — după cele mai bune probabilități — într-o vreme cînd picturile originale erau încă în număr și puteau fi admirate la Athos, în plinătatea și adevărul lor. Tradiția, puternică pînă în primele decenii ale secolului XIX, cu mult mai vie și mai bogată în prima jumătate a secolului XVI, i-a oferit la rîndul ei date interesante și mult sprijin. Ateliere și o școală «vie» din care făcea el însuși parte, explică în sfîrșit, importanța și autoritatea manualului.

În prefață, — un fel de salutare îndreptată către pictori — Dionisie ne lămurește că s-a străduit să explice «măsurile, caracterele figurilor, culorile carnațiilor și podoabelor...», măsurile corpului omenesc, reparațiile

de vernis-uri, clei, var și aur, precum și procedeul picturii murale». Autorul a indicat de asemenea scenele și figurile Vechiului și Noului Testament, faptele și minunile din Biblie, parabolele lui Iisus Hristos; numele și însușirile chipurilor de apostoli și sfinți. În partea întâi se cuprind sfaturile și indicațiile de ordin tehnic: prepararea cărbunelui de desen, pensulelor, cleiului, stratului de var, nimburilor. Urmează lămuriri privitoare la desenul ochilor, sprincenelor, carnațiilor, bărbiei, draperiilor și rețete de prepararea colorilor. Se arată după aceasta, procedeele de pregătire a varului, tencuielilor și proplasmului. În partea a doua autorul numără și analizează elementele programului iconografic, Vechiul Testament și Evanghelia; praznicile Maicii Domnului, elementele martirologului și compoziția unui număr de alegorii și «moralități». Cea de a treia parte este rezervată ordinii iconografice și distribuirii scenelor și figurilor pe pereții monumentului. Un apendice-rezumat înseamnă indicații privitoare la chipul lui Iisus Hristos și al Mariei, urmate de inscripțiile care trebuie pictate pe «cartelele» purtate de mâinile personajelor.

Indicațiile tehnice din prima parte sînt în majoritate rețete și sfaturi de atelier, folositoare și întemeiate pe experiența unei practici bogate de veacuri. Din nefericire, nu sînt ușor de aplicat și cîteodată nici de înțeles. Specialistul rugat de Didron să studieze la Facultatea de medicină și farmacia din Paris — la capătul muncii sale a scris următoarele: «... «Că-lăuza» aceasta îmi pare foarte incompletă și greu de consultat. «Bol»-ul este bol de Armenia. Plumbul roșu e miniu. Apa tare nu e acid azotic, ci «eau seconde de potasse». Rachiul e spirit, probabil ulei siccativ. Și, atît. Nu este chip de mers mai departe». După mai bine de o sută de ani de la acest răspuns, nu s-a lăcut mai multă lumină. Nu știm exact ce sînt substanțele de care ni se vorbește. Unele rețete par incomplete, sau puțin clare. De multe ori, substanțele recomandate sînt foarte greu de găsit și ar costa sume prea mari. De altfel, rețetele de atelier și sfaturile tehnicienilor cuprind mai totdeauna o parte care nu se dezvăluie. Și cer îndeobște, cunoștințe și îndemnuri care nu se obțin decît prin practică. Se «fură» din ochi și se transmit, asemenea unei taine, de la meșter la ucenic.

Cea de a doua parte a atras puternic luarea aminte a tuturor cercetătorilor. Ii ajută și-i ajută pînă astăzi să înțeleagă marele număr de scene și de figuri prezentate pe bolțile și pereții monumentelor bizantine și orientale, deseori în chipuri complicate, prea rezumate ori simbolizate. Pictorii au fost fericiți la rîndul lor să aibă la îndemînă temele expuse, cu un număr mai mare ori mai mic de amănunte, și să fie scutiți în acest chip, de studiul izvoarelor. Antinomiile și alunecărilor — lirești într-un tratat practic redactat de un tehnician și rezemat aproape exclusiv pe tradiție orală și picturile Athosului, — au fost trecute mai totdeauna cu vederea. Cităm cîteva din cele discutabile: «Tronurile sînt înfățișate ca roți de foc, avînd aripi împrejur. Acestea semănate cu ochi, iar ansamblul arată un tron. Heruvimii se înfățișează numai cu cap și două aripi». Descrierea tetramorfului nu lămurește tema liturgică în nici un fel și definește de fapt concepția unui pictor care nu a fost urmat de mulți alții. Buna Vestire

arată pe Arhanghelul Mihail în locul lui Gavriil, înarmat cu o lance (sic) în fața Fecioarei Maria.

Descrierile temelor principale, concentrate și rezumate, nu cuprind indicații de izvoare și, vagi, sînt în genere sărace din punct de vedere pictural. Alege, dintr-un mare număr de exemple. Iisus Hristos binecuvintează copiii: «Iisus Hristos stă pe un scaun. Femei aduc copilașii înaintea Lui. Apostolii vor să-i gonească, dar Mîntuitorul îi binecuvintează». Invierea: «Mormîntul întredeschis; doi îngeri, înveșmîntați în alb, se văd așezați la colțuri. Iisus Hristos calcă în picioare lespeda care li acoperă mormîntul. Cu mîna dreaptă binecuvintează și cu sînga ține un drapel însemnat cu o cruce de aur. Cîțiva soldați fug. Alții se văd așternuți la pămînt, ca și cum ar fi morți. În depărtare, sfintele femei aduc smirnă». Înălțarea: «Un munte cu măslini. La partea superioară, apostolii apar uimiți, cu ochii către cer și mîinile întinse. În mijlocul lor, Maica Domnului Se uită și Ea în sus. Lingă dînsa, doi îngeri îmbrăcați în alb, le arată apostolilor pe Iisus Hristos care Se înalță. Ingerii țin în mîini cartele; pe cel din dreapta, citim: «Galileeni, de ce ați rămas cu ochii țintîți la cer?», etc.». Rusaliile: «O casă. Cei doisprezece apostoli sînt așezați pe o bancă, în semicerc. Dedesubtul lor, sub o boltă, se vede de un om în vîrstă, care ține cu amîndouă mîinile, întinsă în fața lui, o pînză în care se văd douăsprezece cartele înfășurate; poartă o coroană pe cap. Dedesubtul lui, inscripția: Lumea. Deasupra casei, Sfîntul Duh, sub chipul unui porumbel și jur împrejur, lumină mare. Douăsprezece limbi de foc pornesc de la porumbel și luminează capul fiecărui apostol». În ilustrațiile vieții Sf. Nicolae, tema morții acestuia: «Sfîntul, înveșmîntat asemenea episcopilor, se vede întins mort pe un pat. În jurul lui, episcopi cu evangheliile deschise; unul dintre aceștia, sărută pe Sf. Nicolae. Diaconi cu cădelnițe, făclii și cărți deschise. Popor mult, călugări și laici. Un călugăr îmbrăcat în mantie bate toaca».

Indicațiile picturale pentru portretele Mîntuitorului, Mariei și sfinților nu sînt mai bogate în conținut: «Trupul — omenesc și dumnezeiesc — al Domnului are trei coți de înălțime. Capul e nițel înclinat. Principalul caracter al chipului e bîndețea. Sprincenele frumoase sînt împreunate; ochi frumoși și nas frumos. Fața în culoarea griului. Părul în cirlionți și ușor auriu; barba neagră. Degetele mîinilor, atît de curate, sînt foarte lungi și bine proporționate. «Caracterul» e simplu, ca și acela al mamei Salei, de la care a primit viața și chipul omenesc». «Prea Sfînta Fecioară era de o vîrstă mijlocie. Pe cît se pare, era și Ea înaltă de trei coți; chipul în culoarea griului; părul castaniu închis, ca și ochii. Aceștia, mari și adăpostii sub sprincene mari; nas mijlociu și degete lungi. Veșminte frumoase. Sfioasă, frumoasă, fără vreo lipsă; li erau dragi veșmintele în culorile lor naturale, așa cum arată omoforul Ei, păstrat în biserica care l-a fost închinată». Cei șapte diaconi: «Ștefan, protomartir și arhidiacon,

tinăr imberb ; Roman, «muzicantul tinăr, barbă care mijeste ; Euplos, tinăr, imberb ; Laurențiu, tinăr, barbă care mijeste ; Rufin, tinăr, imberb ; Veniamin, tinăr, imberb ; Chiril, tinăr, imberb». «Sf. Gheorghe, tinăr imberb ; Sf. Dumitru, tinăr și cu mustați ; Procopie, tinăr, imberb». «Cei șapte adormiți din Ephes : Maximilian, tinăr, imberb ; Iambiblu, tinăr, imberb ; Martinianus, tinăr, imberb ; Dionisie, tinăr, imberb ; Antonie, tinăr, imberb ; Hexacustodiamus, tinăr, imberb ; Constantin, tinăr, imberb».

Teme deosebit de importante sînt rezumate în cîteva linii, iar indicațiile picturale nu au înțeles și nu sînt definite decît pentru cine posedă cunoștințe arheologice temeinice. Cităm drept pildă, descrierea «dumnezeieștii liturghii» : «O cupolă. Dedesubt, o masă pe care se vede sînta Evanghelie ; deasupra acesteia, Sfîntul Duh. Alături (?), Tatăl cel veșnic stă pe un tron ; binecuvîntază cu sfințele Lui mîini și citim pe un cartel : «Ți-am dat viață din ființa Mea înaintea lui Lucifer». De o parte a mesei, Iisus Hristos înveșmîntat cu patrafir și binecuvîntînd. În fața lui, toate cetele îngerilor, îmbrăcați ca preoții, plini de respect și formînd un cerc care ajunge pînă la latura stîngă a mesei ; Iisus Hristos ia cu mîinile un «discos» de pe capul unui înger diacon. Patru alți îngeri se văd alături de acesta : doi cădesc pe Mîntuitor, iar ceilalți doi țin în mîini sfeșnice mari. Alți îngeri diaconi se văd la spatele acestora și poartă, unul o linguriță, altul o lance, un al treilea o trestie și un al patrulea un burete ; un înger diacon duce o cruce și alții țin făclii».

În afară de conținutul sărac și vag al indicațiilor picturale, descrierile manualului cuprind și numeroase alunecări de ordin dogmatic și liturgic. Relevăm descrierea Învierii. Iisus Hristos ieșind din mormîntul întredeschis și purtînd un drapel în mînă, nu se leagă de tradiția bizantină și nici de cea orientală, care au urmat de aproape și în chip strict Evanghelia. Nu corespunde nici spiritului acesteia. Reprezintă un împrumut apusean datorit misterelor și teatrului liturgic, care a putut pătrunde devreme în Orient, datorită cruciadelor, relațiilor bisericești și comerciale în același timp. Chipul lui Dumnezeu Tatăl înfățișează un element de aceeași origină ca precedentul. Spiritul teologic bizantin și discreția grecească nu au admis figurarea lui Dumnezeu «pe care a-L vedea nu e cu puțință oamenilor, care e duh». O mînă care iese din nori, cei trei îngeri oaspeți ai lui Avraam la Mamvri, au fost folosite ca «figuri». Îndeobște, Mîntuitorul Se vede la Bizanț și în Orient, în epocile și în operele de creație și strălucire artistică, chemat să înfățișeze și pe Dumnezeu Tatăl, potrivit cuvintelor evanghelice : «Cine Mă vede pe Mine, pe Tatăl Meu vede». În ilustrația genezei, Iisus Hristos desparte apele și uscatul, creează luna, soarele și stelele, apare în rai, etc.

Observațiile care precedă, se explică printr-o împrejurare care trebuie pusă în lumină. Dionisie din Furna a conceput și scris manualul său în a doua jumătate a secolului XVI, cîteva decenii mai devreme sau cîteva

decenii mai târziu de această dată. Cel mai vechi manuscris e din 1630. Nu-l cunoaștem. Celelalte datează din secolele XVIII și XIX. Originalul lui Dionisie din Furna, întemeiat pe tradiția muntelui Athos și opera lui Panselinos, a școlii macedonice de fapt, a fost alcătuit el însuși într-o vreme când tradiția bizantină, iconografia și arta era adînc străbătută de înfrîurări mai vechi ale Apusului și de influența Renașterii italiene. Copiștii, pictori călugări, au adus numeroase interpolări, interpretări și rețete, curente în vremea lor în atelierelor și atmosfera celebrei regiuni. Manuscrisul cel mai ordonat al manualului lui Dionisie pare a fi cel din 1775. Restaurările, repictările și prefacerile începuseră la Athos cu o sută cincizeci sau două sute de ani mai devreme. În secolul XVIII, arta religioasă devenise la Athos o adevărată industrie, în înțelesul că puterea tradiției orale stăpînea în atelier și folosirea manualului sau manualelor (vor fi existat și altele decît acela al lui Dionisie), dispensaseră de lungă vreme pe pictori de studiul naturii, principiu și temei al artei religioase din epocile de strălucire, și de studiul izvoarelor teologice. Cine a fost la Athos și cine cunoaște viața minăstirească a marilor lavre răsăritene, își poate da singur seama de evoluția cugetării religioase, practicii liturgice și artei, aglomerate de numeroase elemente disparate, încețoșate de un simbolism dus uneori pînă la limite extreme, și îndepărtat de izvoarele curate ale cugetării creștine din vremile de glorie.

Manualele de pictură, erminiile, au circulat intens în Grecia, muntele Sinai, Balcani și Țările Românești. Copii ale erminiei lui Dionisie din Furna, sau inspirate din alte originale, au ajuns să fie îmbogățite cu desene colorate și miniaturi, reproduceri ale picturilor murale și icoanelor de la Athos. În Rusia au apărut podlinnikele, numeroase în secolele XVII și XVIII. Acestea, prevăzute cu adaose privitoare cu deosebire la sinaxar, dau indicații amănunțite de ordin tehnic, precizînd culorile veșmintelor și substanțele cu care trebuie zugrăvite. Schițele și desenele sînt în același timp mult înmulțite. Copii, interpretări ori rezumate ale erminiei lui Dionisie din Furna ori chiar, unele din ele, inspirate din erminii mai vechi, podlinnikele au cîrculat și în Țările Românești, în special în Polonia. Meșterii zugravi și iconari de la noi le-au folosit, mai ales în Moldova, cu predilecție. Cunoaștem mai multe versiuni românești, unele traduse din slavonește, altele din grecește. Esențialul este că manualele de pictură, erminii și podlinnike, au pus la îndemîna pictorilor de biserici tot ceea ce le trebuia ca să-i scutească de studiul izvoarelor și de studiul naturii. Cu noțiunile sau cunoștințele mai serioase pe care le posedau în această de a doua direcție, din vremuri mai vechi, din secolele XVI și XVIII și pînă astăzi, artiștii iau din manuale planurile de decor, temele (scene și figuri), dispoziția iconografică, chipuri, veșminte, arhitecturi și peisaje.

Erminiile și procedeele de informație sau inspirație la care m-am referit, depărtează de secole artiștii de izvoarele legitime și pline de viață:

de care s-a ajuns nici să mai se vorbească. Cel dintîi este natura. Folosindu-se un anume înțeles profund eronat, al stilizării și picturii arhitectonice, decorurile prezintă un schematism și o «abstracție» care au fost botezate cu numele de spiritualitate și atribuite — împotriva adevărului și istoriei, artei bizantine și artei orientale. La cel de al doilea izvor, studiul Sfintei Scripturi și învățăturii teologice cu privire la liturghii, iconografie, istorie bisericească, etc., s-a renunțat de mult. Erminiile formează un cod, programe iconografice, descrieri, precizări și elemente rezumate, care stau la îndemîna meșterilor și ucenicilor lor. «Codul» acesta de pictură nu înfățișează însă, s-a văzut, decît o singură tradiție, aceea a Athosului; în linii mari numai, fiindcă se prezintă alterată de complicații tîrzii și pătată de înfriuriri din vremuri de industrializare a artei. Ignorează numeroase alte tradiții ale unor școale bizantine și orientale, care au lăsat opere de artă de nemăsurată valoare, ajunse numai în cei treizeci sau patruzeci de ani din urmă la cunoștința cercetărilor. Se impune, în sfîrșit, pe temeiul prestigiului școlii «macedonice», și cu autoritatea Bisericii. Paguba este de importanță primordială și lucrurile nu pot fi lămurite decît prin precizări de ordine istorică.

*

E de o deosebită însemnătate, socolim, să amintim întîi înfățișarea particulară a zugrăvelilor bisericești folosite către sfîrșitul secolului XIX și pînă în vremea noastră. Ne ocupăm de acelea de la noi din țară. Scene și figuri numeroase acoperă bolțile și pereții monumentelor. Peisajele arhitectonice sînt de obicei încărcate, suprafețele libere și spațiul redus la minimum, personajele mult multiplicat. Mișcările forțate și exagerate, alături de agitație, apar laolaltă, ori alternează cu atitudinile frontale. Înțepeneala și lipsa de viață le caracterizează pe toate. Fondurile de un albastru intens, ori vinete, deseori cenușii, ori pictate în verde metalic, accentuează răceala tonurilor cu care sînt zugrăvite figurile, clădirile, copacii și cerul sau solul. Aurul încarcă uneori compozițiile, strălucește în nimburi, «firuiește» motivele și cutele draperiilor. Materia acestora nu mai are nimic din însușirile realității: lina, mătasea, catifeaua; scoarța copacilor și frunzele ori florile, pietrele și cărămizile, reci și abstracte, uimesc pe privitor. Trupurile plate, lipite, apar ca decupate dintr-o stofă ieltină sau din ilustrații de tipar. Aspectul cernațiilor, mîinile, fruntea și privirile împlinesc tablouri în care simțirea și puterea vieții n-au existat niciodată. Treceam cu vederea disproporții, elemente nenaturale, curiozități de prezentare și anomalii. Toate acestea poartă numele de stil bizantin și se adăpostesc ori se autoriză de exemplele cunoscute și etichetate de artă bizantină. Pentru a introduce viață și a realiza ansambluri meritorii, din care putem număra cîteva, opera pictorilor mai de seamă astăzi, a fost nevoie să se spargă tiparul și să se iasă din hotarele erminiilor și ale tradiției. S-a făcut loc exemplelor și înfriurilor Renașterii și artei

moderne. Pricinile sînt legate de o orientare greșită și de cunoștința pe care am avut-o pînă mai ieri despre Bizanț și artă bizantină.

Lămurim într-altă parte «bizantinizarea» picturii. Este un fenomen istoric de ordine artistică. Îl putem urmări începînd din veacurile VI sau VII. Constă în creșterea progresivă a sentimentului și procedului decorativ, întemeiat în mare parte pe abstracție și principii de decor arhitectonic. Se întilnește cu dragostea și inspirația de natură, cu «realismul», orientare artistică legată de viață și educată sau temperată în chip nobil de sentimentul plastic și exemplele statutare antice. Se întilnesc și luptă unul împotriva celuilalt. Victoria «bizantinizării» atrage dispariția peisajelor bogate, aerate și frumos luminate. Apar arhitecturile fanteziste, și fondurile albastre ori de aur. Atitudinile rigide, hieratice și frontale, precum și o anumită ordine riguroasă inspirată din viața de curte orientală gonesc naturalul, libertatea în mișcări și sinceritatea. Revenind la exemplele antichității eline și elinizate, artiștii sînt mînați, dimpotrivă, din nou către natură și adevărul vieții. Apare «iluzionismul» și «dramatismul» larg înteles.

Cunoștințele noastre despre Bizanț s-au întemeiat pînă acum patruzeci sau cincizeci de ani aproape exclusiv pe monumente de inspirație și tradiție bizantină imperială, sau pe monumentele bizantinizate. La noi în țară, pînă mai ieri, picturile Mînăstirii Hurezi erau date drept pildă de pictură bizantină de mare valoare, așa cum au trecut în primul rînd decorurile bisericilor din nordul Moldovei, din secolul XVI, și de stil bizantino-italienizat, curînd după revelarea lor de către cuceritorii apuseni. În ultimii patruzeci de ani s-a făcut însă descoperiri de importanță capitală. Au reapărut de sub varul ori repictările sub care se ascundeau, opere bizantine în Rusia, Macedonia sirbească și Bulgaria. Picturi murale executate în secolele XII, XIII și prima jumătate a secolului XIV, constituie Renașterea bizantină, anterioară celei răsărite în Italia. Ansamblurile de la Staraja Ladoga, Pskov, Sf. Dumitru din Vladimir, Nereditsi, în Rusia; Neres, Ohrida, Kalenic, Decani, Ravanica etc în Serbia veche; Boiana în Bulgaria și zugrăvelile din veacul XIV, cruțate de vremi și restaurări din biserica Domnească de la Argeș, ne îngăduie astăzi să revizuim ideea noastră de pictură murală bizantină și să admirăm capodopere. Uniformitatea și lipsa de evoluție a artei bizantine, temeuri ale științei pînă acum cîteva zeci de ani, sînt ruinate definitiv. În epocile ferice, îndeosebi în perioada aceasta a Renașterii, decoratorii au fost mai mult ca oricînd aproape de viață. Au posedat cunoștința și sentimentul naturii, al corpului omenesc în primul rînd. Cugetarea religioasă nu le-a îngrădit libertatea, ci le-a hrănit și înălțat inspirația. Au făurit programe iconografice în funcție de destinația monumentelor. Le-au pictat în adevărul și în spiritul lor și au creat strălucitoare ansambluri de lumină, armonii tonale și compozițiiordonate. Prima însușire care le distinge este unitatea de cugetare și logică. Pornind de la ilustrația Bisericii, așa cum este definită în «Istoria Eclesiastică», programele înlănțuiesc

teme liturgice, ceremonii și explicații ale ideilor fundamentale care le stau la bază, pentru a compune un tip caracteristic de decor. Elemente ale «evangheliarului și «figuri» sau «parinii» din Vechiul Testament îl implinesc și îi subliniază înțelesul. Un al doilea tip pune în lumină Patimile Mântuitorului; un al treilea, învățătura Lui. Programe cu totul diferite au de obiect viața Fecioarei Maria, jertfele mucenicilor, temelie a Creștinismului, vestit prin prooroci, zidit de Apostoli și împodobit de episcopi; «pralelismul» celor două Testamente, sau faptele Apostolilor și istoria Bisericii. De multe ori deosebim ilustrația lumii cerești și a celei pământești, ierarhia îngerilor și aceea a sfinților inspirate din tratate ca acela numit al lui Pseudodionisie; ilustrații și transcripții din iconografie, din cronografe universale ori tratate simbolice. Diferențiate și unitare, la origini și în lucrările celebre, programele s-au fragmentat în decursul vremurilor, cu deosebire sub înfrurirea manualelor de pictură. Le întâlnim astfel împrăștiate și organizate în ansambluri complexe, cum sînt acelea din majoritatea monumentelor pe care le cunoaștem. Cea de a doua însușire constă în relația dintre temele pictate și funcția simbolică, pe de o parte, istorică pe de alta, a elementelor din care este format monumentul (absida și corul, naosul și tinda).

Note de ordine esențială caracterizează, alături de cele precedente, pictura bizantină și evoluția ei. Amintim intenția didactică, tendința moralizatoare, folosirea simbolismului, înfruririle realiste etc. Toate acestea au creat tradiții și școli dependente de regiuni și epoci. Vădesc în același timp, laolaltă, bogăția de viață, evoluția în timp și puternicul caracter al unei arte, socotită pînă acum cîtiva ani uniformă, rigidă, săracă în conținut și în stare numai să repete, cum scria Didron în introducerea celebrei sale iconografii, programe stereotipe și procedee vechi de sute de ani, care nu s-au înnoit niciodată.

I. D. ȘTEFĂNESCU

DOCUMENTE, INSCRIȚII CU CARACTER ISTORIC ȘI ZUGRAVI ȚĂRANI

Biserica din Schitul Golești, Raionul Mușcel. Biserica datează din secolul XVI, dacă socotim că piatra de mormint, din anul 7083 (1574-1575), a lui Nicola, era așezată în vechea ctitorie. Ea se găsește în satul cu același nume de pe malul drept al râului Tîrgului, sub o coastă împădurită. (Fig. 1).

Împrejmuirea este de zid lucrat în piatră și cărămidă, după vechiul sistem al așezării alternative a rîndurilor de cărămizi și piatră de rîu. Pentru soliditate, unele cărămizi sînt așezate vertical.

Clopotnița este lucrată în stilul vechilor cule, străjuiește intrarea în curtea bisericii și cuprinde trei rînduri de încăperi suprapuse. Cea de jos slujește ca încăpere pentru lucru, a doua ca odaie pentru îngrijitori, iar cea de sus adăpostește clopotele. Deasupra intrării și în dreptul rîndului cu clopotele, spre răsărit, se prevede un balcon larg, a cărui latură de sud se prelungește pînă în dreptul zidului de vest. Din balconul acesta, o priveliște frumoasă, de un verde viu în timpul primăverii și al verii, se întinde pînă spre colinele care mărginesc apa Tîrgului, pe ambele maluri. Scara ce duce la clopote înconjoară încăperile pe laturi. (Fig. 2).

Pentru siguranța celor dinăuntru și spre a nu fi surprinși de vreun atac din afară, zidul de sud se prelungește cîțiva metri de la rîndul al doilea și este prevăzut cu niște firide deschise, care se largesc spre partea interioară și serveau odinioară ca loc de adăpost pentru apărătorii dinăuntru. De aici, aceștia puteau trage în cei de afară, fără riscul de a fi loviți de adversari. (Fig. 3).

Decorația exterioară a bisericii este o încercare de împodobire cu panouri dreptunghiulare a zonei inferioare, care se desparte de zona superioară printr-un brîu înconjurător. Acesta înconjoară biserica, se frînge în fațada de vest, în forma unui dreptunghi deschis, înlăuntru cărui, în mod obișnuit, se zugrăvea icoana hramului. Ceva mai sus, și tot ca element decorativ, un alt brîu încinge biserica, însoțind pe cel de jos și frîngîndu-se ca și acesta în fața de vest. Pe sub streșină, un rînd de zimți încheie decorația exterioară a bisericii.

Biserica are formă de treflă, ramele ferestrelor sînt de piatră.

Turla are formă octogonală, se sprijină pe un pat de formă pătrată și este împodobită în exterior cu trei rinduri de zimți, la care se adaugă un rînd de ornamente de teracotă în relief, un fel de butoni în relief, avînd ca bază un cerc.

Un pronaos disproporționat s-a adăugat în 1886, pentru lungirea bisericii.

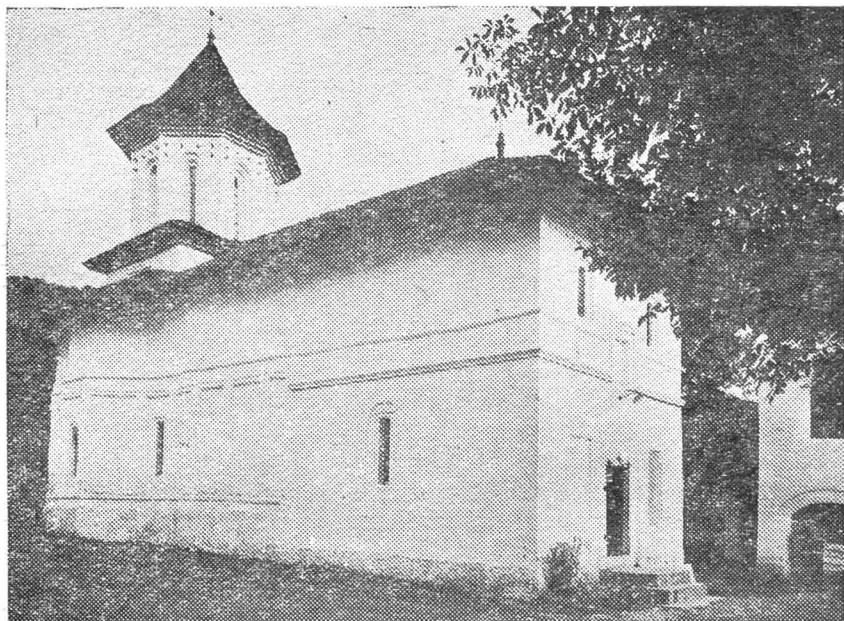

Fig. 1. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Vederea bisericii.

Chiar în partea din față a fost încastrată o piatră de mormînt, a cărei inscripție fragmentară este următoarea :

**Прѣстависе рабъ бжю Никола въ дни Миѣанъ воеводи... мѣца августъ
мѣкъъ „зир“**

Adică : A răposat robul lui Dumnezeu Nicola, în zilele lui Mihai Voevod, (luna august) la anul 7083. ¹

Pe o altă piatră, așezată în mijlocul bisericii, inscripția destul de ștearsă, are cuprinsul de mai jos :

. lui Dum
(ezeu) odihnea
(oase)lă răposat (lui)

1. 1574-1575. Cf. și D. Onciul, *Raport despre schitul Golești de lângă Cimpulung*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», an. III (1910), p. 191.

(robului) lui Dumnezeu
 Ilinca soția Dumnealui
 (Șerban israpvnicul) ²
 și tu
 Sale
 Domnului nostru
 Io Nicolae Voevod
 la luna lui Septemvrie
 1 zi, leat

Inscripția zugrăvită deasupra intrării în biserica veche, acum în naos, are cuprinsul următor :

«Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu blăgoslovenia Sfântului Duh s'au făcut această sfântă și dumnezeiască biserică unde se prăznueste hramul sfinților arhieriei Vasilie cel Mare, Ioan Gură de Aur, Grigorie Bogoslovul...» (restul este șters).

Intrarea în vechea biserică este încadrată de un chenar dublu de cărămidă, care cuprindea pisania zugrăvită, iar deasupra, icoana hramului, în jurul căreia, dincolo de chenarul amintit, urmează un rând de zimiți. Un alt chenar, de formă rotundă, apoi un alt rând de zimiți, realizați în grosimea zidului, întregesc decorația.

În laturi, stau zugrăviți doi sfinți, deasupra o altă serie de iconițe mici, pictate în ocnițele din zid.

În strana dreaptă, un grafit în zid cuprinde următoarele : «Gher. 1896. Fev. 23», iar în altă parte, pe zidul de sud, un alt grafit : «Pană Piscu-pescu ctitor schitului».

Inscripția cea nouă, zugrăvită în pronaosul prelungit, cuprinde istoricul pe scurt al bisericii Schitul Golești :

«Această sfântă și dumnezeiască biserică, cu hramul sfinților Trei Ierarhi : Vasile cel Mare, Ioan Hrisostom și Grigore Bogoslovul, ce a fost zidită în anii 1670-1685, de către milostivul și prea evlaviosul părintele nostru Grigorie, episcopul Buzeului și familia sa, zisă Episcupeștii, după cum spun inscripțiile : cea după clopotul cel mare răpit de Nemți în războiul cel mare, 1917, și cea după vechile candelile din biserică, fiind un mic schituleț de călugări, metoh al Mănăstirii Cîmpulungului, la anul 1802 a devenit biserică de mir, primul preot fiind popa Matei. Rău îngrijită și aproape să se dărîme atît ea cît și clopotnița și chiliile de prinprejur, astăzi dărîmate, au fost reparate cu vrerea lui Dumnezeu Tatăl, cu ajutorul Fiului și cu blăgoslovenia Duhului Sfînt, de către preoții slujitori ai ei, Ion Andreescu tatăl, la 1889, făcînd-o mai încăpătoare prin adăogirea unui nou pronaos, iar preotul Ion I. Andreescu, fiul, terminînd lucrarea începută de tatăl, în anul 1924, a învelit din nou biserica cît și clopotnița, a reparat stricăciunile la zidărie, a consolidat crăpăturile prin-

2. Onciul arată numele lui Voinescu, al lui Șerban israpvnicul și data de 30 septembrie 1718.

legături cu șini de fier, a tencuit noul pronaos, iar în anul 1936 i-a făcut și pictura, pictor fiind dl. Gheorghe I. Manu, pentru a cărei frumoasă

Fig. 2. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Vederea clopotniței.

lucrare, noi îl trecem dimpreună cu mama sa printre ctitorii acestei biserici. La aceste lucrări de lărgire și reparație ale acelei biserici au contribuit toți enoriașii timpului, iar cu sume mai însemnate următorii: Ion B..

Costescu, etc. etc. pentru care ne rugăm ca Domnul Dumnezeu să-i dăruiească cu sănătate și din toate darurile sale cele bogate». ³

Arhitectura. Vechea biserică avea un pronaos mic, boltit cilindric. El se despărțea de naos printr-un zid gros, astăzi tăiat nedibaci, și sprijinit pe traverse de fier.

Naosul. Ca și pronaosul, este de proporții reduse, are sîni și prezintă turla Pantocratorului zveltă și proporționată. ,

Altarul este ridicat cu o treaptă deasupra nivelului pardoselii și se desparte de restul bisericii printr-o timplă de lemn, sculptat după moda secolului XVIII.

Pictura este lucrată în frescă și datează de la începutul secolului XVIII, fiind foarte asemănătoare cu aceea a bisericilor din timpul lui Nicolae Mavrocordat. Este de remarcat că sfinții sînt înfățișați cu aureolă în relief, cum apar cei de la sinuri, iar în restul bisericii, această aureolă este realizată prin incizarea în tencuială la nivelul zidului.

Ctitorii sînt zugrăviți pe zidul de vest și de nord al pronaosului. Ctitorii zugrăviți pe zidul de vest, sînt : «*Grigorie Episcop (sic) Buzevski*». El este îmbrăcat în mantie și poartă pe cap culion scump și camilafcă. În stînga ține cîrja, iar cu dreapta binecuvîntează. Din tabloul care înfățișează biserica se vede că altădată corespundea distribuției arhitectonice a planurilor superioare ale bisericii. Brîul gros, în formă de funie împletită, mărginit și în partea sus și în cea de jos de alte două brîie mai subțiri, pare a fi fost colorat. Silueta bisericii era mai zveltă, iar ochiurile de geam de la turla Pantocratorului se pare că aveau forma rotundă. (Fig. 4).

De cealaltă parte a intrării și pe același zid sînt zugrăviți ctitorii : «*Ierei Nicolae și Ioan Ierodiacon*». În fața preotului Nicolae sînt zugrăviți copiii : «*Matei, Gheorghe, Mihai*». Amîndoi acești ctitori sînt îmbrăcați în haine preoțești și poartă pe deasupra o scurteică îmblănită, ale cărei margini sînt împodobite cu o blană de culoare albă, marcată cu puncte negre. Ei poartă pe cap culioane rotunde, fără camilafcă, și sînt zugrăviți cu mîinile întinse către biserica ai cărei ctitori sînt, împreună cu episcopul Grigorie al Buzăului. (Fig. 5).

Ctitorii zugrăviți pe zidul de nord, sînt : «*Jupinița Ilinca prizvitera*», însoțită de șase fete : «*Calea, Stanca, Anca, Ilinca, Vișa, Stanca*». Ea este urmată de «*Măriuca*». Se pare că aceasta este fiica mai mare a Ilincăi. Urmează «*Jupinița Ioana diaconița*», zugrăvită alături de patru fete ale sale : «*Aspra, Vița, Anastasia, Velica*». (Fig. 6).

3. În studiul publicat în «Bul. Com. Mon. Ist.», V. Drăghiceanu dă și inscripția unei cruci din vremea lui Matei Basarab, al cărei conținut este următorul : «Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu izbăvirea S(fă)nlului D(u)hu ridicatu-s'eu această cinsită și înfrunusețată cruce în Iramul Marelui Împăratu Is. Hs., care s'a înălțat de pe pămîntu în ceriu cu slavă și cu putere mare ; în zilele luminatului creștin Io Mathei Voevod МАСТЮ ГАБ БЖЮ (= Cu mila lui Dumnezeu robul) Stancul, Nideale, Ni-dealco, Gheorghie...», în «Bul. Com. Mon. Ist.», XXIV — F. 69/1931, p. 134.

Din așezarea lor, se poate deduce că preotul Nicolae a avut trei băieți și șapte fete, — dacă se adaugă și Măriuca —, iar Ion Ierodiconul, patru fete.

Fig. 3. Clopotnița bisericii din com. Schitul Golești-Mușcel. Vedere din exterior.

Deasupra chipurilor ctitoricești sînt zugrăvite scene din viața Maicii Domnului; între rîndul al doilea și al treilea se află un șir de meda-

lioane, pe zidul de nord sînt zugrăvite scene din viața Sfîntului Ioan Botezătorul, iar pe bolți, Iisus Hristos, Maica Domnului și Ioan Botezătorul.

Candele. Se găsesc în biserică două candel, lucrute à jour, avînd în rîndul de sus sfinți, iar în cel de jos floarea de leala stilizată. Ambele candel au forma de pahar și amintesc epoca lui Matei Basarab care, la rîndul ei, urmează unei vechi tradiții ce urcă pînă în secolul XV și chiar XIV. Aceasta datează din vremea episcopului de Buzău, Grigorie, și poartă inscripția următoare: «*Grigorie Episcop Buz, dat la Schit la Golești 1685*». (Fig. 7).⁴

Clopotele. Biserica a avut două clopote: unul a fost luat de armatele germane de ocupație în 1917, cum arată pisania, iar al doilea care a rămas, are inscripția următoare, în limba latină: «*In Te Domine speravi*», adică: «*In Tine Doamne am nădăjduit*». ⁵

«*Săctocrilat*» este numele dat heruvimilor zugrăviți în glafurile ferestrelor.

Timpla este sculptată în lemn. Frizele sînt împodobite cu ornamente vegetale, rînduite deosebit de interesant. Fiecare friză este alcătuită din două feluri de benzi: una mai lată, iar alta mai îngustă. Banda mai îngustă înfățișează o înlănțuire de lujere de forma literei ω (omega), închizînd în mijloc o floare în dezvoltare, cum se poate observa la benzile înguste de pe margini, — și cam același motiv, însă cu floarea mai dezvoltată, în banda îngustă din mijloc.

Benzile late prezintă însă același motiv floral, interpretat în trei feluri: o primă interpretare este forma sinuoasă a unei coarde sau a unui lujer continuu, în deschizăturile cărora — și pentru a umple aceste deschizături —, meșterul a sculptat lujere secundare, din care se desfac frunze și flori în curs de dezvoltare, iar aici, colo, ajunse la maturitate. Punctul de desfacere al lujerelor sau coardeelor secundare este marcat printr-un buton înconjurat de trei frunze asemenea frunzelor de trifoi.

O altă bandă lată cuprinde același motiv floral, dar lujerul nu mai este continuu, ci este deslăcut în două sau trei lujere secundare, terminate cu o frunză sau o floare dezvoltată atîta cît îi permite spațiul gol în care se află.

A treia bandă, mai lată decît celelalte două descrise mai sus, este împodobită cu același motiv floral, însă aici lujerul nu mai este continuu, ci are forma a două codițe la capătul cărora se află o frunză sau o floare. Ambele codițe se curbează spre centru, se leagă printr-un inel de o tulpină centrală, marcată la extremități printr-un boboc de floare sau printr-o frunză. Motivul întreg este despărțit printr-o tulpină verticală, care se leagă totuși prin niște codițe cu frunze în dezvoltare, de motivul principal. (Fig. 8).

Icoanele împărătești sînt zugrăvite pe lond de aur, după vechea tradiție. Tot așa, icoanele care cuprind Apostolii, zugrăviți cîte trei pe

⁴ și ⁵. Cf. și D. Onciul, *op. cit.*, p. 190. În raportul citat, Onciul menționează încă un clopot, donat de Ilinca Episcopoeasca, Bănică și Gheorghe logofăt, i.e., p. 190.

panou, se despart între ei prin niște colonete adăugite. (Fig. 9). Se pare că parte dintr-înșii sînt zugrăviți într-o epocă mai nouă, judecînd

Fig. 5. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Preotul Nicolae și Ioan ierodiaconul cu copiii. Tabloul votiv.

după corectitudinea desenului și după caligrafia inscripțiilor, care este inferioară față de cealaltă parte în care apar trei Apostoli în atitudine mai bine studiate, cu un desen mai corect și cu inscripții mai ordonate.

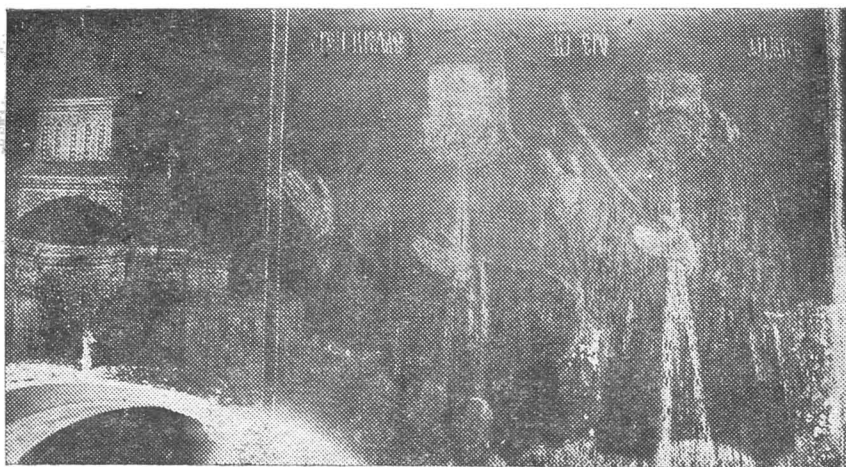

Fig. 4. — Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Episcopul Grigorie, ctitorul schitului. Tabloul votiv.

Chiar dacă nu ar fi diferență de timp între aceste două serii de icoane, în orice caz, altul este meșterul care va fi pictat seria de mai

sus, și altul acela care a pictat seria din urmă. (Fig. 10, 11 și 11 b). Scena din mijloc, înfățișînd pe Iisus tronînd între Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul, deasupra norilor, face parte din seria mai puțin reușită de icoane.

În ce privește icoanele prăznicare, pentru acestea meșterul zugrav a folosit cu predilecție albastrul și roșul, iar ca variație a adăugat și culoarea verde.

La începutul secolului XIX, și anume la 1809, — după cum vom vedea din inscripții —, a fost chemat — probabil pentru restaurarea vechilor zugrăveli —, «Costandin Zugraful», care fără multă gîndire a luat vechile icoane și peste zugrăveala lor a așternut un nou strat de zugrăveală. Acest lucru se poate observa la icoana Sfîntului Ioan Botezătorul, la cele două molenii și la scena Răstignirii, de pe crucea din vîrfurile tîmplei.

Insemnarea de pe icoana Sfîntului Ioan Botezătorul «*de Costandin Zograf, 1809 Iulie 22*»,⁶ ar putea să însemne că zugravul a așternut un singur strat de pictură și că el este autorul subiectului zugrăvit, ceea ce nu corespunde adevărului, fiindcă acest zugrav a luat o icoană mai veche pe care a pictat-o din nou cu același subiect. (Fig. 12).

Același zugrav a aplicat aceeași operație asupra icoanei cu chipul lui Iisus Hristos. (Fig. 13).

Zugravul Constantin n-a lucrat însă singur, ci împreună cu altul, Partenie, a zugrăvit icoana Maicii Domnului care, ca și cele de mai sus, s-ar putea să fie rezugrăvită. Inscripția de pe această icoană are cuprinsul următor: «*De Parthenie monah, zugrav i Costandin zograf, 1809, Ianuarie 29*». ⁸ (Fig. 14).

O serie de icoane împărătești, care ni s-au păstrat, s-au restaurat și s-au consolidat prin grija Comisiunii Monumentelor Istorice și sub supravegherea celui care semnează aceste rînduri, sînt de factură de la finele secolului XVIII și începutul celui al XIX-lea.

Icoana Sfîntului Nicolae este tipul clasic al acestui sfînt, zugrăvit în chip de arhieru, cu dreapta binecuvîntînd, iar în stînga țînînd o evanghelie. Poartă un engolpion pe care este zugrăvit, în chip simbolic, un ochi.

Sfînții Trei Ierarhi (Vasile cel Mare, Ioan Gură de Aur și Grigore Teologul) sînt zugrăviți în veșminte arhieresti, purtînd în stînga cîte o Evanghelie, binecuvîntînd cu dreapta, ca și Sfîntul Ierarh Nicolae. Ca și acesta, sînt zugrăviți în a doua jumătate a secolului XVIII. (Fig. 15).

6. Este zugravul menționat și la Mînăstirea Dealu.

7. Partenie monah este desigur același zugrav care, la 12 august 1798, scrie din Curtea de Argeș lui Hagi Pop din Sibiu, pentru niște icoane comandate de acesta pe plăci de aramă. El îi cere plata icoanelor, 20 florini, fiindcă este bolnav și vrea să meargă la București să se caute cu un «dohtor». (St. Meteș, *op. cit.*, p. 80).

8. Ambii zugravi, adică Partenie monah și Costanlin, rezugrăvesc în 1820 biserica Mînăstirii Bistrița din Oltenia. (St. Meteș, *op. cit.*, p. 82; N. Iorga, *Inscripții*, II, pp. 80-81). Înainte de refacerea din 1846 a lui Bibescu, între 1811 și 1828, deci acești doi zugravi au înlocuit pictura din 1519, datorită celor trei meșteri: Dobromir, Dumitru și Chirtop.

Sfinta Treime este înfățișată după concepția apuseană: Dumnezeu Tatăl de o parte, Fiul de cealaltă parte, iar Sfântul Duh în chip de porumbel, zburînd deasupra. Între Dumnezeu Tatăl și Iisus Hristos este așezat globul pămîntesc, iar sub picioarele lor cîte trei roți înaripate, întretăindu-se una cu alta și amintind textul din Proorocul Ieremia.

Dumnezeu Tatăl binecuvîntează spre Fiul; Iisus reazimă în dreapta crucea Răstignirii, iar pe genunchiul stîng sprijină cu mîna, Evanghelia. Și această icoană este de factură de la finele secolului XVIII. (Fig. 16).

Fig. 6. Biserica din com. Schilul Golești-Mușcel. Familia ctitorilor.

O altă icoană, aceasta de factură apuseană, înfățișează pe Maica Domnului avînd în brațe pe Iisus prunc, în atitudine de copil, spre deosebire de cealaltă cu același subiect, în care Iisus binecuvîntează. Fondul icoanei, împodobit cu flori și frunze, amintește o veche tehnică a secolului XVIII, adusă de zugravii care învățaseră acest meșteșug în Rusia. În cele două colțuri de sus, cîte un înger zburînd, ține fiecare cîte o cruce în mînă. (Fig. 17).

Icoana lui Iisus Arhiereu. Cu dreapta binecuvîntează, cu stînga ține o carte deschisă pe care stă scris cunoscutul text: «Veniți către Mine toți cei osteniți și Eu vă voi odihni pre voi». (Fig. 18).

O serie de patru icoane prăznicare, din secolul XVIII, înfățișează următoarele patru subiecte:

1. *Invierea lui Iisus*: Iisus ieșind din mormîntul pecetluit, înconjurat de raze strălucitoare, se găsește într-un cadru mărginit de nori.

Sub picioarele care poartă semnul cuielei, se vede mormîntul pecetluit, iar de o parte și de alta, doi ostași romani. Către cel din dreapta, Mîntuitorul purtînd steagul biruinței, adresează unele cuvinte ;

2. *Duminica Tomei*. De o parte și de alta, cite un șir de Apostoli într-un interior de clădire. În mijloc, Iisus acoperit cu o mantie, cheamă pe Toma să pipăie cu degetul rana din coastă și urmele cuielei, potrivit celor cunoscute din Evanghelie ;

3. *Intrarea în Ierusalim* : Iisus călare pe un asin de culoare albă, este întîmpinat la porțile cetății de un bătrîn. Asinul calcă pe veșminte, iar în urmă vin Apostolii.

4. *Schimbarea la Față* : Iisus în mijloc, înconjurat de raze strălucitoare, avînd de o parte pe proorocul Ilie, înfățișat cu barbă albă, iar de cealaltă parte Moise, mai tînăr, ținînd tablele Legii.

Jos la poalele muntelui, Apostolii cuprinși de mirare, stau umiți ; cel din mijloc cu fața la pămînt. Între cele două registre, nori albi fac o linie despărțitoare. (Fig. 19).

Crucea Răstignirii și cele două molenii păstrează caracterul celorlalte icoane din tîmplă. (Fig. 20).

Și biserica din Schitul Golești, ca și atîtea alte modeste biserici de sat, cuprinde atîtea elemente de artă din toate sectoarele, încît poate fi socotită în rîndul acelor tezaure artistice ale veacurilor XVIII și XIX, care păstrează ceva și din secolul al XVII-lea.

*

Biserica din Slobozia-Stoenești, Raionul Mușcel. Este așezată în satul cu același nume, la nord de Cîmpulungul Mușcelului; și a fost ridicată cu cheltuiala fostului logofăt al Moldovei, Nicolae Ștefănescu, la îndemnul mitropolitului Filaret Apamias, de care fusese crescut și care era starețul mînăstirii din Cîmpulung.

Pisania, care lămurește acest lucru, este un document de preț pentru trecutul bisericii, și are cuprinsul următor : «Acest sfîntu lăcaș s'au zidit den temelie de mene robul lui Dumnezeu Nicolae Ștefănescu biv Logofăt Moldovei cu toată a mea cheltuială întru cinstea și slava Adormirea Prea Sfintei Născătoarei de Dumnezeu și a Sfîntului ierarhului Nicolae, prin îndemnarea și buna sfătuire a bunului meu duhv. părintele chirio-chir Filaret, Mitropolit Apămiei, năstavnîc sfintei Mănăstirii Câmpu-Lung de care sint crescut. Săvîrșindu-se spre veșnică pomenire a neamului meu, cum și mai sus numitului meu părinte, 1821, August 15».

Arhitectura bisericii este greoaie, iar picturile exterioare de deasupra brîului care încinge clădirea, sînt și ele pe aceeași treaptă de slăbiciune cu arhitectura.

Turla ce răsare din acoperiș este o alcătuire lipsită de gust, din lemn, îmbrăcată cu tablă, rupînd linia dreaptă a acoperișului, și nu se leagă organic cu restul clădirii.

Coloanele de piatră au vîrfurile și bazele sculptate floral. Vîrfurile prezintă frunze late, dispuse vertical și pîrînd a răsări dintr-un inel în relief care încinge coloana în partea superioară.

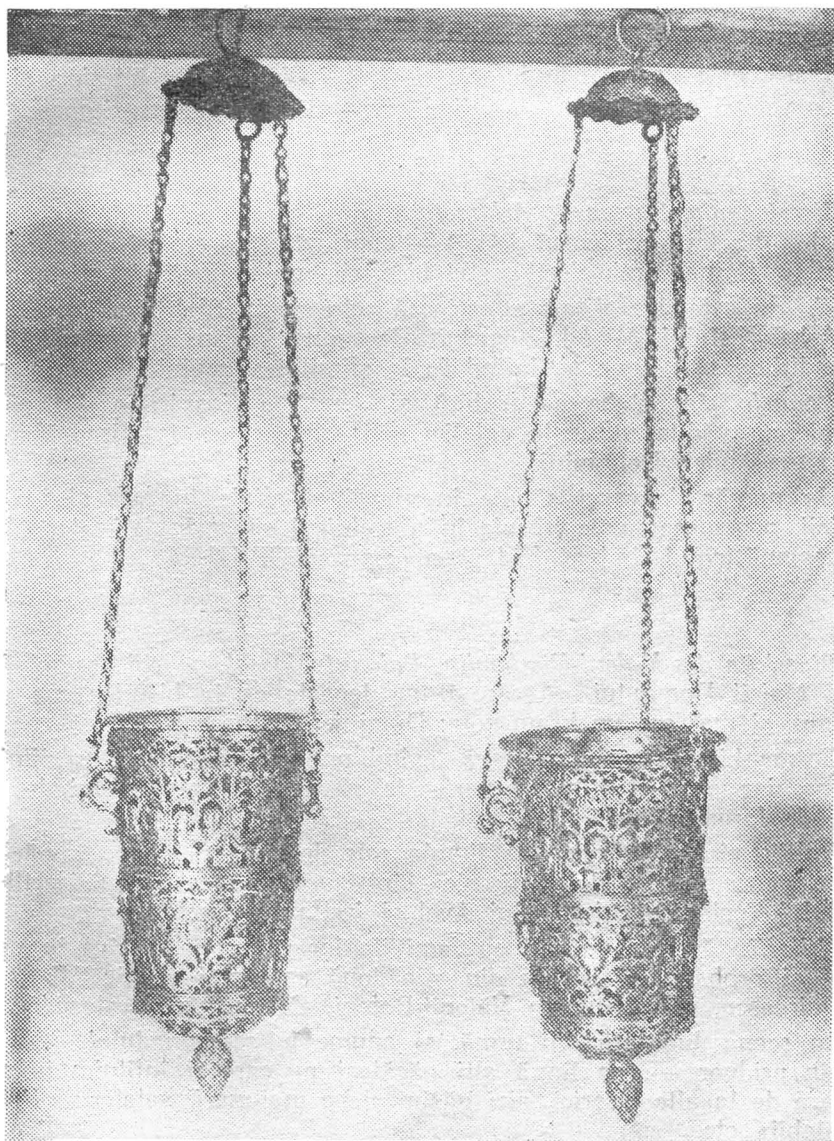

Fig. 7. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Candelarele dăruite de episcopul Buzăului, Grigorie, în 1685.

Capitelele coloanelor sînt de formă pătrată, marcate prin ciubuce drepte, care dau în secțiune o linie în zig-zag.

Bazele coloanelor prezintă și ele flori stilizate, de formă rotundă, închise în cercuri mărginite în partea de sus de un inel în relief, asemănător cu cel din vârful coloanei.

Pictura exterioară, aflată deasupra briului înconjurător, în zona superioară, este de calitate inferioară, ca și pictura din interior, și prezintă o seamă de naivități care tind către stîngăcie și nepricepere.

*

Biserica din Stoenesti. Arhitectura prezintă o curiozitate prin aceea că partea din față, pridvorul de zid — cuprinzînd un etaj și clopotnița —, este adăugat mai tîrziu decît restul bisericii, mai scundă și mai modestă.

Pictura este de calitate superioară celei de la Slobozia, dovadă chipul Arhanghelului Mihail, zugrăvit deasupra intrării, singurul păstrat în condițiuni mai bune și datînd de la sfîrșitul veacului XVIII.

Icoanele sînt slabe ca factură și denotă o inspirație din pictura profană, cu vădite influențe catolice, așa cum ni se înfățișează icoana Adormirea Maicii Domnului.

Un număr de cruci săpate în piatră și aflate în fața și în jurul bisericii, pomenesc nume trecute în pomelnicul săpat în fața și pe lături și înseamnă leatul cînd au fost săpate : veacul XVIII.

*

Bisericile din Văleni-Dimbovița, Raionul Mușcel, poartă hramul Adormirea Maicii Domnului, pe care îl mosteneste de la biserica cea veche de lemn, și mai are un hram nou : Duminica Tuturor Sfinților.

Forma bisericii este de navă, avînd un pridvor deschis, sprijinit pe coloane, iar pronaosul se desparte de naos prin patru stîlpi de cărămidă, de formă pătrată.

Boltile sînt cilindrice, iar tîmpla este de zid, cu icoane împărătești pictate pe lemn. Pe dosul tîmplei sînt zugrăvite cele două jertfe ale Vechiului Testament : jertfa lui Avel și jertfa lui Avraam.

Ctitorii, țărani zugrăviți cu familiile lor în pronaos, sînt în număr de 24 și probabil că provin din cele două sate mai vechi : Mîzgani și Negomireasca, care au dat : Vălenii-Boteni, Cetățeni și Mesteacăn.

În scena Judecării din urmă, și anume în scena iadului — zugrăvită în pridvor —, pe lîngă alți păcătoși pe care îi întîlnim în scene similare de la alte biserici, aici găsim și pe mai-marii satelor : «dipotai, pîrcălabii» etc.

Pisania, săpată stîngaci în piatră, în relief, are cuprinsul următor :

«Cu voia și ajutorul lui Dumnezeu, rădicatu-s'au această sfîntă biserică din temelie de noi robii lui Dumnezeu și ai Sfinției Sale, aceștia :

Ioanu, Smaranda (?), Lungu, Florea, Mihai, Stanca, Constandin, Ilinca, Costandin, Andrei, Maria, Ilinca, Maria» etc.

Fig. 8. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Fragmente din tîmpla de la 1685.

Urmează apoi o serie de nume proprii, încheindu-se pisania cu leatul «1856 Oct. 14».

Din cuprinsul ei se vede că această inscripție a fost inspirată de aceea de la cealaltă biserică.

Cealaltă biserică, ceva mai veche decît cea de mai sus, poartă și ea hramul cel vechi, — al bisericii de lemn —, Adormirea, la care s-a adăugat hramul cel nou : Sfîntul Spiridon.

Biserica are formă de treflă, cu absidele rotunde înăuntru, iar în afară forma lor este poligonală.

Pisania săpată în relief, în piatră, are cuprinsul următor : «Cu voia și ajutorul lui Dumnezeu, ridicatu-s-au această sîntă biserică din temelie, de mine robul Sfinției Sale, sărdar Scarlat Iorga, în cîntea Prea Sfinției Născătoare de Dumnezeu i Adormirii Sfinției Sale i a Sfîntului Arhiereului Spiridon și a sfinitei Mucenițe Anastasii, ca să fie spre iertarea sufletului răposatei soției mele, sărdăresii Anastasii Rucărencii, în zilele Prea Înălțatului nostru Domn Grigorie Dimitrie Ghica Voevod și a prea sf. părinte mitropolit Grigorie, la anul dela Hs. 1827 Aug. 15».

Tradiția spune că pentru iertarea păcatelor soției sale Anastasia, ctitorul bisericii, Scarlat Iorga, a pus îndatorirea ca credincioșii să meargă la biserica zidită de el, timp de 7 ani.

La proscomidie este zugrăvit în alb, pe fond închis, pomelnicul ctitorilor, începînd dinspre nord :

«*Pomelnicul Luni(i) Mazilu*».

«*Lunea, Ilinca, Ilinca și cu tot neamul lor. Ion, Ioan, Ilinca, Ilinca, Andrei, Stanca, Maria și cu tot neamul*».

Dedesubtul acestuia, pomelnicul scris cu negru amintește pe zugravi : «*Pomelnicul zugravilor : Ioan,⁹ Ioan, Simeon*».¹⁰

Spre est : «*Pomelnicul fericiților ctitori : Vii. Pomeniște Doamnă, Scarlat, Necolae, Alecu, Grigore, Ielena. Morți, Anastasia,, Zoîța, Maria, Iorga, Elena, Elena, Hristache, Enache*».

Icoanele sînt de factură apuseană și poartă data 1826. Pe icoana împărătească, Iisus Hrisios, se citește următoarea inscripție : «*De robu lui Dumnezeu, popa Costandin ot Dilgo-Pol 1826, Sept. 2*».¹¹

Zugrăvelile sînt cele mai vechi și datează desigur de la 1827. În strana dreaptă este înfățișat Sfîntul Ioan Botezătorul, cu inscripția : «*Cînd au dus pă Sfîntul Ioan Botezătorul ingerul în pustie*».

În colțul de sud al pronaosului sînt zugrăviți în costume boierești, ctitorii bisericii, cu următoarea inscripție : «*Logofăt Lunea Mazilu, Iilina soția dumnealui, titori la sînta biserică*».

Pictura exterioară prezintă o serie de subiecție împărțite după cum urmează : la altar, spre sud, «*Tarele Samson* ; spre latura de nord a pridvorului : «*Prooroc David*», «*Marele Goliat*».

9. Unul din acești doi zugravi, cu numele Ioan, este posibil să fie fratele lui Radu ; fii ai zugravului Șerban, care au zugrăvit biserica Marina din Cîmpulung.

10. Simeon s-ar putea să fie arbitrul ales de zugravul Constantin în litigiul pe care, împreună cu Silvestru monahul, l-au avut cu pîlarul Constantin Nenculescu, pentru biserica Văcăreștii de Răstoacă din Dîmbovița. St. Meleş, *op. cit.*, p. 78.

11. Este tatăl zugravului Gheorghe, al cărui nume ni-l păstrează inscripția de pe o icoană allată la biserica Serbești din Cîmpulung. St. Meleş, *op. cit.*, p. 94, după N. Iorga, *Inscripții*, II, pp. 32 și 38. Am mai găsit și alte cazuri, din care reiese moștenirea acestui meșleșug din tată în fiu. Dilgo-Pol = Cîmpulung.

Fațada este decorată cu subiecte religioase alternate cu ghivece de flori: Adormirea, Nașterea Maicii Domnului, Sfântul Spiridon și Sfânta Anastasia, care sînt și hramurile bisericii.

O cruce din cimitir, care arată mormîntul ctitorului, însemnează data: «1833 Mai 19», desigur data morții acestuia.

Biserica din Furnicoși, Raionul Mușcel, cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul, este așezată în vârful unei coline, este scundă, arc pridvor deschis cu opt coloane, legate între ele prin arcuri trilobate.

Fig. 9. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoane cuprinzînd Apostoli din țimplă, sec. XVIII.

În două lîrîde, deasupra celor două coloane din fațadă sînt două chipuri frumoase de sfinți.

Două pîsanii în relief încadrează cei doi sfinți din fațadă. Iată cuprinsul celei de nord :

«Văzînd că bun lucru iaste ¹²
 A ști cineva în ce chip să crește
 Adecă dela Prea Puternicul Dumnezeu
 Că acela iaste ziditorul său, ¹³
 Și spre buna descoperire

12. Cu unele deosebiri de lectură, Virgil Drăghiceanu a publicat și el această inscripție în «Bul. Com. Mon. Ist.», an. XXIV (1931), p. 133.

13. = este.

De mic a cunoaștere pre Dumnezeu, ¹⁴
 Cu a cărții învățătură
 Fiindcă este o faptă bună, ¹⁵
 Și de pomână cu a mea cheltuială mă hărăzii ¹⁶
 Ca după prea bogată milă cerească
 Pre cei ce vor învăța să procopsească
 Doi preoți și un dascăl de clacă să scutească
 Cere ertare ctitorii să pomenească
 Iar cine acesta va strica
 Acela blestem va câștiga».

Canii de același fel este și inscripția cealaltă pe care, din pricina coboririi amurgului n-am mai putut s-o citesc și o reproduc după Drăghiceanu: ¹⁷ Deasupra ușii de intrare, pe pragul de piatră, avînd ornament un trilob, se citește: «Ioan Socolescu medelnicerul 1810». ¹⁸

Deasupra ușii de intrare este zugrăvit chipul Maicii Domnului.

Ușile împărătești sînt sculptate în stilul epocii. Ele sînt marcate printr-un pilastru împodobit cu un ornament floral și sînt despărțite în patru panouri deasupra cărora, partea superioară, — avînd ca motiv sculptat coarda de viță cu struguri —, apare greoaie.

Cele patru panouri sînt însă bine proporționate. Panourile inferioare au ca motiv o floare stilizată, cele superioare prezintă Buna Vestire, bine zugrăvită, iar porțiunea care formează rama, cum și colțurile de sus, sînt sculptate floral.

14. = Dumnezeu.

15. = școli de învățături am făcut.

16. = hărăzit.

17. Pe altă ȳisanie pandantul acesteia :

Marele ziditor, D(u)mnezeu cel unic,
 Din nimic au făcut Cel prea-puternic:
 Același pre mine din starea cea mai de jos
 M'au rădicat și la arătare m'au scos
 Și cu a sa milostivire m'au învrednicit:
 Cîteva acareturi și zidiri am isprăvit.
 Deci dintru a sa Pronie cu bună voie
 Spre semn de mulțumire noi ne-am învrednicit,
 Intru slava lui din temelie am săvîrșit.
 Mă rog dar ție, Doainne prea-îndurate,
 Și ne învrednicește de drepte parte,
 Raiul cel făgăduit toți a-l dobîndi
 Și de bunătatea lui a ne îndulci.
 Că, precum într-acest veac toate mi-ai dat
 Și ca din gunoi în cinste m'ai ridicat,
 Așa în veacul viitor, ce-i fără sfîrșit,
 Să nu ne lipsești de binele cel nemărginit.

(«Bul. Com. Mon. Ist.», XXIV, F. 69, 1931, p. 133. V. Drăghiceanu, *Cîteva monumente din Muntenia*, pp. 132-135).

18. 7318 = 1809-1810.

Partea superioară, de care am vorbit mai sus, avînd la margine coarda de viță curbată în afară, închide în golul dintre ea și pilastru un ornament vegetal prea încărcat.

Pilastrul se termină cu un medalion cu marginea sculptată floral și avînd în vîrf, între ornamente, crucea discret înscrisă.

Forma bisericii este de navă.

Pronaosul se desparte printr-un zid gros, cu trei intrări în acoladă. *Bolțile* sînt cilindrice.

Fig. 10. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoane cuprinzînd trei Apostoli din timpul, sec. XVIII.

Turla scundă, în opt laturi, se sprijină pe un pat de formă pătrată. Patul turlei este încins pe sub acoperiș de două briie de cărămidă așezate în formă de zimți, cel de jos fiind colorat, iar cel de deasupra avînd cărămizile dispuse în altă formă, și anume cîte două-două colțuri. Partea de sus a turlei este și ea împodobită pe sub streșină de un briu de zimți de felul celui descris mai sus. Ceva mai jos, un briu colorat, tot de zimți, marcînd arcurile ferestrelor, iar pe deasupra acestora un al treilea briu de zimți mărginește zona superioară, marcînd și el arcurile ferestrelor.

Briul în relief, care încinge biserica ceva mai sus de înălțimea coloanelor, este colorat pînă în dreptul pridvorului, unde se arcuiește în sus și se termină printr-un cap de șarpe care pare că urmărește un cerb zugrăvit deasupra coloanelor, pe latura de sud. Pe latura de nord,

aceeași scenă, cu deosebire că în locul cerbului este un căprior. Gîtul șarpelui are găurele imitînd solzii.

Două icoane împărătești: una înfățișînd pe Iisus Hristos, de factură din secolul XVIII, tip atonit, și Maica Domnului cu Pruncul Iisus, de factură de la începutul secolului XIX. Pruncul Iisus este stîngaci zugrăvit.

*

Biserica Veche din Domnești, modestă, dar plină de elemente de artă, înghesuită de cea nouă, este condamnată definitiv.

Pisania săpată în piatră, în relief, deasupra ușii intrării, are cuprinsul:

«Cu voia și cu ajutorul lui Dumnezeu, ridicatu-s'au această sîntă biserică, din temelie de mine robul sfinției sale măria... Moise ereu, Ilie ereu, întru cinstea aducerii în biserică a Maicii Domnului și a Sf. Nicolae, în zilele înălțatului împărat Rusia Nicolae Pavlovici și Mitropolit Grigore 1828».

În pridvor: «*Ștefan i¹⁹ Nicola zograj, s'au săvirșit de noi la leat 1831 Sept. 16». 1829 Sept. 27 Ștefan Zografu*». ²⁰

Intrarea în curte se face printr-un portic de zid, avînd în firidele din dreapta și din stînga pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, flancați la rîndul lor de cîte doi sfinți arhieriei, iar pe arcurile de deasupra capetelor avînd medalioane cu chipuri de sfinți.

Partea din mijloc, care face legătură între cei doi piloni de zid, este suprînălțată și ocrotită de un acoperiș de șîndrilă de forma unei căciuli.

Acoperișul este de șîndrilă, iar cei doi piloni sînt marcați prin două turnulețe acoperite cu șîndrilă de forma unei căciuli, și care formează în același timp și pandanții turlei mijlocii a acestei intrări, urmează linia arhitectonică a clădirii.

Pridvorul este deschis și se sprijină pe opt coloane rotunde, dintre care cîte două din cele de la colțuri angajate în unghiul de zid, iar cele dinspre biserică angajate în zidul acesteia. Forma bisericii este aceea de navă.

Decorația exterioară este destul de bogată și originală. Un briu împletit și colorat mărginește zona superioară pictată și o desparte de zona inferioară mai lată și văruiată.

Capitelele coloanelor sînt împodobite cu cîte o rozetă de forma unei roți cu spițe, iar arcurile dintre coloane împodobite la rîndul lor cu o serie de linii ce par cărămizi în zig-zag. Deasupra capitelor, în deschizătura arcurilor, sînt punctate în fațadă patru cerculețe.

19. i = și.

20. Poate că este același Ștefan zugravul, care — împreună cu un altul, Ioan —, lucrează pictura bisericii Schitului Scăueni din fostul județ Argeș, de la briu în jos (St. Meleş, *op. cit.*, p. 84).

Briul împletit încinge biserica pe sub streășină, făcând deasupra intrării o îndoitură care încadrează probabil icoana hramului așezată aici.

Un număr de icoane zugrăvite în frescă stau înșirate de jur-împrejurul bisericii, ocrotite de apele ploilor și zăpezilor de streășina largă care se coboară destul pentru a azvîrli departe apele ce cad pe acoperiș. Ctitorii, în frumoase costume naționale albe, cu cojoace și ilice,

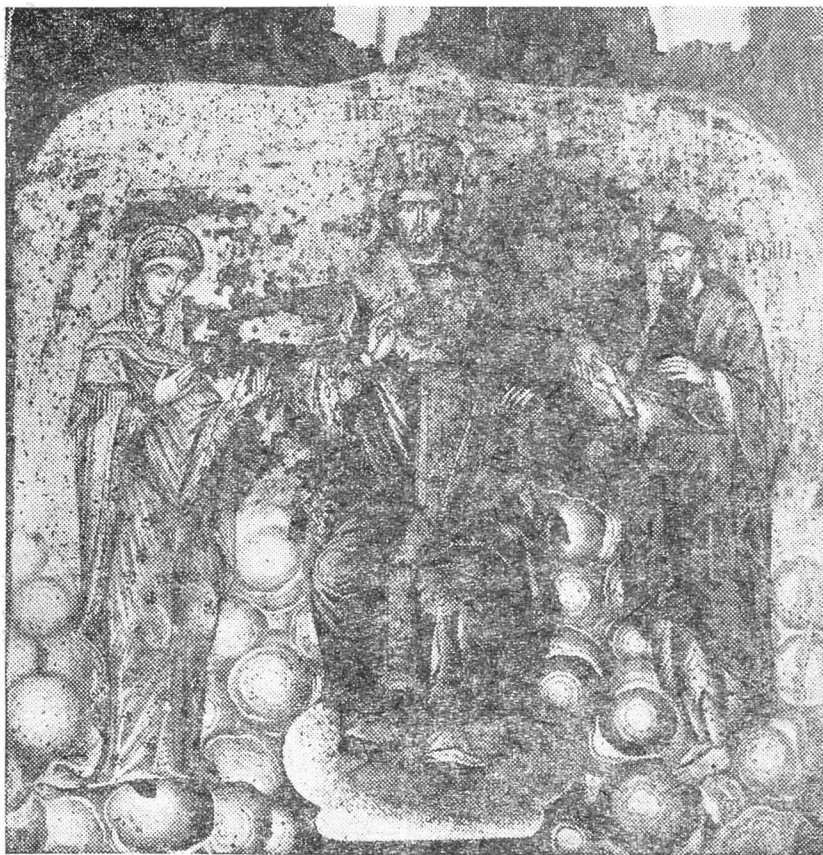

Fig. 11. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Deisis, icoană din tîmplă.

împodobite cu flori și garnisite cu blăniță neagră de miel, sînt înfățișați în tabloul votiv de pe zidul de vest al bisericuței. (Fig. 21).

*

Biserica fostei Minăstiri Nucet, Raionul Tirgoviște. În marginea de sud a frumoasei păduri de stejari de lîngă satul Nucet se ridică bise-

rica fostei Minăstiri Nucet, numită așa după nucii care odinioară vor fi acoperit împrejurimile pitorești ale acestei minăstiri.

În latura de nord a curții mai stăruie și astăzi ruinele unui palat lucrat din cărămidă și piatră de riu, după moda vremilor de atunci, peste care s-a întins ruina, ca și peste chiliile dinspre est și peste zidurile înconjurătoare, ca o mustrare pentru nepăsarea cu care în trecut s-a stat cu brațele încrucișate și s-a lăsat să se prăduiască un locaș de odihnă și reculegere.

Fig. 11 bis. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Apostoli din timplă.

Biserica, de proporții mari, aducînd cu aceea de la Mărgineni, arată o epocă de înflorire și de prosperitate, epoca lui Matei Basarab. O puternică turlă sprijinită pe stîlpi groși și pe bolți de cărămidă, precedează intrarea în pronaos, dînd încăperii din față înfățișarea însăși a unui pronaos.

Turla Pantocratorului se reazimă pe un pat larg, de formă pătrată, sprijinit la rîndul lui de patru arcuri puternice, ale căror bolți marchează ieșindurile ce formează trefla amintitoare a vechiului tip morav, adus la noi încă înainte de Mircea cel Bătrîn.

Pisania sculptată în relief, în piatră, are cuprinsul :

«Acestă sfință și dumnezeiască biserică ce să prăznuiește hramul Sfîntului Gheorghe, S. Nicolae, S. Arhidiacon Ștefan la anu 1861, în

*zilele D. no. Ioan Al. Cuza D. Prințipatele Unite Romine, cu blagoslove-
nia părintelui Mitropolit Nișon, s'au îndemnat dumnealor de au zidit*

Fig. 12. Biserica din com. Schituț Golești-Mușcel. Icoana Sf. Ioan Bolezătorul.

*din temelie, cu toate podoabele, după cum să vede, fiind titor de cele
sfinte d. acești : Ștefan din Tirgoviște și inoriașii comunii Nucet : priotu*

Sandu, priotu Constantin, moși Vasile Ioan Dimitrescu, Gheorghe Ioan Dumitrașcu, Ghiță Rotaru, Ioan Rotaru, Sandu, Ștefan, Matei Dogaru, Cirstea Lăzărin, Costea I. Rotaru, și cu ajutorul poporenilor, cit și alții străini, ca să le fie spre a lor pomenire. S-au săvârșit la anul 1861 August 17».

Urmează inscripția zugrăvită, cu numele zugravului: «Zugrav Luca Luculescu Tirgoviște».

Pictura. Deși pisania arată că biserica²¹ a fost zidită din temelie la 1861, se pare totuși că biserica a fost ceva mai veche și că s-a relăcut radical, întrucât pictura arată o altă factură, mai apropiată de începutul veacului XIX decât de jumătatea lui cea de a doua, cum spune pisania.

Timpla este de lemn și este sculptată în genul tîmplelor brîncovenști de la Tirgoviștei de la Doicești, precum și din alte părți, din aceeași epocă.

Inscripții: pe un disc: «*Sofronie ieromonah, 1835, Mai 7*»; pe icoana împărătească cu chipul lui Iisus Hristos: «*S-au făcut de părintele ieromonah Sofronie ot Nucet 1832*»; pe un potir: «*Sofronie ieromonah 1835 Mai 7*»; pe o piatră de mormînt aflat în latura de sud a naosului se mai pot citi cîteva cuvinte din începutul inscripției, șterse aproape în întregime: «*Suptu această piatră...*».²² Pe o altă piatră de mormînt care se află afară, o inscripție tot așa de ștersă, care după ductul literelor, aparține veacului XVII.

Ctitori. Pe zidul de vest, în colțul de nord, este zugrăvit unul din ctitori al cărui chip este însoțit de inscripția: «*Jupan Udrea Băleanu, titoru schitului Panaghia*»; pe zidul de nord, al doilea ctitor: «*Biv (fost) Banu Grigore Băleanu*»; pe zidul de sud, în fața chipului bisericii zugrăvită în tabloul votiv, soția ctitorului, cu inscripția: «*Jupâneasa Neaga soția sa*»; de partea cealaltă a chipului bisericii, în același tablou votiv, curiosul nume: «*Gherghin*»; între ei, inscripția invocatoare: «*Ale tale dintru ale tale, Ție aducem se (Hristoase), Dumnezeuul nostru*» etc. «*Titorii acestii sfințe mănăstiri*».

Biserica din Săteni-Doicești. Inscripția, zugrăvită în luneta de deasupra intrării în naosul despărțit de pronaos, prin zid: «*Ale tale dintru*

21. Mînăslirea aceasta a fost întemeiată înainte de 15 octombrie 1501, de jupan Gherghina pîrcălab (unchiul lui Radu cel Mare), împreună cu soția sa, Neaga, după cum arată inscripția zugrăvită la intrare, în 1846. (N. Iorga, *Inscripții*, II, pp. 99-100). Nu există însă în timpul lui Mircea cel Bătrîn, în timpul căruia s-a ridicat Mînăstirea, Cozia, căreia i se zicea tot Nucet. Schimbarea numelui în Cozia se crede a se fi făcut spre a nu da naștere la confuzii cu aceea din Dîmbovița (C. C. Giurescu, *La 450 de ani de la moartea lui Radu cel Mare, Domnul Țării Românești (1495-1508)*, în revista «*Biserica Ortodoxă Romînă*», nr. 3-4/1958, p. 379. Inscripția zugrăvită la intrare pomenește de înliii ctitori: Gherghina pîrcălab și soția sa Neaga, a doua rezidire, prin trei neguțători greci, a treia în 1840, din porunca lui Alexandru Ghica, zugrăvită în 1849 de egumenul Gherasie.

22. Prin 1908 se mai putea citi și cuvintele: «*zac oasele robului lui Du(mnezeu)... Pis m(eși)ța Fe(ruarie) 20 dni, leat 7166 (1658)*» N. Iorga, *Inscripții*, II, p. 100. În același volum, la pag. 363, aflăm și numele ctitorilor arătați mai sus, și un pomelnic din 1820, care începe cu Radu Voevod.

ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate. Această sfântă și dumnezeiască biserică din (temelie ias)te zidită de boerii dă Săteni... boer Tă-

Fig. 13. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoana lui Iisus Hristos, cu două rînduri de zugrăveli, sec. XVII și XIX.

nasie Turornicul... care au dres biserică fiind stînd pustie multă vreme a și firnosit. Matei Cazote Vtori vistier cu a sa cheltuială a învelit bise-

rica și au zugrăvit-o precum să vede spre a dumnealor veșnică pomenire, Iuliu 3 ani 7310 (1802) Iustin ermonah». ²³

Inscripția săpată în relief pe o piatră de mormint, datînd din 1669 (7177), aprilie 1 : «Aici supt această piatră zac osele robilor lui Dumnezeu jupan Cirstea i Iupanița ego Despa... Popa Tanuse, irița Rada... popa Gorgia, irița Ana, Popa, Stanciul, irița, Maria, Ionașco, Stanca, Paraschiva, Popa Ivan, popa Ianache, Nan, Oprisan, Vintilă, Cirstea, Arghira, Vintil(ă), Stoica din Săteni. Pis az popa Dumitrașco sin popa Visili, vă dni (în zilele) Io Costandin voevod Vleat 7177 (1699) Aprilie 1». ²⁴

*

Biserica din Conțeștii de Sus. Este zidită de familia Conțeșcu, din care Pană Conțeșcu și soția sa Joița se află înmormîntați în pronaos.

Pridvorul este deschis și se sprijină pe coloane de zid de formă rotundă.

Pronaosul se desparte de naos printr-un zid despărțitor, din care se păstrează numai partea superioară, partea inferioară fiind înlocuită prin patru coloane de zid, cu capitele de formă pătrată care sprijină zidul mai sus amintit.

Naosul. Bolțile naosului au fost coborite și înlocuite la vreo restaurare, în urma vreunui cutremur, și pentru refacerea lor este necesar să se cerceteze urmele în podul bisericii.

Pictura. În pridvor păstrază, pe lângă unele elemente decorative, și Judecata din urmă. Ctitorii sînt zugrăviți în pronaos, pe zidurile de nord, vest și sud, în costumele secolului XVIII.

Icoanele sînt din același secol XVIII, iar parte din ele sînt de la jumătatea veacului XIX. Pe icoana Sfinții Împărați Constantin și Elena, inscripția : «1850, de Panait zograș». ²⁵ Pe o altă icoană : «1863», ferecată de Conțeasca.

*

Minăstirea Dealul. Crucea de chiparos a lui Matei Basarab. a fost dăruită această cruce sculptată și ferecată în plăci de argint aurit de Matei Basarab. Ramele care încadrează scenele sînt împodobite cu ornamente vegetale. Brațele crucii și virful ei sînt marcate prin cite un adaos (3 în total), în formă de inimă. Crucea este sculptată pe ambele părți, scenele fiind încadrate prin colonete. Scenele centrale sînt mărginite prin cite două colonete în torsadă și sînt marcate prin cite 4 rozete în relief,

23. Vezi și V. Drăghiceanu, *Curțile Domnești Brâncovenești*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», II (1909), p. 111.

24. Cu unele deosebiri de lectură la N. Iorga, *op. cit.*, p. 98.

25. Amintit de N. Iorga pentru o icoană foarte frumoasă, aflată la Minăstirea Suzana și datînd din 1843 (. Iorga, *op. cit.*, II, p. 246, nr. 706; St. Meleş, *Zugravii bisericilor rominești*, în «Anuarul Com. Mon. Ist.», Secția pentru Transilvania, 1926-1928, Cluj, 1929, p. 95). O icoană, avînd în mijloc pe Sfințul Stelian, de o parte pe Sfințul Mina, iar de cealaltă pe Sfințul Mercurie, cu inscripția : «1852 Panait zugrav», se află în muzeul I. Minulescu din București. Comunicată de I.P.S. Mitropolit Tit Șimedrea.

Fig. 14. Biserica din com. Schilul Golești-Mușcel. Icoana Maicii Domnului.

în forma unor butoni. Pe bandele metalice care mărginesc scenele sînt gravate inscripții grecești explicative. Pe prima față :

1. И Βασιφορος τς Χϋ̄	adică : Intrarea în Ierusalim.
2. И Σταβροσις τς Χϋ̄.	adică : Răstignirea lui Hristos.
3. И Πασταςς Χ̄.	adică : Invierea lui Hristos.
4. И Πηλι τς Χϋ̄	adică : Înălțarea lui Hristos.
5. Εις Εμαυε κλοταρ Χε	adică : Iisus în Emaus.
6. И Πριαλεντι κoстн Хϋ̄	adică : Iisus în templu.
	adică : Heruvimi.
	adică : Patruzeci de mucenici.
	adică : Maica Domnului cu Pruncul.
10. Κοιμισις Θκς̄	adică : Adormirea Maicii Domnului.

Pe fața a doua :

1. Ευαγγελις Μ̄, θϋ̄,	adică : Buna Vestire.
И Γενιςις τς Χϋ̄	adică : Nașterea Domnului.
23. И Иπαпанти τκς̄	adică : Intrarea în biserică.
4. И μεταμορφoσις Χϋ̄,	adică : Schimbarea la Față.
5.	adică : Schimbarea la Față — datorită desigur unei greseli a sculptorului, întrucît inscripția arată nunta din Cana.
6.	adică : Schimbarea la Față, din aceeași greșeală, inscripția arătînd Invierea lui Lazăr.
7.	adică : Heruvim.
8. И Βαπτιςις Χϋ̄,	adică : Botezul Domnului.
9.	adică : Drumul Crucii.
10.	adică : Judecata lui Iisus.

Piciorul crucii se sprijină pe o bază elipsoidală și cuprinde o inscripție frumos gravată, în formă șerpuitoare, începînd de sus de sub cruce și terminînd la baza acesteia. Cuprinsul acestei inscripții este următorul : «*Această sîntă cruce ferecatu-o-a creșten Matei Vod(ă) și cu Doamnă-sa Elena și o au dăruit la mănăstirea Deal(ul)ui, unde iaste hramul s(vea)ți Nicolae în anul 7157 (1648-49).*»²⁶

Pe o Evanghelia ferecată. Evanghelia este tipărită în 1856, «*cu cheltuiala și osărdia Mitropolitului Nișon, în al șaselea an al arhipăsto-*

2. Cf. și N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 102 ; N. Șerbănescu, *Minăstirea Dealul*, în revista «*Biserica Ortodoxă Romînă*», nr. 2-3/1954, p. 293.

irii Prea Sfinției Sale, în cea din nou înființată tipografie a sa». Evanghelia este ferecată în metal, avînd 5 medaliaone în email, pe fond albastru.

Fig. 15. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoana împărătească. Sfinții Trei Ierarhi. Sec. XVIII.

În cele patru colțuri cei patru evangheliști, iar în mijloc Învierea, în stil apusean. Pe coperta din dos, în colțuri, sînt capete de îngeri în relief; în medalion Sfîntul Ierarh Nicolae, pe o placă metalică. Inscricția pusă în jurul unui bumb, are cuprinsul: «*Minăstirea Dealu. Dima egumen, arh. Calîstrat, 1858*».

Timpla și mobilierul în stil gotic, cu tendință spre baroc, datează de la jumătatea secolului XIX. Pe dosul timplei, inscripția cirilică cuprinde numele meșterului străin: «*Fridrich Willer, sculptorul lucrării ale Bisericii, începută la anul 1849 și isprăvită la anul 1855*». ²⁷

Icoane. Icoana împărătească, înfățișînd pe Iisus Hristos, este de factură țărănească, de la începutul secolului XIX. Icoana împărătească, cu subiectul Adormirea Maicii Domnului, este de factură de la Muntele Athos și poate fi socotită ca aparținînd secolului XVIII. Icoana Sfîntului Nifon este o icoană rară și, pentru subiectele pe care le înfățișează, merită o atenție deosebită. Partea centrală, de sus pînă jos, cuprinde chipul Sfîntului Nifon ca Arhieru, avînd în mînă cirja. De o parte și de alta cite 4 scene, însoțite de inscripții, după cum urmează:

1. «*Radul Vodă roagă pre sfînt să meargă la Țara Romînească*»;
2. «*Sf. hirotonisînd episcopi*»;
3. «*Sf. muștrînd pe Radul Vodă pentru moldovean*»;
4. «*S. sfătuește pre Neagoe Vodă spre cele bune*»;
5. «*S. păsîcînd cațirii*»;
6. «*S. rugîndu-se s'au arătat stîlpi de foc*»;
7. «*Pristăvirea sfîntului*»;
8. «*Aducerea sfîntelor moaște și pînerea pe mormîntul Radului Vodă*».

Este cunoscut conflictul dintre Radu cel Mare și Patriarhul Nifon, care s-a opus la căsătoria surorii lui Radu, Capiea, cu Bogdan din Moldova. Este deci vorba de un moldovean. În partea de jos a acestei icoane se găsește inscripția următoare: «*Făcutu-s'au această sfîntă icoană la leat 1809 prin osărdia și toată cheltuiala smeritului arhimandrit Ilarion, igumen Sf. Mănăstirii Dealului, unde s'au și așezat icoana. De Constantin zograș s'au zograșisit*». ²⁸

27. N. Iorga, *op. cit.*, p. 367.

28. Este probabil ca acest Constantin să fie acela care împreună cu Silvestru monahul a tocmît cu pitarul Constantin Nenculescu să zugrăvească biserica acestuia, din satul Văcăreștii de Răstoacă, din Dîmbovița, «*întocmai după proba ce le-au arătat și să le dea plata*». Pentru cei care se ocupă cu problema plății zugrăvelilor de biserică, dăm mai la vale condițiile în care cei doi zugravi au angajat zugrăvirea bisericii amintite. Iată-le: taleri 750 bani gata, 50 vedre de vin, 10 vedre de rachiu, 1000 oca de făină, 1000 oca de mălai, 1000 oca fasole, 10 oca pește sărat, alimentele alcătuiind tainul. Pînă la urmă, necorespunzînd cu proba, părțile au ajuns la judecală, mergînd pînă la fața Divanului domnesc, prezidat de Nicolae Mavrogheni, care a făcut o dreptate solomonică: a poruncit pitarului să-i ierte de întregul tain, iar de bani, pe jumătate (St. Meș, *op. cit.*, pp. 77-78; N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 102). Tot acest Constantin zugravul restaurează pictura murală și aceea a icoanelor de la Schitul Golești. O icoană asemănătoare se află în biserica Stelea din Tîrgoviște. Ea se datorește lui Elisei zugravul.

Argentăria. Intre odoarele de preț, se găsesc în Minăstirea Dealu patru candelice de argint, iucrate în stil brîncovenesc.

Fig. 16. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoana Sfintei Treimi.
Sec. XVIII.

Cirja. După tradiție, cirja din lemn de abanos, care se păstrează la Dealu, ar fi aparținut Patriarhului Nifon.

Pomelnicul.²⁹ Ca indicație a vechimii lui, ni s-a păstrat însemnarea din partea de jos de sub coloana a doua, pomelnicul fiind scris pe patru coloane. Cuprinsul însemnării este: «*S'au prescris de pe pomelnicul original vechi, de o sută șaptezeci și mai bine de ani, ce să păstrează în arhiva mănăstirii, 1891 Martie 12*». «*Pomelnicul ctitorilor Sfintii Mănăstiri Dealului*».

Coloana I: «*Io Radul vv. cel Mare. Acesta au zidit mănăstirea Dealului și o au dăruit cu multe moșii; i Gospoja (sic) ego Arghira*».³⁰

«*Io Vladul vv. brat Radului vv. Io Petru oVevod. Io Alexandru vv. sin Mircii vv. Acesta au dat Alicsenii pe Ialomiță și vinăriciul la Răzvod și au înnoit hrisoavele*».

«*Io Vladislav vvd. Acesta au dat moșie la Baltă. Jegălia și Brățenii*».³¹

Io Mihail Voevod, Io Dan Voevod, Io Mircea Voevod, celu bun și mar. Io Radul vv. cel Mare. Io Ghica Voevod».

Coloana II: «*Io Radul vv. Alion. Io Grigorie Voevod, Io Antonie Voevod, Io Șerban vv. Cantacuzino, Io Constantin vv. Brincoveanu. Acesta au zugrăvit a două oară și o au învelit-o cu aramă și au făcut cădelniți de argint*».³²

Io Ștefan vv. Cantacuzino i gospoje (sic) ego (Doamna lui), Păuna a dat dijma dela Ocnița Mică.

Io Nicolae Alexandru vv., Io Ioan vv., Nicolae vv., Io Constantin Nicolae vvd., Io Grigorie Ghica vvd., Io Mihai Racoviț (sic) vvd., Io Radul Voevod».

Coloana III: «*Io Petru Voevod, Io Simion Voevod, Io Șerban Voevod, Io Matei Voevod, Io Costandin Voevod, Io Basarab vvd. Acesta au dat*

29. Cf. și N. Iorga, *Inscripții, II*, pp. 356, 367.

30. Arghira pomenită alături de Radu cel Mare, în pomelnicul de la Mănăstirea Dealu, poate fi mama unuia din cei doi fii nelegitimi ai lui: Bădica, sau Radu de la Afumați. Obișnuit apare soția sa, Cătălina, cu care Radu cel Mare a avut șase copii: 3 băieți și 3 fete.

31. Donația este confirmată și de documentele timpului (*Documente privind istoria României*, I, 104; N. Șerbănescu, *Mănăstirea Dealul*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», nr. 2-3/1954, p. 283; Mircea Georgescu, *Mănăstirea Dealul*, în «*Glasul Bisericii*», nr. 8-9/1957, p. 555).

32. În coloanele a doua și a treia a acestui pomelnic se menționează, între altele, că Neagoe Basarab a zugrăvit întâi biserica, rămasă nezugrăvită de pe urma lui Radu cel Mare, poate cu același zugrav Dobromir din Târgoviște, care, împreună cu Dumitru și Chirtop, zugrăvesc Bistrița Craioveștilor, în 1519, apoi, singur, biserica lui Neagoe din Curtea de Argeș, în 1526, și biserica Mănăstirii Tismana, în 1564. A doua oară, biserica Mănăstirii Dealu este zugrăvită de Constantin Brîncoveanu, care zugrăvise și Biserica Domnească din Târgoviște, ctitorie a lui Petru Cercel, precum și biserica din Doicești, ctitorie a sa. La sfârșitul pomelnicului, acolo unde este vorba de ctitorii mireni, se menționează că Brăteiu, care «au dat moșie 2», adică a dat două moșii, spre a se deosebi de cel care urmează în pomelnic, Narlea Tarigrădeanu, în dreptul căruia stă scris: «o moșie», fără a mai face mențiunea obișnuită: acesta au dat etc., fiindcă se înțelege de la cel de mai sus. Este posibilă și o altă interpretare, și anume: Brăteiu este numele unui munte al Cereșanilor (cf. M. Georgescu, *Mănăstirea Dealul, op. cit.*, p. 556).

moșie Dridovu i Călinești i Fundeanii, i Berceanii i parte de moșie ot Stroești.³³

Fig. 17. Biserica din com. Schitul Golești. Icoana Maicii Domnului. Sec. XVIII.

33. In parte, aceeași danie, adică fără Berceni și Verniceasca, este amintită după

Io Neagoe vvd. Basarab. Acesta au dat moșia Aninoasa și au zugrăvit biserica întâi, i moșia Vișorita.

Io Mihnea Voevod, Io Alion Voevod. Acesta au dat vinăriciul dela Solomoi.

Io Alexandru vvd. sin Mihnea vvd. Acesta au înorit hrisoavele mănăstirii.

Io Mihail vvd. cel Viteaz.

Mitropoliții țării răposați :

Ștefan Mitropolit. Teodosie Mitr. Antim Mitr. Mitrofan Mitr.».

Coloana IV : «Daniil Mitropolit, Nișon, Nișon Mitropoliți, Neofit Mitropolit, Cosma Mitropolit, Ștefan Episcopul Buzăului, Radul nepotul Neculii. Acesta au dat Jugureanii de Jos, jumătate și Cireșanii și Muntele Cireșul. Misail Episcop Buzăului, leat 1732 Ghen. 22.³⁴

Scarlat, Rada acesta au scos pomelnic (originalu) dela Turci, când au robit toate mănăstirile și le-au arsu în partea muntelui, leat + 3033 (7246), adică 1737-1738.

Ieromonahii sf. mănăstiri.

Nectarie, Selvestru, Ghenadie, Varlaam, Vasilie Diacon, Axentie Monah, Serafim Monah, Ioachim Monah, Dionisie Monah, Iacob Monah.

Egumenii sf. mănăstiri.

Matheiu, Rașael, Iosaș, Vasilie, Sevastia, Parthenie, Ștefan, Varlaam, Ignatie, Parthenie, Dionisie, Mathei.

Ctitorii mireni.

Livrea vel Vistier. Acesta au dat locul din Târgoviște unde-i moara.

Caplea, sora lui Radu cel Mare, ctitor. Mihai Cantacuzino vel spătariu, Mrăteiu log(oșăt). Acesta au dat moșie 2.

Nastea Țarigrădeanul o moșie, Radul, moșul lui, Brăteaiu. Varlaam au dat vie».

Inscripțiile de pe pietrele de mormint. O bună parte sînt săpate în limba slavonă și au fost publicate de profesorii : N. Iorga, Al. Lapedatu, Virgil Drăghiceanu ș.a., între care Pr. dr. C. Nițescu, — acesta din urmă dînd numai traducerea romînească, după traducerile profesorului N. Iorga, care publică textul slavon, cu traducerea în romînește a inscripției de pe piatra de mormint a lui Vladislav, însoțită de un comentariu asupra anului, care este greșit dat pe piatră, întrucît Vladislav este ucis în 1456 de Vlad Țepeș, care ucide și pe Dan, fratele lui Vladislav, în același an, cînd Vlad Țepeș ia tronul.³⁵

documentul din 1500, de hrISOVUL lui Radu Leon, la 20 mai 1668 (N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 287).

34. În documentele arătate de N. Șerbănescu, în lucrarea citată, se menționează Cireșanii în întregime și Măicăneștii, pe lîngă cele din pomelnic (M. Georgescu, *op. cit.*, p. 555).

35. N. Iorga, *op. cit.*, p. 100 ; Pr. dr. C. Nițescu, *Mănăstirea Dealu și liceul militar N. Filănescu, Tîrgoviște, 1932*, p. 13.

Rudele apropiate din neamul Craioveștilor îi pun piatra de mormânt drept recunoștință că *«i-a făcut boieri»*, cum spune însăși inscripția pietrei așezată în timpul lui Neagoe Basarab, și el din neamul Craioveștilor.

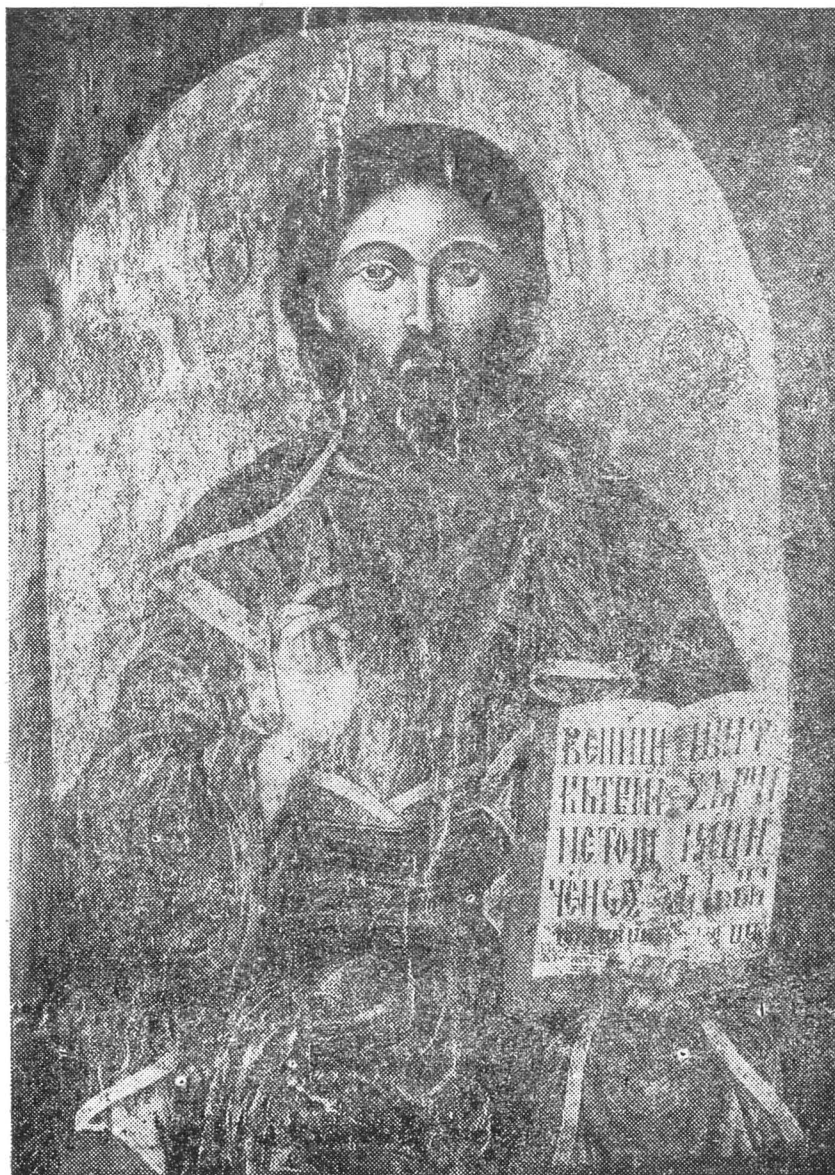

Fig. 18. Biserica din com. Șchitul Golești-Mușcel. Icoana lui Iisus Hristos. Secolul XVIII.

Blîndul Pătrașcu Vodă, tatăl lui Mihai Viteazul, este înmormîntat tot aici, ca unul ce era fiul lui Radu Paisie, și deci nepot de fiu ctitorului, lui Radu cel Mare.³⁶

Frații Buzești, care slujiseră cu credință sub Mihai Viteazul și care au ridicat două cruci în amintirea biruinței lui Mihai asupra lui Sinan Pașa, pe drumul dintre Cimpulung și Tirgoviște, îngrijesc cu pietate și de îngroparea strămoșilor săi, alături de tatăl său, Pătrașcu, de străbunicul său, Radu cel Mare, ctitorul bisericii, precum și de alții din același neam și din alte neamuri.³⁷

Sub Iesperea de piatră — definitiv așezată după aducerea capului lui Mihai, de la Iași, unde fusese dus în primul război mondial —, odihnește în sfîrșit cel care s-a zbuiciumat o viață întreagă pentru patria sa și pentru creștinătate.

S-a publicat în întregime și cuprinsul inscripției acesteia, precum și aceea de pe mormîntul lui Mihail Movilă, fiul lui Simion, mort în vîrstă de 16 ani și jumătate. Piatra de mormînt a fost pusă de mama lui Mihail Movilă, Marghita, soția lui Simion.

Acı se află și mormîntul ctitorului, Radu cel Mare, îngropat în 1508 și căruia i s-a așezat o piatră în 1908, la 400 de ani de la moartea sa. Tot aici este înmormîntată și sora lui Radu, Caplea, căsătorită a doua oară cu marele vornic Bogdan. Pentru ea, patriarhul Nifon a muștrat pe voievod și a fost nevoit să plece din țară, lucru se de altminteri se reflectă și în icoana în care este zugrăvit chipul Sfîntului Nifon, cu scene din viața sa, precum am văzut mai sus.

Aici este înmormîntat — de Neagoe vodă, cu care se luptase, — Vlăduț, fratele lui Radu cel Mare, care a fost tăiat în București de pașa Mehmet Beg, sprijinitorul lui Neagoe vodă.

Pentru interesul istoric și artistic pe care îl prezintă inscripțiile de pe pietrele de mormînt și fiindcă publicațiile în care au apărut sînt cu totul rare, cred că ar trebui revizuite la fața locului și publicate din nou, însoțite de fotografii, cu atît mai mult cu cît pietrele prezintă alese modele de sculptură.

36. N. Iorga, *op. cit.*, p. 101 ; Pr. dr. C. Nișescu, *op. cit.*, p. 41.

37. Alexandru Vasilescu, *Cetatea Dimboviței*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», an. XXXVIII (1945), pp. 51-52. Inscriptia crucii aflată în locul unde se împreună Valea Bulimanului cu Valea Cărbunilor este scrisă în slavonește, și cu unele deosebiri de lectură față de N. Iorga, a fost publicată de Al. Vasilescu în întregime, în cuprinsul acesta : «S-a ridicat această sfîntă cruce întru rugăciunea și întru lauda sfîntei Dumineci, cea venerabilă, în zilele lui Io Mihail Voievod și a doamnei lui Stanca și a fiului lui Pătrașcu voievod și făcători jupan (dumnealui la Al. Vasilescu și N. Iorga), Radu marele clucer și jupan (dumnealui la Al. Vasilescu și N. Iorga), Preda marele postelnic (dumnealui la Al. Vasilescu și N. Iorga), Uril Pîrvul și Sorin, Oprea și Vlad, Ioan și Voicu și Vișa și Marcu și Stan Negrea și Pîrvu și Sora și Voicu și Predul și Dan paharnicul și Pîrvul logofătul. S-a scris luna Mai 27 zile, în anul 7105 (= 1597), Eni Voica». Al. Vasilescu arată că această singură mărturie a existenței cetății Dimbovița se află încă în acel loc în 1930, dar astăzi ea se află «în satul Burlănești, lângă șoseaua Tirgoviște-Cimpulung. Acolo au fost nimicîți turcii lui Bulim Pașa, de unde și numele de Valea Bulimanului.

Biserica din Cămineasca, Raionul Drăgănești-Vlașca. Pisania, săpată în piatră, are cuprinsul : «Cu mila și ajutorul milostivului Dumnezeu s'au ridicat din temelie acest sînt lăcaș dă Dumnealui pan Ioan Mihălescu»

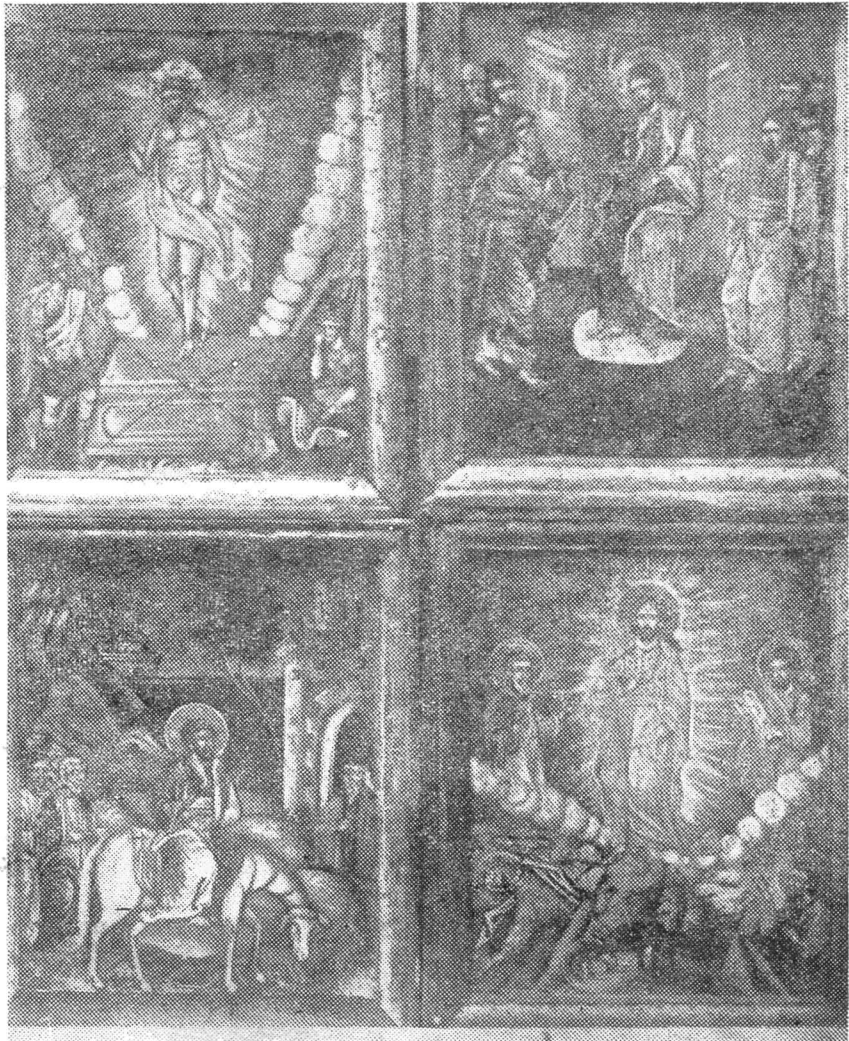

Fig. 19. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Icoane prăznicare :
Intrarea în Ierusalim, Schimbarea la Față, Învierea Domnului, Duminica Tomii.
Secolul XVIII.

*vel paharnic, fiul dumnealui pan Scarlat Mihălescu, marele logofăt al cre-
dintei și dă prea iubita soție a dumnealui K.K. (cucoana) Marița Mihă-
leasca, în luminatele și prea fericitele zile ale prea înălțatului nostru Domn*

Alexandru Dimitrie Ghica osv., întru cinstea și slava marilor ierarhi Nicolae și Spiridon și a marelui mucenice Ecaterina, în anul 1835, luna lui Mai. Și s'au înfrumusețat cu toată chețtuiala dumnealui, după cum se vede spre veșnică pomenire». ³⁸

Pisania se păstra în altar, acum vreo douăzeci de ani, când am descifrat-o prin bunăvoința părintelui paroh Coman, preotul de pe acea vreme.

Minăstirea Nămăești, Raionul Mușcel. ³⁹ În biserica săpată în piatră, ca de altminteri și aceea a Schitului Negru-Vodă, din cealaltă parte a Cimpulungului, — se păstrează o icoană veche pe care tradiția o atribuie Apostolului Luca, predicatorul Creștinismului, împreună cu Apostolul Andrei, în aceste locuri.

Judecînd însă după factura ferecăturii și după urmele de pictură ce se mai păstrează, icoana aceasta, înfățișînd tipul «sărutarea», nu este mai veche de secolul XVI.

La ferecătura veche s-au adăugat încă două elemente, la 1798 și 1913. Inscripția de pe ferecătura în relief are cuprinsul: «*Această sfință icoană s'au îmbrăcat cu argintu, prin osteneala robilor Ianache Postelnicu, Petra, Ioanu la leat 1798*».

Două motive florale, deschise în formă de evantai, se dezvoltă pe rama acesteia. Rama cea mare, adăugată la cea veche, este îmbrăcată tot în argint și cuprinde inscripția: «*Elena general Rasty, 23 Martie 1913*».

Tîmpla e lucrată în stil gotic și poartă icoane în stil apusean. În biserică aflăm candelă și un chivot din secolul XVII, cum și un potir din 1857.

Biserica din Răzvodul de Jos, Raionul Tirgoviște. Pisania bisericii, săpată în relief, pe piatră, are cuprinsul:

«*Fiind la satu Răzvod de Jos,* ³⁹ *să ațlă o biserică mică de lemnu, ce să prăznueste hramu Adormirea Maicii D. La cea biserică amu urma în ortodoxie, lăcuitor după O. propritar și a mea proprietatea moștenit și S. Gheorghe și a Mănăstirii Dealului și Mărgineni. Și fiind că pe la zile mari nu încăpea tot norod și începuse a să dărăpăna s'a îndemnat Gheorghe Costea, preot Ioan, preot Pirou, Mihai Săvoiu, Ioan Brat, Ilie Butucea, Enache, Ion, Sandu, Petre cu Alecu Brat, Andrei Miulescu, Nica Ungurea(nu), Gheorghe Scrt (Scurtescu), Ioan Corlea, Marin Dimitrie Băjescu, Ioan Bălăceanu, Ilie Ionesc, Todî... și ajutînd toți lăcuitori acest sat și s'au rădicat această S. lăcaș din temelie adăogîndu-și hram C. Paras-*

³⁸ Mihălescu, derivat din numele Mihalea, de unde și numele satului, Mihălești, iar nu Mihăilești, cum i se zice greșit astăzi satului de pe Argeș.

³⁹ Un scurt istoric asupra acestei mănăstiri, semnat de Pr. I. Răușescu, a apărut în revista «Glasul Bisericii» nr. 8-9/1957, pp. 565-586.

³⁹ Satul a aparținut Mănăstirii Dealul, hărăzit — împreună cu Alexeni de pe Ialomița —, de Alexandru Aldea, fiul lui Mircea cel Mare (1431-1436), prin hrisovul din 1431 (N. Șerbănescu, *Minăstirea Dealul*, în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 2-3/1954, pagina 283.

cheva, dăruindu-se locu de s'au întărit acest lăcaș de Gheorghe Costand, Zmaranda preoteasa din moștenirea locu moștenesc, Stanciu, Ion, Gheorghe, Stanciu ot Văcărești, Dumitru, Apostol, Petre, Ioan, Pirou, Necolae,

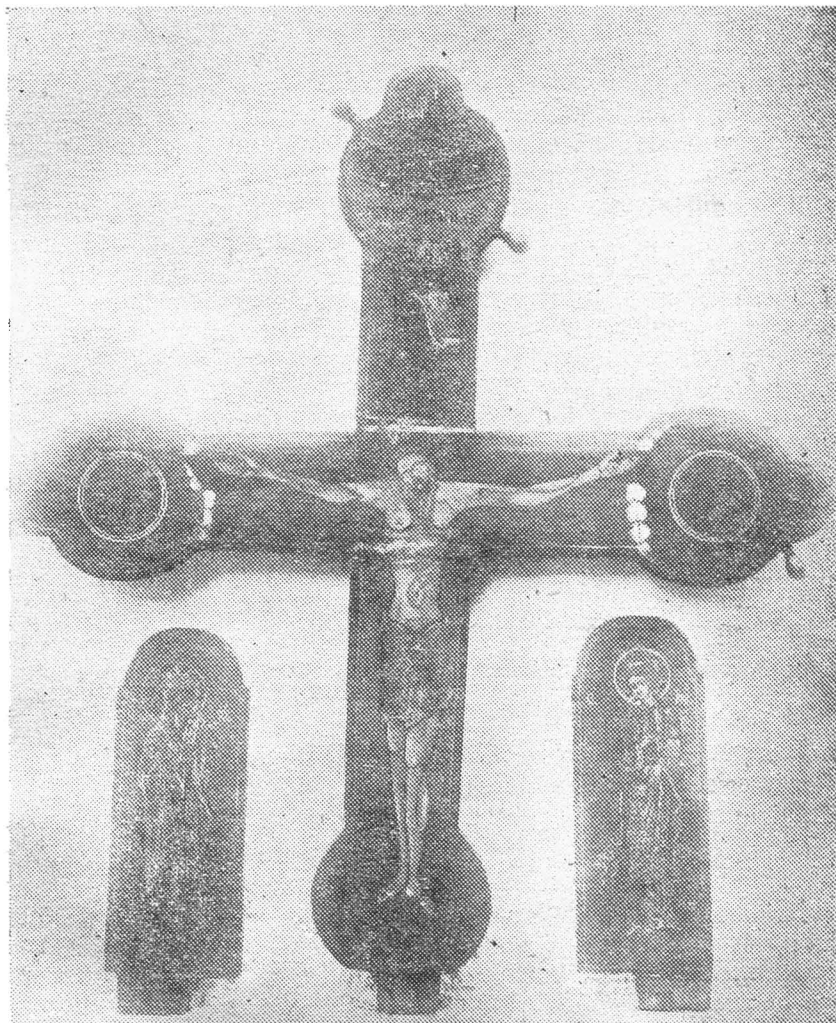

Fig. 20. Biserica din com. Schitul Golești-Mușcel. Crucea Răstignirii, cu moleniile. Sec. XVIII.

Dumitru, Brat. Și s-au ridicat în zilele Prințului Țărilor unite, România și Moldavia Alexandru Ioan Cuza și a DD. Nișon Mitropolit a toată Ungro Vlahia, puindu-se temelie leat 1859 Iulie 27 și au luat sfîrșit 1860 Ghenarie 8. Lucrat de meșter Iordache ot. Bezdead cu ai săi meșteri».

Cu greșelile ortografice pe care le întâlnim în această pisanie putem să ne dăm seama, atât de lipsa de cunoștințe a celui care a conceput și probabil a scris textul, cât și de puținul talent al pietrarului care a săpat această pisanie.

*

Biserica veche din Rîncăciou-Ungureni. Biserița scundă, așezată într-o livadă de pruni bătrâni, pe un tăpșan ce domină pînă departe lunca Dimboviței, ascunde înlăuntrul ei două straturi de pictură, dintre care numai cel de al doilea este datat din anul 1830.

Potrivit unei vechi tradiții, foarte răspîdită în secolul XVIII și în prima jumătate a secolului XIX, în exterior biserița înfățișează pe sub streășina acoperișului un șir de Apostoli și prooroci, lîngă care se adaugă, pe zidul de sud, un număr de 3-4 sibile, îmbrăcate în costumele timpului, de o eleganță desăvîrșită. Între acestea, se mai poate citi inscripția uneia dintr-insele: «*sibila Sofia*».

Între scenele cu caracter didactic, și ca o reminiscență a lecturilor de literatură populară, pe zidul de sud, deasupra pridvorului, este zugrăvit însuși «*Ducipal*», calul lui Alexandru cel Mare, cum și ursarul cu ursul — care, după o tradiție locală —, a intrat în rîndul ctitorilor, prin aceea că dorind să fie el zugrăvit la biserică, a dăruit pentru ridicarea ei o eăciulă cu bani.

Arhitectura. Forma bisericii este de corabie, iar cele trei compartimente: altarul, naosul și pronaosul se despart între ele prin ziduri. La acestea se adaugă un pridvor deschis, sprijinit de coloane. Zidul este construit din piatră și cărămidă, după moda timpului și după o veche tradiție, alternînd cărămida cu piatra de rîu, cărămida fiind așezată și orizontal și vertical.

Pictura este naivă, respectă normele iconografice, în ce privește distribuția interioară, cu deosebirea că pe bolțile altarului, în locul Maicii Domnului apare singur Dumnezeu Tatăl, în ipostaza «*Cel Vechi de zile*».

La proscomidie este zugrăvit pomelnicul tuturor ctitorilor, desigur oameni din sat, care au contribuit la ridicarea bisericii.

Pisania este zugrăvită în pridvor, deasupra ușii de intrare, și are cuprinsul: «*Această sfință și dumnezeiască biserică din satu Rîncăcioului ce să prăznueste hramu sfinței prapadomne Paraschivioia și s'au început din temelie în zilele luminatului Domnu Grigorie Ghica și iubitoriul de Dumnezeu Prea osfinția Sa Părintele nostru Grigorie Mitropolit, dintii de postelnicu Dumitru Andronescu și la finerea sfințenie (sic) blagosloven temelie au fost acești ctitori popa Ion duhomnec (sic) Ilie... și ajutoriu moș Ionașcu logofăt din... jupinu Marin Cojocar, jupănu Dincă Cojocar. Întîmplîndu-se și murind duhomicu popa Ion mai să muia săvârșirea. Luminînd Dumnezeu pre dumnealui Coconu Alecu Pastia, fiind zapciu în plasă, pre toți ajutor și-au dăruit taleri 100 (sic) și dumnealui Postelnicu Udrea ot Bogați, popa Dumitru ot Dragomirești, popa Bucur, popa Cos-*

tandin zet popa Ion duhomicu, acesta rămîne preot sfîntei beserici, logofătul Mihalache Predescu, moș Mihalcea.

Fig. 21. Biserica Domnești, Raionul Mușcel. Clitorii bisericii din Domnești. Și s'au înfrumusețat cu zugrăveală după cum se vede cu toate la leat 1830 Iulie 20. Petre zugrav».

Dedesubtul acestei pisanii se observă linii trase și un alt scris, peste care s-a așezat pisanția de mai sus. Din acest strat nu se mai poate citi decât numele vechiului zugrav, și anume: «*Dinu zugravu*».

*

Pisania bisericii «Sf. Ilie» din comuna Aninoasa, Raionul Tirgoviște. Biserica din Aninoasa este așezată pe un dîmb, aproape de mijlocul satului. Forma arhitecturală este cea de corabie, biserica fiind ridicată la începutul veacului XIX. Ea a suferit refaceri după cutremurele din 1829 și 1832, în anul 1846, după cum arată pisanția săpată în piatră și păstrată deasupra ușii de intrare. Cuprinsul pisaniei este acesta:

«Biserica cea veche dintr'acest sat, meremetisită de răposatul Postelnic Ioniță Kyrescu, leat 1810 Ianuarie 1. Zdruncinindu-se din cutremurile leat 1829 Februarie 11 și din leat 1832 încit nemai putîndu-se săvirși sfînta slujbă intrînsa, s'a rețăcut la leat 1846 cu cheltuiala Sf. Mitropolii, aflîndu-se Mitropolit Prea Sfinția Sa Părintele Neofit al II-lea, îngrijitor și ostenitor la toată lucrarea Dl. Ilie Serghios, pe care Dumnezeu să-i pomenească, tirnosîndu-se pe numele Sf. Prooroc Ilie. Leat 1846 Septembrie 1».

Pisania este transcrisă după original și comunicată de Părintele Manolescu, parohul bisericii. Din cuprinsul ei se vede, pe de o parte că vechiul stil al pisanțiilor a suferit și el, spre jumătatea veacului trecut, din pricina inspiratorului care nu avea prea mult duh bisericesc și nici deprinderea trebuitoare pentru asemenea lucruri, — pe de altă parte, se mai desprinde pentru cercetătorul de astăzi că, în decursul anilor, moșia minăstirii a fost arendată și deci exploatată de un număr de credincioși din altă țară, în cazul de față din Grecia.

*

Biserica din Conțeștii de Jos, Raionul Răcari. Icoana Maicii Domnului, ferecată, poartă inscripția: «*Îmbrăcată (sic) de Zoe Conțescu 1863*». Pe icoana lui Iisus Hristos: «*1816, Duguzu Z. ugr.*».

*

Biserica din Răscădeți, Raionul Găești. Icoanele vechi sînt zugrăvite în 1840, după cum se vede din însemnarea de pe icoana cu chipul lui Iisus Hristos cu care se aseamănă, pe care aflăm inscripția: «*1840*».

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

INSEMNĂRI DIN CĂRȚI VECHI AFLATE ÎN BIBLIOTECA PATRIARHIEI

TRANSILVANIA

Insemnare pe un Triod tipărit la Blaj, în 1800 : «1865 Atanasiu Mangra, dascăl 1865 din satul n. Lazuri».

În josul paginii :

«Această sfântă carte anume triod, l-au cumpărat anume Motoc, Vasilie cu gazda sa Floare, al doilea Moțocu, Mitru fiind catană al triile Pale Ionu pentru sufletul lor și a părintelui cu 17 florinți pă sama besericii de Simiclăuș iară cine o ar fura sau muta să fie afurisit de 318 sfinți părinți, anu 1803, fiind paroh Zaharia Popovici».

Pe un Apostol tipărit la Blaj în 1802.

Insemnare pe foaia albă de la început, cu litere latine, caligrafice : «Am fost și eu învățătoriu în comuna Micloș în anul 1863, 1864 și 1865.

Atanasie Mangra feciorul preotului din em. Lazuri».

Insemnare pe un Octoih mic, tipărit la Blaj în 1760, de la biserica din Ursad, Sinmiclăuș : «Această sfântă carte... și pentru a'l morților miei și o am dat la sfânta beserica dlui oricine să va afla să o vînză sau să o (fure) să fie afurisit de sfinții părinți și de Dumnezeu. Morți Ionu, Petru, Ion, Mărie, Giurgiu, Mărinică, Găvrilă Flore, Barbul, Ionu, Mărin, ...Luca, Todor, Vasilie, Ion, Todor, Irimie, Costea, Vasilie, Toader..., Iacov, Ioana, în veci amin, pentru... florinți».

Insemnare pe dosul foii de titlu : «1785» (1785) din Evanghelia tipărită la Blaj, în 1765, aflată la biserica din Sinnicolau de Beiuș : «Eu popa Flore Sălăgeanu sin Miclăuș anu luna...». La sfîrșitul predosloviei : «Anii 1782 în luna lui Iunie în 30, să să știe că această sfântă carte au cumpărat-o Moțoc Nica la fecioru lui Moțoc Toma din satu Siniclău lîngă Crișul Negru, să fie pomană la vița lui și vița Mării (sic) soții lui și o dăm pe seama besericii noastre și nici a cărce (sic) popă ar veni la beserica Sinmiclăușenilor să slujască și să n'o poată muta dă această și altă beserică fără n... o am dată».

Pe un Apostol fără foaia de titlu, de la parohia Simniclăuș, Raionul Carei : Insemnare în partea de jos a primelor pagini : «Acest apostoloriu iaste cumpărat... (lipsă pg. 3-9) ctitori sau făcători dă bine pre sama stei beserici de Simiclăuș... cu r r (33) de zloți pe care au dat Măriniaș Grigorie 8 zloți, Pinte Imre I (10 ?), Miră Costan 5 zloți, Grigorie Floare 4 zloți. In anul 1815 în 10 Fevroarie, ale căroră facere de bine la cei vii să fie de pomenire vecinică, iară la Dumnezeu o dreaptă răsplată».

Insemnare pe un Triod tipărit la 1771 la Blaj, de la biserica Sentan-Miclăuș : «Această sfintă și dumnezeiască carte anume triod l-am cumpărat eu smeritul între frați Theodor Orhani Pasul (?) de hărnicie din... soața mea anume Ioana Popovici (?) cu 12 florinți bonași (sic) pe sama și sfintei biserici Sentan Micloș să fie pomană vecinică fiind ș... lipsă de această carte acestei sfinte (biserici). Pentru aceea supt afurisenie... o foae dintr'insa dela această sfintă biserică să nu să ducă sau să să zărăntească fără dar pururea aici să rămie dat în Santu Micloș. Anii Domnului 1773 Fevr. 17 zile. Acela mai sus numitul Teodor Orhan și Ioana Popovici fiind preot și parohuș acestui sat, preot părinte popa Ilie».

Insemnare pe dosul copertei de lemn a Pravilei lui Matei Basarab, aparținând bisericii Țelna-Praid : «Această pravilă o cumpărată popa Dumitrașcu ot Praid» — (sec. XVIII) ; cu altă mină, mai jos : «Să să știe că aciastă pravilă o... eu popa Ivan din Țelna pentru 52 de zloți dela popa Ghiorghiu din Șard în zilele Vlădichii Athanasie mitropolitul Belgradului (Alba-Iulia) anul Domnului 1699 mșta Septembrie 3 zile».

Insemnare pe o filă din Biblia lui Șerban, 1688 : «In anu 1853 au citit și dunnealui domnul Todorache Stoianovici această carte. 12 Fevruarie».

¶ Insemnare pe un Penticostar tipărit la Sibiu în anul 1841, de la biserica din Ursad : «Am fost preotu în anul Domnului 1868.. Inaltu prea sfinției sale Procopie Ioan... în anii 1875 ecscelenței sale Miron Romanul epis., astăzi mitropolitu în anul 1892 sub privigherea Inalt Prea Sfinției sale Ioan Mețianu epis. și astăzi mă aflu, ca preot interimal în Senmiclăuș în anii 1889-1890, 1891, 1892.

smeritul preotu

IOAN MOGA

preotul gr. or. născutu toată familia de Moga
din Fonosog».

Insemnare pe mineiul lunii Decembrie, tipărit la Sibiu în 1856. Pe foaia albă de la început : «S-au plătit mineile tuturor lunilor cu bani din lada S. biserici a Certezului în suma 186 fiorin valută, care bani au fost dela păcurari cei ce țin oile în hotaru nostru adică a Certezului și în anul acesta 1856 au fost paroh besericii Certezului Petru Popian iară curator primar Petru Susan.

Niculae Giurian, cantor».

Insemnare pe fila albă de la început pe un Minei de iunie, tipărit la Sibiu în 1854, aflat la biserica din Certeș: «Mineiul pre luna lui Iunie al stei beserici de religia greco-răsăriteană din satul Certeșul de sus, plătit din venitu său din cutia besericii Certeșului la anul 1856 fiind paroh Petru Popianu. Curator primar Ioan Sava».

Insemnare pe coperta de lemn din spate a unei Cazanii din Alba Iulia, din anul 1699, aflată la biserica Sînnicolaul de Beiuș: «Și această carte o am legat eu popa Vasilie fiind lăcuiitor în Ursad $\Psi\text{M}\Theta = 1749$. Ghennuar (sic) 15 zile». (Numele satului se confirmă pe un Monologhion (coperta) din bisrică, dintr-o însemnare a cantorului Georgiu Ardelean, din 1917.3/5).

Cazania a fost tipărită în Belgrad (Alba-Iulia) în 1699, de Mihai Iștvanovici, ucenicul lui Antim Ivireanul, cel care pleacă și rămîne la Tbilisi, unde înființează o tipografie georgiană. Pe prima copertă: «Am reparat această cazanieriu cu mîna mea proprie în 1937 Febr. 24.

Antonie Biars preot în Sîn Nicolaul de Beuș venit aici din com. Tasad în anul 1935 Dec. 18».

Pe fila primă din Predoslovie, în dreapta jos: «Tot să fie pomană 1747 pentru legătură».

În josul paginii, o însemnare în parte ștearsă:

«Această cazanie anume... pe fila a 4 v.: «la anul 1812».

Insemnare pe un Monologhion tipărit la Mitropolia din Blaj, în anul 1751, aflat la biserica din Sînnicolaul de Beiuș. În josul primelor pagini: «...Fratelui său... Petre și a părinților canonu al săi, au plătită-u cu 38.15 florinți pē seama sfintei beserici din Sîn Nic. de Beiuș. Cine au muta dela beserica din... să i se verse mațile ca lui Arie».

Insemnare pe o Evanghelie din comuna Vama, eparhia Oradea, tipărită la 7258 (1750) la Mitropolia din București. Printre cele două coloane dintre textul Evangheliei lui Ioan: «In anno (sic) Domnului (1764) meșița (luna) Mați (sic) în 10 zile în Certeș am cumpărat această sfîntă evanghelie în 20 de florinți bonași să ne fie pomană sufletească și eu și soța me (sic) Naste cu tăștălu sfintei beserici din Rumănești din Vamă de a fi besericii și cinu precum să cade iară de nu a fi în Vamă cinu cum să cade eu sau soța me sau frăția me să o poată lua și să o dăm unde a fi sușigă la altă sfîntă beserică totuș pomenă și cine s'ar afla și s'ar munci să nu lase această carte să fie penat să o înstreineze să nu o lase. acela să fie blăstămat de 318 de sfînți părinți dela sobor Nicheii adecă de această sfîntă Evanghelie și să i să verse mațile ca și a lui Arie necredinciosul».

Insemnări pe foaia albă din început la Evanghelia tipărită în anul 7258 (1750) la Mitropolia din București, aflată la biserica din Vama-Oradea: «Cumpărată cu 20 de bonaș în anul 1764».

«Această sfîntă și dumnezeiască carte anume Evanghelie este a sfintei biserici din Vamă în veci de veci amin, amin. Scris-am eu Butean Ioan diacul locului. Anul Domnului 1829 Iulie 8 zile».

În ungurește și latinește, cu litere latine : «Ezen sz és óstenes könyv. T. I. Evangheliom az avas Vanfalusi Görög Cashalica anya heni egy házba vallo-ossis manaojon mind önöle ámen.

Per scripsum ego nobili Ióánem Dussyan Loci cantorum». áno Domno 1829 Die 20 Iulii».

Insemnare pe o Evanghelie tipărită la Mitropolia din București, 7258 (1750), începînd de pe fila 108 r., pe spațiul alb dintre coloane, scris vertical, provenită de la biserica din Vama-Oradea : «Prin mine Roman Theodor din Vamă s'au zidit ceastă sfîntă besărică de piatră s'au însemnat a să ști în anul 1843, Iulie 27. Și cu ajutoriul lui Dumnezeu pe anul 1847 s-au gătat desăvirșit în 8 zile Noembrie, ziua Arhang. Mihail și Gavriil s-au slințit prin Ioan Anderco d. d. protupop din Vidicul avatu lui».

Cu litere latine : «Ear prin mine Ioan Romanu fiindu s-a renoitu această. s. beserica în an. 1876 acoperindu-se turnulu cu badogu și beserica pe din lantru pictîndu-se și s-a benedisu în 13 Aug. 1876 st. n. prin MNS. Alesandru Erdös Protop. tract.».

Insemnare pe un Apostol tipărit la 1774 la Mitropolia din București, de la biserica Secăriimb, Raionul Ilia, pe dosul copertei de lemn din față : «În anul Domnului 1792». «În anul Domnului 1787 a(u) (ră)pausat preotul Ioan cel bătrân dinu (sinu) sa(tu)lu Bărsău și am (rămas) eu popa Ianăși giner(e)le răposatului po(pă)». Mai jos : «În anul Domnului 1800 am scris... Petru cantorul». Pe fila din urmă se repetă de mai multe ori : «Această carte este a sfintei biserici a Bărsăului». Pe coperta din dos : «S-au scris prin mine popa Ianăși popa paroh Bărsăului Dechemvrie. 12 zile».

1788, dec. 6.

Insemnare pe un Apostol tipărit la Mitropolia din București, în anul 1784 : «Acest sfînt Apostol l-au cumpărat hontarii de la Ertstohnă pe sama sfintei biserici a Săcărîmbului și nime să n'aibă treabă a-l înstrăina delă această sfîntă bisearică în veci. Am scris eu Ioviță Popovici dascal (sic) Nimav, Anul 788 Dechev. 6»; la sfîrșit, pe fila albă : «Acest sfînt apostol s'au legat cu bani din lada sfintei biserici și cu a mea osteneală la orașul Zlagna fiind dascal aicea în Slatina și băișag Săcărîmb. Nicolae Theodor 1827 Mai».

Biserica Secăramb, Raionul Alba Iulia

Insemnare pe fața albă (fila 175) la o Evanghelie tipărită sub Șerban Cantacuzino, în București, la anul 1688 : «Aicea să află evanghelia dă toată treaba»; mai jos : «Aicea într'această sfîntă Evanghelie să află de toată treaba. Eu popa Ionaș am scris aicea 1793 Avgust în 29».

Insemnare pe un Apostol de la biserica din Săcărîmb, Raionul Alba Iulia, tipărit la Mitropolia din București, în 1784, pe ultima foaie : «Acest sfînt apostol s'au legat cu banii din lada slt. bisearici și cu a mea osteneală în orașul Zlagna fiind datu aicea în aicea în Slăoiașag Săcărîmb. Nicolai Theodor 1827 Mai».

Insemnare pe un Apostol de la biserica din Săcărîmb, tipărit la Mitropolia din București, în 1784, f. 109 : «Din anul 855 am început a servi subscrisulu ca cantoru primariu în santa biserică gr. orientală din Săcărîmba și ca învățătoriu la școala de confesiunea aci numitei santei biserici. Din anul 1858 prim Octobree, scrisu în 30 Decembre 871. Petru Florea invațiatoriu. Am abdișu. 26 Ianuariu 875».

Insemnare pe un Octoih mare de la biserica din Săcărîmb, tipărit la Mitropolia din București în 1773-1774, pe coperta din dos : «S-au au (sic) adunat bani pã această carte în luna lui Mai 20 zi'e, 4 florinți și 12 cr. și iară întru această zi s'... (rupt) să zi au dat Muntean... și cu Dragomir Ilie pentru pața (sic) care o răfăcută amîndoi... Iunie au dat...».

Insemnare pe o Evanghelie tipărită la Mitropolia din București în 1760, allaiă la biserica din Becicherecul Mic : «Această sfîntă și dumnezeiască evanghelie o au cumpărat Păscu Preda din Pescheret cu lei 12,30, și o am dat preotului Zaharia Zafarievici pentru pominița (sic) mea și a părinților mei, și a fãmeii mele și a tot neamul meu și ai iei ca să ne pominească pînă va trăi slinția sa și deaca va muri acest mai sus numit preot și va rămînea vreun prunc și să va face preot să rămîie la el ca să ne pomenească și el cași tatăl lui. Iar de nu va rămînea prunc de acest preot, să fie pruncii mei și pruncii pruncilor mei să o ia și să o dea iar de pomană la o beserică unde le va fi voia lor dară cu bani să nu vinză nici de cum. Aceasta adeverez eu Pascu Preda din satu Pecicheret la anul 769 Martie 15. Și o am vindut-o eu Ioan Cîrstea Râmnicianul».

Pe o evanghelie tipărită la Blaj, în 1776, de la biserica din comuna Tranis, Raionul Jibou, însemnare în susul paginilor prime : «...lui Is. Hs. o au cumpărat răposatul R. Domnul, sin coratior Pavel Savul din Orliat, pã samă... (lipsă) în veci... la această s. biserică. Nime să nu o poată înstrăina dela acea (sîntă) biserică. Scrisă în anul 1816 Iunie 15».

Pe fila 130 de pe un Apostol din secolul XVIII, fără foaia de titlu, de la biserica din Tranis, Raionul Jibou : «S'au sfințit biserica în 24 Sept. în 1911».

Pe foaia de titlu a unui Apostol tipărit la Buzău în 1743, aflat la biserica din Copăcel, Raionul Făgăraș : «Legatu-s'au această sfîntă carte de mîna me Aaron fiind dintr'un sat Adămuș...».

Pe o Cazanie fără început și fără sfîrșit, însemnare pe filele 107 (v)-108 : «Scris-am eu Nicolae Pop din Curetin (Corcohi ?) a lui popa a lui popa Gosăv».

Pe o Cazanie fără început și fără sfîrșit de la biserica Tranis, însemnare în josul filelor 16 și următoarele : «...Mărianu Gligore 1 zlot, Lucă Ienă Ursu 1 zlot, Lucă Ienă Simionu 1 zlot, Corniș Costante 2 zloți, Moș Toderiu 1 zlot, Sarcăindeică 2 husăși, Code Găvrilă 2 husăși și din a bisericii s-au dat 7 zloți și 2 husăși. Scris-am au Pop Filip, parohul Trani-sului».

Pe o Cazanie, foaia de titlu, de la biserica din Copăcel, Raionul Făgăraș, pe dosul copertei din față : «Anii Domnului 1745 mșta Iunie 12 zile să să știe dē cind au căzut ploaia cu potop și mi-au minat casa cu toate ce am avut» ; mai jos citim însemnări în limba germană, iar jos : «Această Cazanie este a popii Ion».

Pe o carte de predici de la biserica din Jac (Jacalui), tipărită în 1811 la Buda, pe foaia albă de la început : «Această predică este a bisericii răsăritene a Jacului și s'au legat în anul 1862, Avgust 6 zile. Iară cine ar îndrăzni a o fura să fie afurisit de 318 sfinți părinți ce au fost la soborul dela Nicheia. Ioan Popovici preot Jacului» ; cu mici deosebiri se repetă și pe fila de la sfârșitul părții a doua, mai jos : «Ioan Popovici. Pentrucă trupul omoară sufletul» ; pe dosul copertei din față : «Ioan Popovici, paroh la Jac. Demeter Iosif. Petru. Domca» ; pe dosul filei de titlu al părții a doua : «16.III, 1925» ; «Cogito ergo sum» ; «Errare humanum est» ; «Der nicht liebt Weib, Wein ein Gesang Bleibt ein dummer sein Lebhang Mehr liebt» ; «Năravul din fire nu are leuire» ; «Amit ma megteheta, ne haland holuafra» ; «L'état s'est moi» ; «Pohod na Sibir».

Pe un Ceaslov tipărit în Rădăuți în 1745, al bisericii din comuna Creaca, Raionul Jibou, însemnare în josul primelor pagini : «Anii Domnului 1750... înaintea noastră a săborului... între mere popa Petre și popu Ion din Gaură adevenerim du... acestui ceaslov l-au luat Sima Ione (sic) cu banii lui Sima Toader să fie pomană la biserica din Gaură, oricare preoți ar fi să slujască cu dinsa dară din neamul lor să nu fie slobozi a o lua sup... giuratului popa ca din burte (?) să»...

¶ Pe un Penticostariu românesc, tipărit în secolul XVIII pe două coloane, de la biserica din Josani, Raionul Hunedoara, pe o filă albă de la începutul unei Evanghelii : «Această sfântă carte penticostariu iastă (sic) a sfintei beserici a Giosenului cumpărată pe bani buni ai sfintei beserici noastre a Giosanului și prețul iastă (sic) 9 florinți și nime să o poată vinde aiurea sau să o fure suptu blestămul și afurisania a trei sute și 18 părinți. In atita să fie slobodă a umbla cită numai preotul rinduită a besericii să slujescă cu ea. Și s'au cumpărat în anul 1786 în luna Martie 3 zile... eu popa Petru din Giosanie și cu îndemnul a totu satulu».

Apare concurența între cifrele slave și grecești exprimate în literele alfabetului și între cele arabe în pasajul : «trei sute 18 părinți». 9 florinți = Θ

Pe o Evanghelie tipărită la Mitropolia din București, 1742, de la biserica din Riușor, Raionul Făgăraș, pe dosul filei 36, rîndul I, tăiat la legătura cărții, lipsește ; rîndul II : «...fiind față Pr. Simion Dinar (?) și Vicoretu Theodor, Tigăgomu chiar mîna mea scris spre aducere aminte. Nicolae Vas(ile) ? Parohu în 23 Avgust pagata în anul 1858 Noemvrie Dumineca I după Arhangheli la 12 ore».

Pe o Evanghelie tipărită la Mitropolia din Blaj, în 1765, de la biserica din Hidișelul de Jos, Raionul Oradea, pe filele de la început : «Această

sfântă Evanghelie au cu(m)părat-o Birta Irimie pentru sufle(tul) lui și a neamului și cine o vinde sau a fura acela să fie anathema și blestemat de sfinții părinți. Și o au dat la Hidișel de jos, să fie acolo în veci».

Pe un Apostol tipărit la Sibiu în 1851, de la biserica din Curechi, Raionul Brad, însemnare pe fila albă de la începutul cărții : «Această sfântă și dumnezeiască carte cu numele Apostolu, s'au cumpăratu prin preotulu Alesandru Gugoș cu 5 f.r.v. a pe seama besericii G. T. din Curechi în anulu 1876. Iulie în 20 zile Aminu».

Pe o Evanghelie tipărită în Mitropolia Blajului în 1765, de la biserica din Sidivicu, pe foaia liberă din față : «Subscrisul am venit paroh din Sen Benedicu în Sidivicu în anulu 1878 die 28 Martie. Sebastianu Albanu»; pe dosul ultimei file : «Subscrisul am venitu parohu din Sen Benedicu în Sidivicu în anulu 1878 die 28 Martie. Sebastianu Albani»; mai sus : «Zeace porunci».

Pe un Liturghier de la jumătatea secolului XVIII, de la biserica Seușa, Raionul Alba, pe dosul filei 32 : «Popa Nicolae neunitu din Beograd fii iară (?) popii Rusanu dăruște această leturghie bisericii Tânta pomenire pentru suflet»; mai jos : «...sacri» (latinește) (1780).

Pe o Evanghelie tipărită la Sibiu în 1859, de la biserica din Dubești, Raionul Făget, însemnare pe fila 2, verso : «Aciastă santă Evanghelie s'au cumpărat în 2 Ianuarie 1878 cu spesele văduvei Ileana Popovicu din Cladova și s'au dăruitu la sta Biserică din Comuna Dubești pentru pomenirea viilor și a morților ei.

Vii

Ileana
Ana
Parascheva
Ioan
Elena

Morți

Eva, Pantelimon
Pavel, erei Georgie
Brandusa, Ana erei Petru
Oprilia, Damaschin,
Trala, Anitia, Eftimie, Iulian, Filimon, Iuliana, Ana.

Fiind preotu parohulu în această timpu în comuna Dubești Iullius Galiciu, mai departe să se știe la următorii cum că aciastă santa Evanghelie s-au cumpărat cu sfatul și îndemnarea mea subscrisulu preot și spre eternă memorie numele meu aicea le semineziu, signatie în Cutina în 8 februarie 1878. Antonie Galiciu. Paroh Greco orien(tal) în Cutina și proprietariu a Cesar. Reg. Cruce de aur...».

Pe fila 66 : «Pentru aducere aminte subscrisulu însemnez aici cum că în această santa Evanghelie subscrisul am citit în prima oară pe ia în santa biserică și adecă Santa Evanghelie în zioa lesatului post de carne în anul 1878 Fauru, în 19, dupe calendariul nostru grecescu respective dupe stil vechi. Notez încă spre aducere aminte că în anul 1878 a fost suflele în comuna Dubești 879, capitalu sentei biserici era 7. Scris-am în Dubesci în 19 Faur 878. Iulius Galiciu parohu g. ort.».

Pe o Evanghelie tipărită la Sibiu în 1859, pe dosul filei 106 (tot din Dubești): «Insemnezu și aceasta eu Iulius Galiciu am fost hirotonit de preot în 9 Fauru 1869 de Episcopul fost în Arad cu numele Procopie Svacicovicuiu. Maria Sa Dlu Episcopu Procopie Svacicovicuiu, dupe moartea Ecscelenției sale Andrei baron de Șiaguna care deja era Arhiep. și Mitropolitu în Sibiu fu înalțiatu la triapta de Arh. Eppu. și Metropolit în Sibiu. În locul lui Eppu. în Arad îi urma arhimandritulu Miron Romanu dară Ecștelenția sa Arhi. Eppului și Met. Romanu din Sibiu, Procopie Svacicovicuiu fu denumitu de Patriarhu în Carlovetiul la Sîrbi, și în locul lui de arhiep. și Metro. în Sibiu îi urmă Miron Romanu Epplu Aradului și în locul Ecscelenției sale Miron Romanu îi urmă ca Epplu în Aradu Ioan Mețianu pe acele timpuri era Eppu în Caransebeșiu Ioan Popasu, Noi Romîni de religia gre. orientală avemu Metropolitulu nostru în Sibiu de presinte era Excelentia sa Miron Romanu, avem doar Episcopu pe unul în Arad și altu în Caransebeșiu Sy Dubeștiu 12 Fauru 1878. Iulius Galiciu preotu».

Pe coperta din spate: «Nota 1898 Noembrie 14. În zioa de 14 Noembrie st. v. după amezăzi au tunat au fulgerat și timpul era togmai ca și în luna lui Mai. Vom fi cu atențiune ca să vedem ca ce timpuri va fi; îi-va an secetoși sau neseceetoși. Georgiu Parasafa preot».

Pe o Evanghelie tipărită în Sibiu, la 1859 pe dosul copertei din față, lipit: (Pomelnicul)

(viilor)

Tipărit. Arhiep. și... Procopiu Mironu
Epplu Ioan (epis. Arad), de mîină
Ioan (epp. Caransebeșiu) ,,
tip. Arhim. Andrei (din Oradea, de mîină), tip. Protteru George. Vichentie (Babesiu de mîină), Ecaterina (Maconiu, de mîină), Victor prot. Antoaniu (în Cutina, de mîină), Iliana Ana Parascheva, Ioan.
Pomelnicul imprimat servia credincioșilor care continuau cu morții lor proprii.

Morților

Arhiep. și Metrop. Andrei (parastasu în... Marele Emanuel Gosdu Parastasu în... (toate de tipar).
De mîină:
Eva, Pantelemon, Pavelu, ereia Georgia, Brîndușia, Ana ereia, Petru, Oprilia, Damaschin, Traian, Anitia, Eftimie, Iulian, Filemon, Iuliana, Ana, Ecaterina.

Pe un Apostol fără foaia de titlu, de la biserica din Ghioroc, Raionul Lipova, însemnări. La pag. 81: «Lăzărese Vasilie»; la pag. 155: «Lăzărese Ianos»; la pag. 168: «Acesta apostol au zis pentru Gajalaris (?) anul 863»; la pag. 174: «1864 Acesta apostol...»; la pag. 179: se repetă însemnarea de la pag. 168; la pag. 183: «Acesta apostol au zis Antonie Nica în anul 1861»; la pag. 209: «Dimitrie Toma».

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

DOUA CONTRIBUȚII LA ISTORIA RELIGIOASĂ DIN ȚARA ROMINEASCĂ ÎN SECOLUL AL XVII-lea

I. HRISOVUL LUI MATEI BASARAB DIN 1639

Avem un fericit prilej să ne întoarcem privirile asupra trecutului românesc în general, al Bisericii noastre în special, și să vedem greutățile prin care a trecut țara și poporul pînă a izbutit să-și capete libertatea deplină de care ne bucurăm astăzi.

Mare și neprețuită este contribuția culturală a Bisericii în tot timpul, măcar că dintru început a fost îmbrăcată în limbi străine.

Slujitorii ei de aceste limbi, au făcut însă și greșeli mari față de limba și viața poporului nostru.

Una din aceste greșeli a fost și călcarea obiceiurilor și hotărîrilor ctitorilor de minăstiri, înstrăinîndu-le împreună cu averea lor, prin închinare la minăstiri din țara grecească și la Sf. Munte.

Prin aceasta s-au adus prejudicii materiale întregii țări.

În timpul lui Matei Basarab, exploatarea moșiilor minăstirești era atît de aspră, încît a dus la «risipirea țării», țărani fugind în toate părțile nemaiputînd face față greutăților.

În aceste împrejurări, Matei Basarab se hotărăște să ia o măsură salvatoare pentru toată țara, ca să o scape de «risipire desăvirșită și pustiire» (vezi fig. 1).

Acțiunea era de mare importanță și de aceea a adunat sobor duhovnicesc și mirenesc și «denaintea odunării a toată țara și svatul și cu voia a tot săborul» a hotărît să înlătore obiceiurile rele și necanonice care se lățiseră în țară.

Astfel, el statuează în mod categoric și pentru toată țara, că nici o minăstire nu poate fi închinată ca metoc unei alte minăstiri din țară sau din afară, ci să urmeze «cum au legiuit ziditorii și ctitorii lor și să aibă a fi pre seama țării cum au fost de veac».

Acest lucru îl consfințește, prin hrisovul său din 1639, la discutarea căruia au luat parte mitropolitul, episcopii și boierii sflatului. Împreună au mai dispus să se anuleze toate cărțile de închinare făcute nepravilnic și l-au întărit cu mare blestem.

Totodată se mai dispune ca nici o închinare să nu se mai facă «*fără știrea sveatului și fără voia săborului*».

Din document mai reiese mărturia pribegiei domnului însuși.

În acest hrisov sînt enumerate o seamă de mînăstiri domnești și brîncovenesti, precum și boierești.

Pentru ca acest act să fie mai puternic, îl întărește încă printr-un hrisov din 1640, noiembrie 27, prin care completează lista mînăstirilor redată țării.

Avînd în vedere importanța acțiunii pe care o arată hrisovul lui Matei Basarab, îl redăm aproape în întregime, cu atît mai mult cu cît el a fost redactat în romînește și dictat de domnul însuși.

«În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, Sfîntă făcătoare de viață și nedespărțită Treime, amin.

Noi Io Mateiu Basaraba cu darul lui Dumnezeu domnitoriu și biruitoriu a toată Țara Rumânească, încă și unor părți de preste munte Amlașului și Făgărașului domn și celelalte tuturor denpreună, așijderea și fieșcărui câte unul deusebi căroră cade a ști și a înțelêge de acest lucru, lăcuitorilor țării noastre Rumânești de într-amândoa rîndurile, așa duhovnicilor ca și mirénilor, prea luminaților domni, prea sfîntilor mitropoliți, de Dumnezeu iubiților episcopi, prea cinstiților arhimandriți, cinstiților egumeni, cu bună mândrie protopopi și preoți și diaconi și a tot cinul beserecescu, așijderea celor de bună rudă, boiari mari, cinstiți și socotiți svetnici, deregători judecători și a toată meserere tocmitori țării, și tuturor boiariilor mari și mici ai țării noastre iubiților credincioșilor noștri cești de acum carii santeți de față și carii vor fi după aceia în an de viac.

Pentru că, după obiciaiul ce se-au înrădăcinat în toată lumea cu voia și cu învățatura domnului nostru Is. Hs., de rîndul sfîntelor mănăstiri, fostu-se-au întărit și aici în țeara noastră de în zile vechi și de în descălecata țării obiceiă ca acela, facem știre cu cest hrisov al nostru azi di bunii și de Dumnezeu iubitorii creștini domnii și mitropoliții, episcopii, boiarii și fiecine de în puternicii lăcuitorii țării, cești dumnezeesti sfînte mănăstiri așa în munți, pre în păduri, ca și pre în orașe, întru mulțimea slavei a numelui lu Dumnezeu și întru lauda preacuratei și a tuturor sfîntilor lu Dumnezeu și întru lăcuita și hrana acelora carii după cuvântul sfîntei Evanghelii, lumea și ale lumii toate au lăsat și au mersu după Dumnezeu și întru vécinica pomana lor și ertăciunea păcatelor și întru cinstea țării, și a le întări cu moșii și cu averi clătitoare și neclătitoare».

«De care lucru bine venise vrêmea cuvântului lu David slăntul proorocu împărat a-l ziceré și noi cu puținele nuniai schimbându-l: Doamne, veniră striini în moșia noastră și-ș spurcară mîinile lor cu mite, și îndrăzniră a vinde și a cărciumări slintele tale și a goni pre moșnéni și în trudele și ostenelele lor a băga pe striini; fum de rușine și de împuțaciune vecinilor noștri, ce milostivul Dumnezeu nu de tot și până în svrășit nepridădi a striini ca aceia, nici au trecut rugăciuniile, lăcrămele, suspiniile acelor părinți duhovnici goniți de ștriini de pre în lăcuințele lor în silă fără dereptate; ce iarăși întorcându-se mila cia mare dumnezeiască spre ciastă săracă de țiară și pomenindu milele lui céle de demult ci-u fost

Matei Basarab (Irescă, Mînăstirea Arnota-Vilcea).

făcut cu neamul nostru băsărabescu, cu ce domni moșneni țării, carii au multe sfinte mănăstiri și beserici fură ziditori și miluitori; și acéiaș mile de demult vrând a le înnoi iarăș aceluiaș neam băsărabescu spre gonirea de în țeară a striinilor și spre adunarea moșnénilor țării, aduș-au aminte de noi carii săntem mai sus ziși. Io Mathei Basarabă, și ne-au adus de în țară striine de unde eram goniți de striini și pribégi de răul lor, și ne aleasă la domniea țării și ne ridică la scaunul moșilor noștri.

Deci când ne așezăm cu mila sfinții sale a fi biruitori țării și țitori de steagul împărălescu, atunci adunatu-se-au tot săborul țării naintea noastră și duhovnicescu și mirenescu, carii plecând genunchele lor toți naintea noastră cu lăcrămoasa strigare au jăluit și se-au plinsu naintea noastră de strămbătatea ci-au răbdat dela striini, nu numai a altă țeară, ci și slintele mănăstiri cum scrie mai sus.

Derept aceia, noi ce săntem mai sus ziși, Io Matheiu Basarabă, denaintea adunării a toată țeara cu sveatul și cu voia a tot săborul, așa am tocmit cum acele sfinte lavre domnești care le-au închinat acei domni și cu vladici striini pentru mita fără voia și fără de știrea nimănu de le-au supus metoașe dajnice altor mănăstiri de în țara greciască de în Sveta-Gora și de pre aiurea, însă mănăstirile anume *Tismeana, Coziia, Argeșul, Bistrița, Dealul, Glăvăciogul, Sneagovul, Cotmeana, Valea, Râncăciovul, Mislea, Bolintinul, Cimpul-Lungu, Căldăroșanii, Brincovénii, Sadova, Arnota, Gura-Motrului, Potocul, Nucetul, Tinganul*. Acéia toate să fie în pace de călugării striini căroră le se-au fost dat pentru mitele lor și să aibă a trăi mănăstirile într-acea slobozie ci-au avut mai denainte pre aceia pravilă și tocmeală cum au legiuit ziditorii și ctitorii lor; și să aibă a fi pre seamă țării cum au fost de veac, însă alegindu afară acéle mănăstiri, măcarū domnești, măcarū boierești, cari singuri ctitorii le-au închinat și le-au supus metoașe cine unde au vrut; acélea să fie supuse și stătătoare călugărilor striini, însă după cum vor fi scris și legiuit ctitorii în cărțile lor de închinăciune, pre aceia tocmeală neschimbată să trăiască. Iar mănăstirile ce le-au cuprinsu călugării striini pre mită, să fie lipsiți de dănselle și să aibă a lăcui întrânsele călugării țării; și să aibă a le se lua și cărți, hrisoave și orice derése vor avea pre dănselle dela cei domni și vladici striini.

Iar să le vor și ascunde și le-arū scoate înainte ori în ce vrême, nici odinioară crezute, primite, nici în seamă băgate de nimé să nu fie, ce încă luate dela mâinile lor să fie și să se spargă ca nește lucruri fără dereptate și cu strămbătatea mitei făcută în silă și fără voia săborului țării. Iar cine de în domni carii va alége Dumnezeu după petrecerea noastră, sau din vladici, sau de în episcopi, sau de în boiari mari și puternici, se va ispiti vreodinoară pentru mita, sau pentru rugăciunile și alniciile călugărilor striini, sau cu îndemănarea a cuiva de în striini, sau de în țeară a priimi acéle cărți sau hrisoave ascunse de dînșii ce se-aru arăta vreodată și acest hrisov al nostru care iaste cu sveatul, cu voia a tot săborul țării făcut, va călca și în seamă nu-l va băga și va închina și va supune vreuna de în mănăstirile țării, veri de în célia ci-au fost vîndute și cărciumărite de acei striini, veri de în carii n-au fost, acela

om, domnu fie, mitropolit fie, episcop sau orice boiar mare va fi, or striin, or de țeară, acela om de împreună cu îndemnătorii lui să aibă a moșteni blestemul săborului arhiereilor, egumenilor și a toți preoții țării, care blăstem naintea noastră și naintea adunării a toată țeara în sfintele odăjdii îmbrăcați și cu făclii aprinse a mină, înfricoșat și groaznic făcutu-l-au

Sigiliile lui Iscru vornic.

și blăstemându stinsu-ș-au făcliile cum iaste légea blăstemului, care blăstem într-acest hrisov al nostru arătăm-l și noi și-l punem înaintea: cum pre om ca acela carele va îndrăzni a sparge această sîbornicească legătură de împreună cu îndemnătorii lui, să-l spargă domnul Dumnezeu, să-i vie cursa caré nu o știe și vânătoare ce i-au ascunsu să-l cuprinză

și într-acéia cursă să cază; să-i fie curtea lui pustie și întru lăcașul lui să n-aibă cine lăcui; să se șteargă numele lui de în cartea vieții și cu direpții să nu se scrie; să pue Dumnezeu pre păcătosul asupra lui și diavolul să stea dé direapta lui, cându se va judeca să iasă osîndit și rugăciunea lui să fie întru păcat și să fie zilele lui puține și deregătoria să o ia altul; să fie feciorii lui rămași săraci și muiarea lui văduvă și să fie goniți de în casa lor; datornicii să caute toate câte sântu ale lor, să jăhuiască striinii osteneala lui; osfințitori să n-aibă, nici să fie cineva a-l milui; să fie feciorii lui de peire, intru un neam să se măture pomeana lui, să se pomerească strămbătatea părinților naintea lui Dumnezeu și păcatul mâni-sa să nu să curățească, ce să fie naintea lui Dumnezeu pururea; să cază de vrăjmașii lui în deșertu, să gonească vrăjmașul pre sufletul lui și să-l ajungă și să calce în pământul viața lui și vésția lui țărănă să o pue; și să se măture de pre pământu pomeana lui și la sfrășeniia să se ia cu păginii și în zioa de înfricoșată judecată să nu vază slava lui Dumnezeu, și foc și spuză și vânt vihorăt să-i fie partea păharului lui împreună cu Iuda și cu Ariia; și aceastia să se întîmpléze lui a le nemeri în valea matcei focului; cu de trei ori anatema a 318 sfinți părinți de la săborul Nicheii.

Așijderea iarăș împotrivă cine va cinsti și va păzi neclintită aciastă vornicească tocmeală de într-acest hrisov al nostru și va sili a întări și cu hrisovul lui, pre acela să auză Dumnezeu în zi de grija lui, să-l prijinească numele Dumnezeului lui Iacov, să trimeată ajutoriu de la slîntul și di în Sion să-i folosească; să-l blagoslovească domnul și să vază tot binele în toate zilele vieții lui; să-i dea Dumnezeu zile lungi și blagoslovenie în veacul veacului; să se lumineze timpuriu lumina lui, să-i meargă nainte dreptatea lui și slava lui Dumnezeu să-l cuprinză; să răsare lumina lui la întunérec și întunérecul lui să fie ca amiază-zi și să-i fie Dumnezeul lui cu dănsul pururea; și să se sature cum cugetă sufletul lui; acela la svărșenie după moarte să intre bucuriia domnului Dumnezeului său și în viac să fie părtaș a bunătăți ca acélia caré ochiu n-au văzut, uréche n-au auzit, și la inima omului n-au venit, caré i-au gătit Dumnezeu ceiora ce iubescu pre dănsul, care Dumnezeu lăcuiaste în lumina cia neapropiată, cea ce iaste blagoslovit în viaci, amin.

Și cătră mai mare credință a acestui lucru săbornicescu, mărturii aducem într-acest hrisov al nostru cinstiții și credincioșii svétnicii domniei noastre și deregătoria țărâi duhovnici și mirénii chir *părintele nostru*¹ arhimetropolit vládica Teofil, a *toată Țara Românească*,² chir Ignatie episcop sventăia *episcopii a Râmnicului*, chir Ștefan episcop sventăia *episcopii Buzăului*, pan Teodosie mare ban, pan Hriza mare dvor., pan Gligorie mare log., pan Radul mare vist., pan Preda mare spat., pan Buzinca mare cliucer, pan Socol mare stol., pan Radul mare com., pan Vucina mare peh., pan Costandin mare post. și *ispravnic însăși cuvintele domniei mele*.

1. Sublinierea, cu litere slavone.

2. Idem.

Sigiliul, semnătura și stema lui Udriște Năsturel.

Și iarăși pentru aceia țările a credinței cu mâna noastră am iscălit și pecetia cea mare a țării noastre a o lega am preporuncit...³

Și am scris eu *Piroul Radulovici*; dat în palatul nostru de scaun în cetatea de Dumnezeu mântuită, București; luna...⁴ 28-a zile, anul făcerii lumii 7147 și mântuirea lumii 1639, iar al domniei noastre al șaptelea an.

Io Matei voevod din mila lui Dumnezeu, domn.

Io Matiiu voivod». (m.p.).⁵

Acest act este întărit prin hrisovul din 27 noiembrie 1640, din care reproducem numai condițiile pentru care s-a dat și clauzele lui:

«Deci când ne așezăm cu mila sfinției sale a biruitorului țerii și țiitorii de steagulu împărătescu, atuncea adunatŭ-s-au totu soborul țerii înaintea noastră și duhovnicească și mirenească cari plecându genunchile loru înainte noastră cu lăcrămoasă strigare au jăluitu și s-au plănsu înaintea noastră de străbătatea ce au răbdat de la streini, nu numai cealaltă țeară, ci și în sfințele mănăstiri, cum scrie mai susu.

Dreptu aceea noi ce săntem mai sus ziși Ioannŭ Matheiŭ Basarabŭ voevodŭ, dinaintea adunării a toată țeara, cu statulu și cu voea a totu soborului, așa amŭ tocmitu, cum acele sfinte lavre domnești, carele le-au închinatu acei domni și vlădici streini pentru mita fără de voea și fără de știrea a neamului, le-au supusu metoac dajnic altorŭ din țeara grecească, din Sfântagora și de aiurea, însă mănăstirile anume: *Tismana, Argeșulu, Brădetul, Glovaciogulu, Zneagovulu, Mislea, Tânganulu, Potoculu, Râncăciovulu, Menediculu*, acele toate să fie în pace de călugării streini, căroră li s-au fostu datu pentru mitele loru, și să aibă a trăi mănăstirile într-acea slobozenie pre acea pravilă și tocmeală, cum au legiuitu ziditorii și ctitorii loru, și să aibă a fi pre seamă țării, cum au fostu din veacu, însă alegându afară acele mănăstiri domnești, macar și boierești, carii singuru ctitorii le-au închinatu și le-au supus metoace, cine unde au vrutu, acele să fie supuse și stăpînitoare călugărilor străini, însă după cum voru serie și legiui ctitorii în cărțile lor...».

În aceeași categorie intră și mănăstirile: «*Cozia, Bistrița, Govora, Colmeana, Iazerul, Gura Motrului*», apoi: «*Cimpul Lung, Sadova, Brincoveni, Arnota, Căldărușani, Dintr-un Lemn, Maxineni, Drăgănești, Brebul și Plătărești*».⁶

3. Loc alb.

4. Documentul fiind rupt, în locul respectiv lipsește luna.

5. Arhiv. Stat. București, Peceți nr. 55, orig. romînesc, perg. pecet.; rezumat la C. D. Aricescu: *Indice de documente aflate în Arhiva Statului, nr. 55, Broșura I* («Revista istorică a arhivelor României», București, 1874); *Uricarul*, vol. V, pp. 327-336.

6. Arhiv. Stat. București, Peceți nr. 54, orig. romînesc, perg., pecetie atîrnată, spartă; Biblioteca Acad. R.P.R., CCCLX/2, copie; publicat greșit de P. Teulescu: *Documente istorice*, București, 1860, pp. 18-21, sub data 1640, decembrie 8; C. Aricescu: *Indice I, nr. 5 și nr. 56*.

II. SIGILII ȘI STEME DIN SECOLUL XVII ÎN ȚARA ROMINEASCĂ, CU REPREZENTĂRI RELIGIOASE

Sigiliile și stemele întrebuițate în trecutul Țării Românești nu au fost încă suficient studiate. Cu toate acestea, prin ele se pot cunoaște unele amănunte interesante privind vechile noastre instituții. În rîndurile de față ne propunem să analizăm sigiliile și steme, folosite de boierii Iscru vornic și Udriște Năsturel, din secolul XVII.

Acești doi mari dregători sînt pătrunși de un profund sentiment religios, pe care și-l manifestă de fiecare dată; cititori ai multor biserici din Țara Românească, precum și invocarea divinității pe unele sigilii și steme folosite de ei.

Pe de altă parte vom aduce noi contribuții asupra sigiliilor de tip Renaștere, folosite de boierii romîni din aceeași epocă, ca dovadă a legăturii artei medievale a vremii, cu instituțiile și obiceiurile societății din Țara Românească.

Sigiliile lui Iscru vornic. În istoriografia romînească aflăm o seamă de dregători, care au folosit mai multe sigilii în aceeași dregătorie. Astfel, Iscru vornic a folosit în această demnitate patru sigilii, în decurs de patru ani.

Acest personaj care deținea o importantă dregătorie din Țara Romînească în secolul XVII, întrebuițează, ca sigilii, geme gravate în epoca Renașterii, a căror figurație se armonizează în parte cu funcția pe care o deținea (1619-1623).

Tip. I. În cîmpul sigiliului în dreapta se află Pallas Athena-Minerva (zeița înțelepciunii, inteligenței, elocvenței), tronînd în stînga pe un jîlț, privește spre stînga către zeița Nike, ce stă în fața sa în picioare, ținînd în mîna dreaptă un sceptru; jos la picioarele lor, un caduceu.

Sigiliul are forma ovală și fără legendă.

Dimensiunea: 1,5 cm×1,2 cm. Sub sigiliu, care este aplicat în tuș negru, se află semnătura autografă: «Iscru vor(nic)».

Acest sigiliu-gemă, de factură occidentală, este aplicat în documentul din 1619 (7127), februarie 9.⁷ (vezi fig. 2).

Tip. II. În cîmpul sigiliului un Christ în picioare, de față ținînd în mina dreaptă Evanghelia, stînd între zidurile Ierusalimului; totul înconjurat de jur împrejur de nimb.

Este un sigiliu-gemă, de formă ovală, aplicat în tuș negru și fără legendă.

Dimensiunea: 2 cm×1,3 cm. Deasupra sigiliului semnătura autografă: «Iscru vornicul».

Acest sigiliu este aplicat în documentul din 1620 (7128) iunie 1.⁸ (vezi fig. 3).

7. Arhiv. Stat. București, M-rea Banu, XI/6.

8. Arhiv. Stat. București, M-rea Radu-Vodă, IX/2; s-ar putea da și alte interpretări acestei imagini.

Tip. III. În câmpul sigiliului se află reprezentat Ares-Mars de față privind spre stînga, sprijinindu-se la spatele său de un scut oval, iar în față ținînd o lance.

Este de asemenea o gemă, întrebuințată ca sigiliu. De formă ovală cu două cercuri în exergă, aplicat în fum și fără legendă.

Dimensiunea: 1,9 cm×1,5 cm. Sub sigiliu semnătura autografă: «Iscru vor(nic)».

Acest sigiliu este aplicat în documentul din 1621 (7129), ianuarie 28.⁹ (vezi fig. 4).

Tip. IV. În câmpul sigiliului, în dreapta, se află reprezentat un personaj în picioare, de față, îmbrăcat într-o haină lungă și ținînd în mîna stîngă un toiaș, care are la extremitatea superioară o măciucă, iar în mîna dreaptă o carte. Personajul poartă pe cap un acoperămint cu borul mare. Tot în câmpul sigiliului, în partea stîngă, se află scris pe două rînduri verticale: «Iscru vornic». Sigiliul de metal, este inelar octogonal, aplicat în tuș negru.

Dimensiunea: 1,45 cm×1,4 cm. Deasupra sigiliului semnătura autografă: «Iscrul biv dvornic».

Acest sigiliu se află aplicat în documentul din 1623 (7131), ianuarie 16.¹⁰ (vezi fig. 5).

Iscru vornic deține această dregătorie sub domniile lui Gavril Movilă și a lui Radu Mihnea (a patra oară).

În această perioadă, influența Apusului era destul de mare prin intermediul *Ardealului*. Numai așa se explică și proveniența sigiliilor-geme, care sînt de factură occidentală.

Sigiliul și stema lui Udriște Năsturel. Una din figurile cele mai proeminente de la mijlocul sec. XVII în cultura Țării Romînești a fost Udriște Năsturel, cumnat al lui Matei Basarab.

Învățatul boier, care deținea diferite dregătorii între anii 1627-1658, aplică în actele oficiale un sigiliu, alături de semnătură; de asemenea își formează o stemă pe care o folosește numai în tipăriturile religioase la care se constată contribuția sa.

Descrierea sigiliului. În câmpul sigiliului un scut timbrat cu un coif, din care pornesc lambrechinuri și în cimier o coroană hieratică.

În dreapta și în stînga coroanei, inițialele **U** (= Udriște) și **N** (= Năsturel).¹¹

Cităm două documente în care sigiliul și semnăturile sînt mai reprezentative:

1629 (7137) mai 14. În zăpîsul moșnenilor din satul Devesel-Romanați, prin care se vînd rumîni jupanului Necula vîstier, — sub sigiliu

9. Arhiv. Stat. București, A. N., CXVI/21.

10. *Studii și cercetări de istorie medie*, I, an. I, iulie-decembrie 1950, p. 159.

11. B. P. Hasdeu, în rev. «Arhiva istorică a Romîniei», tom. I, nr. 1, București, 1864, p. 8, face o descriere incompletă.

semnează : «Uriil Năsturel tainic», iar mai jos scrie «manu proprio». ¹² (vezi fig. 6).

1632 (7140) februarie 13. Intr-un zăpis prin care mai mulți moșneni se vînd vistieresei Anca Trufanda (Pișcoveanca), printre martori semnează și «Udriște Năsturel vtori logofăt». ¹³ (vezi fig. 7).

Descrierea stemei. Intr-un scut de formă germanică, cu cîmpul argint, pe o terasă inferioară la dextra un leu, cu coada înnodată trecută «en sautoir», ridicat în două picioare, întors spre senestra, ținînd în labele superioare o cruce latină, cu care lovește un șarpe încolăcit ce i se ridică în față și care se află în cîmpul senestra al scutului.

Scutul este timbrat de un casc văzut în semiprofil, cu gratiile aparente, purtînd o coroană hieratică cu trei foi de acantă, din care iese un cimier reprezentînd un turn cu trei crenele, două firide și o poartă inferioară deschisă.

Cascul este însoțit de lambrechini în două culori (nu i se indică smalțul).

Stema are în jurul său o ghirlandă ovală formată din frunze de laur cu patru rozete simetrice.

În jurul întregii reprezentări se află patru inițiale, care completate dau acest text : «Udriște Năsturel ot Fierești». ¹⁴ (vezi fig. 8).

Această stemă se află și pe cartea tradusă de Udriște Năsturel : «Imitarea lui Ohristos», tipărită la Mînăstirea Dealu, 1647. ¹⁵

STELIAN METZULESCU

12. Orig. romînesc Academia R.P.R., C/140; tainic sau logofăt de taină era secretar domnesc.

13. Orig. romînesc, Arhiv. Stat. București, Ep. Argeș, LVI/1.

14. St. Nicolaescu, citat de g-ral P. V. Năsturel : *Genealogia Năsturelilor*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», XI, partea II (1910), București, p. 321; I. Bianu și Dan Simonescu, *Bibliografia romînească veche*, vol. IV, București, 1944, p. 199 —, toți fac descrieri incomplete.

15. Academia R.P.R. *Cărți vechi romînești*, nr. 52; I. Bianu și . Hodoș, *op. cit.*, vol. I, 1903, p. 159.

DIATA DOAMNEI MARICA A LUI CONSTANTIN VODĂ BRINCOVEANU

Printre miile de copii de documente vechi rămase de la generalul P. V. Năsturel, se află și diata văduvei voievodului Constantin Brîncoveanu. Nu este datată. Copia de mai jos a fost scoasă acum circa o jumătate de veac de către bunicul nostru, și are drept trimitere : «Așezămintele Brîncovenеști. Diverse documente 15. Original românesc și copie grecească (a traducerii) la 1804».

Atît originalul cît și copia grecească din 1804 lipsesc din arhiva fostelor Așezăminte Brîncovenеști, aflătoare astăzi la Muzeul de Istorie a orașului București. De altfel, în 1938, frații Emil și Ion Virtosu, în *O sută de ani de la înființarea Așezămintelor Brîncovenеști (1838-1938)*..., I, București, 1938, nu le-au cunoscut, pe semne, pentru că nici atunci ele nu se mai aflau acolo.

Deși cuprinsul diatei a fost prescurtat pe alocuri de P. V. Năsturel prin *etc.*, copia lui își păstrează și așa tot interesul documentar, atît în privința averii Brîncoveniilor, cît și a certurilor dintre urmași pentru împărțeală. Din punct de vedere psihologic, diata doamnei Marica este plină de aprigă amărăciune și de dureros adevăr. Insemnătatea ei nu va scăpa niciunui din cititorii ei. Nu se știe cine a scris-o în numele Maricăi Doamna care, precum mărturisește acolo, nu știa carte. Nepotul ei, Constantin, pe seama căruia diata este de fapt alcătuită, nu poate fi străin de întocmirea ei.

Iată acum cuprinsul actului :

«Eu Doamna Marica Brîncoveanca a răposatului Costandin Basarab Brîncoveanu Voievod încă fiind întru întregirea sănătății mele și cu mintea întregă, *etc. etc.* Pentru aceeaia nu poci lăsa ca să nu fac rânduiala celor ce știu că vor să rămîie și după mine dentru ale soțului meu ce cu sufletul meu *etc. etc.*

Iată că las aceasta a mea Diată¹ rînduită și așezată cu tot adevărul precum arată în jos *etc. etc.*

1. Testament.

Den banii care sânt în Țara Ungurească² să se facă doao părți și dentr'ua parte 1/2 să'mi rămaie mie ca să mă pomenească iar jumătate să rămaie nepotu-mieu Costandin Basarab Brincoveanul, feciorul fiu-meu Costandin Basarab Brâncoveanul iar ceilaltă parte să se plătească toate datoriile cui ce voi fi datoare :

† Ginerilor miei le-am plătit banii ce au dat la mirie³ pentru mine cu dobânzile lor și care au dat pentru dănșii cu dobânzile lor însă să se socotească zestrea fie-mea Bălașei precum s'au dat și celorlalte fete, că eu am plătit precum au zis Manolache cu sufletul lui *etc.*

† Iar vistiereasii lui Donie și portăreasii lui Iane și cămărășoaii lui Asan nu le-am dat nimic, ci să li să plătească den partea care am rânduit să se plătească datoria *etc.*

† Însă aceste datorii care s'au plătit adecă zeastrea fie-mea Bălașăi și banii căți am dat nepotului Șarban Beizadea⁴ și ginerilor miei partea mea și partea lor care s'au dat la mirie și portariului Costandin aceastea toate s'au plătit den banii care au fost la Veneția puși la Țecă⁵ adecă ω : ρ : (sic ?) de pungii ; iar căți n-au ajuns a să plăti am făcut cum am putut și am dat dela mine.

† Iar din partea care am rânduit să se plătească datoriile, ce va mai rămînea să o împartă ginerii Iordache Crețulescul Vel Vornic, Neculae Ruseto vel logofăt, Manolache vel clucer, copiii fii-mea Ilincăi Șarban și Drăghici ; iar nepotă-mea Mariuții a fiu-meu Ștefan să i se dea partea lui Șerban beizadea cât îi va veni în parte, pentru că ginerilor le-am mai dat și scurile fie-mea Stancăi de și le-au împărțit măcar că le-am făcut cărți ca să împartă banii, scurile,⁶ arginturi și veri ori ce ar găsi, iar aceale cărți să nu să prinză în seamă, că eu n-am știut carte, ci cum le-a fost voia așa au scris iar den banii să se împartă cîte cît li-să va veni. Iar blesteamele carele au scris ei în cărți să fie asupra cui au învățat.

† Iar lui Costandin Băleanul să nu i să dea nimic că el a luat mai mult de căt i s'au căzut den zestrea fie-mea Zmarandii. Și de va scoate și vre un zapis să nu să prinză în seamă.

† Iar pentru niște scule care m'au înșelat Niculae Ruseto și fii-mea Ancuța de mi le-au luat, zicând cum că să mi le păstreze și s'au jurat pre numele Maicăi Preacistii că nu mă va înșela, ci când le voiu ceare mi le va da, iar acum le-am cerut și nu va să mi le dea, ci să aibă a-l apuca nepotă-mieu Costandin Brâncoveanul pre gineri-mieu Niculae Ruseto și pe Pătru papistașul care are zapis la mîna mea pentru aceale scule ca să le dea precum sânt scrise în foaia mea pecetluită cîte scule și cîte de cît preț. Iar ne dând scurile să n-aibă parte cu ceialaltii gineri ; din banii însă să se socotească scurile ; și de vor face bani mai mulți să aibă a-l apuca nepotul meu Costandin să întoarcă cîți bani ar mai rămănea.

2. Ardeal.

3. Vistieria sultanului (cuvînt turcesc).

4. Fiu de domn.

5. Banca Veneției (din ilalienescul «zecca»).

6. Giuvaere.

Banii de la Veneția care sînt puși la Țecă să aibă a-i stăpîni nepotul meu Costandin Brăncoveanu și dintr-acești bani să aibă a darea nepoată-mea Mariuții a fiu-mieu lui Ștefan dobîndă de la ω: ρ: de pungii partea tatăni-său.

† Sculile care sînt la gineri-meu Neculae Ruseto le las nepotul meu Costandin Brăncoveanu, ca să mă pomenească. Din sculile acestea de le va da Ruseto să dea nepoatăi-mele a fiu-mieu lui Ștefan uă päreche de cercei cu balas⁷ care au fost a fii-mea Stancăi și uă päreche de brățări care sânt cîte cu un diamant roză și cîte cu alte diamanturi mai mici pîntre ele. Și să-i mai dea un ghierdan⁸ de au fost la învăltura⁹ fii-mea Stancăi, iar nedându-le să ia din partea lui Ruseto să se dea Mariuții cît să va socoti.

† Iar în lacrița¹⁰ care iaste la Ruseto iaste salba fii-mea Stancăi: aceia să se dea pentru sufletul ei să facă sārindare și să-i facă doao rînduri de haine să dea la feate de boiari sārace.

† Pentru Mariuța *etc.* să aibă a stăpîni moșiile cîte sînt peste Olt și dincoace de Olt și viile și țiganii partea tatăni-său precum este foaia de părțea de i-au împărțit dumnealui, Dumnezeu să-l pomenească, afară de Brăncoveani, precum au și zis dumnealui ca fată să nu stăpânească în Brăncoveani.

† Casile fiului Ștefan den București și den Țirgoviște să fie ale nepoată-mea Mariuții.

† Sculile fie-mea Smarandii cît mi-au venit în partea mea după ce m-am împărțit cu Costandin Băleanul, le iar iar lu Costandin nepotă-mieu; numai într-aceste scule care să vor socoti să se vînză și să o pomenească să-i facă sārindare; însă să nu le dea la alți streini fără numai să dea nepotul meu Costandin bani și să oprească sculile, măcar că am și mai vîndut din iale de am pomenit-o și am dal și din scule pentru sufletul ei.

† Niște scule ce sânt în Țara Ungurească, puse în niște dāsagi, scule de casă de la boiarii cei bătrîni, le las nepotul meu Costandin Brăncoveanu. Tot într-acești dāsagi sânt niște scule ale Michișoe; de se va scula cineva din neamul ei ca să le ceară de la nepotul meu Costandin Brăncoveanu, să dea banii care ne-au fost datori și să ia sculile.

† Casile fii-mea Stancăi de aicea den București, cu curtea cu tot locul, le las nepotul meu Costandin. † Casile frăține-mieu lui Pan[ă] den București, care mi le-au lāsat mie după moartea Safti, le las nepotul meu Costandin.

† Moșia de la Cocora și Mileasca, care au fost Cocora a mării mele de zestre iar Mileasca este cumpărată de Pană, frate-mieu, de la Ilincă Cocorasca, vară-mea, mi le-au lāsat frati-mieu Pană mie, iar eu le las lui sfti Gheorghe¹¹ ca să se pomenească și sufletul meu și al lui Pa-

7. Nestemată (rubin roșu-deschis; cuvînt italianesc: balascia).

8. Colier (cuvînt turcesc).

9. Broboadă (?).

10. Lădiță, sipet.

11. Bisericii Sf. Gheorghe Nou din București.

nă și al părinților noștri *etc.* † Las din partea mea Sfinției Sale părintelui Patriarhului al Ierusalimului 10 pungi de bani pentru ca să dreagă ce va fi stricat la Vitteem,¹² ca să se pomenească sufletul răposatului Dumnealui¹³ și al meu.

† Moșia dela Sărulești și viile de la Budrești cu stâneni 300 de moșie, care le-am cumpărat eu de la Popescul, le las nepotu-mieu lui Costandin *etc.* iar cealelalte case care sânt în Tîrgoviște, ale copiilor și ale Stancăi, le las lui Costandin nepotu-mieu.

† Satile fie-mea Stancăi și dincoace de Olt și de ceia parte de Olt le las nepotului Costandin din partea mea să se facă la Sărindar¹⁴ doao feașnice¹⁵ mici de argint. Simbăta și cu toate moșiile din Țara Ungurească cu toți iobagii le las nepotului Costandin că sânt cumpărate de moși de strămoși.

† Den banii care am rânduit să plătească datoriile las să dea la mănăstirea Tărșorul 5 pungi de bani, care le-am luat eu când mi-au păsatu;¹⁶ ci să nu să dea în mina egumenului, să se petreacă, ci cînd va fi la vreo treabă mare de ale mănăstirii să se facă, atuncea să se dea.

† La Dumitrache Arăpache am dat niște scule zălog, însă uă părea-che de cercei de 12 pungi cu un picior de diamant și doao ținte cu diamanturi mari. De se va scula Dumitrache au alt cineva den partea lui să-și ceară banii la nepotă-mieu Costandin Brâncoveanu, să-i dea întiiu sculele, apoi să i se dea banii. Dar de va zice el că le-au dat lui Ion Vodă cînd i-am scris eu, apoi i-am scris pă de altă parte să nu le dea, să zică că le-au vîndut de și-au luat banii. Ci de va da sculile să-și ia banii; iar ne dănd sculile să fie răbdătoriu, că eu nu le-am dat cu voia mea.

† Iar den banii căți-mi vin în partea mea să mă pomenească și pe mine și pe Dumnealui și să ne facă sărindare și să pomenească și pe cei ce au pierit la Țarigrad¹⁷ și să facă o biserică în Slobozia Domnească ca să ne pomenim cu toții; și să facă câteva rînduri de haine la feate de boieri sărace și la feciori de boieri săraci.

La mănăstirea de la Vîforîta sânt niște chiliuți stricate; de nu se vor apuca alți creștini să le dreagă, să se dreagă și acele chilii tot din partea mea. Și la mănăstirea Surpatele dă să va fi stricat ceva să se dea și acolo ca să se dreagă cite ceva.

† Featele mele parte în casă n'au, că eu nu le-am rămas nimic den zestri, ci încă eu le-am împlinit și paguba lor. Și acum iar m-am mai îndurat de le las den bani. Ci, de se vor odihni pe aceasta, bine; iar de se vor scula ca să mai ceară ceva de la nepotu-mieu Costandin să aibă blestemul meu și să nu se aleagă ca praful de casile lor nici de copiii lor și să fie supt blestemul *etc. etc.*

12. Belleem (în Palestina). Patriarhul Ierusalimului era vestitul Hrisant Notara.

13. Constantin Vodă Brîncoveanu.

14. Mînăstirea Sărindar din București.

15. Șieșnice.

16. Adică: atunci cînd au avut un păs greu.

17. Constantin Vodă Brîncoveanu cu feciorii lui (Ștefan, Constantin, Matei și Radu) și cu marele vistier Ianache Văcărescu, tăiași la Constantinopol-«Țarigrad», la 15 august. 1714.

† Inșă aceasta toate câte scriu mai sus care le-am lăsat cu sufletul meu nepotului meu Costandin și neamului meu *etc. etc.* rugăm și pohtim pre tot pravoslavnicul fiește carele întru dregătoria sa și rânduiala ce va avea de la Dumnezeu, ca să nu schimbe au să prefacă într'alt chip aceasta a mea bună voință făcută socoteală și așezămînt *etc. etc.*

† Iar cine ar îndrăzni a se scula ori din featele mele ori din gineri ori din nepoți ori den alții străini pentru vre-uă lăcomie sau îndemnare de aiurea de la nepriiatenul¹⁸ ca să strice această Diată au să necăjească pe nepotă-mieu Costandin Brâncoveanul ca să se mai puie la niscaire-va jurămînt ci să aibă de către toți bună pace, că ce i-am lăsat eu, cu blagoslovenia mea i-am lăsat să le stăpînească toate cu bună pace *etc. etc.*

Și pentru mai adevărată credință mi-am pus mai jos și pecetea cu iscălitura mea».

«Această Diată este adeverită spre încredințare, la 1804 Noembrie 11, de Costandin Vel logofăt».

PETRE Ș. NASTUREL

18. Diavolul.

D O C U M E N T A R

UMANISMUL MARILOR FILOZOFI MORALIȘTI CHINEZI

În contextul interesului din ce în ce mai sporit pentru evenimentele actuale și pentru valorile istorice ale continentului asiatic, filozofia antică chineză solicită o atenție cu totul deosebită. Orientarea sa progresistă și contribuția sa la dezvoltarea culturii universale a făcut de curând, la noi, obiectul unui studiu al academicianului Atanasie Joja, în care se marca «momentul chinez în istoria logicii». ¹ Ceea ce avem să facem noi e să marcăm — dacă se poate spune așa — momentul chinez în istoria umanismului.

Încercînd să determinăm preocupările esențiale ale cîtorva dintre poezii vechi, japonezul D. T. Suzuki a spus că religia e reprezentată în istoria veche de evrei, filozofia de greci, mistică de hinduși, iar morala și-a găsit reprezentanții săi clasici în chinezi. ² Vom reține observația cu privire la chinezi. Într-adevăr, aproape toți marii gînditori antici ai Chinei sînt prin excelență moraliști, preocupați să descopere mijloacele cele mai eficace de îmbunătățire a omului și a societății în general. Idealul antic al Chinei era: «Fericire și pace pe pămînt». Preocupările filozofilor chinezi antici erau aservite acestui ideal și izvorau din credința că, atît fericirea cît și pacea, nu se pot realiza decît prin virtute. Omul e fericit dacă e virtuos, societatea e fericită și are parte de pace dacă e condusă de oameni virtuoși.

Au aceste preocupări un criteriu teologic? Izvorăște această morală din credința într-un Dumnezeu care dă o lege și apoi  i urmărește împlinirea pedepsind sau răsplătind, ca în morala creștină de pildă? Deși în galeria g nditorilor chinezi nu lipsesc metafizicienii, cu greu s-ar putea totuși spune că morala lor ar fi asemănătoare cu cea creștină. Chiar un g nditor ca Lao-Tzi, considerat p n  de cur nd metafizician și chiar teist,

1. Acad. Atanasie Joja, *Momentul chinez în istoria logicii*, în rev. «Viața Rom neasc , nr. 8/1958.

2. Daisetz Teitaro Suzuki, *History of early chinese Philosophy*, p. 47

e destul de puțin precis în această privință, așa încît, într-o carte recentă, Ion Hin-Sun îl consideră materialist. Insuși Confucius, cel mai cunoscut dintre filozofii antici chinezi, renunță la preocupările teologice. El refuză să scruteze tainele divinității și să discute despre spirite sau despre minuni. Rămîne la observația obișnuită și mai ales îi place caritatea. «Ceea ce știi, să știi că știi. Ceea ce nu știi, să știi că nu știi». Aceasta o spune unui ucenic care îl întrebese ceva despre moarte. Observația obișnuită îi arătase că și viața mai are încă taine nedelegate; prin urmare, înainte de a trece la dezlegarea tainei morții, ar trebui să dezlege ceea ce îi e mai apropiat și încă nedelegat. «Nu știi nimic despre viață; ce poți tu ști despre moarte?», îi spune el ucenicului.³ Problema eshatologică nu ocupă nici un loc în preocupările lui Confucius. E. V. Zenker crede că filozoful se ferește de această problemă tocmai pentru a nu fi nevoit să amestece legea morală cu unele considerații asupra recompenselor și pedepselor de dincolo.⁴ Unui ucenic care l-a întrebat cum trebuie să cinstească spiritele morților, maestrul i-a răspuns evaziv: «Cel care nu știe să-și împlinească datoriile către oameni, cum va putea să cinstească spiritele?».⁵ Atanasie Joja numește confucianismul: «quasi-religia unui popor areligios».⁶

În «Cartea convorbirilor cu Confucius Lun-ii», alcătuită de ucenicii lui, se spune că «Maestrul învața patru lucruri: literele și artele, morala, fidelitatea și sinceritatea».⁷ Morala confucianistă e asemănată de Zenker cu cea kantiană. Ea rămîne în limitele umanului, avîndu-și sursa și țelul în om. Este adevărat că în cartea Tjung-iung (XVI) există o frază din care se poate deduce că filozoful credea în spirite: «Cît de puternică este acțiunea spiritelor! Ochiul nu le poate vedea, nici urechea nu le poate auzi. Ele sînt în toate lucrurile și nu pot fi despărțite», ceea ce îl face pe Zenker, cumulînd observația și cu aceea că și practic Confucius exercita cultul strămoșilor, să-l considere pe Confucius metafizician și să-l apropie de Lao-Tzi.⁸ Cu toate acestea, sistemul său moral nu e orientat decît către fericirea din lumea aceasta. Aprecierea e valabilă și pentru alți gînditori, ca de pildă pentru Mencius și Mai-Ti, dintre cei mai mari și cunoscuți.

Conținutul umanist al gîndirii acestor filozofi este evident. Zenker rezumă trăsăturile comune ale tuturor curentelor de gîndire chineză antică la următoarele: 1. Credința tuturor în dispozițiile morale ale omului. Fie că e considerat rău prin natură (cum credea Sun-Tsen), fie că e considerat bun (cum crede Mencius), fie că nu e considerat nici bun, nici rău (cum credeau taoiștii), omul are însușirea de a se păstra sau de a

3. In Lun-ii (*Cartea convorbirilor cu Confucius*, XI, II). Folosind traducerea lui G. Pauthier, *Les quatre livres de philosophie morale et politique de la Chine*, Paris, 1868.

4. E. V. Zenker, *Histoire de la Philosophie chinoise*, trad. G. Lepage, Payot, Paris, 1932, p. 146.

5. Idem, *ibidem*.

6. *Op. cit.*, p. 149.

7. *Lun-ii*, VII, 24.

8. E. V. Zenker, *op. cit.*, p. 147.

deveni bun ; 2. Optimismul fundamental, cu excepția lui Yang-Tse (secolul IV) fatalist, pesimist și cinic ; 3. Nostalgia după un veac dispărut.⁹

Omul e gândit mereu în relațiile cu omul și cu societatea.¹⁰ El e gândit și în relațiile cu cerul, dar numai întrucît cerul e legea firească a realizării desăvîrșite a raporturilor dintre oameni. Gînditorii nu vin în această privință cu precizuni. Chiar Dao al lui Lao-Tzi, interpretat în genere ca legea firească a naturii, e pasibil și de alte multe interpretări.

Referindu-se la umanismul confucian, scriitorul chinez contemporan Wang-Tao¹¹ spune că el constă în a urma legile vieții și a se desăvîrși pe sine și celelalte ființe, pentru a ajunge la uniunea perfectă prin recunoștință binefăcătoare.

Cum e și firesc, gîndirea antică chineză a căpătat de la un filozof la altul forme diferite, fără să infirme însă, decît cu puține excepții, orientarea sa umanistă, exprimată prin optimismul funciar și prin circumscrierea tuturor preocupărilor în jurul omului. Am vrea să marcăm, în cele ce urmează, cîteva momente ale acestei gîndiri, momente care, după părerea noastră, rezumă contribuția umanistă chineză, structurată în timp sub forma unor adevărate doctrine care au angajat discipoli și adversari, școli și curente filozofice. Ne gîndim în special la doctrina «non-acțiunii» (wu-wei), la doctrina «altruismului» (jen), la doctrina «îndreptării denumirilor» (Cijen-min) și la doctrina «dragostei universale» (Lien-ngai).

1. *Doctrina Wu-wei*, sau a non-acțiunii, aparține lui Lao-Tzi și a fost preluată apoi de doi gînditori din școala taoistă Lie-Tzi și Djuang-Tzi. Cu greu s-ar putea spune la prima vedere că această doctrină are vreun aspect umanist. Ea pare mai degrabă un îndemin la indiferență, la desființarea oricărui elan vital. Lao-Tzi îndeamnă la renunțarea la studiu, care e sursa amărăciunii,¹² la renunțarea la știință și la înțelepciune. Wu-wei e vidarea inimii. Numai prin această vidare se ajunge la Dao.¹³ Djuang-Tzi, pe aceeași linie cu Lao-Tzi, recomandă și el : «Ochii tăi să nu aibă nimic de văzut, urechile tale nimic de auzit, inima ta nimic de știut».¹⁴ Taoistul trebuie să-l elibereze pe omul natural pe care-l ascunde civilizația.¹⁵ «Cei care ar vrea să-l obțină pe Dao prin studiu, caută ceea ce studiul nu poate da ; cei care ar căuta să-l obțină prin efort, caută ceea ce efortul nu poate da», — zice Lao-Tzi.¹⁶ Toți cercetătorii gîndirii chineze s-au poticnit cînd a fost vorba să găsească sensul adevărat al noțiunii Dao sau Tao. Unii au zis că e Dumnezeu, alții că e un principiu

9. Idem, pp. 95-96.

10. Shin-Shun, *Confucius and his times*, în rev. «China reconstructs», vol. VI, m. 9, 1957, p. 26.

11. Wang-Tao, *La pensée humaniste chez les lettrés confucéens*, în rev. «Diogenes», Paris, m. 13, 1956, p. 127.

12. Dao-De-Tzin, XX. Folosim traducerea romînească anexă la lucrarea lui Ian-Hin-Sun, *Filozoful antic Lao-Tzi și învățătura sa*, București, 1953. În anexă are și textul chinezesc al lui Dao-De-Tzin.

13. E. V. Zenker, *op. cit.*, p. 101.

14. La René Grousset, *Histoire de la Chine*, ed. 32, Paris. 1942, p. 42.

15. Idem, *ibidem*.

16. H. Maspero, *La Chine antique*, Paris, 1927, p. 493.

metafizic, impersonal, alții că e legea firească a naturii. Lao-Tzî însuși a spus: «Dao care poate fi exprimat prin cuvinte, nu este Dao». El nu poate fi descris decît antinomic, spre exemplu: pătrat fără unghiuri, tînăr, bătrîn etc.

Cum era și firesc, taoiștii au trebuit să încerce și o viziune asupra vieții lumii și omului, și o doctrină a guvernării. După Lie Tse — idealist — lumea n-are nici o consistență, e o iluzie, o aparență, nu există nici moarte nici viață veritabile. Aceeași convingere o are și Djuang-Tzi (Tschung-Tse). «O fantasmagorie universală» e lumea — zice el. Djuang-Tzi spune că nici măcar nu poți ști ce este eul tău cu adevărat. Își ilustrează afirmația cu un vis. Odată, s-a visat fluture, zburînd, și era fericit. Nu mai știa că e Djuang. Și apoi, deodată, s-a trezit, și era din nou Djuang. «Și nu știam — zice el — dacă eram un Djuang visînd că era fluture, sau un fluture visînd că eram Djuang». ¹⁷

Concepînd astfel lumea și pe om, taoiștii, în frunte cu Lao-Tzî, erau cu spatele întors către lume. De aici și convingerea lor că acțiunea e inutilă. ¹⁸

Totuși, încă Zenker observă că Wu-wei nu înseamnă numai «a nu face nimic», «a rămîne inactiv», «a nu lucra». Wu-wei e mai mult decît o negație. E calea mintuirii. Wu-wei duce la Dao, la starea fericită a desăvîrșitului. Wu-wei înseamnă depășirea dorințelor, a apetiturilor. Numai așa se ajunge la înțelegerea esenței celei mai secrete (miao) a lui Dao. ¹⁹

O interpretare radical nouă față de interpretarea clasică, metafizică a lui Lao-Tzî, încearcă chinezul Ian-Hin-Sun. În interpretarea lui, doctrina Wu-wei, deși mai păstrează încă unele aspecte «reacționare», socotește oarecum firești pentru vremea aceea, totuși ea își descoperă și o latură pozitivă. Non-acțiunea, după Ian-Hin-Sun, nu înseamnă totală inactivitate a omului. Dao este numele legii firești a lucrurilor. Omul nu trebuie să facă altceva decît să urmeze acestei legi firești, în toate privințele, adică să-și coordoneze acțiunile cu legile lui Dao. Atita vreme cît acționează legile firești ale lui Dao, omul trebuie să rămînă inactiv, dar cînd aceste legi sînt călcate, el nu are dreptul să rămînă pasiv. Chiar cu ajutorul acestor legi firești, el îl reprimă pe cel care le calcă. «Îl voi prinde și-l voi nimici» pe acela care, încălcînd legea lui Dao în societate, «silește oamenii să se teamă de moarte și socoate că această ocupație este distractivă». ²⁰

Cînd Lao-Tzî condamna cultura, crede Ian-Hin-Sun, el condamna cultura claselor dominante care era în contradicție cu «firescul Dao». Ea nu cuprindea nimic bun pentru popor. «Așadar, ridicîndu-se împotriva culturii claselor dominante, Lao-Tzî a negat importanța ei pentru popor și a emis o idee utopică de a izola poporul de această cultură. Prin urmare, Ian-Hin-Sun crede că Lao-Tzî nu era principial împotriva culturii,

17. Folosim culegerea lui Martin Buber, *Reden und Gleichnisse des Tschuang-Tse*, Leipzig, 1921, p. 9.

18. La E. V. Zenker, *op. cit.*, p. 84.

19. Idem, p. 100.

20. Ian-Hin-Sun, *op. cit.*, p. 69.

ci în speță, împotriva culturii vremii sale, care era doar privilegiul claselor dominante. Cultura celor din popor o aproba, dovadă că în cap. LXIV din cartea sa, spune că înțeleptul «învață de la cei care nu au cunoștințe și merge pe calea pe care au mers alții». ²¹

E greu totuși să se descrie exact gândirea lui Lao-Tzî. Sentimentele lui sînt adesea contradictorii și chiar dacă, după cum crede Ian-Hin-Sun, părerile lui erau condiționate de împrejurările speciale în care trăia el, totuși, el se lasă biruit de dînesele și principializează atitudini care, în împrejurări sociale diferite, ar trebui să fie altele. El socotește, de pildă, că influențarea poporului prin idei și răspîndirea cunoștințelor în rîndul maselor, sînt lucruri dăunătoare. Ideile și cunoștințele îi sînt necesare numai înțeleptului, iar acesta trebuie să le țină pentru sine, să nu le răspîndească printre oameni, atît pentru a nu le face rău, cît și pentru a-și păstra modestia. Înțeleptul, deși are cunoștințe profunde, la exterior «seamănă cu un prost»; el seamănă cu cel «care se îmbracă cu țesături grosolane, dar poartă cu sine un jad». ²² Atitudinea înțeleptului față de semenii nu este totuși negativă. Portretul înțeleptului taoist ne înfățișează un om blînd, calm, așezat, care nu violentează pe nimeni, nu intervine în viața nimănui, nu urăște, nu disprețuiește. E în stare chiar de sacrificii pentru alții, dar oarecum grațiu, dezinteresat. Trei virtuți prețuiește autorul lui Dao-De-Tzin: «Am trei comori pe care le prețuiesc: prima, este dragostea de om; a doua este economia, iar a treia constă în aceea că nu îndrăznesc să fiu înaintea altora. Eu îi iubesc pe oameni, de aceea pot deveni vitează. Eu sînt econom, de aceea pot fi darnic. Eu nu îndrăznesc să fiu înaintea altora, de aceea pot deveni un conducător înțelept». ²³

În alte locuri se spune că «omul înțelept acționează toată ziua, fără a lăsa la o parte lucrurile grele» (XXVI), iar «activitatea trebuie să corespundă posibilităților; acțiunea trebuie să corespundă timpului» (VIII). Prin urmare, numai acea activitate trebuie întreruptă, care calcă legile firești. Iar firească — după Lao-Tzî — este împlinirea binelui în orice împrejurare. Non-acțiunea — Wu-wei — e indicată numai acolo unde s-ar sconta un rezultat rău. Pe linia acestei preocupări se va înscrie și averșiunea lui Lao-Tzî față de orice violență, față de război. «Pe unde au trecut armatele, cresc buruienile și spini. După războaie mari, vin ani de foamete» (XXX). «O oaste bună este un mijloc (care naște) nenorocirea: o urăsc toate ființele. De aceea, omul care urmează calea lui Dao, n-o folosește» (XXXI). Totuși, războiul de apărare, la care te silește dușmanul, e îndreptățit. Armata trebuie totuși întreținută, dar în secret. «Nu ai voie să le arăți oamenilor o armă ascuțită» (XXXVI), pentru ca la nevoie, cînd cel înțelept este silit, s-o poată folosi (XXXI). Consecvent principiului Wu-wei, Lao-Tzî crede totuși că victoria într-un război nu poate fi cucerită decît prin tactică pasivă». Arta militară spune: eu nu îndrăznesc să încep primul; trebuie să aștept. Eu nu îndrăznesc să atac, înaintînd măcar cu un deget; mă retrag apoi de un cot. Aceasta se cheamă a ac-

21. Idem, p. 85.

22. Dao-de-Tzîn, LXX.

23. Idem, cap. LXXVII.

ționa prin non-acțiune, a lavi fără efortare» (LXIX). Lao-Tzi credea în victoria finală a războiului defensiv.²⁴ Ceea ce îl întrista cel mai mult, era uciderea oamenilor. Ni se par cu totul elocvente pentru ilustrarea gândirii umaniste a acestui filozof, cuvintele: «A te glorifica cu o victorie, înseamnă a te bucura de uciderea oamenilor. Cel care se bucură de uciderea oamenilor, nu poate câștiga simpatia în țară... Dacă ei omoară mulți oameni, e un motiv pentru care trebuie să plîngem amar. Victoria trebuie sărbătorită printr-o ceremonie funerară» (XXXI). Observația e într-adevăr prețioasă.

În ceea ce privește guvernarea, Lao-Tzi este tot pentru calea firească — Dao —, iar calea firească este în acest caz principiul democratic al alegerii conducătorilor, sau în orice caz al recunoașterii celor «de jos», ca temelie cu care conducătorii trebuie să fie în acord, pentru ca guvernarea să nu fie rea și pentru ca situația conducătorilor să aibă durată. «Cei fără noblețe, spune Lao-Tzi, constituie baza celor nobili, iar ceea ce este jos, constituie temeliea a ceea ce este sus. De aceea, nobilii și domnitorii, care se înalță singuri, nu au o situație solidă. Aceasta se întâmplă pentru că ei nu văd în cei lipsiți de noblețe baza lor. Aceasta este o cale greșită» (XXXIX). Și în altă parte spune: «Omul înțelept trăiește liniștit în lume și strânge în inima sa părerile poporului. El primește poporul ca pe propriii săi copii» (XLIX).

În lumina acestor învățături despre dragoste, virtuți, război și guvernare, doctrina Wu-wei, care pare a la prima vedere a nu avea nici un conținut pozitiv, fiind pe de-a întregul paralizantă, capătă un conținut mare și se descoperă ca o doctrină a dragostei și a grijii de om, în special față de omul de jos. Ceea ce i se poate reproșa, și rămâne reprobabil după toți interpreții, e că această atitudine față de om e manifestată mai mult principal, ca un deziderat pasiv, decît urmărită dinamic, printr-un sistem de mijloace practice. Practic, latura fatalistă a doctrinei Wu-wei prevalează față de necesitatea de a schimba mersul lucrurilor, și de a îmbunătăți efectiv soarta oamenilor.

2. *Doctrina Jen* aparține lui Confucius. E. V. Zenker spune că nici o limbă europeană nu are un cuvînt să redea exact pe jen. Caracterul grafic chinez jen e compus din caracterul om și caracterul doi. El înseamnă deci doi în unul, sau unul, compus din doi (exemplu: duobus unus). Jen reprezintă eul social. El e întrebuințat însă și cu sensul celor cinci virtuți cardinale: umanitatea, dreptatea, politețea, prudența și sinceritatea.²⁵ R. Grousset²⁶ rezumă întreg confucianismul la noțiunea jen. Ea implică, după acest autor, în același timp un sentiment de umanitate către alții și un sentiment de demnitate umană către sine însuși, în scurt, respectul de sine și de alții, cu toate virtuțile secundare pe care acest ideal le cere: mărinimia, buna credință și binefacerea. În relațiile exterioare, jen se traduce prin controlul constant de sine însuși, respectul

24. Ian-Hin-Sun, *op. cit.*, pp. 92-93.

25. E. V. Zenker, *op. cit.*, p. 129.

26. R. Grousset, *op. cit.*, p. 36.

riturilor, și printr-o politețe formată care nu face decît să manifeste politețea inimii.

Doctrina maestrului (Confucius), scrie în cartea Lun-ii (IV, 15), constă în «desăvirșirea de sine și în a iubi pe alții ca pe tine însuși». Dragostea de aproapele, redată tot prin jen, e ceea ce — după Confucius — face pe om. Totuși, trebuie să observăm că această dragoste nu este la Confucius principiul suprem. Mai mare decît dragostea este dreptatea: «Răspundeți la ură prin dreptate, și dragostei prin dragoste». ²⁷ Alți cercetători traduc pe jen prin unitate, «altruism», ²⁸ care ar consta din pietatea filială (hiao), care trebuie să se practice în interiorul familiei, și prin pietatea frățească (li), care trebuie să se practice în afară. Principiul fundamental al doctrinei jen este acesta, foarte asemănător cu cel evanghelic: «Ceea ce nu vreți să vă facă vouă alții, nu le faceți nici voi lor». ²⁹

Spre deosebire de Lao-Tzî, Confucius credea în posibilitatea schimbării în bine a omului și în realizarea practică a doctrinei jen. Era împotriva izolării, a individualismului și a non-acțiunii. «Oamenii nu pot trăi laolaltă cu păsările și cu dobitoacele. Dacă nu voi trăi între oameni, între cine să trăiesc? N-aș avea de gînd să schimb ceva dacă sub soare toate ar fi fost desăvirșite». Aceste cuvinte — zice Cijan-Dai-Nian — într-un articol din revista «China Populară», arată sentimentele adînci ale lui Confucius pentru omenire, și vorbesc despre marea lui dragoste față de toți oamenii. ³⁰

În concepția sa despre lume și existență, Confucius nu încearcă speculații în adevăratul înțeles al cuvîntului. El nu spune mai mult decît vede și decît știe dintr-o înțelegere imediată. De aceea, nici nu depășește un stadiu al preocupărilor în legătură numai cu omul, și anume cu omul circumscris orizontului pămîntesc, pe care vrea să-l desăvirșească și să-l facă astfel fericit. Idealul este realizarea «omului de bine» — kuin-tzi prin excelență. Ce mijloace va preconiza el pentru această realizare? Mijlocul prin excelență este cultura, în același timp morală și intelectuală. Altfel, prin urmare, decît o concepție Lao-Tzî.

Dar doctrina lui Confucius nu se adresează omului izolat, ci mai ales omului ca individ social. De aceea, el crede că adevărata educație trebuie să întiească în primul rînd la îmbunătățirea morală a conducătorilor, pentru ca ei să guverneze după principii sănătoase. Pentru ca poporul să fie fericit și virtuos, trebuie ca mai întii conducătorii lui să-i ofere exemplul virtuții. Tzi-Kan-Tzi, un conducător al principatului Lu, pe la anul 484, l-a întrebat odată pe Confucius, care este punctul lui de vedere asupra principiilor de conducere a țării? «A conduce țara — a răspuns Confucius — înseamnă a îndrepta greșelile. Dacă veți putea fi luat drept

27. La E. V. Zenker, *op. cit.*, p. 121.

28. Granet, *La pensée chinoise*, p. 87; Alexis Rigaloff, *Confucius*, Paris, 1946, p. 73; Zenker, *op. cit.*, p. 134, traduce prin «umanitate»; Shin-Chun, în *Confucius and his time*, loc. cit, p. 26, traduce prin bunăvoință, iubire de aproapele, iubirea reciprocă.

29. *Louen-ii*, V, 11; XII, 2; XV, 23.

30. Cijan Dai-Nian, *Confucius, marele filozof chinez al antichității*, în rev. «China Populară», nr. 2, 1957, p. 32.

exemplu și veți conduce oamenii prin pilde bune, cine va cuteza atunci oare să nu-și îndrepte greșelile?». Altădată, Tzi-Kan-Tzî l-a întrebat: «Ar fi drept oare să nimicești pe toți oamenii nedreți și să ți-i apropii pe cei dreți?», la care Confucius a răspuns: «Dumneata stai în fruntea puterii statului, așadar, de ce să apelezi la măsuri de felul nimicirii oamenilor? Dacă îți vei da silința să duci toate spre bine, atunci și poporul va deveni bun». În slirșit, tot acest conducător l-a întrebat odată pe Confucius, ce măsuri să ia împotriva unor hoți care se dedau la jafuri. «Dacă nu veți fi lacomi, — i-a răspuns Confucius —, populația nu se va ocupa de jafuri și hoții». ³¹

Aceste răspunsuri sînt elocvente. Doctrina jen se adresează în primul rînd conducătorilor. Ei trebuie educați în spiritul iubirii de oameni. I s-a reproșat lui Confucius faptul că prin apelul la virtutea conducătorilor și mai ales prin respectul exagerat față de tradițiile vechi, el a căutat să mențină o orinduială socială și politică reacționară. Doctrina jen, care ar fi trebuit să fie constructivă, să aibă în vedere crearea unor raporturi noi între oameni, raporturi de libertate și de considerație reciprocă, a fost îmbinată în gîndirea lui Confucius cu noțiunea «li» — riturile —, sau, mai exact, doctrina jen a fost turnată în tiparele noțiunii și doctrinei Li, care însemna păstrarea aspectului conservator al societății, înveșnicirea claselor și a prerogativelor moștenite.

Cercetătorii sînt însă împărțiți în privința aceasta. Ian-Hin-Sun, pe care l-am mai citat, accentuează pe această latură conservatoare și reacționară a doctrinei lui Confucius, dar alții, ca de pildă Cijan-Dai-Nian, ³² spune că, deși un anumit conservatorism este evident în doctrina lui Confucius, el trebuie totuși analizat în lumina situației și împrejurărilor în care a trăit. Analizat astfel, se va vedea că el a luptat pentru puterea suveranului, dar numai pentru că era împotriva aristocrației, care făcea mai mare rău decît suveranul, luptîndu-se pentru putere și purtîndu-se rău cu poporul. Dar nici suveranului nu-i acorda o putere prea mare. Confucius cerea respectarea demnității oamenilor obișnuiți și liberi, și cerea să se manifeste grija pentru condițiile materiale ale vieții lor. El afirma că cetățenii obișnuiți și liberi au o voință independentă. «La trei armate le poți lua comandantul, dar omului simplu nu-i poți lua viața».

De asemenea, Confucius a scos la iveală, ca principiu de cea mai mare importanță al organizării conducerii, «promovarea oamenilor talentați». Această promovare însemna un principiu cu totul nou, pentru că se contrapunea talentul, originii sociale, prerogativelor de clasă, moștenite. Discipolul său, Ian-Iun, făcea parte dintr-o familie de oameni simpli și săraci, și totuși Confucius spunea că: «Și Ian-Iun poate fi un mare conducător», ceea ce pentru mentalitatea epocii era o îndrăzneală.

Doctrina jen, a altruismului bazat pe dreptate și pe «li» — pe respectul riturilor vechi — și a învățaturii înaintașilor, este în același timp și o poartă către înțelesuri noi, pe care chiar Confucius le încearcă, deși oarecum timid, poate de teama stăpînitorilor cărora era ținut să le fie totuși pe plac.

31. Idem, pp. 32-33.

32. Idem, p. 34.

În anul 489 î. Hr., pe cînd Confucius se înapoia din principatul Ciu în principatul Vei, cineva l-a întrebat : «Dacă suveranul principatului Vei v-ar ruga să stați la cîrma puterii, ce ați face în primul rînd?». Drept răspuns, Confucius a lansat teoria Cijenmin, sau a îndreptării denumirilor.

3. *Teoria Cijenmin.* Teoria aceasta nu este numai o teorie. o discuție de principiu. Aplicarea pe care i-o dă Confucius e foarte interesantă și ea se situează pe aceeași linie umanistă a gîndirii sale. El discută, de pildă, cu discipolii săi, diferența dintre omul desăvîrșit și omul josnic. Pînă la el, această diferență era condiționată de poziția socială : nobil era sinonim cu desăvîrșit, iar omul din popor, cu josnic. Aplicînd aici principiul Cijenmin, Confucius schimbă sau îndreaptă conținutul acestor noțiuni. Este desăvîrșit nu cel bogat și nobil, ci cel care posedă anumite calități morale. Deci, și cel din popor poate fi desăvîrșit, tot așa cum nobilul poate fi josnic. Criteriul de valorificare devine acum interior.³³

Poate că în această teorie își are izvorul orientarea altui mare gînditor chinez din școala lui Confucius, și anume Mencius (născut la 372 (î. Hr.).

Și H. Maspero,³⁴ și A. Rigaloff,³⁵ menționează faptul că în timp ce Confucius își baza morala sa pe rituri și pe vechile practici transmise de «sfinți», Mencius caută moralei un principiu interior, dar nu-și revendica acest principiu, ci spunea că-l are de la Confucius. H. Maspero crede că l-a împrumutat din psihologia taoistă,³⁶ dar teoria Ci jemin a lui Confucius, care fundamenta pe interior sensul noțiunilor, putea foarte bine să-i fie lui Mencius un punct de plecare. După Mencius, natura omenească e bună ; de aceea, după el, omul mare (tajen) e acela care și-a păstrat «inima de copil mic», simplitatea originală și bunătatea naturală. Cerul a pus în noi — zice el — patru virtuți care ne conduc în viață : altruismul — jen —, dreptatea — vi —, sentimentul religios (Rigaloff zice «le sens rituel») — li —, și cunoașterea binelui și a răului — tche. Omul are aceste patru virtuți, așa cum are patru membre. Ele se găsesc înăuntru, în inimă și nu în rituri. De aceea, baza oricărei morale trebuie căutată în interior, și nu în rituri.

În afară de faptul că Mencius accentuează pe interior, țelul său este același ca și al lui Confucius : stabilirea unui bun guvernămînt. Spre deosebire însă de Confucius, care credea că buna guvernare se realizează prin iradierea către popor a virtuților prinților, Mencius e mai practic. El preconizează repartiția echitabilă a terenurilor și reducerea impozitelor, și consideră că locul cel dintîi în stat îl are poporul. «Cerul vrea ceea ce vrea poporul ; cerul înțelege cum înțelege poporul». ³⁷ Din punctul acesta de vedere, Mencius face un pas mai departe decît Confucius.

4. *Doctrina lien-ngai*, sau a dragostei universale, este ultimul aspect al umanismului antic chinez, pe care ne-am propus să-l schițăm. Teoreti-

33. Idem, p. 32, și la Zenker, *op. cit.*, p. 132.

34. H. Maspero, *La Chine antique*, Paris, 1927, p. 561.

35. Alexis Rigaloff, *op. cit.*, p. 94.

36. H. Maspero, *op. cit.*, p. 561.

37. La Al. Rigaloff, *op. cit.*, p. 97.

cianul acestei doctrine a fost Mo-Ti, care a trăit după Confucius, dar tot în secolul V în. Hr. El duce doctrina jen a lui Confucius pînă la ultimele ei consecințe logice. În timp ce la Confucius dreptatea prevala față de dragoste, la Mo-Ti dragostea e mai mare decît dreptatea. El interiorizează și mai mult pe jen, pe care îl scoate total din dependența de li — rituri. Pentru Confucius, riturile aveau o valoare în ele însele, iar aplicarea lui jen trebuie să coincidă cu vechile tradiții moștenite de la «sfinți». Mo-Ti nu mai acordă nici o importanță riturilor exterioare, condamnă ceremoniile prea lungi, nu mai admite doliul de trei ani, iar pe jen îl duce la ultima expresie: dragostea nu numai față de cei ce te iubesc, ci față de toată lumea, de pretutindeni, de aproape și de departe. El consideră că dragostea care face distincție — pie-ngai — ca la Confucius, nu este virtute, ci, dimpotrivă, este cauza tuturor relelor în lume. În lumina acestui principiu, jen al lui Confucius nu este nici măcar altruism, ci un principiu de discordie. Iată un text din comentariile școlii moțiene asupra lui Mo-Ti: «Originea tulburărilor este lipsa dragostei reciproce. Dacă în lume există hoți, e din următoarea cauză: hoțul își iubește casa sa și nu iubește casa aproapelui; de aceea, el fură din casa aproapelui, pentru a o avantaja pe a sa; hoțul se iubește pe sine și nu iubește pe ceilalți, de aceea el îi fură pe ceilalți, pentru a se avantaja pe sine însuși. Care este cauza tuturor acestor lucruri? Lipsa dragostei reciproce... Toate dezordinile din lume au această cauză și numai aceasta. Dacă se cercetează cauza, ea se va vedea că este lipsa dragostei reciproce. Dacă în lume ar domni în mod universal dragostea reciprocă, nici un stat n-ar mai ataca alt stat; nici o familie n-ar mai tulbura o altă familie, n-ar mai exista hoți și bandiți, prinți și supuși, părinți și copii; ar fi toți buni. Astfel, lumea ar fi bine guvernată. De aceea, maestrul nostru Mo zice: «Nu trebuie decît să avem dragoste față de alții». Se zice: «Da, această dragoste universală este excelentă, dar lucrul acesta e cel mai greu din lume». Maestrul nostru, maestrul Mo, zice: «Este așa pentru că voi nu-i înțelegeți avantajele. În lume, ura și violența vin ele oare din dragoste universală, sau din dragostea care face distincții între persoane? Deci, dragostea care face distincție între persoane este cauza tuturor relelor din lume; în consecință, ea este rea». ³⁸

Principiul acesta al dragostei, după Mo-Ti, trebuie dus pînă la extrem, pînă la jertfirea de sine. «A omori un om pentru a salva lumea, nu înseamnă a lucra pentru binele omenirii». ³⁹ Mo-Ti condamnă și războiul, ca pe cea mai mare nedreptate, și identifică în prinți pe adevărații criminali de război, cărora le cere pedepsirea: «A ucide un om, se numește a fi nedrept; e o crimă vinovată de moarte; a ucide zece oameni, e de zece ori mai nedrept; e crimă vinovată de zece morți; a ucide o sută de oameni, e de o sută de ori mai nedrept; e crimă vinovată de o sută de morți. Astăzi, toți prinții lumii știu să pedepsească crima; ei o declară nedreaptă. Dar cea mai mare nedreptate, a face război, ei nu o pedepsesc, ci, dimpotrivă, o glorifică și o declară dreaptă! Într-adevăr, ei nu știu

38. După H. Maspero, *op. cit.*, pp. 474-475.

39. Idem, p. 476.

«că sint nedrepti». ⁴⁰ De aceea, dragostea universală a lui Mo-Ti n-are nevoie de prinți ca să ciștige roade. Ea e la îndemîna oricui și poate fericii lumea de oriunde.

Ceea ce e nou la Mo-Ti față de înaintașii lui, e și faptul că el își conformează principiile cu cele ale cerului. Iar cerul, în concepția sa, este Domnul Cel Prea Înalt, zeu personal, atotputernic, atotștiutor și atotprezent. «Cînd eu îndemn poporul să lucreze cu echitate, eu fac ceea ce vrea cerul, împlinesc dorințele cerului și cerul, la rîndul său, va împlini dorințele mele». ⁴¹

Dragostea universală este la Mo-Ti și principiul prim al tuturor relațiilor sociale, al păcii și al bunei înțelegeri între oameni.

*

Vechea gîndire chineză este orientată, precum am văzut, cu fața către lume, către om. Ea poartă grija bunei stări materiale a omului, a bunei înțelegeri dintre oameni și dintre popoare; condamnă războiul, iar mijloacele pe care le recomandă în vederea obținerii acestor rezultate sînt: cultura, dragostea, virtutea.

Lao-Tzi, după mulți comentatori, e numărat printre mistici, iar Mo-Ti într-un dumnezeu personal. Cu toate acestea, gîndirii chineze îi lipsește o orientare teologică și eshatologică, orientare care ar da acestui umanism o consistență religioasă, răspunzînd unor probleme pe care le abordează obișnuit orice gîndire religioasă. Henri Berr se întreabă dacă chinezii au o religie, și răspunde că numai dacă se dă cuvîntului «religie» sensul larg de preocupare de universal și de punere în relație a omului cu acest universal, numai atunci putem vorbi de o religie în gîndirea chineză. Dacă însă se înțelege prin religie credința omului într-o lume transcendentă și cultul ființelor divine, atunci ei nu au o religie. Idealul chinez de perfecțiune morală, pe care l-au prezentat toți vechii înțelepți chinezi, este independent de orice implicații transcendente. Pentru confucieni, ca și pentru taoiști, singurele ființe sacre sînt «sfinții» și înțelepții. ⁴² «Sfîntul» chinez însă nu trebuie înțeles decît tot în contextul «înțeleptului». Ei zic de obicei «sînt» sãu «înțelept», și invers. El presupune o desăvîrșire morală, dar oarecum autonomă, nereligioasă.

Nu se poate spune totuși că ei erau necredincioși. Toți se referă la «cer», la o cale «cerească» — tiandao. Cînd lui Confucius îi era greu pe suflet, sau cînd era mîhnit, el apela adesea la cuvintele «tian» — cer. El spunea, de pildă: «Cerul mi-a dat virtutea, ce poate face cu mine, prin urmare, Huan-tui ?!». Cerul n-a distrus cultura, ce pot face cu mine, prin urmare, oamenii de la Kuan ? Se prea poate ca numai cerul să mă înțeleagă». ⁴³ Textele acestea au rezonanțe evanghelice: «Dacă Dumnezeu este cu noi, cine poate fi împotriva noastră ?». Și totuși, nu găsim la Con-

40. Idem, p. 476.

41. Idem, p. 478; Grousset, *op. cit.*, p. 37.

42. Henri Berr, în introducerea la cartea lui Marcel Granet, *La pensée chinoise*, Paris, 1934, p. XXII.

43. La Cijan Dai-Nian, *op. cit.*, p. 35.

fucius o teologie. El refuză să discute despre duhuri, despre rugăciuni și nici despre cer nu exprimă precizuni. «Să lăsăm, să nu vorbim despre aceasta» — zice el.⁴⁴

Mo-Ti e în această privință mai explicit. Cerul înseamnă Dumnezeu personal. Dar și el urmărea prin filozofia sa un scop pur material, accentuând pe problemele practice: bunăstare materială, fizică și economică, politică și administrativă. Numai acestea dau pacea și fericirea. De aceea și fost acuzat de utilitarism.⁴⁵ El respinge muzica, arta, cerind poporului sobrietate, pentru ca nu cumva exaltându-se, alunecând în lux, să se dezintereseze de mizeria poporului.

Revenind la Confucius, astăzi, din ce în ce mai puțin doctrina sa este considerată religioasă. Este adevărat că chinezii au ridicat și altare, și statui în cinstea lui Confucius, dar el nu este considerat nici zeitate, nici măcar întemeietor de religie, decât poate în părțile neinstruite.⁴⁶ Același lucru se întâmplă și cu alți gânditori chinezi. Ei sînt numai umaniști, care au abordat numai tangențial și unele probleme religioase, fără să le aprofundeze, fără să le organizeze în sistem și mai ales fără să facă din ele nota specifică și criteriul de valoare al preocupărilor morale și umaniste.

Principiile umanismului chinez în linii mari, reprezintă pentru vremea aceea factorii unui progres neîndoielnic, și ele pot fi apreciate ca niște eforturi salutare și superioare, anticipînd de pildă prin Mo-Ti, chiar principiul dragostei universale.

Pr. A. POPESCU

44. Idem, p. 36.

45. Zenker, *op. cit.*, p. 193.

46. I.P.S. Iustin Moisescu, *Scurte însemnări din călătoria noastră în China*, publicată în revista «Mitropolia Moldovei și Sucevei», nr. 5-7, 1957, p. 374, scrie:

«De obicei, cînd se vorbește despre religiile din China, se amintește în primul rînd confucianismul. Dar, confucianismul nu este o religie. Confucius n-a fost fondator sau reformator religios. Dimpotrivă, deseori, el a manifestat indiferență și uneori chiar ostilitate față de religie. Întreaga strădanie a lui Confucius a fost de a reînvia unele practici tradiționale legate îndeosebi de cultul strămoșilor, precum și de a impune un sistem etic bazat deopotrivă pe principii existente. De aceea, numai în măsura în care cultul strămoșilor și rînduielele morale confucianiste au legătură cu vechea religie a chinezilor se poate vorbi de latura religioasă a doctrinei lui Confucius.

Astăzi se găsesc în China multe temple confucianiste. În exterior, ele nu se deosebesc mult de templele budiste ori taoiste. În interior însă, templele confucianiste sînt lipsite de statui; o simplă placă comemorativă aduce aminte de Confucius, ori de uceniciei lui. În fața lor, oamenii simpii ori adepții confucianismului etic se închină pînă la pămînt. În cugetele lor, aceasta nu este o practică religioasă strictă, ci numai un act de cinstire a înțeleptului de demult».

R E C E N Z I I

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE IN ARIA AȘEZĂMINTELOR BISERICESTI

În *MATERIALE ȘI CERCEĂRI ARHEOLOGICE*, București, Editura Academiei R.P.R., V, 1959, 794 pp., Dinu V. Rosetti, *Sondașul de la Mănăstirea Gura Motrului*, pp. 655-659, prezintă rezultatul cercetărilor arheologice făcute la ctitoria lui Nicodim, în ultimii ani. Biserica și chiliile mănăstirii actuale au fost înălțate în timpul domniei lui Matei Basarab, restaurate de Preda și Constantin Brîncoveanu în 1705, de când datează pisania.

S-au identificat parțial temeliiile vechilor chilii, azi în mare parte distruse. Un sondaș redus a făcut posibilă interceptarea și precizarea a câtorva fragmente ceramice, anterioare veacului XVI. Descoperirea unor olane de pământ ars, presupune aici o alimentare cu apă potabilă, captată de la izvoarele din vecinătate. În afară de vechile temelii și câteva obiecte fără însemnătate, exceptînd fragmentul de ceramică din vacul XVIII, alte vestigii nu s-au mai găsit. La doi kilometri sud-est, în dreapta riului Jiu, înspre Băița, s-au găsit câteva fragmente izolate, din care unul poate fi identificat ca aparținînd culturii de tip Coțofeni, din orînduirea comunei primitive.

I. Barnea și D. V. Rosetti, *Sondașul de la Mănăstirea Mamul*, pp. 661-664, arată rezultatele săpăturilor făcute la ctitoria lui Constantin Brîncoveanu (1696), pe urmele unei mai vechi ctitorii din secolul XVI. În vederea lucrărilor de restaurare a chiliilor, s-au făcut unele sonde preliminare în 1956. Observațiile stratigrafice făcute în timpul cercetărilor de aici au identificat urme de construcții, anterioare epocii brîncovenesti despre care fac mențiune documentele vremii și pisania bisericii. E posibil ca biserica mai veche, de lemn, să nu fi lăsat nici o urmă. Nu e exclus ca resturile mănăstirii ce se află aici, înainte de Brîncoveanu, să fie îngropate în altă parte, însă foarte aproape de construcțiile de azi.

I. Barnea și N. Constantinescu, *Sondașul de la Mănăstirea Colmeana*, pp. 665-669, aduc noi date în legătură cu istoria Colmeanei, care se află

la 30 km nord-vest de orașul Pitești. Conform datelor menționate în pisanie așezată deasupra intrării în naos, cu prilejul unei restaurări din timpul lui Constantin Brîncoveanu, în anul 1711, biserica minăstirii a fost zidită în vremea lui Mircea cel Bătrîn la anul 1389. Un hrisov din 1388 hotărârea supunerea Cotmeanei Minăstirii Cozia, iar o inscripție de pe un clopot dăruit aceleiași minăstiri la 1385 arată că acesta exista și înaintea lui Mircea cel Bătrîn. Un document emanînd de la Mihail I, fiul lui Mircea, din 22 iunie 1418, indică anul cînd a fost zidită Cotmeana, de către Radu I, 1377-1384. Pisania din 1711 arată că s-a «înfrumusețat cu tamplele, cu icoane și cu ferestrele și cu ușa pe care să văd înnoite», egumen fiind «chir Parthenie Cozian». O altă pisanie așezată pe latura de nord, deasupra intrării în tindă, indică anul 1777, cînd s-a ridicat «această clopotniță din timelie». Astfel eroarea că în 1711 a fost zidită tindă deasupra căreia se înalță clopotnița, a fost înlăturată. Prin restaurarea din 1922-1924 s-a reconstituit planul inițial al bisericii Cotmeana, fără absidele laterale, stabilindu-i analogii cu temeliele bisericilor medievale de la Turnu-Severin, cu Sin Nicoară de la Curtea de Argeș și mai ales cu capela nr. 11 de la Trapezița, lângă Tîrnovo, datînd din secolul XIII. Din cercetări reiese că biserica a avut însă de la început abside laterale. Fundația absidei de sud e organic legată de cea a naosului și e construită din bolovani de rîu, legați cu mortar. La fundație nu s-a observat nici un element care să îngăduie ipoteza construirii mai tîrziu a absidei. Acest lucru nu rezultă nici din cercetarea fațadei la punctul de încheiere a absidei cu zidul naosului. Zidul de vest al pronaosului actual a fost înălțat în afara vechiului pridvor, care a funcționat pînă la 1777. Vechiul pridvor era probabil deschis, așa cum era reprezentat în tabloul votiv și cum e indicat de un rest de arcadă de pe fața sudică. Au fost descoperite la Cotmeana cîteva resturi de cultură neolitică, respectiv o unealtă de silex, cîteva fragmente ceramice grosolane și chiar o vatră de foc, tăiată de fundația absidei de sud. Au fost cercetate 19 morminte dintre care 4 datează probabil din secolul XV. Într-unul din ele s-a găsit o cruciuliță de aramă, împodobită cu motive florale, colorate în galben, alb, negru, albastru. După inscripția slavonă referitoare la Hristos, forma crucii de pe fața cu inscripție și după tehnica de lucru se pare că provine dintr-un atelier rusec. Sondajul arată că absidele laterale, mai joase, ale bisericii, n-au fost adăugate, după cum se credea mai tîrziu, în vremea lui Mircea cel Bătrîn, ci ele fac corp comun cu zidurile construcției inițiale. Astfel, acest monument nu poate fi pus alături cu bisericile de plan dreptunghiular din Tîrnovo. Biserica de la Cotmeana nu permite să fie așezată nici în rîndul bisericilor trellate de tip sîrbesc (Vodița, Tismana, Cozia), deoarece se deosebește de ele prin planul său simplu, triconic, alungit, fără pilaștri și zidul despărțitor din interior, fără cupolă pe naos, care e acoperit numai de o boltă semicilindrică. Biserica aparține unui tip de plan trellat simplu, cunoscut în Țara Romînească înaintea oricărei influențe sîrbești (Vodița I, Cosuștea-Crivelnicu I, Niculețul și, poate, biserica presupusă sub Sf. Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeș). Plecînd de la constatarea că primele biserici de plan trellat sînt în strînsă legătură cu existența unei vieți minăstirești,

rezultă că o astfel de viață apăruse pe teritoriul patriei noastre înainte de venirea călugărului sîrb Nicodim (circa 1370). Vor fi necesare cercetări arheologice mai dezvoltate și în afara zidului de incintă ca și în interiorul bisericii și minăstirii de la Cotmeana, pentru a determina și preciza data de construcție a unuia din cele mai vechi monumente de arhitectură din Principalele Romîne.

Mozaicurile bisericii Sfînta Constantina din Roma. În «Dumbarton Oaks Papers», XII, 1958, «Harward University Press», 287 pp., Henri Stern prezintă într-un studiu de 60 pagini, mozaicurile unei biserici din Roma, care, prin elementele sale decorative semicreștine, a dat naștere la interpretări variate. Admirate și copiate, începînd cu secolul XV, mozaicurile n-au încetat a atrage atenția mai întîi a artiștilor Renașterii, apoi arheologilor și istoricilor de artă. Pentru unii, ansamblul pictural constituie decorul bachic al unui mausoleu păgîn care, după construirea lui, s-a transformat în biserică. Numele ilustrei ctitorite, o fiică a lui Constantin cel Mare, a făcut să se nască o mulțime de legende în jurul ei. Constantina, încă fiind păgînă, acoperită de plăgi, se vindecă în mod miraculos. Preamărînd acest eveniment, Constantina se creștinează și construiește un mausoleu. Cele două abside laterale care înfățișează pe Mîntuitorul nu se acordă cu mozaicul cupolei. Acesta conține scene din Vechiul Testament cit și imagini din iconografia Evangheliilor. Sfîntul prooroc Ilie implorînd pe Dumnezeu pentru a trimite focul ceresc, e necunoscut ca scenă iconografică, artei paleocreștine, și nu se găsește decît începînd cu secolul X în manuscrise mozarabe. Cain și Abel, Tobie, cit și Sfîntul prooroc Ilie formează un registru de subiecte care-și are rădăcinile în numeroasele rugăciuni vechi, și aparține repertoriului iconografic paleocreștin. Suzana, sacrificiul lui Abel și Cain reprezintă o iconografie tipic romană a anilor 350-400. Se presupune că registrul inferior era rezervat Vechiului Testament, iar cel de sus, Evangheliilor. O asemănătoare împărțire iconografică se găsește într-o operă contemporană. Stern analizează raporturile dintre iconografia paleocreștină a sarcofagiilor și rugăciunile liturgice. Alăturînd ciclurile de imagini din biserica Sfînta Constantina de imaginile celor două mausolee din Egipt și de un mausoleu din Centelles (Spania), reiese în mod evident faptul că avem de-a face nu cu un baptist, ci cu un mausoleu. Nu cunoaștem decît 3 baptistere paleocreștine cu decör figurat, la Dura, Neapole și Ravenna. Iconografia în asemenea cazuri indică puterea regeneratoare a botezului și cateheza. La Sfînta Constantina, Moisi în deșert sau Noe construind arca, se referă la un miracol al apei. Motivele florale, elementele de decör, plante, fructe, motive zoomorfe, scene vesele de masă, evocă în schimb plăcerea vieții. Decorul obișnuit al unui mormînt roman a putut fi adaptat la nevoile noului cult creștin. Prin arhitectură, prin forma sa artistică de îmbrăcare a pereților cu marmoră și mozaicul în cupole, decörul de la Sfînta Constantina se situează la mijlocul secolului IV. Gustul fastului, dimensiunile de bogăție și frumusețe, se înîlnesc în secolul IV, cînd arta păgînă e încă viguroasă la Roma. O serie de opere atestă supraviețuirea unor elemente de decorație păgînă în arta creștină. Această din urmă, ieșită din catacombe,

va prelua și va preface decorurile tradiționale păgâne, pe care dintru început le refuzase. Fuziunea subiectelor creștine și profane în arta funerară devine un fapt cert. Imagini rustice: cules de vii, cicluri din viața campestră fuzionează cu scene din Evanghelie sau se repartizează în decoruri fără a se exclude. Cele mai frumoase sarcofagii ale epocii (acela al lui Junius Bassus, circa anul 359, sarcofagul Cei trei buni păstori din muzeul Latran) arată că scene mitologice, de abundență rustică, se plasează alături de scenele cu sens specific spiritual creștin. Nici unul din marile ansamble de mozaic din secolul V la Roma și Ravenna nu posedă un caracter profan atât de marcat ca cele de la Sfânta Constantina. O jumătate de secol mai târziu, începînd cu domnia lui Teodosie I, arta creștină ia un aspect mai sever. Subiectele creștine de un stil grav și solemn nu vor mai fi însoțite din secolul V de scene mitologice, efortul artistic concentrîndu-se exclusiv asupra icoanei sfințite.

John Milton, gînditor social-politic și creștinismul. «Probleme de filozofie», 1, 1959, București (traducerea revistei sovietice «Voprosi filosofii», 1, 1959, prezintă un studiu asupra lui John Milton, autorul «Paradisului pierdut», cu ocazia împlinirii a 350 de ani de la nașterea sa. John Milton a fost nu numai un mare poet, ci și un mare gînditor social-politic, unul dintre apărătorii și teoreticienii revoluției burgheze engleze din secolul XVII. Noua gîndire social-politică și filozofică îmbracă în acea vreme încă forma religioasă tradițională, iar invocarea permanentă în polemici, a textelor Sfintei Scripturi, era caracteristică pentru cei mai diferiți scriitori din acea perioadă. O astfel de împletire a vechiului cu noul găsim în opera marelui poet englez. Ideea principală din «Paradisul pierdut» este necesitatea de a-ți păstra curajul pentru a continua lupta. Adam din «Paradisul pierdut» nu și-a găsit încă locul în lupta cosmică dintre Bine și Rău. Iisus din «Paradisul pierdut» nu numai că suportă cu curaj toate ispitele lui Satan, dar și repurtează asupra lui victoria morală. Eroul ultimei și celei mai bune tragedii a lui Milton, «Samson luptătorul» (1671), nu rezistă pasiv împotriva Răului, ci săvîrșește un act de eroism, distruge bolțile sălii unde dușmanii își serbează victoria. Prin pamfletele sale politice, «Areopagitică», el apără libertatea conștiinței și libertatea presei, împotriva cercurilor feudale absolutiste. El ne apare astăzi ca un dușman al monarhiei, un democrat cinstit și curajos, apărător al democrației, egalității și drepturilor naturale ale omului. Milton-gînditorul a fost mult apreciat și de militanții progresiști ai culturii ruse. A. N. Radicev a citat pe Milton printre scriitorii care «vor fi citați atât timp cît va exista omenirea».

Psaltirile bizantine și Psaltirea Hludov. «Analele romîno-sovietice», Seria Istorie, 3, 1959, București, prezentînd lucrarea: M. V. Șcepkina și T. N. Protasieva, *Tezaurul grației și tiparului vechi*. Scurtă privire asupra manuscriselor rusești, slave și grecești, cum și asupra tipăriturilor vechi ale Muzeului Istoric de Stat. Sub redacția academicianului M. N. Tihomirov, Moscova, 1958, 90 pp.+14 facsimile, recenzent Damian P. Bogdan, enumeră printre cele 28.000 manuscrise și tipărituri vechi colecția A. I. Hludov (770 bucăți). Această colecție e considerată ca una din cele

mai valoroase, deoarece înfățișează etapa inițială a tiparului slav. L. H. Grondijs (*Le datation des psautires byzantins et en particulier du psautier Chloudof*, pp. 591-616), în «Byzantion», revue internationale des études byzantines, Bruxelles, 1957, fasc. 2, scrie că în jurul vechiului manuscris ilustrat al Psaltirei Hludov, s-au emis diferite păreri. Kondacof a susținut că manuscrisul ar fi din secolul IX și conține chipuri cu tendință antiiconoclastă. Lazarev emite părerea că Psaltirea ar fi fost în timpul iconoclastismului, îmbogățită cu noi elemente în regiunea constantinopolitană. El contestă afirmația lui Kondacof după care chipul Mîntuitorului reprezentat aici ar constitui o tranziție între tipul mozaicurilor din sec. VI și acela al artei monumentale din sec. X. Kondacof susține existența unei «școli bizantine» care ar fi menținut o interdependență a tuturor artelor în imperiu. Rolul important al Mînăstirii Studiiilor, jucat în rezistența față de detractorii icoanelor, nu justifică argumentul lui Kondacof. Analizînd imaginea reprodusă de Weitzmann (*Die byzantinische Buchmalerei*), în care Sfîntul Petru respinge pe Simon Magul, se constată că sub el se află patriarhul Nichifor, ce poartă în mîna stîngă icoana lui Hristos, și arată cu dreapta pe al doilea Simon, pe pseudo-patriarhul Iannis (Ioan Grămăticul). Faptele contrazic datarea Psaltirei în secolul IX. E imposibil de susținut că un caligraf din Mînăstirea Studiilor ar fi înfățișat pe patriarhul detestat, ca reprezentant al iconoduliei, omițînd și cea mai mică mențiune cu privire la Teodor Siuditul, considerat ca adevăratul apărător al Ortodoxiei. Pentru Ortodoxie restabilirea cultului icoanelor, obținut fără concursul papilor, a însemnat un triumf strălucitor. Iconofiliile persecutați, pentru a se feri de politica religioasă a lui Leon Isaurul și Constantin Copronim, au continuat în alte regiuni de limbă greacă și religie ortodoxă, — să-și exercite evlavia, nestingheriți. În viața Sfîntului Ștefan cel Tânăr, întocmită de omonimul său, arhidiaconul Sfîntei Sofia, citim că veneratul anahoret sfătuia pe călugării veniți din Bizanț, din Tracia, din Asia, la peștera sa —, să se exileze pe malurile Pont-Euxinului și spre provinciile bizantine occidentale, în Italia meridională. Populația greacă din Calabria și Sicilia primește un mare număr de monahi, fugiți din Bizanț, care întemeiază numeroase mînăstiri, la început subordonate autorităților din Siracuză, apoi autonome. Primul grup de preoți și călugări pleacă spre Roma și Italia meridională după 730, cînd Leon Isaurul depusese din treaptă pe patriarhul Ghermanos, ordonînd persecuția. Cel de-al doilea grup a plecat sub domnia lui Constantin Copronim. Lenormant, care a consultat numeroase cronicile italiene ce se referă la aceste evenimente, evaluează numărul ortodocșilor care au plecat în Calabria, la 50.000. Numai în Calabria se cunoaște numele a 97 mînăstiri, care se conduceau după Regulile Sfîntului Vasile cel Mare, întemeiate în această epocă.

Un număr și mai mare a dispărut fără să lase vreo urmă. Printre călugării exilați s-au găsit desigur caligrafi și miniaturişti care creau prototipuri de icoane antiiconoclaste. Din nefericire, nu se păstrează nici un manuscris din această epocă, anterior secolului X. Cultul icoanelor, prezentat de Ortodoxie ca «expresia viziunii tainice» și proba superiorității privilegiilor divine acordate Bisericii autentice, se sărbătorește anual

în prima duminică a marelui post. Textul cel mai vechi al anatemeilor aruncate asupra iconomahilor, din 843, nu s-a păstrat. Cea mai veche versiune datează din secolul XI. Biserica a adăugat mai târziu, aici, și alți ereziarhi ca Eustratie, Nichifor Basilakes și în sfârșit adversarul Sfântului Grigore Palama, Varlaam. Până astăzi Synodikonul insistă, pasionat, asupra crimelor și sacrilegiilor iconoclaste și laudă pe apărătorii icoanelor. Amintirea persecuției trebuie să fi supraviețuit mult în memoria lor, iar dureroasele evenimente din secolele VIII și IX au găsit ecou în ilustrarea versetelor Psalmului XXV, 4-5. Atita vreme cît proveniența fiecărei Psaltiri cu ilustrații marginale nu va fi cunoscută, zadarnică e clasificarea. Psaltirea Barberini e atribuită secolului XII, cu toate că nimic nu indică această dată, decît frumoasa imagine antiiconoclastă pe care o conține și care ar putea fi o copie a unui prototip mai vechi. Strzygowski aduce unele observații cu privire la Psaltirea Hludov. Arhimandritul Amfilokie, renumit paleograf, a consacrat aceluiași subiect, în 1866, un important studiu. El e autorul unor numeroase comunicări asupra manuscriselor grecești din Biblioteca Sinodală de la Moscova, din care a studiat și a rezumat, copiind caracteristicile paleografice, aproape 300 manuscrise. După el, Psaltirea Hludov conține 3 scrieri, aparținînd unor epoci diferite. Textul inițial, scris cu litere mari, presupus că datează din secolul IX, a fost în cea mai mare parte șters și scris din nou în secolul XII. Imaginile ar data din secolele X-XI. Nu e exclus ca ilustrările să fi fost adăugite mult mai târziu, la un text deja scris, fără intenția de a-l împodobi. Aspectul unod pagini, unde lipsește spațiul pentru desene, totala absență de vignete în text și marginal, fac plauzibilă opinia lui Amfilokie.

În jurul datării a două vechi broderii rominești. Sub acest titlu, Emil Lăzărescu reia în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», 2, 1958, discutarea datării epitafurilor de la Cozia, și cel dăruit de egumenul Siluan Mînăstirii Neamțu. Primul e cea mai veche broderie religioasă din cele găsite în Țara Românească. În urma confruntării datelor scrise pe epitaf, posibilă acum prin actul restituirii tezaurului de către U.R.S.S. în 1956, reiese că anul citit corect e 1395-1396. Gabriel Millet, *Broderies religieuses de style byzantin...*, Avec la collaboration de Hélène Ylouses, Paris, 1947, IV+118+12 pp., +CCXVI pl., datează broderia din 1432. Renumitul cunoscător al broderiei bizantine, Millet, neluînd contact direct cu broderia, va face ca mulți ani de aci înainte datarea sa eronată să fie primită fără ezitare de istoricii de artă. Epitaful a fost descoperit de Alexandru Odobescu la Mînăstirea Cozia. Nu se poate ști cu certitudine dacă este o lucrare rominească, comandată peste hotarele țării de către donatori, sau dacă ea nu provine de la altă mînăstire, după ce fusese lucrată la vechea ctitorie a lui Mircea cel Bătrîn. Inscripția slavă ce înconjoară chenarul epitafului nu cuprinde, în afară de un fragment din troparul ce se cîntă la Vinerea Mare, decît data, citită de Alexandru Odobescu, — 6904. Astăzi, după reintrarea epitafului în colecțiile Muzeului de Artă al R.P.R., verificarea fiind posibilă, se confirmă citirea corectă a lui Alexandru Odobescu, 6904 (= 1395-1396). Cel de-al doilea e epitaful lui:

Siluan, semnalat pentru prima oară în 1885, de către episcopul Melchisedec (*Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 monastiri și biserici antice din Moldova*. București, 1885). Episcopul Romanului citise data 6945 (= 1437). Gabriel Millet socotește că formula întrebuintată în inscripția de pe epital e vagă. Lucrarea broderiei ar fi fost începută sub Ștefan și ar fi fost terminată sub domnia și a lui Ilieș (domnie comună). Dacă lectura datei rămîne exact aceea a episcopului Melchisedec, 1437, septembrie 1, rămîne deschisă chestiunea pe care o pune amintirea lui Ștefan singur, ca domn în vremea cînd s-a terminat biserica. «Făcut-a acest aer ieromonahul Siluan, egumenul de la Neamț, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului Ioan Ștefan Voevod, și s-a sfîrșit în anul 6945, luna septembrie 1». Dacă din timpul împărțirii domniei între cei doi frați nu ni s-a păstrat decît o singură danie, fără pomenirea fratelui său, către Neamț (25 noiembrie 1440), în schimb din vremea în care el rămîne din nou domn peste întreaga țară, posedăm patru documente ce aparțin Neamțului. Pe un manuscris de la Neamțu ni s-a păstrat și însemnarea ce conține data morții tragice a lui Ștefan (manuscrisul se allă azi în Biblioteca Academiei R.P.R., Ms. slav, nr. 136). Tot în această mînăstire Ștefan a fost îngropat. Date fiind strînsele relații între Ștefan și Mînăstirea Neamțu, N. Iorga (*Ștefan cel mare și mănăstirea Neamțului*, p. 101), consideră că Neamțul ar fi fost «mănăstirea lui Ștefan», ceea ce e foarte plauzibil dacă ținem seama că în evul mediu, posesiunile unui suveran puteau fi risipite în afara granițelor stăpînirii sale principale, avînd numeroase exemple de mînăstiri, — proprietate personală.

LECTOR

MARIA RĂDULESCU, *Originalul slav al «Evangheliei cu învățătură» a Diaconului Coresi*. București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1959, 95 pp.+ 6 planșe.

În 1939, profesorul V. Grecu identifică în codex graecus 500, din colecția de manuscrise grecești a Bibliotecii Academiei R.P.R., versiunea bizantină a *Evangheliei cu învățătură* a Diaconului Coresi, din 1581. Colecția de predici din aceste codice cuprinde în aceeași ordine ca și în *Evanghelia cu învățătură*, Omiliile patriarhului Ioan Calea (1334-1337). Fragmentul din Predoslovie însă («noi o deademû (cartea) lu Coresi, diacolonû..., de o scoase den cartea sirbească pre limba romînească») indică un original slav, după care s-a tradus. Maria Rădulescu ne prezintă manuscrisul slav 304, din Biblioteca Națională «Vassil Kolarov» din Sofia, care conține versiunea slavă a predicilor din *Evanghelia cu învățătură* a lui Coresi, și a celor din cod. graec. 500. Manuscrisul slav 304 a fost scris la 1626 de ieromonahul Daniil, la Tirnovo, și are 352 de foi. Scrierea e semiuncială, foarte frumoasă, ca de tipar, cu cerneală rădăcinie. Titlurile sînt în cerneală roșie, bine păstrată, iar inițialele în roșu. Filigranele hîrtiei reprezintă o coroană cu o stea și semiluna deasupra, o ancoră într-un cerc și cu un trifoi deasupra. Ele arată originea venețiană a hîrtiei (secolul XVII). Din cele 66 de predici din *Evanghelia cu*

invățătură, 52 își găsesc corespondent în cele 61 de predici din Cod. Graec. 500. O singură predică din cele 66 nu-și are corespondentul în versiunea slavă. Primele foi ale manuscrisului 304 lipsesc și nu se poate ști ce titlu avea versiunea slavă. La sfârșitul tipăriturii coresiene se află Tatăl nostru, Crezul și cele zece porunci. Din compararea celor trei versiuni rezultă că versiunea românească din *Evangelhia cu învățătură* se apropie mai mult de versiunea slavă din ms. 304, decît de cea greacă din Cod. Graec. 500. Predicile din ultimele 109 pagini ale *Evangelhiei cu învățătură*, nu mai corespund celor din ultima parte a codicelui grec 500, însă sînt identice cu cele din versiunea slavă. Manuscrisul 304 reprezintă o copie mai tîrzie (1626) a versiunii slave a colecției de predici care a servit ca model traducătorului colecției de predici coresiene. Maria Rădulescu, cercelînd un număr de 50 manuscrise slave *damaschine* (culegeri de predici, hagiografii, care au circulat intens în Bulgaria, în secolele XVI-XVIII și al căror nume e legat de Damaschin Studitul), descoperă că unele din ele (mss. 760 și 349) cuprind predici al căror text e foarte asemănător cu predicile corespunzătoare din ms. 304, respectiv *Evangelhia cu învățătură*. Chiriacodromionul episcopului Sofronie Vracianski (din Vrața), tipărit în 1806, la tipografia Episcopiei de Rîmnic, în Țara Românească (un exemplar există și la Biblioteca Academiei R.P.R., nr. 708), are o predoslovie în care se poate urmări dezvoltarea aproape a aceluiași puncte din predoslovie *Evangelhiei cu învățătură* a lui Coresi. Într-o măsură mai mică, la întocmirea predicilor lui Sofronie a servit și materialul din Chiriacodromionul lui Nichifor Theotoki (1796), care a fost tradus în românește în 1801 (I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, București, 1905, vol. II, nr. 632). Autoarea stabilește filiații între variantele grecești, originalul versiunii românești și originalul versiunii slave. *Evangelhia cu învățătură* de la 1581, ultima lucrare a lui Coresi, se înscrie în perioada cînd acesta revine la tipărițiile în limba romînă. Revirimentul conștiinței ortodoxe a romînilor ardeleni coincide în Țara Românească cu străduința de a întări Ortodoxia în forma slavă (N. Iorga). Originalul *Evangelhiei cu învățătură* tipărit la Brașov nu e calvin, nici unguresc, ci e slavon și ortodox. Pentru a confirma acest fapt și pentru a crește gradul de autenticitate ortodoxă, editorii o prezintă «Dereptă aceaia în multe părți am întreatu ș-amu căutatū pînă o am aflatū în Țara rumînească la arhimetropolitū Serafimū, în cetate în Tîrgoviște... Și foarte mă slătuii cu luminatulū mitropolitū, marele Ghenadie, den tot țînutulū Ardealului și alū Orăziei și cu multū clirosū de preuți ce le trebuia această carte, însă și cu toți slăatnicii miei. Și cu voia tuturorū acestora, și cu voia mitropolitului, marelui Serafimū, noi o deademū lui Coresi, diaconulū, ce era meșterū învățatū întréacést lucrú, de o scoase den cartea sîrbească pre limba rumînească...». În Țara Românească și Moldova, cartea lui Coresi a circulat mai puțin. E posibil ca tipărițiile românești din cetatea Brașovului să nu fi fost bine văzute. În Ardeal, *Evangelhia cu învățătură* a circulat mult, iar în 1641 ea a fost reeditată la Bălgrad (Alba-Iulia). Tipăriitura lui Coresi n-a fost reeditată nici în Țara Românească și nici în Moldova.

În 1642, *Evanghelia învățătoare* de la Govora cuprinde alte colecții de predici, iar în 1643 *Cartea de învățătură* a mitropolitului Varlaam, reeditată în parte sub forma *Evangheliei învățătoare* de la Mănăstirea Dealu (1644) vor folosi de asemenea alt conținut omiletic. Colecția de predici a patriarhului Caleca n-a mai cunoscut o altă ediție în limba română, în afară de cea a diaconului Coresi.

Tabelele comparative, schemele de filiație care susțin studiul autoarei, ajută în mod suficient situarea cărții coresiene în orizontul culturii noastre vechi. Reamintim că N. Iorga considera *Evanghelia cu învățătură* ca «unul din cele mai însemnate monumente ale Bisericii ortodoxe a Românilor și limbii românești» (*Istoria Bisericii românești*, București, 1929, vol. I, ediția II, p. 187), iar G. I. Koliada (*Ivan Feodorov și tiparul în unele țări din răsăritul Europei*, pp. 32-54, în «Probleme de istorie», 3, 1958, București), cît și în capitolul *Din istoricul relațiilor tipografice între Rusia, Ucraina și România, în secolele XVI-XVII*, pp. 82-100, în volumul *У истоков Русского книгопечатания*, Editura Academiei de Științe din U. R. S. S., Moscova, 1959, 267 pp., consideră că există puncte comune între *Evanghelia cu învățătură* a diaconului Coresi și *Evanghelia cu învățătură* tipărită de Ivan Feodorov la Zabludov, în 1569. La această concluzie ajunge G. I. Koliada, comparînd stema lui Luca Hărăjilă din cartea coresiană, cu stema lui Alexandru Hodkevici din *Evanghelia cu învățătură* de la Zabludov și ornamentația. Ipoteza emisă de G. I. Koliada că originalul *Evangheliei cu învățătură* (1581) a lui Coresi, a fost *Evanghelia cu învățătură* de la Zabludov (1569), rămîne de verificat și de dezvoltat. E mult mai probabil că atît *Evanghelia* de la Zabludov cît și *Evanghelia* lui Coresi să fi fost tipărite după manuscrise slave comune, diferențiindu-se doar prin aria de circulație a lor și a centrului mînăstiresc din care emană. Fondul comun de credință, de cultură bisericească ortodoxă a slavilor de răsărit și sud și a romînilor a făcut posibilă circulația manuscriselor, cît și dezvoltarea tradițiilor de grafie artistică și de dreptă și constantă învățătură. În acest fond și tezaur al culturii vechi comune ortodoxe, Coresi are un loc de prim rang pentru poporul și limba romînească, după cum același loc îl ocupă Feodorov în tiparul și vechea cultură rusească.

C. B.

L. I. VRANUSIS, 'Η ἐν Ἠπειρῷ μονῇ Σωσίνου, extras din Ἐπετηρὴς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀρχείου, VI, Atena, 1957, pp. 71-129.

L. I. Vranusis ne face cunoscut trecutul Mînăstirii Sosinu de la Podgoriani, din părțile Ianinei, în Epir. Mînăstioara, cu hramul Bunei Vestiri, a fost ridicată la sfîrșitul veacului XVI. E drept că unii cercetători greci vorbesc de un hrisev al lui Neagoe Basarab. din 1517, dînd sfîntului lăcaș 300 de groși romînești (sic!), dar ei nu-și arată izvorul. (La noi, Nicolae Iorga, în *Fundațiunile domnilor romîni în Epir*, în «Analele Academiei Romîne, Mem. Secț. Ist.», XXXVI, 1914, p. 881, spune cam același lucru, doar că așează dania la 1513, fără a însemna izvorul știrii acesteia). Vranusis crede că aceasta ar putea să fie o născocire a lui I. Lampridis, mai

ales că la 1598, «ctitor din temelie» al minăstirii este amintit un neguțător epirot din Moldova, Ioan Simota. Totuși, domnia sa recunoaște că știrea din 1598 nu trebuie luată neapărat *ad litteram*, gramatele patriarhicești fiind pline de formule stereotipe.

Fapt este că o inscripție din biserică amintește de acest Ioan Simota la anul 7106 (= 1598), iar nu în 7170 (= 1662), cum a crezut Marcu Beza, în *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1935, p. 144. Ioan Simota, al cărui chip se vede zugrăvit atît în naosul bisericii cit și la proscomidie, este arătat într-o gramată din martie 1598 a patriarhului de Alexandria, Meletie Pigas, pe aunci loțtiitor al scaunului constantinopolitan, ca cel care a ridicat minăstirea. I se spune acolo «prea bogatul jupîn și neguțător al Bogdaniei (Moldovei) chir Ioan (Simota)». El și-a făcut ctitoria stavropighie a patriarhului, înzestrînd-o bogat cu odoare și bunuri de tot felul. Tot așa, o altă gramată, din aprilie, același an, de la noul patriarh Matei II, vorbește de ei ca de «prea bogatul și vestitul domn Ioan (...) neguțătorul Bogdaniei».

L. I. Vranusis, care știe bine românește și cunoaște și lucrările istoricilor noștri, a putut arăta astfel că acest epirot a avut cele mai strînse legături cu Petru Șchiopul și Ieremia Vodă Movilă, întîlnindu-se la Iași, la Lvov și avînd treburi și la Vilna. Om cu carte, el era prieten cu patriarhul Meletie Pigas, precum și, pare-se, cu Chiril Lucaris.

Din cele dăruite de el bisericii sale, se păstrează încă și astăzi niște mînecuțe din fir de aur, din 1599, un patrafir, un orar, un potir; pe toate se citește numele lui. Din păcate Vranusis nu publică fotografiile după aceste odoare. Ne putem întreba dacă nu au fost lucrate cumva în Moldova. Este de dorit ca ele să fie studiate în viitor.

Prin legăturile lui Simota cu Movileștii se înțelege cum numele acestora se citește în pomelnicul bisericii din Podgoriani, care desigur a primit ajutoare și de la ei. De altfel, pomelnicul mai păstrează multe nume de domni romîni: Io Ieremia Voievod, Io Simeon voievod, Io Constantin voievod, Io Gavriil voievod, Io Mihai voievod (toți Movilești!), Io Vasile voievod (Lupu), Marea doamna trebuie să fie Marghita, doamna lui Simeon Movilă; mai întîlnim numele domnului Io Nicolae Alexandru voievod (Mavrocordat), Ioan, Nicolae voievod, Alexandru voievod, Alexandru, Sultana etc.». Urmează și nume de boieri, ca Dimitrache Paleolog, Hagi Hristodulo, Pascal bulubaș etc.

Printre ucenicii Minăstirii Sosinu din Podgoriani, Vranusis amintește de Dositei Filiti, episcopul Buzăului — ajuns și mitropolit al Ungrovlahiei, care lasă o bună parte din averea sa școlilor și minăstirilor țării sale de baștină. (Se publică, la p. 112, n. 1, inscripția de pe piatra lui de mormînt de la biserica Grecilor din vechiul Brașov, înlăturîndu-se greșelile de citire ale lui Iorga). În veacul trecut minăstioara a cunoscut o oarecare înflorire datorită veniturilor ce le avea de la Dositei și de la daniile lăsate de frații Zosima, Hagi-Costa etc.

Lucrarea se încheie cu ediția diplomatică a cinci gramate patriarhicești. (Printre iscăliturile arhierilor de pe gramata lui Antim II, din septembrie 1623, ar fi p. 122 și Κλήμης ὁ Προῦλάβου (?), Climent al Proila-

vului — Brăila —, dar Vranusis are îndoieli că a deslușit bine numele eparhiei).

Această lucrare dovedește înaltele însușiri de cercetător ale lui L. I. Vranusis. Așteptăm de la dînsul alte studii care totodată vor adînci istoria legăturilor dintre țările românești și ținuturile grecești în trecut.

P. Ș. NASTUREL

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE

Epopaea atomului. Nu de mult a apărut la Paris, în colecția «Éditions Sociales», sub numele mult regretatului om de știință și fruntaș al luptei pentru pace, Frédéric Joliot-Curie, o lucrare intitulată «Textes Choisis» (200 pp.), care ne ajută să înțelegem extraordinara epopee a atomului și să parcurgem, fără teama de a ne pierde, marile etape ale descoperirilor pe care le ilustrează munca științifică asupra atomului, în ultimii șazeci de ani.

Noțiunea de «atom» este foarte veche. Filozofii greci vechi înțelegeau prin «atom» ultima părțică a materiei, indivizibilă mai departe. Dar atomul devine o ipoteză științifică numai în sec. XIX, în urma cercetărilor lui Lavoisier și Dalton. Știința actuală contrazice definiția veche, după care atomul este indivizibil. Căci atomul nu a devenit subiect de preocupare științifică majoră decît în momentul cînd s-au înțeles binefacerile la care s-ar putea ajunge, zdrobindu-l în mai multe bucăți.

În materia care ne înconjoară, o specie definită este constituită din molecule, fiecare dintre acestea fiind alcătuite, la rîndul lor, dintr-un mic număr de atomi. Dacă luăm ca exemplu apa, știm că fiecare moleculă de apă este rezultatul îmbinării a doi atomi de hidrogen și unul de oxigen (în chimie, acest lucru se înseamnă : $H_2 O$). Astăzi se cunosc vreo 300.000 de molecule de specii diferite, dar acestea nu rezultă decît din asocierea unui număr de numai 92 materiale de construcție, care sînt atomii elementelor chimice conținute în natură.

Atomul are dimensiuni atît de mici, încît un singur gram de materie oarecare conține un număr mai mare de atomi decît numărul grăunțelor de grîu obținute de cînd se cultivă această cereală pe pămînt și pînă în timpul de față. Ca să înfățișăm în scris acest număr, avem nevoie de o cifră urmată de 23 de zero. În ce privește nucleul atomului, el este de o sută de mii de ori mai mic decît atomul însuși : un simțure de portocală în comparație cu obeliscul din Piața Concordiei de la Paris.

Materia este constituită, astfel, din mult vid. Nucleele și electronii nu ocupă decît puțin loc. Dacă s-ar reuni toate nucleele și toți electronii care alcătuiesc materia unei ființe omenești, suprimînd cu desăvîrsire vidul, s-ar obține o sferă abia vizibilă la microscop, dar care ar cîntări aproximativ 60 kg. Materia nucleară este, deci, de o densitate enormă.

Omenirea întregă, în felul acesta, cîntărește mai ușor decît un centimetru cub de materie nucleară.

Pe măsură ce se îndepărtează de la concepțiile simpliste de altădată, savanții constată complexitatea fenomenelor în legătură cu atomul. Dacă, la sfîrșitul secolului trecut, fizicienii erau aproape de aceeași părere cu privire la structura materiei, ei ignorau în schimb, cu desăvîrșire, fenomenele care aveau originea lor în nucleul atomului. Prin descoperirea radioactivității, în 1896, de Becquerel, și prin descoperirea radioelementelor, în 1892, de soții Pierre și Marie Curie, s-a obținut dovada că anumite nuclee, dintre cele mai grele, erau în stare să emită raze materiale. Astfel, radiul emite raze alpha și se transformă spontan, producînd un gaz rar : radonul. Fenomenul acesta dovedea că un element chimic putea să se transforme în alt element chimic. Natura, cu cele vreo 40 de radioelemente care se cunosc astăzi, reușește deci ceea ce au încercat cu atîta perseverență, dar în zadar, alchimiștii de odinioară.

Studiînd reacțiile nucleare provocate de razele alpha, Irène și Frédéric Joliot-Curie au reușit, la începutul anului 1934, să transforme, pentru prima dată, atomi ordinari stabili în atomi radioactivi, care nu există în scoarța terestră. Boraxul a fost transformat în radio-azot, aluminiul în radio-phosphor etc. Numeroase alte radioelemente au fost preparate, irradiînd atomii stabili cu alte proiectile decît razele alpha, ca protonii și neutronii, produși în diferiți generatori, tensiune înaltă și ciclotron.

În ce privește domeniul cercetărilor și aplicațiilor practice, în ultimii douăzeci de ani s-au săvîrșit progrese gigantice. Din laboratorul artisanal, care nu dispunea pentru cercetarea și exploatarea nucleelor atomice decît de o artilerie care abia dacă se reducea la un flacon de cîteva centimetri cubi, s-a trecut la folosirea celor mai puternice mijloace tehnice. De acum înainte, atomiștii dispun, pentru lansarea proiectilelor lor, de o artilerie grea : ciclotroni, betatroni, sincrociclotroni, care ocupă în laboratorul lor un spațiu considerabil. Pentru a se asigura protecția cercetătorilor, acești adevărați mastodonți trebuie închiși în blocuri de beton.

Știința atomică este folosită spre bine și spre rău. Frédéric Joliot-Curie era unul dintre acei oameni de știință care se încred în înțelepciunea popoarelor de a se opune devierii științei de la obiectivele ei pacifice binefăcătoare. În ultima alocuție pe care a pronunțat-o în anul 1958, cu cîteva zile înainte de moartea lui, cu prilejul unei reuniuni a celor distinși cu premiul «Nobel» pentru chimie, pe lacul Constanța, el și-a exprimat, o dată mai mult, convingerea că o națiune trebuie să obțină fericirea din dezvoltarea științei, izvorul oricărui progres. Căci adevărata vocation a științei este descoperirea adevărului și slujirea omenirii (după *Pierre Juin*, în ziarul «L'Humanité», 11.VII.1959).

* *Un creier omenesc în plexiglas.* În Muzeul de istorie naturală din Viena (Austria), a fost expusă, de curînd, reproducerea în plexiglas a unui creier omenesc, de zece ori mai mare decît cel natural. Doi kilometri de cablu și 600 lămpi electrice mici înlesnesc reprezentarea funcționării creierului omenesc.

* *Aparatul pentru înlăturarea paraziților de la radio.* Cercetătorul științific Stislav Alexandrov, de la Institutul de Radio-Electronică de pe lângă Academia de Științe din U.R.S.S., a inventat un aparat cu ajutorul căruia pot fi înlăturați paraziții aparatelor de radio. Aparatul acesta determină caracterul paraziților, apoi produce automat un contra-sunet, care elimină complet paraziții. Prototipul acestei interesante invenții s-a găsit expus la Expoziția realizărilor economice sovietice, care a avut loc la Academia de Științe din Uniunea Sovietică.

* *Hipnoza în medicină.* Atît în U.R.S.S. cît și în țările anglo-saxone, hipnoza ia, în domeniul medical, un loc din ce în ce mai important. Știința franceză își continuă și ea cercetările ei în ceea ce privește folosirea hipnozei în medicină. De curînd, dr. L. Chertok, medic asistent la Centrul de medicină psychomatică din Villejuif, a tipărit o lucrare intitulată «L'hypnose, problèmes théorétiques et pratiques» (Éditions Masson et Cie, 1959), în care, în afară de expunerea teoriilor și de analiza raporturilor dintre hipnoză și somn, ne înfățișează rodul mai multor observații clinice pe care le-a făcut în spitalul în care lucrează. Din lucrarea dr. L. Chertok se poate constata folosul hipnozei în medicină și, deci, că hipnoza nu este nicidecum un fenomen curios, și cu atît mai puțin «o problemă clasată».

* *Metale sintetice.* Chimia sintetică a făcut în secolul din urmă progrese uimitoare. Astăzi ne servim în mod curent de coloranți sintetici, de parfumuri sintetice, de medicamente obținute pe cale de sinteză, de materii plastice care înlocuiesc lemnul, porțelanul sau sticla. Cu toate acestea, metalele au rămas mai departe acelea pe care le găsim în scoarța pămîntului în stare naturală sau constituite din aliaje naturale. Știința se pare însă că progresează în chip rapid și în ce privește metalele. Nu de mult, profesorul de termodinamică A. R. Ubbelohde de la Colegiul Imperial din Londra și membru al Societății Regale engleze a reușit, plecînd de la cărbune, să fabrice substanțe care conduc electricitatea tot atît de bine ca și metalele. Se știe că grafitul și celelalte forme ale cărbunelui sînt bune conducătoare de electricitate. Profesorul Ubbelohde a arătat că introducînd în rețeaua cristalină a grafitului atomi străini, se obține adevărate metale sintetice, dotate cu proprietăți comparabile, bunăoară, cu nichelul, care este un conducător excelent de electricitate. Combinațiile grafit-brom și grafit-potasiu, în chip deosebit, formează metale sintetice excelente. Astfel, combinația care are formula brută $C_8 K$ (un atom de potasiu și opt atomi de cărbune), este un conducător de electricitate mai bun decît nichelul metal.

Importanța deosebită a acestor noi metale constă în aceea că ele sînt conductori direcționali, a căror rezistență este de 10.000 de ori mai mare perpendicular pe ochiurile rețelei cristaline decît de-a lungul ochiurilor. Această proprietate face ca noile metale să fie apte în chip deosebit pentru transformarea directă a căldurii în electricitate. În laboratoarele Colegiului Imperial din Londra a și fost realizat un termocuplu care funcționează cu $2.444^{\circ} C$. Miine, grație metalelor sintetice, energia nucleară

va putea fi transformată direct în electricitate. (Jérôme Cardan, în *Les Lettres françaises*, 20-26 august 1959).

* *Conferința științifică de la Kiev*. Intre 15 și 25 iulie 1959 a avut loc la Kiev o conferință științifică de o deosebită însemnătate, care s-a ocupat cu fizica înaltelor energii, adică de domeniul de dincolo de energia nucleară. Au participat 85 delegați sovietici, 65 delegați din țările de democrație populară, și 150 delegați din țările occidentale, care au lucrat în 18 secțiuni. Expunerile și discuțiile acestei conferințe vor fi în curând publicate. La conferința de la Kiev a atras atenția în mod deosebit expunerea profesorului Luis Alvarez de la Universitatea din California. Profesorul Alvarez a arătat o fotografie extraordinară, obținută datorită unui instrument nou: camera cu bule. Intr-o cameră cu bule, un lichid începe să fiarbă atunci când este traversat de particule atomice. Dispozitivul este mult mai sensibil decât camera cu vapori a lui Wilson.

Fotografia obținută de profesorul Alvarez cu o cameră cu bule la hidrogenul lichid arată ciocnirea dintre un antiproton și un proton. Această ciocnire dezlanțuie o serie întreagă de catastrofe atomice, care se reduc în sfârșit la 2 mesoni pi negativi și 2 mesoni pi pozitivi. În cursul catastrofelor intermediare se vede apărind și dispărind o particulă nouă, particula antilambda. Ca și antiprotonul, această particulă este o particulă de antimaterie. Ceea ce este cu totul extraordinar și de neînțeles este că particula antilambda bombardând materia, pare să producă dezintegrări mai înainte de a lovi.

Totul se petrece ca și cum în universul antimateriei, universul antiprotonilor și al particulelor antilambda, timpul ar curge de-a-ndoaselea. Dar, dacă timpul curge acolo de-a-ndoaselea, greutatea este oare și ea inversată? Secretul antigravitației se ascunde el oare în această fotografie care are aerul unui tablou abstract? Problema înfățișată de profesorul Alvarez și dezbătută la conferința de la Kiev, cu toate consecințele ei, este de o enormă însemnătate, atât din punct de vedere practic, cât și filozofic. Anihilarea materiei ar putea furniza un izvor de energie de 2.000 de ori mai puternic decât energia atomică. Controlul antigravitației poate să ne deschidă alte universuri. Cine poate spune ce ar putea decurge dintr-o stăpânire a timpului?

Savanții întruniți la Kiev au examinat deschis și liber toate aceste chestiuni. Aici a fost reprezentată întreaga omenire, care-și făurește astăzi destinul său pe scară planetară, iar miine își va făuri destinul său pe scară interplanetară. (Jérôme Cardan, *Les Lettres françaises*, 6-12 august 1959).

Pr. OL. N. C.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

† PREOTUL ICON. STAVROFOR CONSTANTIN DINCESCU

Pe data de 17 ianuarie 1960 a trecut în lumea dreptilor preotul Iconomi Stavrofor Constantin Dincescu, slujitor al parohiei Schitul Măgureanu din București.

Născut în anul 1886, în comuna Bălinținul din Vale, Raionul Domnești, preotul Constantin Dincescu, după ce a urmat cursurile Seminarului Central și ale Facultății de Teologie din București, obținând diploma de licențiat în Teologie în anul 1910, și pe aceea de licențiat în Drept, a fost hirotonit întru preot în anul 1911, pe seama parohiei Buzescu-Teleorman, unde a funcționat pînă la 1 noiembrie 1912, cînd a fost transferat ca preot la parohia Iancu Vechi din București.

La data de 1 iunie 1926 a fost transferat în postul de preot la parohia Schitul Măgureanu, unde a slujit pînă la sfîrșitul vieții sale.

Bine pregătit și cu multe calități sufletești, Părintele Const. Dincescu a fost o personalitate a clerului Bisericii noastre și unul dintre fruntașii preoților din Capitală, ocupînd și posturi în administrația bisericească.

Astfel a funcționat în calitate de consilier referent al secției economice a Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, din 1943 pînă în anul 1948.

Ca preot la parohiile unde a servit, Părintele Const. Dincescu a avut o comportare de adevărat păstor sufletec al credincioșilor care au ținut să-i aducă un ultim omagiu la înmormîntarea sa, care a avut loc miercuri 20 ianuarie 1960 la biserica Schitul Măgureanu.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de 14 preoți, avînd în frunte pe P.C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, și pe P.C. Pr. Const. P. Nițescu, Protoiereul Circ. IV Capitală.

În cuvîntările rostite s-a elogiât activitatea și calitățile sufletești ale defunctului.

În asistența unui mare număr de preoți din Capitală, și de credincioși, sicriul cu rămășițele pămîntești ale Părintelui Const. Dinescu a fost apoi transportat la cimitirul Belu, unde a fost înhumat.

Veșnică să-i fie pomenirea!

Pr. C. P. NIȚESCU

EPISCOPIA BUZĂULUI

INSTALARE DE PREOT

Implinind îndatorirea canonică și nevoia de a rindui slujitori pentru trebuințele duhovnicești, acolo unde parohiile au rămas văduvite de preot, P.S. Episcop Antim a trimis ca paroh al parohiei Lunca Frumoasă din Raionul Cislău pe C. Preot Manolache Cojocaru-Dobrescu, fost slujitor al parohiei Pietraru. La Lunca Frumoasă a păstorit mulți ani C. Preot Constantin Șerban, un om așezat, cuminte, cuviincios, bun la suflet și foarte mult iubit de enoriașii săi. Deși nu era prea în vîrstă, Pr. Șerban a fost chemat la cele veșnice după rînduiala cea neștiută a Domnului, și rămî-nînd vacantă parohia, P.S. Episcop s-a gîndit să aleagă și să trimită acolo un slujitor care să meargă pe același drum de evlavie și conștiință preotească ca și înaintașul său. Astfel, prin votul Consiliului Eparhial și cu avizul Departamentului Cîltelor a fost transferat aci C. Pr. Manolache Cojocaru. Despre acest preot, P.S. Episcop și Centrul Eparhial au avut numai vești bune, el făcîndu-se cunoscut ca un preot sîrguincios în muncă, devotat Bisericii și respectuos față de orînduirea socială din patria noastră.

Instalarea în post a noului paroh de la Lunca Frumoasă s-a făcut în ziua de duminică 22 noiembrie 1959 de către P.C. Inspector Eparhial Preot Marin Negulescu, delegat pentru aceasta de către P.S. Episcop Antim. După oficierea Sfintei Liturghii, la care au asistat membrii consi-liului parohial și ai epitropiei, membrii comitetului parohial și numeroși lo-cuitori din comună, s-a citit în auzul celor prezenți ordinul de transferare al Sfintei Episcopii, iar delegatul chiriarhal a făcut recomandările cuve-nite, îndemnînd pe noul paroh să fie un bun conducător al turmei, un învâ-

țător neobosit al credinței și un cinstit administrator al Tainelor lui Dumnezeu. L-a îndemnat să-și iubească enoriașii, iar pe credincioși i-a povățuit să fie alături de preot și cu toții împreună să lucreze pentru binele poporului.

În cuvîntul său de instalare, C. Preot Manolache Cojocarul a rostit o emoționantă mărturisire despre preoție și și-a fixat programul de lucru astfel : «Poți să fii oare fără emoție, cînd Sf. Apostol Pavel spune că trebuie «să fii cel dintîi, adevăratul model de imitat : cu cuvîntul, cu petrecerea, cu dragostea, cu credința, cu curăția ?» (I Timotei IV, 12). Pășesc însă aici unde am fost trimis, cu toată încrederea în puterea lui Dumnezeu și în marea Lui miță, răspunzînd cu cuvîntul aceluiași Apostol : «Dacă în 'sulul cărții este scris pentru mine ca să fac voia Ta, Dumnezeule, iată viu, viu aici ca să fac voia Ta» (Evrei X, 7-9)... Mă voi strădui pe cît puterile mele omenești mă vor ajuta, să îndeplinesc toată rînduiala slujbelor bisericești, voi sta la dispoziția tuturor credincioșilor și vă voi satisface, iubiții mei, toate trebuințele religioase, apropiat, demn, corect și fără preocupare. Recomand însă tuturor parohienilor să fie înțelegători oricărei situații, să cultive evlavia față de cele sfinte, să fie măsurați în gesturi, în atitudini și vorbe, să nu facă și să nu vorbească nimic necontrolat, să nu jignească pe nimeni, să nu provoace neazuri și supărări unii altora, într-un cuvînt, să se depărteze de păcat și să se apropie de virtute, de tot ce este frumos și plăcut lui Dumnezeu și oamenilor. Aci în fața tuturor, declar deschis și sincer că voi fi un cetățean loial și devotat patriei și intereselor ei, că voi munci cu sîrg pentru binele și fericirea poporului și că voi colabora cu toate organele de stat la promovarea păcii în lume și la realizarea tuturor problemelor de interes obștec...».

Toți cei prezenți s-au bucurat de legămîntul rostit de noul paroh, și i-au urat ca *slujba să și-o facă deplin...*

ASISTENT

ȘEDINȚA ADUNĂRII EPARHIALE

La 10 ianuarie 1960 s-a ținut la Sf. Episcopie a Buzăului ședința ordinară a Adunării Eparhiale pentru aprobarea lucrărilor administrative, culturale și economice din anul 1959, și pentru aprobarea planului finan-

ciar pe exercițiul anului 1960. Lucrările Adunării s-au desfășurat conform cu dispozițiile statutare și regulamentare, într-o atmosferă de muncă stăruitoare și grijă plină de interes pentru promovarea treburilor bisericești.

Ședința a fost deschisă de P.S. Antim Anghelescu la orele 10 dimineața, după ce mai înainte s-a oficiat, în catedrala episcopală, un Te-Deum, la care au asistat, împreună cu P.S. Episcop, toți membrii Adunării Eparhiale. În cuvîntul său de deschidere, P.S. Episcop președinte a recomandat Adunării pe noii Consilieri Eparhiali, PP. CC. Preoți I. Zamfir și D. Arghir. După ce a enunțat modalitatea desfășurării lucrărilor adunării, P.S. Episcop președinte a spus: «Avem toată admirația pentru munca ce se desfășoară în Republica Populară Română, pentru întronarea vieții celei noi, pentru binele și fericirea obștească. «Atît preoțimii noastre dragi — a spus P.S. Sa —, cît și credincioșilor bisericii, le-am dat îndemnul să dovedească «înțelegerea vremurilor» și să nu precupețească nici un efort care li se va cere pentru buna stare și fericirea obștească. Lucrul acesta l-am făcut prin Pastoralele noastre și mai ales prin îndemnul date, vizitînd bisericile de la sate și orașe, și mai cu osebire în convorbirile pe care le-am avut cu prilejul conferințelor de orientare pe protopopiate. Am fixat și am urmărit poziția Bisericii din cuprinsul acestei eparhii în domeniul aplicărilor morale și sociale. Ne-am dat bine seama din capul locului că dacă Biserica noastră ar fugi din fața îndatoririlor ce-i stau înainte, s-ar cufunda în apostasie.

Am recomandat preoțimii noastre să studieze temeinic problema economică, care stă ca o stîncă la baza celorlalte probleme care interesează viața omului pe acest pămînt. Am subliniat progresul social sub toate raporturile și mai ales cel științific, care a uimit întreaga omenire. Ori-zontul istoric este acum cu totul altul decît în trecut. Asistăm la forme de tehnică avansată întemeiată pe descoperirile științifice din partea U.R.S.S. Noile metode de concepție reflectă experiența unei noi vieți. Noi, credincioșii Bisericii, înțelegem semnificația acestei epoci, cînd porțile de aramă ale fatalității războinice, închise atîta amar de vreme peste inimile și sufletele noastre, par a se răsuci încet pe balamalele lor ruginite și lasă să se întrevadă pentru omenirea contemporană căile infinite ale speranței. Mesajul Cerului de Crăciun: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace»... prinde acum consistență în sufletul nostru. Așem credința nestrănutată că toate manifestările cele mai poetice și cele mai patetice ale vieții omenești, nu vor mai fi fixate pe flancurile convulsive ale unui vulcan. Omenirea va reuși să-și facă sălaș în afară de umbra războiului. Noi avem nădejdea că războiul va fi privit ca un abominabil anacronism»...

Apoi P.S. Episcop a adăugat: «Nu vrem să omitem nici grija pe care am avut-o să atragem atenția preoțimii eparhiale că noi sîntem și cetățeni devotați ai Republicii Populare Romine. Ne-a fost mereu prezent

în memorie avertismentul Sf. Apostol Pavel, care zice : «Vedeți dară să umblați cu pază, nu ca niște neînțelepți, ci ca cei înțelepți» (Efeseni V, 15). Nu vrem să fim un punct mort în marele organism viu social sau o piedică în curentul vieții celei noi. Am urmărit să introducem în viața noastră preoțească și în aceea a credincioșilor noștri pacea și munca. Munca o socotim ca o virtute, căci ea alungă sugestiile răului, întreține forțele trupului și ale sufletului și ne apropie de semenii noștri»...

În încheierea cuvântării sale, P.S. Episcop a omagiat înaltul guvern în frunte cu dl. prim ministru Chivu Stoica, pentru acordarea libertății religioase, a exprimat mulțumiri d-lui secretar general al Departamentului Cultelor, prof. D. Dogaru, pentru înțeleptele rezolvări ale problemelor bisericesti, și a asigurat de devotament și recunoștință pe Prea Fericitul Patriarh Justinian, care veghează cu ochi ageri la destinele Sfintei noastre Biserici. Cu aprobarea unanimă a Adunării s-au expediat telegrame acestor personalități politice și bisericesti.

A luat cuvântul și dl. prof. Stanciu Stoian, fost ministru al Cultelor și actualmente rectorul Institutului Pedagogic din București, care ca deputat eparhial al Episcopiei Buzăului a împărtășit celor de față impresiile cu care s-a înapoiat de la Conferința contra bombelor atomice A. și H. ce s-a ținut la Hiroșima, în Japonia, în august 1959. D-sa a descris puterea de distrugere a bombei atomice dată în august 1944 la Hiroșima, și relațiile unui martor ocular. Vorbitorul a arătat că azi Hiroșima este un oraș refăcut din temelie prin vrednicia poporului japonez și cu ajutorul țărilor democrate și a încheiat cu aceste cuvinte : «Să ne aducem contribuția noastră pentru pace și pentru prosperitatea iubitei noastre patrii».

După îndeplinirea acestor îndatoriri protocolare, s-a trecut la efectuarea lucrărilor din ordinea de zi, repartizându-se comisiilor spre examinare referatele anuale asupra mersului vieții bisericesti din Eparhie, întocmite de PP. CC. Consilieri I. Zamfir și D. Arghir. La reluarea ședinței, raportorii celor trei comisii : bisericescă, culturală și economică, au citit rapoartele, arătând starea bisericilor, lucrarea pastorală a clerului, activitatea gestionară a unităților, realizările gospodărești și planurile de viitor. Toate referatele au fost clare, cuprinzătoare, precise în prezentarea datelor, fără formulări teoretice, sprijinite pe date reale, concrete, riguros verificate de titularii sectoarelor. În discuțiile ce s-au purtat asupra rapoartelor prezentate de comisii, s-a relevat spiritul de legalitate și canonicitate în care se administrează treburile bisericesti din Eparhia Buzăului, legalitate ce se observă de la Centrul Eparhial pînă la ultima unitate parohială. De asemenea s-a relevat spiritul gospodăresc ce stăpînește conducerea noastră eparhială, concretizat în multiplele lucrări ce s-au făcut la sediul episcopal ca și la numeroase parohii. S-a cerut de către vorbitori și s-a admis ca să se păstreze cea mai strictă disciplină financiară și mult spirit de economie în efectuarea operațiunilor contabile.

În continuarea ordinei de zi, Adunarea a ales ca președinte al Consistoriului Eparhial pe P.C. Preot St. Ionescu de la parohia Săpoca, Raionul Buzău, în locul Pr. I. Manole, care a demisionat. De asemenea Adunarea a delegat ca membru în Adunarea Națională Bisericească pe P.C. Preot D. Vlădescu, Protopopul Raionului Focșani, în locul P.C. Pr. M. Bogoi, a cărui delegație a încetat.

Înainte ca P.S. Episcop Antim, președintele Adunării, să închidă ședința, a luat cuvîntul C. Pr. L. Vasilescu, care a rostit în numele Adunării un cuvînt de omagiu la adresa P.S. Episcop, de la a cărui înscăunare se împlinesc 16 ani la data de 11 ianuarie 1960.

După încheierea lucrărilor s-a oferit celor prezenți o masă în trapeza episcopală.

Pr. M. NEGULESCU

